

ناماده کردی
عمرو الحمد لله

مقتدی اقرأ الثقافی

تلفظ: محمد علی محمد علی محمد علی

www.igraahilamontada.com

میر و وناشور کا لباس
لہ کونہ وہ نامہ مرز
لہ ہوزی لباس لہ چاپ دراوہ
۱۱ حتمہ بیورہ یی ۱۱

ید کام

بہ رگی

کتابخانه ملی افغانستان - کابل

میژ ووی هوژی بلباس له کونډه تائنه پرږه

اده کردنی : محمود احمد محمد

نه رڼه رڼی چه مېنوره یی له هوژی بلباس له مېا پېر دا
- بهرگۍ په کم -

ن ۱۴۰۹ ل ... ۱۹۸۹ ز

خانم ی ناسگه - سلما نی
زلفون / ۲۷.۲۹

میژووی ھوژی بلباس

له کۆنہوہ تا ئه مہرۆ

ئامادە کردنی : محمود احمد محمد

له سه ر ئه رکی حمه بیورهیی له دۆزی بلباس له چاپ دراوه

به یه گه یه که م

ز ۱۹۸۹

سالی ۱۴۰۹ ک

چاپخانه ی ژانگه - سلیمانی - تله فون ۲۹۰۲۷

۷ پیشه‌کی

زۆر دەمىك بوو من نەخشەى نوسىتىكى درېژنامىزىم دەربارەى
 مۆزى بلباس لى بىو، خولايەكى ھەمىشە بىو دەمويست كارىكى
 ۱. بە ئەنجام بگەيەنمۆ ھىچ نەبىئ كىتتىكى مام نساوئەندى بۆ
 مۆزوى كەوناپاي دىرىنى مۆزى بلباسى پەرتو بىلەى پىچىپىچى
 مرخان بىكەم ، بەلام مەسەلەى كابراى كوردەى خۇمان دەلىق :
 شەم بەچەكانو مامەلە بەدراوان (چى خۇم دەمىناو خۇم
 نەبىر زاتم نەدەمىنا بەبىئ كەرسەى پىنويست لىگىز كارىكى
 اوەھا لەستەم و گران رابىچم و خۇم بىخەم ناو ئەم جەنگەلە
 نزاواری بەشيك لە مۆزوى كوردەو .

چونكە ناشكورى نەبىئ ئەگەر مۆزوى كورد بە تىكەپايى
 مەنوسراپى و وەكو پىنويست ئۆزىنەوئى تىلا نەكرابى ئەو
 مۆزوى مۆزەكانى و زانىنى بىنج و بناوان و سەرئاو زەگىو پىشەو
 ئۆزى و مەلەندو لىو تىرەو بەرەبايان زۆر لى قەوماوترو بىئ كەس و
 یرلىو خراوترن .

لە كاتىكا كە ئىمە دەبىنن خەلكى جىهان لەتەك نووسىنى
 مۆزوى تىكەپاي گەلەكانىان دا ئارىخىكى تىرو ئەسەلىشان بۆمۆزو
 خەلەكانىان نوسىو و كىتتى ئايەتشان بۆ ھەر مۆزو بىئەمالەبەك
 نەرخان كوردە . بۆ نمونە گەلىكى وەكوو گەلى عەرب بە
 دەبەھا لەم بارەو كىتتىان نوسىو و لىكۆلینەو و ئۆزىنەمەوبان
 نەنجام داوہ بەجۆرلىك كە ھەر كەسە دەزانى چ عەشىرە تىكەو

له چ بنه مالمو تیره به کهو پشتا و پشت بنچینه ی خوی ده بانه وه به ره و
ژورور ، زور چاک سه ره ده زووه کانی میژووی هۆزه کانیان ده خه نه وه
سه ره یکه .

که چی گه لی کورد له مهش دا لی قه وه اوو که منته رخه مه و هیچ
نه نووس بووه ، ته نانهت له مه پوه وه و هند که منته رخه مه بوین و
که لینه که وه ند گه وه بووه ییگانه به زه بیان پندا هاتوین و به خیری
خویمان شتیان بۆ نویسین .

ته وه تا له گه ل هه بوونی ته مه موو زانواو نو سه رو کتیب
دانه زانه ی که له کوردا هه بوون و هه . نابین جگه له
شه ره فخان و دوو سی نو سه ری وه که ماموستا فواد حه مه خورشید
نابین به کیک دهستی بۆ ته مه لای نه درێژ کردی و شتیکی له مه
باردوه نویسی ته نانهت میژوونووسی گه وه به ماموستا ته مه
زه کی به گیش به عه چه له به سه ره ته مه لای نه سی میژووی کوردا
پۆیشته وه زور به کورتی له مه باره وه دوا وه .

خوا خیری ماموستا عه یاس عه ززای بنوسی که له سه ره تای
ته مه سه ده به دا به زه بی پندا هاتوینه وه کتیبکی نابابی سه ناوی
(عاشر العراق الكردیه) له ته که (عاشر العراق) هه کی دا بۆ
نویسین و ته مه که له به ره ی بۆ پر کردینه وه که چی ته مه کتیبش به
ده گه نه نه بی له کتیبخانه ی نایه تی خوینده واران ی کوردا ده ست
نیا که وێ .

له لایه کی ته وه خوینده وارانمان وه نده ی که ئازاو لیها تون
بۆ وه ره گه یانی پۆمان و چیرۆکی بیانی زه کاتیک ی ته وه هه ول
ناده ن کتیبکی ئاوه ها گرینگ و ره گه ی نه سه ره زمانی کوردی و

کتیبه‌خانه‌ی کوردی پی ده‌لهم‌ند بکه‌ن .

ئەو تا ھۆزیکێ وەکو ھۆزی ھەمەوێند یان جاف یان جەلالی
یان دزەبی یان ھند

چ میژووێکی ئەوتۆیان بۆ نەنوسراوە کە دل خۆش‌کەرە
بێ و تێر و تەسل لێکۆلێنەوێ تێدا کرابێ . ھۆزی بلباسیش
لەم بارەووە کە لەوان کۆل تر نەبێ بەختەوەر تر نە ، نە میژوی
نوسراوە نە لێکۆلێنەوێ تێدا کراوە ، گۆرەپەسائیکێ میژووی
کوردی نە کێلراو و تە نە کراوە ، جگە لەنوسینەکی مامۆستا
عەززاوی چ نوسیتیکێ تری بەپێژم بەرچاو نەکەوتووە ئەوێش کە
نوسراوە تا بێی پەچەپەچ و بێ سەر و بەر بەجۆرێک کە لێک‌دان و
پێک‌بەستنەوێ ڕووداوەکانی زۆر دزوارە بەتایەتی کە ئەم
ھۆزی بلباسە زیاد لە ھۆزەکانی تری کورد و ئەند پەچەپەچ و لێک
بلاو تێکەڵ و پێکەڵە مەژوف ئەوا و ماندوو دەبێ تا نوسیتیکێ
بێ گەزێ و گۆلی لێ پەیدا دەکا .

بەھەر حال وەکوو گوتمان زۆر لە میژوو و خولای نوسی
میژووی ئەم ھۆزەم چووبووە کە لەمە بەلام چەندێ ییسم لێ
دەکرەووە نەدەوێرام لە گەزێ ڕا بچم ، دەستی پی بکەم .

بەلام خواو ڕاستان کاک موحەممەد ئەحمەد بیورەبی بلباس
لێم بوو بەخێر ئێلیاس ئێلیحاح و داواو تکاو یارمەت دانی ئەو
بۆ من بوو پال پێوە نەریکی سەرەکی بۆ بە ئەنجام دانی ئەم کارە
من بۆ خۆم چەندەم پی خۆش بوو کاریکی وا بە ئەنجام بگەێەنم
ئەویش ئەوێندە تری کارەکی لە پێش چاوان جوان کردم نوسی
ئەم کتیبە لێ دەلی شیرین کردم .

بهراستی كاك موحه محمد دلسوزانه يارمه تي دامو پياوانه له
 هانام هات ، له ههموو ږووبه كهوه چ به پيدا كړدني سهرچاوه ي
 جوئي جوئي ناوازه چ به له گمل گهران به ماله بلباسان دا نه نانه ت
 چهنه جار پيرميردي بلباسي هيتاون بو لامو له ده مي خويان
 زانياريم لي وهر گرتوون . زياد له ههش نهركي له چاپ داني
 كتيبه كشي خستوله سرشاني خويو هم نهركه شي له سرشاني من
 سوله كړدوه . خو نه گهر چهنه كسنيكي وهك براي ناوبراو
 دلسوز بهم كاره بپرايه نهوه هم نوسينه بو من زور ناسانتر ده بو
 ناوهرؤ كيشي پر ترو چتر تر ده هاته پيش چاو .

نېتر هم يارمه ت دانه ي كاك (محمد) واي له من كړدچيم
 نوسيو ليكي بده مو ږيكي بڅه مو هم كتيبه ي لي دهرچي هيوادارم
 جينگاي ږه زامه ندي خوينه ران بي و كه ليتيكي له ميژوي كوردا
 پر كړديته وه شوني دباري كراوي خوي بگريو هوزي بلباسيش
 له ږينگي هم كتيبه وه زياتر په كتر بناسنو ږه كډي به سهر بكه نه وه
 نوسه رانيس بيخه نه بهر ليكولنه وه له سهر نوسينو زياد كړدني
 مه معلومات ، چونكه ږه وايه كي قايم هه به كه كاره كه م نه و او
 نيو كونو كه له بمرې زوري تيدان ، گه ليك لايه ني جور او جوړي
 گرينگيانم بو ږوون نه كراوه نه وه نه ههش ديارده به كه بو ههموو
 كار ليكي ناوهره سهره تايي . كه به كه م جار بخريته ږوو !!

بلي هر چهنه ده من بو نووسيني نه م كتيبه له زور
 سهرچاوانم ږه وايه وه سده ها وتارو به لگه نامو ناميلكو كتيپم
 پشكنيونو په پوهنديم به چهنه پيره پياوي بلباسو غيبري بلباس
 كړدوه له زياد له سد سهرچاوه مه علوماتم ږه گويزتووه چهنه

جار پاسته وخو لهدمی پیره میردانی بلباسوه سرگوزشتهموزانیاری
 میژوویم وهرگرتوهو دوابی له کهوو بیژنگم داوونو بهراورد
 کردونو بهگوزیهی توانا لیکم بهستونو سهره دهزوه کانم بهک
 خستونهوه تا ئهم کتیهیان لی پیک هاتوه؟! بهلام بیستاش دوو
 پانی ده که موهو ده لیم کاره کهم هه له شیبی و پله کردنی پتوه دیاره
 چونکه بۆ نویستیکی ئاوه هابی پتویست بوو زیاتر په یوه ندی به
 پیره میردانی بلباسی ئهم دیوو ئهو دیوو بکه م ، زیاتر له سهرچاوه
 کان تی پیروانم و به لگه نامان بیشکنم ، به تایه تی ئهو به لگه نامه و
 سهرچاوانه ی که به زمانی تورکی و فارسی و روسی و ئینه گلیزی
 نوسراونو له کتیبخانه ی وه لاتانی بیانی دا پارێزراونو په یوه ندیان
 به پروداوه کانی هۆزی بلباسوه ههیه .

به لام عاره ب گوته نی (مالا یلرک کله لایترک کله) ههر
 شیتیک هه مووی نه انجام نه درئی واز له هه موشی ناهیندرئی مه سه له ی
 کوردی خوشمان ده لێ : ههر ده وه نوکه ن ده بن به دارو که سیش
 له پیریک نه بۆته کوریک و منیش ههر نه وه ندهم له ده ست هاتوه و
 دیاری شوانیش یا شنگه بان ئاله کوکه !!؟

مهحمود لهحمده

ئەم كىتەبە چۈن ھاتە بەر ھەم ؟!

ئەمەنم شەش سال بۈۈلە پۇل، يەكەمى سەرە تايبى بۇ يەكەم
جار مامۇستا، ئەحمەد ھەسەن لە قوتابخانەسى (صلاح السدين)
دەرسى كوردى دادام و فېرى (داراۋ زارا) ى كىرەم پۇزۇنكىيان
پرسىيازىكى سەبرى ئاراستە كىردەم لىنى پىرسىم (مەھمەد !) تۇچ
عەشیرە تېكىنى مېنىش بەشەرەمەۋە ۋە لالەم داپەۋە ۋە تەم : مامۇستا :
مەن بىلىسەم . ھەر خىزا مامۇستا قەسەكى لى ۋە گىرەم بە گۆرە ى
ھۆش و يىزى ئېمە ى مەنل كۆرە باسكى ھۆزى بىلىسى بۇ كىرە ى
ۋانە كەش كۆتايى ھات . بەۋە ئارمىسى شەرمى لە سەر لادام
ئارەقى خەجلاڭنى لى سىرەمەۋە دەۋرىنى پىر كىردەم لە شانازى ۋە بەخۇ
شايبى بۈۈن كە ھاتەۋە مەلەۋە ئەم سەرگۈزەشتەيمەن بۇ داپەم
گىتەرەۋە ئەۋىش بەدەۋرى خۇى چەند بىرەۋەرى ۋە سەرگۈزەشتە يەكە
بۇ گىتەرەۋە ئافەرىنى ھەلۋىستە پاكە بى گەردە مەندال ئاسايەكە ى
مېنىشى كىردە ، ئەم دەۋر ھەلۋىستە دىلسۆزە ى مامۇستاۋ داپەم لە
لاپەرە ى مېشكەم دا سەرە مەشقى خۇشەۋىستى ۋە شانازى كىردە ى
بە ھۆزەكەۋە (ھۆزى بىلىس) بۇ دادام بەدلىيىسى ۋە دەلەم :
مەن يەكەم كەستېكە كەبە ى لى بىرەن بە ھىزە ۋە ئاناۋ دارايەكەۋە
ھەلەم داۋە بۇ درۈست كىردەۋە ى يەكەتە بىلىسە ۋە لىك
بەستەۋە ى بىنەمالەكانى ھۆزەكەم ۋە مېشكە ھۆشى خۇم پىۋە
خەرىك كىردەن ۋە خۇم بۇ ئەم كارە تەرخان كىردەۋە ، لە
ھەر شىكە دا سودى ھۆزە نېستەنەم دىيى بەدل خۇم تىفەرى

داوهو شان به شانی شۆره سواران پویشتوم دا کوکیم لسه
گهل و نیشتمان کردووه .

به کورتی لهوساوه کسهرم له هیلکه زروکلوهو خۆم نامیوه
لهژیانی دهر به دهری و ئاواره بیم دا له هه موو کوبو قوژیکی
کورستانو دهر به دهریش دا باسو خواسی بلباسانم کردووه به
شه و چه ره و ویردی زویانم له ههر شویتیک ماله بلباسیکم دوزیتموه
و بستومه بزاتم له چ تیره و به ره باییکمو به سهرم کردوتموه
تا مردنیش ئهم . پیاژه بهرنادهمو له سهری دهروم و بهیره وی ئهم
ئاکاره م ده که م پتشم وایه که ئهمه به شیکه له نیشتمان پهروهی و
گهل پهروهی ؟!

ئیر ئهم هه بو لهو تهقه لایه مو به دی کردنی ئاسۆی بنههراید
گهیشتن و هیوای دوزینهوهی سه ره جهه سه هری میژوی دیرینی
هۆزو به سه ره هانی بۆم بوو به پال پتوه نه ره هاندهر ، به کورتی
نه مامیکی گه شه داری له دهرونم دا چه قاند که لکه لهو خولیا
به کی زۆر به جۆشی خسته جهسته موه کردمی به عه و دللی راسته
قینهی شهیدا به شوین ناسین و زانینی بنه ماله و باسو خواسی
پاوردوی هۆزی بلباس . لهوساوه ئهم ئاواته بووه ته خولیا به کی
به هیزو له ناخه م دا جهنگلی داوه هه تا تیشاش شوینی که ونووم
به هه دور هیزو توانایه که وه خه ریکی زانینی به سه ره هانی ئهم هۆزم
وه ههر که سیک شتیکی لا بووینی ، له م باره وه شتیکی زانینی
خۆم لی نزیك کردوتموه و باسو خواسی بنچینهی هۆزی دیرینی
خۆم لی پرسبونو گویم بۆ گفتوگویان راگرتوه ، وهه لپکی
توانیتم خۆم به خه زمانو بنه ماله تیره ی هه شیره که م ناساندوه

ههولم داوه بۆ به کخسته وه يانۆ لیک به بسته وه يان ، ته نهاته ده توانم بلیتم له سناوه که له سالی / ۱۸۳۰ ز دا که به کیتی بلباس لیک ههله و شاهه و پچه پچه کران قاتینا که زیاد له سه ده و نوێک به سه و تار هساتی ته فزوتونا کردنی هۆزی بلباس دا پریشته و ههولیکه نهوتو ته فراوه بۆ به کخسته وه ی هم هۆزه که وابوو به شاناز هه وه بۆم هه به که بلیتم من به کم که کم که لم باره وه ههولم داوه کرشم کردوه هه منم بهم که لینه کردوه و به سنامه پیری بکه به وه . . .

له و کاته شه وه ماموستا مه محمود شه به خه ریکی فوسینی میژووی هۆزی بلباس وه که کرمان ناسیوه به هه موو جۆرێک به مته تهم داوه له گه لێ چۆم بۆ ماله بلباس و پیره میردی به سنا لچه و م بردونه لای و زانیاری لی و مرگرتوونو فوسینه که یی ده و له هه نده کردوه گوێو که له به رێ پنی پر کردو ته وه . تیشناش که هم به راوه ده بینم بهم به ییوه تاماده کراوه پرۆشانه کی نه خسته سه را بۆ و دووی هۆزی بلباس و به ماله کانی به گوێره یی تواناو ده زانه لیکۆلینه وه ی ئیدا کراوه . له سه رچاوه ی جویی جویی زانیاری راگرتیوه . له دوو توێی هم دوو به رگه دا که بۆ ته وه خۆم به به خته و ، ده زانم و شانازی به هه ول و ته قه لای ساله های سالم ده که مو پێزو سوپاسیشم بۆ ماموستا مه محمود شه لپاسته ده که م و هیوام وایه هم کتیه به سه ره قای باسه که بزانی و زیاتر به یته نلو مه و زو به که وه کاره که ی فراوان تر بکا و میژووی هۆزی بلباس ده و له هه نده تر به ی داوای سه ره کیشم له که له میردانی بلباس نه وه به که به گه رته یی توانا هه ول به نه زیاتر یارمه تیمان به نه و چی ده زان و

چیان لایه لسه رگوزشته و به لگه نامه لوم باره وه هه رچی زوثر
 فریامان خه ن و بیخه نه بهردستمان بۆ ئه وه ی له بهرگنی دوه م دا
 شوتنی خۆیان بگرن و کاره که مان تیرو تهسل بی و ئه و هه لسه و
 که له بهرانه ی که له م بهرگه دا هه بن یشان پر بکه یسه وه به مهش
 هاوایکی هه ره پرۆزی بهنده دینه جی نه مایکی هیوام دینه بهرو
 تهسکینی دلم دئی هه وه و کاتیکیش خۆم به به جوو کی هه وه و
 دلسۆزیکه هۆزو گهل و نیشتمان. حبیب ده که م

جهنمه بیوزده بی
 لسه هۆزی بلباس

(ھۆز) يان (عيل) ي كورد چور

پىك ھاتوۋە ؟

ۋەكۈ ديارە ياساى عەشائىرى ۋ دابو نەرىتى ھۆزۈ عىل
لەئو كوردەۋارى دا جياۋازى ھەبە لەگەل دابو نەرىتى عەشائىرى
ناو غەرەب بەدەگمەن نەبى ناتواندرى ھۆزە كوردەكان بېيەتمە
سەر باپىرە گەۋرەبەكى ديارو ئاشكرا بەلكو زوربەى ئەو ھۆز
كوردانە بەتاۋى ناۋچە يان گوندېك تاۋانگى دەرکردو ، پىاو
ۋا دەزانى ئەو گوندە يان ئەو ناۋچەبە باپىرە گەۋرەى ئەو ھۆزەبە
ئەمەش پاستىبەكى گرىنگ دەچەسىنى ۋ پاستىبەكەش بىرىتە لە
ۋەى كە مېللەتى كورد خاكى لا خوشەۋىست نر بوۋە لە باۋكو
باپىر خوشەۋىستى نەزىيان بەلاۋە پىرۋز بوۋە پەيۋەندىبەكى دەرونى
بەھىر لە ئىۋان دانىشتوان خاكەكەدا دروست بوۋە بەفەخرەۋە
خۇيان پىنى نىسبەت داۋمو باپىرە گەۋرەيان لەبىر خۇ بردۋتەۋە ،
ھەر كەمىكىش لەو گوندەدا دانىشتىنى بەيەكتى لە ئەندامى
خۇيانىان داۋو ھۆبەكى تىرىش بۇ ئەم دياردە ھەبە ھۆبەكەش
ئەۋەبە ھۆزە كوردەكان زوربەيان كۆچەرى ئەۋا نىن بەلكو
نىۋ كۆچەرىن ۋ گەرمىن ۋ كۆستانيان كوردە ، ئەگەر ھاۋىيان
چوۋىن بۇ كۆستان ئەۋا زستانان ھاتوۋە بۇ گەرمىن ۋ لە
گەۋرەكانياندا ماۋنەۋە تا دونيا گەرم بوۋە ۋانە ۋەندە لە زىدى

مەگورتى ھۆزۈ عىل و عەشیرەت لە کوردەوارى دا زور بەیان
 بریتىن لە بەك کەوتى چەند خىزان و بنەمالە بەك لە ناوچە بەكى
 ديارى کراودا مەرج نە ئەو خىزانانە ھەموویان بچەنە ھە سەر بەك
 باپەرە گەمورە

بەلام دابو نەرىت و چوئەتەنى دروست بوونى ھۆزۈ عىل و
 عەشیرەت لاى عەرەب بەشپو بەكى جیاوازەو زور بەتە عەشیرەتە
 عارەبەکان نەسبەت دەدرىن بۆلاى باپەرە گەمورە بەكى ديارى کراو
 ھەموز لىو پۆپى ھۆزە کەش دەتوانن خۆیان پەستە ھە بەبچەنە
 بەكى ديارى و باپەرە گەمورە بەكى مەعلوم (۱)

بەلام ئەگەر بىتو پرسیار لە دانىشتوانى کوردستان بەتایبەت
 پەشە خەلکە بەكى بەكى زور بەیان ھەر وەفدە دەزانن بە کوردنەو
 خەلکى فلان گونە فلان شارن پەتگە پىشتوانى ھۆزۈ سى
 پىشتى خۆنى حسیب بەکا ناوى ئاغاو کوپخا و سەرۆك ھۆزىش
 باش دەزانى و تىتر لەو زياتر كۆلى پتو ھەل نە گزتو ھە جارى
 واش دەبى گونە بەکا بە ناوى سەرۆكى تیرە بەك پان ناو دارىكى
 ھۆزە کەو دەبى تا کابرا زینلەو دەسلەتە ھەبە ناو کە دەمە پتەو
 ئەگەر دوا خۆى كۆپە بەكى لەجى دانىشت ناو کە ھەر بەردەوامە
 ئەگىنا زۆر جار دەگۆرئ

سەرۆكى ھۆز بۆ ئەو ھى دانىشتو ھەکان بەژىر دەستەى ئەو
 پەستەو کۆمەلەك پيارى چەكدار لە خزم و كەسو كارى خۆیانو

(۱) بۆ زیاد کردنى مەعلومات لەم بارە ھە سەیرى كىتیبى

(عشائر العراق) ی عەباس عەززاوى ج ۱ / ۴۳ -

بەكە ۶۴

كسانى ھەزارو بىڭ دەرامەتو پەشورپوتو بىڭ كارەى ھۆز
 پىڭ ھىتاۋە چەكئو ۋە لاخى سوارى بۇ مەبشەر كىردوون ؛ بەھۆى
 ئەم قوۋەتە مەركەزىيەۋە دانىشتوى ئاۋ عەشیرەتەكەى پىڭ چاۋ
 ترستىن كىردوونو بەرگىرى كىردىشى لە ھۆزو مەھالىجى بەزەۋەندى
 ھەر بەۋان سېپىرداۋە بەھۆى ئەم پىناۋ چەكدارانەۋە كۆيخادىۋ
 عەشیرەتى بېچوكيان خىستوونە ژىر پىكىفى خۇيانەۋە ؛ تالان
 بېۋىشان پىڭ كىردوون ؛ جىگە لەۋەش ئەركى باجو خىراج
 ملكانەۋ كۆكردنەۋەى لە دانىشتوان خراۋەتە سەرشانى ئەمان .

بەكورتى ھەموو كاتىڭ سەرۋىكى ھۆز كۆمەلىك پىساۋى
 چەكدارى بوون ۋەكۆ داردەست بۇ بەرژەۋەندى خۆى بەكارى
 ھىتاۋن .

دوژمنايەتى ۋە شەپو ھەراى ئىۋان سەرەك ھۆزە كوردەكان
 زۆر جار بوۋەتە ھۆى تالان كىردى گۈندەكانو لەناۋ بىردى
 كىشتو كالۋ قوربەسەرىپى پەشە خەلەكەكە نموۋەنى مېژوۋى
 لەم بارەۋە ھىندە زۆرو فراۋانە ژماردىشى لىرەدا جىڭگى ئابىتتەۋە
 بەلام ھۆزەكانى بلباس لەھەموو ھۆزەكانى تر زىاتر ئەم تەڭگىۋ
 چەلەمەيان بەسەر داھاتوۋە توۋشى ئەم گىرەمە كىشمەيە بوون
 شەپى بلباسو پىشەر بلباسو خۇشناۋ بلباسو جاف بلباسو شىخ
 بىزىنى بلباسو گەردى بلباسو بابان بلباسو سۇران بلباسو دەۋلەتى
 عوسمانىۋ بلباسو دەۋلەتى ئىران ئەگەر ۋەكۆ پىتويست تىۋمار
 بىكرابە ئىستا كىتتىكى چەند بەرگى لى پىڭ ھاتبوو

مامۇستە عباس عەبزاۋى دەلى مېژوۋى ھۆزى بلباسپە
 لەپوداۋى سامانكۆ سەرسۇپھىنەر بەلام مېژوۋى چۈنەتى ئەم

پروداوانه هون بوومو نه نوسراوه ئوموئى كه دهى زانين هۆزى
 بلباس له مۆزگار كاوهند به هتيز بوومو پهرهئى ستاندوه دزاوستىكان
 ئينان ترسانو هه موو حسييتكى له ناو بردنيان. بۆ كردوون ، بۆيه
 زور بهئى پلشاكلنى بابان يهك له دواى يهك پيلانى له ناو بردنيان بۆ
 پتك خستوون ، تهنانت بۆ ئهم مه بهسته په نايان بردۆته بهر
 حكومهتى عوسمانى ئهميش بۆ خوى پتياى بون و پتياى خوش بووه
 بيتونكى دهست كهوتى بۆ ئيدانين بۆيه چهند جار هه ليمه تى
 ئارهواى كردونه سه رى و كۆزو كولانهئى لى پتك داو. (١).

بىنەماي ھۆزى بىلباس

ئىمە بۇ زانىنى مېزوى لە مېزى بىنەمالەي ھۆزى بىلباس ،
 تۆزۈ گەردەكەندەن لە پەردەي مېھووي يىشووي ئەم ھۆزە
 باوەن کارمەساتە مامناكانەي كە لە پۇزۇگارى كەوتارپاۋ دا بە
 مەريان دا ھاتوۋە ، وىزاي باسو خواسى سەرەتاي پەيداۋونيان لە
 ئوردستان دا ، ئەمجار ھاتوۋچۇيان ئىرەو لەمۇي بىلاۋونەمەيانو
 وىزىۋ جىگكايان ناۋدارو زاناۋ پىش سېۋ شۇرەسوارو
 ، لىكەۋتوانيان ، دەم راستو خاۋەن شاكارو زاناۋ سەرەكەھۆزو
 رمانپەۋاۋ لىھاتوۋ مەزنە پىياۋانيان ۱۹ دەلىم ئىمە بۇ زانىنى
 يۇوي ئەم سەرەباسانەۋ ھەر شىكى تىرىش كە پەيدەندى بەم
 تانەۋە ھەيى چ سەرچاۋە بەكى كۆنمان بەدەستەۋ نەۋ تروسكا
 ، كمان ئىۋە ديار نەۋ ئەۋ باسو خواسو بەسەرھاتو كارمەساتا
 ، مان يۇ پون بىكانەۋەۋ بە رابردوۋى كۆنى ئەم ھۆزە ئاشابىيىۋ
 ۋوداۋى پۇزۇگارى پىر مەينەتو كارەساتيان شارەزا بىيىن

بۇيە ناچارىن گۆي بۇ كىتتى شىرەقنامەي شاكارى
 مەرەفخانى بەدلىسى راگرىن — ھەر چەندە چوار سەدەۋ شىتەك
 سىر دانانى كىتتەكە دا تىھەپىۋە — ئەم بارمەۋ بەكسۇقۇرىن
 مەرچاۋەي بزانىن ، ديارە راست تىرىن باشترىن سەرچاۋەشە ،
 بىنوسىۋە بەگۆتەرىي يىۋىست راگرىزى تىرەي تەكەيۋ پىشتى
 بى دەپىستىن

مامۇستا حوسىن حوزنى موكرىانى مېزوو نووسى خوا لى
 خۇش بوو لە كىتىسى (كوردستانى موكرىان يا ئاتروپاتىن) دا
 ئەمەى شەرەفنامەى بەكورتى ڤاڭوئزاوۋە بۇ خۇشى بېئى كونو
 كەلەپەرى ڭرتوون ھەردووكيان بىچەى ھۆزى بلباسان دەبەنەوۋە
 سېر ھۆزى ڤۆزەكى و دەيانخەنەوۋە سەر ھۆزەكانى موكرىان.
 چا وەك دەلېن : — قە يىستو چوارە يەكو دوانى بەكارە
 سەرھەلدانى ھۆزى بلباسو بلبوونەمەى ناوو شۆرەتيان بەم ناوۋە
 دەڭەپتەمە بۇ ئەم ڤوداۋە كە گوايە ڤۆزىك لە ڤۆزان دا
 يىستو چوار (۱) تېرەى سەرەكى لە بەرەبابى ڤۆزەكى لەنزىك
 « تاب » — (طاب) كەسەر بەناۋچەى « خويته » — دواى
 ئەمەى لە موكرىانەمە بارىان كرد — كۆبوونەوۋە بوونە دووبەش
 دوازەديان يەكترىان ڭرتو ناۋيان لەخۇنا بلباس دوازە ھۆزو
 تېرەكەى تر يەقەوالىسى ناسراون ، دەلېن قەوالىسى و بلباسان
 دوو ھۆزى بابانەكانى (۲)

(۱) حوسىن. حوزنى دەلى نۆزدە قەيىلە بوون
 (۲) شىليانى باسەكە (بلىس) و (قەوالىس) ناۋى دوو ڭوندىشن
 لە تاۋچەى ھەكارى (شەرەفنامە ل ۶۷۳) ھەرەھا
 (بلىس) شارېكە لە مىصر ھەشتا كىلومەترىك لە شارى
 قوسطاطوۋە دورە (معجم البلدان ج ۱ / ۴۷۹) جارىكى تر
 شەرەفنامە لە (ل ۲۷۰) دا دەلى ھىندىك دەلېن ھۆزەكانى
 ڤۆزەكى و ھەكارى لە بابانەمە ھاتوون
 مامۇستا عەبباس عەززاۋىش لە كىتىسى (عشائر العراق
 الكردية) ج ۲/ ۱۰۲ دا ھەر ڤاى شەرەفنامەى ھىتاۋەتەمە .

پوخنەى وئار كاتتى ئو تىرانەى پۇژەكى لە (تاب)
 كۆبونەو زەوپەكانى ئو ناوەپان بەسەر خۇيان داپەشەوۈ بە
 دلسۇزى يەكترىان گىرت و مەزىكىيان بۇ خۇيان ھەلېزاودو بوونە
 ھىزىكى بەپىزو ملېان لەولات گىرتن نا ، پۇژەكى پەسەن ئەوۈبە
 بەشو و بارى لە گوندى (تاب) ھەپى ئەوۈى بەزى نەكەوتىبى
 پىنى دەلېن زپە پۇژەكى ئەوساكە بەدلىس و ھەزو لە دەست
 (تاوېك) تاوېك دا بوون كە نەئەوۈى شاينى گورجىستان بوو
 پۇژەكى لەگىزى پراچوونو لە وەلاتيان تارانلەو ، ھىندېك دەلېن
 ھەزو لە گورجى گىراوۈ بەدلىس لە ھۇزى گىردەكى ، ھىندېكى
 تر لايان واپە ناوچەى بەدلىس لەناو دەستى زوڧەيسى تەرخرا
 كامى راستەو كامى درۈپە ھوبالنى بەئەستۈى چىرۈك پىزان ۱۱
 دواى گىرتنى ھەزۈو بەدلىس چەند ماوۈتېك لەزىزە تىپەى
 سەرگۇمارى سەردارىان دا يەسەر بەخۇبى و ئاراننى پائاق بۇاردو
 كاتتى سەرۈك گىيانى پاكى بەپىمىردى خودا ئەسپارد تىرىتەنى لى
 نەكەوتەوۈ پۇژەكى بىن گەورە مانەو بوونە گورىس گىشەكى و
 ھەركەس بۇ لاى خۇى پاكىشاو نىوان پساو پىك وەرلۈزۈن و
 تىك بەرپوون شىعرى مەولانا ھافى زۇر بەجىنە كە قەزىمۇۈبە :

= ئەوۈش لەباد نەكەپن كەلە ناوچەى كەندىناواى سەر بە
 پارىزگاي ھەولېر گوندېك ھەپە ناوۈى (ھىس يىلپاس)
 سالى ۱۹۵۶ زمارەى دانىشتوانى (۱۴۰) كەس بوو ۶ ھەر
 وا چەند گوندېكى تىرىش ھەپە بەناوۈى (چىنارۈكۈ بىلباس)
 (ەلپاوا قوچە بىلباس) (قوچە بىلباس) سەپرى الدىل
 العام لتسجيل النفوس لعام ۹۵۷ ل ۸۱ — ۹۵ بىكە

گەر ولأت لى نى نىسمىتىن قىرپا رەس
مال ويرانە بى دەس ر بى كەس
هەرى فرمانەرەوا ئەگەر فەوتە
قەبىجە دەرشىتەو لى مەزگەوتە

سەردەمىكىش وا رابرا لى ئەنجامدا سەركە ھۆزۈ راۋىز -
كاران كۆرۈنۈمە بە دل لى بىران كەتۈ چارى ئەو پىشتىۋى بى
بارە كارتىك بىكەن

قەشما واياڭ بەباش زانى (عزالدین) و (ضياءالدين) كە
ھەرھەكەيان براۋونىر نىشتەچى شارى (ئەخلاق) بوون بە
مىوانى يىتە تاۋخۇ ، لەتاۋ گەل ھۆزدا بىزىن ھەلىان سەنگىتىن
و پان ھۆزىن ھەركىن لەۋان بو فرمانەرەوا دەست دەۋا
ھاكىمىتىن لى دەرشىتەو يىكەنە سەردەرى خۇيانو لەۋ ھەركەس
ھەركەسىۋ ئابارى بە رەزگار كەلۈ چىدى سەربىزۋى نەبىۋ
پىشتىۋى لەتاۋ لاجىۋ ئارامى يىتەكەۋە

گەرھە گەچكەش سەرلەبەر ئەمىرەيان پەستەكردۈ پەيماناندا كە
سەرى مولى لى لاتەدەن ، ھىتلىك لەسەر ئاسانى ھۆز چۈنە
(ئەخلاق) و لە شازادانان گىمەۋە بوپەرى قەدىرۈ رەزۋە
جىنايەت شارى بەدلىس كۆمەلىكىيان (عزالدین) يان كەدە
فرمانەرەوا بەدلىس دەستەبەكەن (ضياءالدين) يان بەدل بو
لەگەل خۇيان بىردە ھەزۋ كەردىانە فرمانەرەواى خۇ خەلگەكە
بەگۈن لى مەنى ھەمو ھەستۈ نىتى خۇيان دايە دەست ئەسۋ
دوۋ براۋە ھەۋانىش زۆر بە لە بارى بەكاروبارىان دەچاران

پەسندى ھۆزى بلباسى

وہ کو لہ پٹشہ وہ گوئرا بنیجہی ھۆزى بلباس دەچیتە وەسەر
ھۆزى پۆزەكى كەوابو ھەر پۆزىك لىسە ھۆزە بىرى ھۆزى
بلباسىش بەشى خۆيانى لى دەبەن شەپەنامە لىم بارەو لەزىرسەرە
باسى (پەسندى ھۆزى پۆزەكى) دا دەلى

لەناو ھەموو كوردستان داو لەچاو ھەموو تیرەو ھۆزان بۆ
نازاىىو دلاواىىو مەرداىەتىو بەنامووسىو راستىو چاكى و شەرم
بەخۆبىو دەست پاكى و ئاين دارى ھۆزى پۆزەكى ديار دەو لەناو
كو دا ھەلزار دەن دل سۆزى گەورەى خۆيانىو ھەتا بلىسى
ئەمە گدارن ھەر كاتى فەرمانەوايان تووشى گىيرەمەو قەرەش
دەبى ئوسا بيانىنە چى دەكەن ؟! كەس ئاوپ وەسەر خو ئادائەو
لە پىتاو پارىزگارىو ئاسودەبى مىرى خۆيان سەر و مالىيان بەخت
دەكەن

ھەر جارىك ولاتى بەدلىس بىگانە زەوتى كردەو مىرو
مەزنى پۆزەكيانى لەسەر فەرمان لا بردەو پۆزەكى وا ھاروژاون
بى ئەوەى كەس كۆمەگيان بى دەست لە دەست و قەوەت لە
خو ھاناش دەست و پىبى خۆيان شىشاو نەگيانى دوزمن و حەلواى
شەقايان پى كردون لەناو كوردان باو دەلىن بە ھەژمارەى
ھەربەردىكى لەدبوارى قەلای بەدلىسى گىراو ۱۲ ئەو نەدەش
سەرى پۆزەكيان لەپىتاوى دا پەپاوە ، پادشايانى زل و زۆردار كە
چاو دەبەنە كوردستان و خۆ لە گرتنى خۆش دەكەن بەر لى

ههركار پهلامارى سردارى ټوچهى بهدلیس و چهكدارى پوژهكى دهدهن ههتا پوژهكى بههتر ین كوردستان بهكس ناگیرى و هیزهكانى نرى كوردیش چاو له پوژهكى دهكهنو خو بهگژ دوزمن دا دهكهن

كانى سولتان سولهیمانى قاتوونى (۱۵۲۰ - ۱۵۶۶ م) وهلاتى بهدلیس گرتو شهسوددین خانى سردارى لى وهدهرناو بهرو و تیران ئاواره بوو تا سح سالان هوزهكانى (بابهكى) و (زبندانى) و (بلباسى) نههاتنه بهر فرمانهوهو سولتان ههرو میرو مهنى زلى كوردستانى لاردنه سهرو و نمو كوردانه وهك دیوهكانى كیوى قاف پهلامارى پوژهکیان داو نهشیان توانی پامیان بکهن

سولتانى سولهیمان پایه کهزانی بهتونلو تیژی چی بؤناکری باربان نابا (بهاءالدین) بهگى حمزوى هتاو کردبه دهسکیسی خویو خهلكى دؤلى کبفیلوره و تیرهكانى بابهکیانى بؤ راست کردو لهو لاشهوه برابم بهگهو قاسم بهگى کوپى شیخ میرى بلباسى دلخوش کردو مهلامى کردن نهوسا توانی بهدلیس بگری

گهلیك جار واههلهكهموئى کوپه میرانى كوردستان دینو سهرو له بهدلیس دهدهن و ماوهبهك دهبگوزهرینن بهلام ههركیزناغا زادهو کرپه میرانى پوژهكى بؤ پوژیکیش نهچوونه بهردهركى مالى بهك له میرانى كوردستان لاوى پوژهكى لهزیانیئاوارهیش دا زور خوپاگرو بهپشوو ۱۱۴ دل ساردو ناھومید نابو و کوشرو خهبات دهكهنو پښگهی خویمان دهكهنهوهو هونهرو

جەوهر دەنۆتین بۆ نمونە ھەروێش مەحمود کە لە چیری
گەمەری کە لە چیریان ولاتی خۆی بەجێ ھێشت و خۆی گەیانە
بەربارە گای ھەرشاسایی سولتانی سوبەیمان پایەو لە سایە وریای و
دەریایی و ھونەرمەندی و مەردی و پەندی و پێتۆلی و لەبلەبانی خۆی
خۆی دەگەڵ پادشا پێک خست و بیو ھەمدەمی

ھەبەر بەگی برازای ھەروێش مەحمودی کە لە چیری
چووتە لای سولتان سلێمانی قانوسی ، لەبەر ئازایی و پەشیدی و
زڕینگی ناوبازگی مەردانە ھەریسی ھۆزی (جیھان بەگی) و
(محالی پالو) ی بە ئیقطاع پێک ھێشت و ھۆزگاریکی دورو درێژخۆی
و چەکانی بەسەری پادشا ھێشت و پێرسراوی بوون (۱)

مامۆستا ھەرزای دەلێ

بەدەگمەن پێ دەکوێ پیاو بتوانی ھۆزێکی کورد بە پێک و
پێکی بگەینێت و ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو
مەگەر لە پێگەیی میژدی نوسراوە ، یان قەسە دەماو دەمی ھۆزە کە
خۆی جا کاتێک ئێمە سەیری میژو دەکەین یان گوێی بۆ قەسە
سەردەم و زاران دەگەین دەبینین و دەبیسین کە جیاوازی بەکی زۆر
ھەبە لە ئێوان ئێمە سەرچاوە تا ئێمە سەرچاوە کەواو بەلگە بەکی
بەوا پێ کراوی میژو و ییمان لەم پارووە دەست ناکەوێ کە بە پێژەری
سەد دەر سەد تاریکیایی پابور ھومان بۆ پۆشن بکات و ھەو (۲)
ئەمەش دیاردە بەکی زۆر بەی ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو ھەو

(۱) ھەروێش مەحمودی (کوردستان مۆکریان یا ئاتروپاتین) ل ۴۳

(۲) ھەروێش مەحمودی (کوردستان مۆکریان یا ئاتروپاتین) ل ۴۳

تیره و بهره بابه سهره کیه کانی

هۆزی بلباس

وه کو زانیمان هۆزی بلباس بهشکی سهره کین له هۆزی بهناوبانگی پۆزه کی . شه پهنامه له (٦٧٧) دا ده لێ دوازه تیره ی پۆزه کی به کبان گرتوو و ناویان له خوتاوه بلباسی دوازه تیره کی تریشیان به کبان گرتوو ناویان له خوتاوه قه والیسی به لام له (٦٧٩) دا ده لێ ئه هۆزه — واته پۆزه کی — بیست و چوار تیره ن پینج له مانه — که قیسائی و بابسه کی و موده کی و زوقه یسی و زیدانین — کونه دانیشتی به دلیسن دهشیان که به ره ی بلباسین که له چیری و خه ربیل و باله کی و خه یارتی و کۆپێ و بریشی و سه کری و گاری و بیدوری و به لا گهردی و ن

ئه نو هۆزه ش! که زهر دوزی و نه نداکی و پرتسافی و گرد بکی و سهره وه ردی و کاشاغی و خالیدی و واستکی و عه زیزان قه والیسن

شه پهنامه که ده لێ پینج له تیره کانی پۆزه کی دانیشتی به دلیسن ، ئیشاره بۆ ئه وه ده کا که نۆزده تیره کانی تری له به ره تا خه لکی هه وی نین به لام نالێ له کو ئه وه هاتوون مامۆستا حسین خوزنی موکریانی ئه مه ی بۆ هه وون کرد و به نه وه

نوسویه تی (نه خاکی موکریانه وه عهشیره تی بلباس و قهوالیس
 گه نۆزده قهبله بوون باریان کردو چونه نزیك شاری (خوی)
 له جینگابهك كه پئی ده لێن (تاو-تاب) دانیشن و كۆبونه وه
 ههواى كیشهوهر گیرى یان كه وته سه ره وه ڤوو به خاکی به دلیس
 چون و حاکمیکیان بۆ خۆیان داناو به دلیس و ههزۆیان گرت و
 دهشتیان به فرمانه هوائى کرد ئهوانه به سى قۆل داندراون
 ۱- بلباس ۲- قهوالیس ۳- ههزۆ بلباسى ده قهبله ن
 ههجار وه كو شه ڤه فنامه تیره و به ره بابى ههرسى قۆله كان -
 بلباس ، قهوالیس و ههزۆ - ده زمیرى (۱) ئه مه پوخته ی
 ڤا بردوى هۆزى بلباس و تیره كانیه تی كه شه ڤه فنامه باسى لیه
 کردوون و لێیان دواوه

وا دباره دواى شه ڤى چالديران سالى ۹۲۰ ك / ۱۵۱۹ ز
 كه عوسمانیه كان توانیان - به هۆى مه لا ئیدریسى به دلیسى به وه -
 كوردستان داگیر بکه ن و سه فهویه كان وه ده رتین چنگى خۆیان
 له زۆر شوینی كوردستان گیر بکه ن و به ئاره زۆى خۆیان میرو
 فه رمانه هوائى كوردى سه ر به خۆیان به سه ر ناوچه كان دا دابهش
 بکه ن ئیدی ته نگیان به هۆزى بلباس هه لچنیوه و ئه و تیره و به ره
 بابانه ی سه ر ڤه قو گوى له مستیان نه بوون ناچاریان کردوون
 ولاتى خۆیان به جئ یلن ڤو بکه نه ته م لاو ئه ولا ئیتر هیندیک له

(۱) حسین حوزنى موکریانی / کوردستانی موکریان یا ئاترو
 پاتین ، ڤه وانلر چاپخانه ی زارى کرمانجى / ۱۹۳۸ ز
 ل / ۴۰ (عه بباس عه ززوى) له (عشاثر العراق الكردیه)
 ج ۲ / ۱۰۳ دا ههروه کو مامؤستا موکریانی تیره کانى نوسیون

ئىبرە كالى ئىمۇ ھۆزە لە پۇژگارپكا ھاتونە كوردستانى ھىراقى
 ئىستا ، ديارە بېرىكىشان پەريونە كوردستانى ئىرانو ھىندىكىشان
 ھەر لە ولاتى بەدىلىس ماونەرە . ، بەو جۆرە پەرتەوازە بوونو
 بەكوردستانى ئەم ديوو ئەو ديوودا بلأوبوونەرە چەند داستان و
 شەپو شۇپيان توش بوو :

ھەر بۇ نمونە ئەو تە ئىبراھىم بەگى كورى قەلەندەر
 ئاغاي بلباس كاتى تەربوى ولات بوو كەوتوتە ولاتىستان
 پاشان لەسەردەمى صفەويەكاندا لەلای موھەممەد خانى فەرمانپەرۋاى
 سيستان دامەزرا ، پاشان بەسەر كەردايەتى لەشكرىك چوھە مەر
 خاكى بلوجستان لەپاش چەند شەپو كوشتارىك — كەلە
 ھەمواندا سەر كەوتوو بوو بلوجەكانى شكاند — ئېتر بەزۇرى
 بازوى خۇى بلوجستانى گەرت و خستىە ژۇرفەرمانى خۇيەدوايى
 زۆر ئىرەو بەرەبابى ھۆزى بلباسى بردوونە ئەو ناوچەبە ئىستاش
 لەھەرىمى بلوجستان چەند خىزانو بئەمالەى ومەنگوپو (بلباس)
 ھۆزى دىكەى كوردىش كەلەو خاكەدا ھەن بەھۆى ئىبراھىم
 بەگەو چوئە ئەوئو لەوئى دامەزراونو ھىزو ئەوانايان تىدەپەيدا
 كرد ، شاينى باسە ئەم ئىبراھىم بەگە لەسالى (۱۰۰۰) ى كۆچى
 = ۱۵۹۲ ز لە بلوجستان مال ئاوايى لەجىھان كەردووە (۱) ؟

شەپەفنامە ھەتا سالى ۱۰۰۵ ى كۆچى = ۱۵۹۷ ى زايىنى
 بېرىك بەسەرھات و داستانى ئەم ھۆزەى نوسىوہ ناوى ھىندىك

(۱) بىروانە كىتەبى كوردستانى موكرىان پا ئاتوو پاتىن ل ۴۳ - ۴۴

شەپەفنامە ل ۶۷۸ ھەردەھا پىشەوا قازى محمدو كۆمارى

مەھاباد نوسىنى محمد بەھاءالدين ملا صاحب (ل ۸)

مەزئە پیاویشی لى ھىتاۋون و شوتىن و مەقامى ديارى كىرەدون فېتىمر
 دوای شەرەفنامە مېژوۋە كەمان لى دەچىرى و سەرچاۋە يەككى تىرى
 بىرۋا ھىن كىراۋمان لە بەردەست دا نىھ زىنجىرەى رۇداۋە كانمان بۇ
 باس بىكا بەرە باب و تىرە كانى بلباس لىك جىيا بىكا تەۋە پۇشنايەك
 بخانە سەر مەلبەند و شوتىن و ھەرىمىيان ، نازانين ئەوانەى ھاتوونە
 كوردستانى ھىراق كام تىرە و بەرە بابى بلباسىن ھەروا ئەوانەى
 بەرەر كوردستانى ئەودىو پۇيىشتون يان ئەوانەى لە ناۋچەى
 بەدلىس و دەۋرۋەرى ماۋنەۋە ؟! ديارە زۆر خىتران و بەرە بايشيان
 ھەۋى ئەم بەرەۋازە بوونە و بىلاۋ بونەۋەيان لە گەل ھۆز و تىرەى
 تىردا تېكەلار بوون و تەۋانەۋە بىنچەى خۇيان لەبىر چۆتەۋە بگرە
 پۇژگارى وايان بەسەردا تېپەپىۋە لە ھىندى ناۋچە ھەرىسم دا
 كەمىك گوتىتتى بلباسىم زمانىان بېرەۋە لە ناۋيان بىردوۋە يان ھىچ
 نەبوۋىن لە ناۋچە كە وە دەريان ناۋە ئەمەش ديار دەپ كە بۇ ھەمو
 ھۆز بەمالە يەككى ئاۋازە كە دوزىم بەسەرى دا زال بىن و بىەۋى
 بىن ھىترى بىكاۋ لە ناۋى بەرى

ئىر وە كوو دەردە كەۋى تىرە و بەرە بابە كانى بلباس ئەوانەى
 كە ناۋچەى پەدلىسىيان بەجى ھىشتوۋە زور بەيان دابەش بوون
 بەسەر ھە ھەرىم و ناۋچانەى كە كەۋتوونە ئىۋان شارە كانى
 سابلاخ و سەۋ پەۋاندزو كۆيىنچەق (۱)

(۱) جەمىل پۇژبەبەي / وتارى ثورە الشىخ عىداللە على الحکومة
 القاجارية القسم الاخير گۇقارى كۆپى زانىارى دەستەى
 كورد ، ج ۱۶-۱۷ ل ۵۰۰ پەراۋىز

دیاره بریکیشیان لهم سنوورانەش تێپه‌پیرنو دوورتر
که‌وتونه‌وه ته‌نانه‌ت چەند خه‌یزانیکیان گه‌یه‌شتونه‌و سوریو
لوبنانیش (۱)

ئێتر لێره‌وه کاره‌ساتی سامناک و پروداوی جۆراو جوو و سه‌ر
سوڤه‌ینه‌ر بۆ هۆزی بلباس دەس پێ‌ده‌کا و داستان و به‌سه‌ره‌اتیان
تێکه‌لاو به‌میزوی فه‌رمانه‌ه‌وایانی ئه‌رده‌لان و بابانو سۆران ده‌بی و
په‌چ‌په‌چ و چارچار شه‌رو شوڤیان تو‌مار کراوه‌ دیاره‌ زۆریشی
فه‌وتاووه‌ له‌بیرچۆته‌وه‌و گه‌وتۆته‌و ئێو ده‌رپای میژووی نه‌زانراوی
گه‌لی کورده‌وه‌ !!!

له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ — چونکه‌ ئه‌و مه‌له‌بنده‌ی که‌ ئه‌م هۆزه
تێاندا نیشه‌جێ بوه‌ یان گه‌رمین و کۆستانی تیا کردوه‌ — که‌وتۆته‌
ئه‌و شوینه‌نه‌ که‌ گۆڤه‌بان و جێ شه‌رگه‌و نیزاع و کیشه‌ی به‌رده‌وامی
نیوان سه‌فه‌ویه‌کان و عوسمانیه‌کان بووه‌ ، دیاره‌ زۆر جار تو‌شی
گه‌یه‌وه‌ قه‌رقه‌ش هاتوو کایرا و نه‌نی — ئه‌م لام تاته‌و ئه‌و لام
تاته‌و ه‌ی بابه‌ جیقم ده‌ره‌اته‌ — له‌ هه‌ردوو لایه‌وه‌ زه‌ربه‌ی وێ
که‌وتوو تو‌وشی ماله‌وێرانی هاتوو که‌وابوو میژوی هۆزی بلباس
تێکه‌لاوی میژوی سه‌فه‌وی و عوسمانیه‌کانیش بووه‌ هه‌ر له‌به‌ر
ئه‌وه‌ی که‌ له‌ ناوچه‌ شاخاوی به‌کاندا زیانو شوێن و مه‌له‌بنده‌کانیان
سه‌خت و قایم بووه‌ زیاتر که‌له‌په‌ق و سه‌سه‌خت بوون به‌رامبه‌ر

(۱) شکور مه‌ستا / گۆفاری کۆپی زانیاری به‌رگی ۱۷/ ۱۶۸
وتاریک به‌ناو و نیشانی کوردو کوردستان له‌ نیگای چەند
گه‌یه‌ده‌یه‌کی رۆژئاواییه‌وه‌ هه‌روا چەند نامه‌یه‌کی
ده‌ست‌نووسی لای کاک محمد بی‌تووه‌یی له‌ هۆزی بلباس

دوژمنه كانيانو زورجار پاستهوخو شهبان له گډل عوسمانيه كان
 پان ههفهويه كان كردووه زه پهبى كاريگهريشان لي داوونو له
 مهيداني نازيه تى ونه ترسانا هونهرى مهردايه تيان نواندووه دوژمبان
 بزاندووه (۱) بهجوريك كه تيستاش نهو روداوانه له سنگي دانشتوانى
 كوردستان دا وه كو چيروك ماونه وهو زورجار باوكو دايك له
 گوئ تاگردانى زستان بژ مندا له كانيان گيپراوه ته وهو نهوانيش به
 تاسوخه وه له گهرشوى دل و ميشكيان داجيگانان بژ نهرخان كردونو
 له بير خويان نه بردونه وه تيمه ليره دا بريك لهو چيروكانه ده كه ينه
 ناواخو و كون و كه له بهرى روداوو تو مار كراوه كانى نهو هوزه يان
 پي پر ده كه ينه وه نهك نه وه بهلكو هيندى لهو چيروكانه پاستهوخو
 پاگويزى نهو نوسينه ده كه ين به تايه تى نهو چيروكانه ي كه ده ماو
 ده له نيؤ هيندى بنه ماله ي بلباسه كان دا گيپ دزاوه ته وهو له پاستيه وه
 تريكه

(۱) جهميل بهندى پوزيه يانى وتارى (ثورة الشيخ عبيدالله على
 الحكومة القاجارية القسم الاخير) سه چاره ي پيشو
 معروها كتيبي (رحلة ريج) ترجمه جهرجيس فتح الله

دوو کتیبی به سوود بو میژووی

هوزی بلباس

پیش نهووی ئەم باسه بهجی بێلم به پیتوینی دهنانم بلباسی
سه پیتی بی دوو سه رچاوه ی گرینگی به که لک ده رباره ی هوزی
بلباس بکه مو به خوینهری مام ناوه نندی بان ئاشنا بکه م دوو سه
چاوه کانیش ئەمانه ن

۱ - تقریر درویش پاشا

ئەم کتیبه بریتیه له راپۆرتیکی زانستیانه ی برهوا پهی کراو ،
خواهونی کتیبه که ناوی ده رویش پاشایه و تورک نژاده ؛ دانانی
ئەم راپۆرتیه ده که پێتوه بۆ سالی ۱۲۶۴ ی کۆچی ۱۸۴۹ ی
زاینی که ده وله تی عوسمانی و ده وله تی ئیران و یستوویانه سنووری
نیوان خۆیان دیاری بکه ن و نيزاع و کتیشه ی سه ر سنوور حه ل
بکه ن بۆ ئەم مه به سه لیژنه به که دانه و پیتی ده گوتری (لجنه
حلود) سه رۆکی لیژنه که ناوی ده رویش پاشا بووه لیژنه که
به ماوه ی چوار سال به درێزایی سنووری نیوانیان به سه به سه
به سه ر سنووردا رۆشتونو زۆر به وردی لیکۆلیه وه یسان کردوه
به گۆره ی پیتوست ناوی هۆزو سه رۆک هۆزو دابو نه ریت

تیره و بهرەبابی ھەموو عەشیرەتێکی سەر سنووریان تۆمار کردووە
 سالی ١٢٦٩ ی کۆچی ١٨٥٣ ی زاینی ڕاپۆرتە کەمیان ئەواو
 کردووە پێشکەشی سولتانی عوسمانی کراوە سالی ١٢٨٣ ی کۆچی
 چاپ کراوە جارێکی تر سالی ١٢٢١ ی کۆچی لە ئەستەمبول
 لە چاپخانەی (احسان) چاپ کراوەتەوە

ئەم کتێبە وەکو بەحیثیکی مەیدانی زۆر زانستیانە دواوە و
 پێشێ بە بەلگەی بەهێز بەستوووە سەرچاوەیەکی باوەڕ پێی کراوە
 بۆ زانست و دەربارەی ھۆزەکانی سەر سنوور پەتایەت بۆ
 لێکۆڵینەوە لەسەر ھۆزی بلباس و تیرە و بەرەبابەکانی پێشێ سەدو
 پەنجە سالی ئێستە

٢ — سیاحتنامە حدود

یەکیەک لە ئەندامی لیژنەی دیاری کردنی سنوور خوێشید
 پاشا بوو خورشید پاشا بە وەزیفە ئی پرسیراوی نووسین
 (مدیر التحریرات) بوو لە وەزارەتی دەرەوێ حکومەتی
 عوسمانی ئیتر وەزیری دەرەوێ دەوڵەت داوای ئی کرد کە
 لەلاو زۆر بەوردی لێکۆڵینەوەیەکی سەر سنووری بۆ بنوسی
 ھەر شتێک دەبینی و دەبیتی لە ئێوان سنووری عێراق و ئێران دا
 لێ گوندو کویخا دی و ھۆزو شوین و شوینەوارو ھاوینە ھەوارو
 گەرمەسیر بەدوررو درێزی ئی بدوئو بیکاتە کتێبێک پێشێ
 ڕاگەیاندا کە ئەم کارە مەبەستێکی گرینگی سولتانو دەرەوئ زۆر
 بەوردی بچیتە ناو مەوزوعەکەو ھێچ پێشەسازی بەک یان دابو

ئەریت ھەلسو كەوتى ھەموو ھۆزىكى سەر سنوورو ئەم دىيو
 ئەو دىيو سنووریش لە ئەك ناوى ھۆزو تیرەو بەرەبابو ژمارەى
 خىزانو چەكدارى ، شۆنى لەوەرەو بەختو كەردنى ئاژەلەن ناوى
 گوندەكانى سەر سنوورو نزیك سەرستوورو ھاوینەھەوارو جۆرى
 مېوہو پەرەكەو گژو گىيەى كوئىخاوپاوماقوئو زاناو قسو شوینو
 شوئەوارى كۆنە قەلاو پىنگەوبان بخاتە تاو كىتتەكەيەو ؛ ئىتر
 خورشید پاشا لە ماوہى چوار سالى گەپان بەسەر سنووردو
 ئىكۆلنەوہو تەفتیشو پرسىار كەردنو ئى بوردنەوہو خوئىندنەوہو
 زانىارىەكى باشى دەست كەوتو نووسى ئالە ئاكاما كىتتى
 سياحەتنامەى خەلدى ئى دەرجو شەمجار پىشكەشى بارەگەى
 سولتانی كەرد ، ئەم كىتتەچاكرىن سەرچاوەیە بۆ ناسىنى ھۆزەكانى
 سەر سنوور بەتایبەت ھۆزو تیرەو بەرەبابەكانى بلباس لە ھەموو
 روویەكەوہو باشەرىن سەرچاوەیەكى نووسراوہە كە پىش (۱۵۰)
 سەدو پەنجا سالى لەمە پىش بە ئىكۆلنەوہەكى زانستیانەوہو
 بەختىكى مەيدانى باسو خواسى ھۆزى بلباسى لە دوو ئوئى
 خۆى گرتوہە زۆر لە پاپۆرتەكەى دەرویش پاشا فراوان ترو
 زانستى ئامىزەو بۆ زانىارى مېژووى بەكەلك ترو ؛ چونكە
 پاپۆرتەكەى دەرویش پاشا پۆلىكى پامبارىو پەسى ھەيەو
 شىتەك پەيوەندى بە سنوورەوہە نەبى نەى نووسبوہە بەلام كىتتى
 سياحەتنامە يەكەم فراوان ترو چۆتە ئاومەوزووەكەوہو وا ديارە
 قەلەمەكەشى بە برشت ترو بوو شتى لاوہ كىشى تىكەلكىش
 كەردوہو بە كورتى دەتوانىن بلىن كىتتى سياحەتنامە تەواو
 كەرى پاپۆرتەكەيەو بە ھەرھەردو كيان سەرچاوەیەكى بەقىمەتو
 بەبەھان و نمونەيان نى

هۆزى بلباس . لق تيره كانى

بنيچه و سه ره له داني

ماموستا ئەمىن زەكى بەگك دەفەرموئى كەم عەشیرەتى كورد ھەبە كە تارىخی پێنج ھەدسأل بەرھە ژورتر بچى چونكە لەپیش ئەم موددەتەدا كوردستان لە ئیستا پچوكترو مەخلود تر بوو ، لەناو گەلچ حكومەتانی بەقوت و گەورەدا بوو كە ئەم حكومەتانە نەیان ئەھتیش كەس ملكە كەبان لەدەس بستیئى و داخلى ولاتیان بىي ذاتهن لەو دەووەدا گەریدەى بەیانیش (سیاح الاجانب) لەناویانا نەبوە (۱) لەلایەكى ترەو ە ئیمە — تا ئیستا —

(۱) كوردو كوردستان ب ۳۷۹/۱

بەلام كتيبي، (حضارة العراق ج ۱۱/ ۱۱۹ — ۱۲) دەلێ
لەپاش ھاتنى مەغولەكان و وێران بوونی بەغدا بەدەستی
ئەوان سالی ۶۵۶ ی كوچى = ۱۲۵۸ ی ز لەكوردستاندا
چەند سەرەك عەشیرەتیکى كورد فرمانرەوايىيان بۆ خویان
پێكەو ە ناو ە بەگوێرەى پۆژگار بەرزو نزمىيان بەخۆو ە
بینو ە تا لەسەردەمى عوسمانىدا ئەم فرمانرەوايیانە (بابان
سۆران — یادیان — بۆتان) ھاتنە كایەو ە بۆ پۆژگارێك
ھەریەكەیان لە ناوچەى خۆىدا فرمانرەوايى كەردو ە

=

سەرچاوه به کی میژوویی بپړا پئی کړاوی و اشمان له بهر ده ست دا نیه
 پېش کتییی شه پښه فنامه باسی هۆزه کورده کان بکاو شوین و
 مه لېه ندیان پوون بکاته وه ؛ جا بابزانین شه پښه فنامه و سەرچاوه کانی
 پاش ئه ویش چۆن تیره و بږه بابه کانی هۆزی بلباسیان لیک
 داوه نه وه بر دویانه وه سەر کچی و چهند تیره و لڼو بهر باب و
 خیزانین لڼ جیاده که نه وه شوین و مه لېه ندیان چۆن ده ست نیشان
 ده که ن ؟! هه روا ناخو — جگه له شه پښه فنامه — چ به لگه نامه و
 سەرچاوه به کی دی نیه له م باره وه ؟!

وه کو من بزائم — تا ئینستا — کۆنترین سەرچاوه که ناوی
 بلباسی هینابیی ئه و نو سراوه به که له کۆتابی و قورئانیکی ده ستنوسی
 کون دا تۆمار کړاوه (۱) ، له وئ دا مه لا مه نصور ناوێک پړئ

= هېچیشیان نه پتوانی فرمان په وایی به کانی تر بڅانه ژپسر رکپنی
 خۆیه وه هه له هگل ئه م فرمان په وایانه دا چهند عه شیرته و
 هۆزیک و هه بوون و هه ریه که یان پوولی تاییه نی خۆی له
 ناوچه که دا هه بوو

ئه بچار هه ر پو نمونه ناوی عه شیرته و هۆزه کانی هه ورامان و
 بلباس و باجه لان و سنجاب و جاف و هه رکی ده کا

(۱) ئه و قورئانه سالی ۵۳۰ کۆچی به ده ستی سه یید فیراهیمی
 حوسه یی له خورمال نو سراوه ته و ناوېراو له کۆتابی
 قورئانه که دا پړئ یادداشتی خۆی نویسه ته وه ؛ دواي خۆی
 مه لاو زانایانی که ئه و قورئانه یان که وتوته لا — هه ریه که
 بو خۆی شتی تری لڼ زیاد کړدوه ، ئه و قورئانه له سالی

=

یادداشتی بخوی بو باولک و باپیرانی له سهر قورخانه که نویسه تـه وه
 نه بچار چوارینه به کی عه ره بی نویسه نیوه دپری دوه می شیعری
 چواره می پتک هاتوه له ناوی مهلا مه نصورو باوکی و بنه ماله که ی
 له هه مان کات دا رسته که به حسابی نه بجه د میزوی نویسته وه ی
 یادداشته کانیش دیاری ده کاو سالی (۷۷۰) ی کۆچی ده گریته وه
 نه مه ش ده فی چوارینه که به

الحمد لله على الانعام ثم صلاة الله مع سلام
 على الذي اصطفاه في الانام وآله وصحبه الكرام
 أعوذ بك من همزات الناس دمنی على سنة خير الناس
 رضاك يطلب كاتب الحروف «منصور ابن صادق البلباسی» (۱)

نهم چوارینه ته وه ده گه به ی که له میزوی (۷۷۰) ی کۆچی
 له شاره زوردا هۆزی بلباسی هه بووه
 مامۆستا (حسین حوزنی موکریانی) بنیچه ی بلباسه کان
 ده باته وه سهر هۆزه کانی موکری و ده آیی له خاکی موکریانه وه
 هۆزی بلباس پۆیشتوون بۆ ولاتی به دلیسو ده وۆرو به ری (۲)

= ۱۹۷۶ دا مهلا مه محمودی کوپی مهلا هه بدور ره حمانی
 سه رگه تی فروشتی به دائیره ی ئاناری به غدا ئیستا له دائیره ی
 (دار صدام للمخطوطات) دا پارێزراوه و ژماره (۱۶۴۲۵)
 ی دراوه تی گۆفاری کاروان ژماره (۳۶) ل ۱۳۸-۱۵۰.
 (۱) گۆفاری کاروان ژماره ۳۶ ل ۱۴۲ سالی ۱۹۸۵
 (۲) کوردستانی موکریان ل ۴۰ که چی کتیبی (تاریخ =

دوایی لهو پوه هاتونه وه بو کوردستانی هیراقو ئیران ، شه په فنامهش
 هوزی موکری ده با ته وه سر خه لکی شاه هوزرو ده لئی فهرانپو واهانی
 موکری بهری خه لکی شاه هوزرو هیندیک ده لئین سر به تیره
 بابانین (۱) ئیر ج سر چاره به کمان به دهسته وه نه ئه م سسره
 باسانه به به که وه به سستی و زنجیره که بخاته وه سهریه که به هه
 حال ئه مه تاریکیایی نیو دهریای میژو وه جارئ بومان پروون
 نایته وه

شهره فخان و حسین حوزنی هوزی بلباس ده که نه (ده)
 تیره و به ره بابو به م چوره پزیران کردون
 ۱- که له چیری ۲- خه ربیلی ۳- باله کی ۴- خه یسارنی
 ۵- کورپی ۶- بریشی ۷- سهری ۸- گارس ۹- پدوری
 ۱۰- به لا گهردی (۲)

عه باس هه زواویش هه روای تومار کردون و سهر چاره شی
 کتییی شه په فنامه بوه (۳)

ئیر له وه پاش ناوی ئه م تیرانه بهر چاو ناکه وی و نه وانه
 له سهر بلباسیان نویسه بلباسه کان ده که ن به م تیره سهره کیانه
 — ته چهند سالتیکیش دواي شه په فنامهش ناویان ته بوه ئیر

= جهانکشای نادری (ده لئی بلباس هوزیکي گه ووه و فره
 تیره و به ره بابو له هوزه کانی ولاتی (روم) ن = ولاتی
 عوسمانی عشائر العراق الكردية (ل ۱۰۷).

(۱) شهره فنامه ل / ۵۳۰

(۲) شهره فنامه ل / ۶۷۹ کوردستانی موکریان ل / ۴۰

(۳) عشائر العراق الكردية ج ۲ / ۱۰۳-۱۰۴

نازانين ئو (دە) تيرەى كەلتو پۆپى بىنەمالەكانى ھۆزى بلباس
بوون چۆن بلبوتوۋە كاميان لە بەدلىس ماۋنەۋە كاميان ھاتوۋنە
كوردستانى عىراق و تيران

خاۋەنى كىتپى (عرب و اكراد ، رۇيە عربىة للقضية
الكرديە) قسەكەى شەپەنامە دوويارە دەكانەۋە دەلى ھۆزى
بلباس پىك ھاتبوۋ لە يەكپەتەى چەند تيرەۋ بەرەبايتىك و خۆيان
ناۋ ناۋە (بلباس) ھتد

بەلام سالى ۱۸۳۰ ى زىمىر موخەمەدى ھواندىزى ھىرشى
كردنە سەرى و لىكى ھەلئەكاندن پەرتەۋازەى كردن لەو
كانەۋە ھۆزى بلباس دابەش بوۋە بۆتە چەند عىل و عەشیرەتلىك
ھەرىكەيان وەكو ھۆزىكى سەربەخۆ دەژمىردىن ئەمجار باسى
عىلى مامەش و پىران و مەنگوور دەكاۋ باسى بېرى تيرەۋ بەرەبابە—
كانىشان دىنى و شوپىن دەستبىشان لە پۆلى پاميارى عىراق و
تيران دەست نىشان دەكا بېرىكىش بەشان و بالياندا ھەلداۋن(۱)
ئەۋەى كە ئىمە دەزىزىن ئەۋەبە كە سالى ۱۲۶۷ ى كۆچى
لىزەبەك پىك ھىتراۋە بۆ ديارى كردنى سنوورى ئىوان عىراق
تيرانى ئەمرو لىزەكە ماۋەى چوار سالى زۆر بە وردى لە
بىنچە و نژادى ئو ھۆزانى كەلەم دېۋو لەۋدىۋى سنوور بوون
كۆلىۋانەتەۋ لىزەكە بە سەركايەتەى دەرويش پاشا بۆ ھىتر
لىزەكە لە كۆتابى گەشتەكەيان بەسنووردا پاپۆرتىكيان نووسىۋە
لەو پاپۆرتەدا دەرويش پاشا ھۆزى بلباسى كردوۋە بەم شەش
بەشانەى خوارەۋە

۱- مەنگووپ ژمارەى داناون بە (۱۲۰۰) خىزان

۲- مامەش (۴۰۰)

۳- پىران (۱۰۰)

۴- سن ؛ دەرویش پاشا بە (۴۰۰) خىزانى داناو

۵- رەمك (۱۲۰)

۶- ھولمىزار (ھورمىزار) دەرویش پاشا باسى ئەم ھۆزەى
نەكردو بەلام مامۇستا عەبباس عەززاوى مېژونووس بەلباسى
حسب كردون ، شەرەفنامە لەلاپەرە (۶۰۷) دا ھۆزى (ورمىزار)
دەكاتە بەشىكى بنەمالەى گەلباھى ئەجگار كەگوئى پادەگرين بو
ئەو سەرچاوانەى كە پرى باسو خواسى ھۆزى بلباسيان كرده
زۆر گېروگرفت و ئېگروتيگوشىوى دەبين ھەريە كە بو خۆى
شتېكى لەسەر نوسيون زيادو كەميان لە تېرە سەرەكەكانى بلباس
دا كرده

بو نمونە مامۇستا (طە الهاشمى) دەلىق بلباس لەم خىلانە
يىك ھاتوو كە برىتين لە ئوجاق ، مەنگووپ ؛ مەنگورەكەل ،
مامەش ، سن ، رەمەك ئەمانە ھەزارو دووسەد چەكدارىان
دەبىو شەش ھەزار خىزان

مامۇستا مستەفا نەرىمانو عەبباس عەززاوى لە كىتیبى
« سياحەتنامەى حدود » يان راگويزتوو دەلىق گوايە بلباس

(۱) سەبرى كىتیبى مفصل جغرافىة العراق ، العراق الحديث
دانراوى طە الهاشمى چاپكراوى سالى ۱۹۳۰ ز ل ۴۴۰ يكە
ھەروا كىتیبى كوردو توركو عرب ترجمة جرجيس فتح الله

ص ۲۰۲

بەشیگن لە ھۆزی جاف (١) دیارە ئەمە ھەلەمەکی میژوووییەو
 خواوەنی (سیاحەتنامە) تێی کەوتوو مەبەستیشیان ئەو بلباسانەن
 کە ھانیشتوی شارەزور بوون و تیکە لاوونزیککی ھۆزی جاف بوون.
 مامۆستا عەززاوی لە کاتی باسکردنی خێلی ئاکۆدا دەلێ
 وەکوو دەگوترێت و باسکراوە گواپە خێلی (ئاکو) لە بنەپەتا
 بەشگن لە ھۆزی بلباس لێیان جیابونەو ھیندیکیش دەلێن: خێلی
 ئاکو یو خۆیان ھۆزیککی سەرپەخۆن لە بلباس نین ؛ ھەرەفنامەش
 بەھۆزیککی سەرپەخۆی حسیب کردون خواوەنی (سیاحەتنامە
 حدود) دەلێ خێلی ئاکو چل و سێ گوندنو ژمارە ی نیرینەیان
 شەش ھەزارە ھیندیکیان لە (رانپە) و ھیندیکیان لە ناوچە ی
 ناودەشت دادەنیشان سەرۆکە کەیان غەفور خانی ناو (غەفور
 خانی ناودەشت) (٢)

ھەروا جارێکی تر عەززاوی کە باسی تیرەو بەرەبابەکانی
 (دزەیی) دەکا دەلێ تیرە ی گتۆلە (بنتۆلە) و ھولمزیار کە
 بە دوو لقی ھۆزی دزەیی دەژمێردرێن لە بنەپەتا بلباسن و

(١) مستەفا نەزیمان / اوراق تاریخیە کردیە فی وثیفە عثمانیە
 گۆڤاری کاروان ژمارە (٤٥/ ١٣٨) سالی ١٩٨٥ وەعەبیاس
 عەززاوی کتێبی عشا ئیراق الکردیە ص ٦٥ ئەمەشی
 لێ زیاد کردو کە سەرۆکی بلباسەکانی شارەزور نساوی
 موحمەد قاغا ی کوری ئەحمەد قاغا ی ھەروەھا دەلێ
 گوندی قاپنجەو کانی پانکە ی شارەزور گوندی خێلی
 بلباسەکانە

(٢) عشا ئیراق الکردیە لا پەرە (١٢٨)

تېكەلەۋ بەر ھۆزە بونو بىنچەي خۇيان لەبىرچۆتەۋە (۱).
 كاتىكىش باسى ھۆزى بالەكى دەكاو بەرەبابەكانى دەزمىرى
 ناۋى تىرەكانى دېنى، دەلى ئەمانە لە بىنەپەتا بلباسن (۲) دوايى
 دەلى مامۇستا مەرووف چياووك بۆي باس كر دوم كە ھۆزى
 بالەك پەيوەندىيان بەھۆزى بلباسەۋە نىە بەلام ئەۋەشمان لە بىر
 نەچى كە شەپەفنامە ھۆزى (بالەكى) بەتىرەۋەكى بلباسى حسب
 كر دون (۳)

(۱) ھەمان سەرچاۋە لاپەرە (۱۵۲)

(۲) (۱۴۲)

(۳) شەپەفنامە (ل ۶۷۹) و كوردستانى موكرىان (ل ۴۰)

هۆزی ده‌لوش هەر ده‌چیته‌وه^۷

سه‌ر بلباس^۷

مامۆستا مستەفا نەزیمان لەم باره‌وه‌ نوسیبه‌تی و ده‌لی
هۆزی (ده‌لۆ) تا ده‌ورو به‌ری سالی (١٨٥٠) ی ز له‌ هه‌ری
سه‌نگاودا بووه‌ هیچ به‌لگه‌ به‌کی نه‌وتومان ده‌رباره‌ی نیشتمانی
پیش سه‌نگاوی هۆزی ده‌لۆمان ده‌ست نه‌که‌وتوو ته‌نها ئه‌وه
نه‌بیت ده‌ماو ده‌م له‌ پیاوه‌ به‌ته‌نه‌کانی ئه‌م هۆزه‌ بیستراوه‌ که
(ده‌لۆ) له‌ به‌ره‌بابی ده‌ شۆره‌ سواری هۆزی بلباس بوون و له‌ سه‌ر
سنووری ئێران و عوسمانی به‌کان نێوان (سنه‌ و قه‌لاچوالان) دا
بزیویان ئه‌کردو مه‌ترسییان خستبوه‌ سه‌ر سنووری هه‌ردوو
ده‌وله‌ ته‌که‌وه‌

جارێکیان کۆمه‌ له‌ پێگرتنێ بێ به‌کاروانێکی بازرگانی ئه‌گرن
کاتی ئه‌م (ده‌) براه به‌ وه‌ وه‌اله‌ ده‌زانن له‌ چه‌ته‌کان ئه‌چه
پیشه‌وه‌ داویان لێ ئه‌که‌ن ده‌ست له‌ بازرگانه‌کان هه‌لگرن ئه‌وان
به‌مه‌ قایل نابن ؛ (ده‌) براهش په‌لاماریان ئه‌ده‌ن و کاروانه‌که‌بان
له‌ چه‌نگ ده‌رئه‌هێنن و په‌وانه‌ی مولکی بابانی ئه‌که‌نه‌وه‌ مسیری
بابان که‌به‌ نه‌به‌ردی و جه‌نگاوه‌ری ئه‌م (ده‌) براه ئه‌زانیت زۆر
په‌زیان ئه‌گرتو هه‌ری (جام‌پزی) ناوسه‌نگاویان پێ ئه‌به‌خشت
که‌ئه‌که‌وته‌ نێوان شاخه‌کانی (ئاجداغ و به‌رگه‌ج) وه‌ له‌ پوژ

ئاۋاي زنجيره شاخى قەرەداغى ئاۋچەي سەنگاۋ ، پەنجا سالىكى
 بەسەردا تىنەپەپىت ۋەچەي ئەم دەبراىە ئەم ئاۋابى يانە دائەمەزىتىن
 (بەرگەج ، مەسۇبى ، عەبنكە كارىزە ترشاۋە ، باجگە
 پىنچ ئەنگوست) لەناۋ ئەم گوندانە (باجگە) يان شوپىتىكى
 ئىستىراجى ھەبۈە كەوتۇتە سەر لۆنكەي چىپاى (ئاجسداغ) و
 پارىزگارى پىنگە كارۋانى نيوان (بەغداۋ — سلىمانى) يان تبا
 كىردوۋە ، كارۋانەراپە كىيان لە گەرۋى سەنگاۋ بۆجەسانەۋەي
 بازرگانۋ قەتارچى و پىيۋارەكان دروست كىردوۋە ھەرۋەھا لەو
 (باجگە) يەدا خەرج و باجيان لەقەتارۋ كارۋانەكان ۋەرگرتۈۋە (۱) .

هیرشی خان ئەحمەد خانى كورى^v

هەلو خانى ئەردەلانى^{v v}

بۆ سەر ئەو ناوچانەى كە هۆزى بلباسى تێدا بوە

مێژونووسى هېزا خوالىخۆشبوو مامۆستا ئەمىن زەكى بەگك
دەفەرموئى لەدواى هەلو خان سالى ١٠١٤ ك = ١٦٠٥ ز
فەرمانى موافى ئەردەلانو كەوتبوە دەست خان ئەحمەد خان (١)
پەراوێزى شەپەفنامە لە مێژوى ئەردەلانىەو نەقل دەكاو دەلى
شاعەبباس هەلو خانى بەدىل گىراوى زۆر بەخێر هېتاو لە
كۆشكىكى زۆر خووش دا دایناو بۆى دانا كە نابى لە شارى
بىسفەهان دەر كەوئى ئىتر هەر لەوئى ماىەو هەتا مرد كەئەوسا
مێژوى (١٠٢٢ ك = ١٦١٢ ز) بوو (٢)

ئىتر خان ئەحمەد خان جىنگاى بابى گرتەو و شارى سنەى
كرده پايتەختى خۆى و لەوێو پەرى هەلاوېشتو دەستى كرد بە
بەرفراوان كردنەوې قەلەمپەوى و زۆر بى بەزەبى و زۆردارانە

(١) ئەمىن زەكى بەگك/ كوردو كوردستان ج ٢/ ٢٢٥ ، مېستەر
لونغوك له كتيبي (اربعه قرون من تاريخ العراق (ل ٦٤)
دا هەروا دەلى

(٢) شەپەفنامە پەراوێز ل ٢١٥ :

هه‌لی کوتایه سه‌ر هۆزه‌کێی بلباس و دانیشتوانی موکریسان و
 شاره‌کانی سابلآخ و ورمی و مه‌راغه‌ی داگیر کرد و له‌پاش کوشتاری
 زۆر؛ پیاوی خۆی به‌سه‌روه‌ دانانو هه‌روا پتوه‌چوو؛ په‌واندزو
 چه‌ریرو کۆبه‌و ئامیدی وه‌به‌رخۆ دانو ده‌ست و پتوه‌ندی له‌سه‌ر
 کردنه‌ گزیر و کویخاو ئاموزا‌کانی — که‌ کوپانی بارامی — سورخ‌باب
 به‌گت بوون — هه‌ریه‌که‌ی مه‌له‌به‌ندیکی پی‌سپاردن په‌واندزی دا
 به‌قه‌ره‌حه‌سه‌ن و خالید به‌گی ئارده‌ سه‌ر شه‌قلآوه‌و شه‌نآل و
 به‌شیک له‌ وه‌لانی ئمیدی خسته‌ به‌ره‌رمانی عوسمان به‌گه‌وه‌ (١).
 وایاره‌ هه‌ر شه‌که‌ی خان ئه‌حمده‌ خان بۆ سه‌ر بلباسه‌کان و
 دوایی گرتنی ره‌واندزو چه‌ریرو کۆبه‌و ئامیدی له‌ نیوان سالانی
 ١٠١٥ — ١٠٢٢ ی کۆچی ١٦٠٦ — ١٦١٢ ی ز به‌وه‌ که‌چی
 له‌ به‌لگه‌ نامه‌یه‌کی ده‌ست‌نووس‌دا نو‌سراوه‌ که‌ خان ئه‌حمده‌ خان
 سالی ١٠٤٥ ی کۆچی = ١٦٣٥ ز هه‌له‌ته‌ی برده‌وه‌ بۆ سه‌ر ولاتی
 به‌به‌و بلباس و داگیری کرد و ئه‌بجار قه‌لای پشه‌ده‌یشی دروست
 کرد (٢) جا به‌گوێره‌ی ئه‌م به‌لگه‌ نامه‌یه‌ وای ده‌رده‌که‌وی که‌خان

(١) به‌روانه‌ په‌راوێری شه‌په‌فنامه‌ ل ٢١٥ ، هه‌روا کتیی
 (اربعة‌ قرون من تاريخ العراق) ی لونگريک ل ٦٤ ته‌و
 باسو و خواسه‌ی هه‌ناوه‌

(٢) ئه‌م به‌لگه‌ نامه‌ ئه‌ستا له‌ کتیبخانه‌ی ئه‌وقافی مه‌رکه‌زی لسه‌
 سلیمانی له‌ سه‌ره‌تای ده‌ست‌نووسیک دا پارێزراوه‌ و مساره‌ی
 (٣٠٧٧ — ٣٠٨٢) ی دراوه‌ته‌ی ده‌قی به‌لگه‌ نامه‌ که‌ به‌م
 جوړه‌یه‌ و رفتن خان أحمدخان بر سر ولایت بلباس و به‌
 ساختن قلعه‌ پشدر فی ذی‌الحجه‌ ١٠٤٥ هـ ،

ئەحمەد خان چارینکی دیکەش ھیرشی بردۆتە سەر مەلبەنلو
 شوپرو ولاتی بلباسە کازو کوشتاری این کردون و خانو بەرەوی
 لی تیکداون ، ھەر لەم سەرو بەندەدا خان ئەحمەد خان — کہ
 لە گەل ئیرافە کانپس دوژمنایەتیەکی توفدی ھەبوو — کاتێکی بەخو
 زانی لەشکرێ ئیران ھات سەری و خان ئەحمەد بەرەنگاریان بوو و
 بەلام دواي کوشتارینکی زۆر لە ھە دوولا خان ئەحمەد شکاو
 ھەلات و خۆی گەیانە شاری موصل ، ولایتش کەوتە دەست
 ئیرافەکان ئیتەر سولتانی ھوسمانی کوچک ئەحمەد پاشای بـ
 لەشکرینکی زۆر ھەو دایە خان ئەحمەد خانو دوبارە شەر دەستی
 پێ کردووە دوو ھۆژان لەشکرێ خانو ئیران ئێکیان داو کوچک
 ئەحمەد پاشای ھیمەدای خان بریندار کراو ھات لە شارەزور
 مردو خان ئەحمەد خانیش دوبارە شکاو پەنای بە موصل پردهو
 زۆری نەبرد لە داخان وەزغی داو سالی (١٠٤٦ ک =
 ١٦٣٦ ز) لەوێ مردو لە گۆرستانی بونس پتەبەر بەخاک
 سپۆرا (١)

مەستورە خانمی کوودستانی لە میژوی ھەردەلانی چەند
 چارێک بای، نھوان ناھێکی بلباس و فرمانە وایانی ئەرەدەلانی
 کردو ، شەر و شۆپی نھوانیانی لە کتیبە کەیدا تومار کردو
 بەلام ھێرھی لاپەواو نانەو تەشەرە ی نابەجێ ئاراستە کردون
 بە ھێستی دەزانم ئەرەدا پوختە یەکی بآلفتە کراوی نوسینە کە
 ھاگۆیزم و ھو جیتیو نانەو تەشەرە ی کە مەستورە لەوێر کاریگەری
 ھەست و خوستی تاییەتی خۆھو ھو ئاراستە ی ھۆزی بلباسی کردو

(١) شەرەفنامە ھاوئیزی ل ٢١٩ بە کورنی

پاش گوئی بخم ئەمەش پوختە نووسینە کە ی ئەو ئاژنە کوردە بە
 (خان ئەحمەد خان سالی ۱۰۲۲ ی ک چوووە سەر تەختی
 فرمانرەوایی و بووبە میری ئێردە لانی ئێتر کە لکە لەی وە دەست
 هێتانی ولاتی ڕۆمی کەوتە سەر و بە لەشکرێکی لە ژمارە ی
 ئەستێران بەدەر هێرشێکی توندو تیزی بردە سەر تیرە ی بلباس و
 هەلی کردە سەر مەلبەند و ناوچەیان ، تیرە ی بلباسیش لە گەل
 بیستی ئەم هەوالە لەشکرێکی لە ژمارە بەدەریان کۆکردە وەو
 دەستیان دابە شیرو تیرو ڕێیان لەخان ئەحمەد خان گرتو پەرەو
 ڕیان لێ کرد سوپای ئێردە لانی بە لەخۆبردویی بەو هەلی
 کوتایە سەر لەشکرێ وە ک دەریای بەجۆش و خروشی بلباس و
 بەهێرشێ مەردانەو دلێرانەو سوپا لە ژمارە بەدەریان بەزاندو
 سەرەنجام زورە ی سەرۆک و بە کە پیاوانی ئەو ھۆزە کوژراون و
 چەنلێکیشیان لێ بەدیل گیراون و هێندێکیش لەوانە ی کە ڕزگار
 بوون و ژیا نێکی سەر لە نوێیان وە دەست هێناوە وەو بەرەو ولاتی
 خۆیان گەڕاتەو

بلباسە کان مالد و کوچ و پەڕەوانی خۆیان کۆچ پێ کردو
 لە جێگایەکی مەخت دا کە لە کاتی ئەم جۆرە ڕوو و اوانە دا پەناگایان
 بوون جێگیر بوون ئەوانە ی ئەو شەڕە دا بەزیندویتی ماپوونسەو
 جارێکی دیکە بەربری یان لە لەشکرێ ئەبەزی ئێردە لانی کردو
 چەند شەڕ کەریکی ئێردە لانی یان کوشت ، سەرەنجام ئێردە لانیە
 کان هێرشێکی توندیان بردە سەریان و لەشکرێ بلباسیان شێ کرد
 شەڕ گەڕانی بلباس کە چاویان بەم هێزە گەورەو لەشکرە زۆرە
 کەوت ناچار پاشەکشیان کردو خۆیان گەیانندە ئەو ئاوجە

سهختانه‌ی که له‌وه‌و پش خویان تیدا قائم کردبو له‌شکری
 ئه‌رده‌لانیس چهند پوژئی پینگای هاتووچوی لمی‌بستن و ده‌وره‌ی
 دان به‌و هیوا به‌لباسه‌کان ناچار بکه‌ن مل که‌چی قبول بکه‌ن و
 بیتنه‌ ژیربار ، به‌لام بلباسه‌کان ملیان نه‌داو نه‌هاتنه‌ ژیر بار ، نیر
 پاش ماوه‌یه‌که له‌شکری ئه‌رده‌لان به‌هه‌موو لیب‌ران و هیت‌یکه‌وه
 پویان کرده‌ سهر لوتکه‌ی چپاکانو له‌ نشیوانه‌وه به‌رمو هه‌ورازان
 هه‌لگه‌شتن ده‌رووی شه‌رو شوپیان له‌ رووی دوژمنیان خسته‌ سهر
 گازی پشت

هۆزی باباس که‌ئهم هه‌نگامه‌یان دیت ده‌ست به‌چن ده‌ستیان
 به‌شه‌ر کردو به‌ته‌قه‌ کردو گاه‌برد گلۆر کردنه‌وه تی هه‌لچون
 به‌لام له‌شکری ئه‌رده‌لان نه‌کشیه‌وه‌وه نه‌گه‌پانه‌وه‌وه خویان گه‌یانده
 سه‌نگه‌ره به‌سامه‌کانی بلباس و نیرو میان له‌تیخ کیشان پاشماوه‌ی
 مال و سامانیان بوو به‌ده‌سکه‌وتی ئه‌و سوپا سهرکه‌وتوه‌وه له‌شکری
 زال بوو به‌دیل و به‌خسیریکی زۆره‌وه‌وه گه‌پاوه‌وه ، نیرفرمانه‌پوایانی
 سابلخ و مه‌راغه‌و ئه‌و ناوچانه به‌یستی ئهم سهرکه‌وتانه‌وه‌وه بی‌چه‌ندو
 چون به‌دیاری و پشکشی نایابه‌وه‌وه ده‌سته‌وه‌وه نزه‌ر پویان له‌باره‌گای
 خان کردو خزمه‌تگوزاری خویانیان نواند

نیر پاش ئه‌وه‌ی خان ئه‌حمه‌د خان کاروباری ناوچه‌ی
 بلباسه‌تی و په‌واندووزو عیماده‌ی سهر و به‌ر نار ئاسووده‌وه‌وه سهر
 سوک بوو بریاری دا هه‌ل‌کاته‌وه‌وه تیره‌ی داستی و خالده‌ی .. (١)

(١) (میژووی ئه‌رده‌لان / مه‌سنووره‌ی کوردستانی ، و مرگه‌پانی
 ده‌ حه‌سه‌ن جاف و شکور مصطفی — بلاو کراوه‌ی ده‌زگای
 پوژنیری و بلاو کردنه‌وه‌ی کوردی زنجیره (٢٥٦) ی سالی

١٩٨٩ ی ز ٥١ — ٥٥ : به‌ده‌ست لیدانه‌وه)

هەر لىم سەرو بەندەدا — بەگۆيرەى چەند نوسراوێك كە
لەكۆتايى قورئانێك دا كە ئیستا لە دائىرەى (دار صدام
للمخطوطات) ژمارە (١٦٤٢٥) ى داوەتى —

سەلتىمانى كۆپى سواراغای بلباسى لە شارەزوردا دۆى
عوسمانىەكان پاپەپىووە و ژێر دەستى ئىوانى پەپىهەلنەگىپاوە
شوقى لە دژيان بەرپا کردوو ژمارەىكى زۆرى لى كۆشتون
لە قاقۆزەى پىچاون ، لە ئاكاما لەو لائ دەرى پەپانئونوخۆى
بۆتە فەرمانپەرەى شارەزور لە سالى ١٠٤٤ ى ك = ١٦٣٤ ى
زايىنى نازناوى (حوكمدوى شارەزورى ١٥) هەلگرتوو لە
سالى ١٠٤٦ ى كۆچى = ١٦٣٦ ى ز لەدنيا دەرچوو ئەمجار
كۆپە گەورەكى كەناوى مىرسوبحان بوو كاروبارى فەرمانپەرەى
گرتۆتە تەستۆ دانىشتوانى ناوچەو پیاوماقولاڤى دەورو بىر
يارمەتيان داو ، كە ئەمىش مردوو مىرخەسرهوى كۆپى بوو
فەرمانپەرەى شارەزور ، تالەسالى ١٠٦٨ ى ك = ١٦٥٧ زايىنى
دا لەشكرى تيرانو لەشكرى عوسمانى لەيەك كات دا گەمارۆيان
داو لەناويان بردو مىر خەسرهویش كۆژرا دانىشتوانىش توشى
كۆشتن و پەپىن و مال سوتانو تالان و پەپى بون (٢) كۆپەكانى

(١) شايانى باسە كە دەپى بگوتى كە ئەمە مىرنىشتىكى ناوچەى
بوو بۆ ئەم باسە پەپانە گۆلارى كاروان ژمارە (٣٦) ى
بەشى خەرهبى ل ١٤٤ باسێكە بەناونىشانى (الحلقة المفقودة
من تاريخ شهرزور او مذكرات علماء البلباسيين)

(٢) ئەم سى مىرە واتە — سەلتىمان ، سوبحان ، خەسرهو — داوەى
بىست و چوار سال فەرمانپەرەىيان کردوو ئەمەتە كەيان

میر خەسرەویش ھەریەکیان بەلایەکا ھەلاتن و پرویان کردە پەنا پاسارلیک سێ کوپی — مەسعودو ھەسەن و ئیبراھیم — یسانی چون بۆ دەورو بەری قزلجە ؛ کوپنیکیشی کہ ناوی « وەسیم » بوە چۆنە شارباژێرو لە قەلاچوالان گیرساوە تەو و نیشتهجێ بوە ھەشت کوپی بوە (عمر؛ واشە، ئیبراھیم؛ محسن، نورالدین؛ کاکە شیخ، یەحیا) کوپە گەورەکی عومەر بە عومەراغا مەشھوور بوو لە قەلاچوالان خانوو بەلمخانە یەکی باشی دروست کردوو جێنشین بوو لەو ناوچە یەش دا ناوو شۆرەتیکێ پیاوانی ھەبوو خەلکی پێزو نرخیان بۆ دانوو عومەراغا ھەوت کوپو کچنیکێ بوو کوپەکانی ناویان (عەلی؛ مامەند، شاوہەیس، ئیبراھیم، عەبیاس طەلحە؛ طاھر) بوو کچەکەشی ناوی عائشە بوو (۱).

ھەر لەم پۆژگەرەدا سەلیمان بەبری کوپی ماوہند میرنشینە کە ھەتتا بوو قەلاچوالانو خانوو بەلمخانە ی عومەراغای بلباسی بەچاو ھەنگاوت و دینی کەزۆر گونجاو و لەبارە کە ییکاتە مەلەبەندی کۆشکی خۆی ، داوای لە عومەراغا کرد کە خانوم — کە ی بداتی ب — لām عومەراغا داواکە ی ڕەت کردووە ، ئیتر

= بە ئەمارەتی بلباسی مەشھوور بوو بە لām کتیبی میژو وە کو من زانییتم باسیان لێو نە کردووە نوسەری ئەم کتیبە باسیکی لە گۆفاری (کاروان) ی ژمارە (۳۶) دا بە ناوی (الحلقە المفقودة من تاریخ شەرزور) بلأو کردۆتەوہ بنج و بناوانی ئەم باسە ی تیدا رون کراوە تەوہ

(۱) گۆفاری کاروان ژمارە ۳۶ سالی ۱۹۸۵ ز بەشی عەرەبی

لەپەرە (۱۴۵)

کیشو نيزاع له نيوانيان دا بهرپا بوو تا له سر ته نجام دا سلیمان به به شوېک چوند پياوېکې نار دو هلمه تيان برده سر کوشک و باله خانه ی عومم راغاو چوند که سيکیان لي کوشتنو به کي لسه کوژراوه کان عومم راغا خوی بوو هروا سې کوپېش — عه یاس طاهر، طه لحه — بهرکه موتبون ، چوار کوره کانی تری عومم راغا توانيان خوېان دهر باز بکه نو هلبین مامندو شاوهدیس و ئیبراهیم چون بۆ دهورو بهری شاری سنه (۱) (عهلی) شیان چۆ تهوه بۆ گوندی قاینجه ی شاره زور عایشه ش که نه کاته مندال بوه پياوېکې قه شانی میرزا (محمد) ناو بهزه یی پندا هاتوو بۆ خوی بردویه تیهوه بۆ گوندی قه شان کاتی ته مه نی گه یشتوته شازده سالی بهر زامه ندی براکانی له حاجی نه حمده ی کوپې ماره بریوه (۲) له دوا ی سالی ۱۱۱۲ ی کۆچی سه یید عه لی (ده) کوپې بووه — جلال الدین، محمد و یس، عه بلو لالا؛ خالد؛ نه حمده، موحه مده مه حمود ، وه لید ، ئیبراهیم — جا سه یید عه لی زۆر جار نه و کاره ساته ی که به سر باوکو براکانیا هاتو له قه لاچوالان ده یگتېر ایه وهو باسی زولمر زۆری سلیمان به به ی بۆ ده کردن ،

(۱) ئیستا نه وه وه چه ی نه م سې کوپې (مامند ، شاوهدیس ، ئیبراهیم) وان له دئی (موژه) ی نيزیک شاری مسنهو نيزیکه ی سې صه د خیزان ده بن ختلی شاوکه پان پتی ده لبین میرزا (حبیب الله) پېش سپی و پیاو ماقولیا نه من خوم له سلیمانی سې چوار جار نه م میرزا (حبیب الله) یه م بینوهو زۆر جار له م باره وه قه ی بۆ کردم

(۲) له وه ده چتی نه م (میرزا محمد)ه خزمی عومم راغا بووبی

کاره سانه کەش هێند کاربگر بوو کوپه کان وایان لێ هات بیری
 تۆله کردنهوه بکه نهوه له یه کێ له عاثیلو بنه ماله ی بابان
 پاش ماره بهك کوپه بچکۆله که ی که ناوی ئیبراهیم بوو
 چوو ناو هاتی یانهوه دهستی کرد به خویندن ، بهم مه بهستهوه
 روی کرده خویندن گاکانی وه لاجوالان لهوئ دامه زراو خوشی
 به فەق ئیبراهیمی کۆبی ناونا دوا ی ماوه به کیش چو بۆ سهردانی
 پوره عاثیشه له گوندی قهشن و خوی پێ ناسبهوه ، لهو کاته دا
 عاثیشه ببوه پیره ژنیکی به سالاجوو که نهفت نهویش له لایه ن خۆ به وه
 به سه رهاتی خۆیانی بۆ گێهرا به وه به جۆریك که فەق ئیبراهیم وای
 لێ هات زیاتر ههول بدا هه ر پۆتیک پێ یه کێ له م بنه ماله یسه
 بکوژیته وه

جا فەق ئیبراهیم و پووری نهخشه ی کوشنی پاشای بابایان
 دانا نهخشه کەش بریتی بوو له نه مه فەق ئیبراهیم بگه ریته وه بۆ
 قه لاجوالان پوره عاثیشه ش بچێ بۆ هه وئ بێتسه کاره که ری
 مالی سلیمان پاشا (۱) تا هه لێکی بۆ هه ل ده که وئ شه وێك ده رگا
 بکاته وه فەق ئیبراهیم به چینه ژوره وه پاشا بکوژی

به لێ له به کێ له شه وانی سالی ۱۱۷۸ کۆچی دا = ۱۷۶۴ ز
 نهخشه که سه ری گرت و پیره ژن ده رگای کرده وه فەق ئیبراهیم
 توانی پال ژوری سلیمان پاشا بکه وئ له سه ر جیگه ی فوستن

(۱) سلیمان پاشا کوپی خالید پاشای بابان بووه ، بۆ ماوه ی
 چوارده سالتیک له سه ر کورسی میرنشینی بابان دانیشتوه
 به کێک بووه له هه ره میره ئازاکانی ئه م خانه واده به (الشیخ
 معروف النودمی) لاپه ره (۱۷).

خەنجەر ئىككى لەسەر دلى داو كوشتى لەتۆلەي ئىسەوى كە پىش
 ھەفتا سالىك سلىمان بەسە باپىرو مامى ئىمى كوشتبون خەنجەرە
 كەشى لە پەنا سلىمان پاشا بەجى ھىشت ، بۇ خوشى ھەلات و
 دەر باز بوو لە پىشا گەرايەو بۇ گوندى قاينىچەو دوابى پۇبىيۇ
 شارى بانە

دەست و پتوئەندى سلىمان پاشاش كەزانيان پىرەژن دەستى
 لەم كارەدا بوو ھەر خىرا عايشەيان لەتەمەنى (۷۶) سالى دا
 كوشتەو

(۱) ئەمە يەكەم بەلگەيەكى مېژوئىيە كەھزى كوزرانى سلىمان
 پاشامان بۇ ھون دەكاتەو ، چونكە مېژو نووسان و
 خوئندەواران ھىچ باسيان لىتو نەكردووە جا يا لەبەر
 نەبوونى مەعلۇومات بوو يان لەبەر ھزى تر ۱۹
 لە كاتىكا كە كوشنى سلىمان پاشاى بابان زۇر كارىگەر
 بوو ؛ لەدلى ھەموو كەستىكا — بەتايەتى خوئندەوارو
 مەلاو فەقىتى ئىسە سەردەمە — چونكە ئىم مېرە زۇر
 كوشى كىردو بۇ پىش خستى پۇشنىرى و عىلم و زانست
 سەردەمى ئىم سەردەمى زىرىنى پۇزگارى بابان بوو ؛ زۇر
 پىزى لە عولەماو خوئندەواران گرتو ، زۇر ملىكو مالى
 خۇى بۇ (وقف) كىردون جا بۇيە مەلاو فەقىتى ئىم پۇزگەرە
 خودى كوشتەكەيان لەسەر پىشى كىيەكانيان تومار كىردو
 بۇ نىرونە مەلا عەبدوللاى پىتوشى لەسەر لاپەرەى سەرتانى
 كىتىيى (البهجة المرضية) دا كەبە خەتى خۇى نوسىويەتەو
 دەلى لەسالى ۱۱۷۸ ى كۆچى دا فەقى ئىبراھىم =

= ناولك كه خهلكى كۆيه بووه سَلْتِمَان پاشاى بابانى كوشت
 لهمالى خۆى دا عهبلو پره قيب يوسف له لىكۆلینه ده به كى
 ما كه له گۆڤارى پۆشنىبرى ژماره (۱۰۷) دا بلاو بۆته وه
 ده لى مه لا عومهرى په نهجوورى ئەم پوداوهى ئاوا
 نوسپوه (قتل سلیمان پاشا بابان عام ۱۱۷۸ هـ) ۱۷۶۴ -
 ۱۷۶۵ ز نیۆریش له گهشته كەى دا ده لى پشش ئه وهى
 بگه مه موصل بستمه وه مه لایك پاشاى قه لاجوالانى له نساو
 ئه رنى نووستن دا كوشتبوو چونكه پاشا براكهى هه لواسى بوو
 (گۆڤارى كۆپى زانیارى كورد ژماره (۱۰) سالى ۱۹۸۳
 رحله نیور ترجمه شكور مصطفى

ههروه ها له چه ند شوینی تریش دا ئەم پوداوه له لایه ن
 هه قو مه لایانه وه تۆمار كراوه ، به لام بى هچ هون
 كرده وه نيك

مه لا محمودى سه رگه تى دوو كتيه كۆنى پشان دام
 هه ردوكيان چوار شیعری فارسى يان له سه ر نوسرابوو گوايه
 شیعری ئه و هه قو ئیبراهيمه ن كه سَلْتِمَان پاشاى كوشتوه
 دوو شیعريان هى پشش كوشتنه كن كه ده لى

سلیمان كه جد أسبق او بجد عه مایم كرد عنوان
 اگه فرصت مرا همراه گردید بجان او رسانم عین عنوان

وا ته سَلْتِمَانِك كه باپیره هه وهره ی ئه و مامو باپیری منه =

= کوشتونون ته گهر هه لیکم بۆ هه لکسه وئی ده بئی ههمان
دهردیان به سهر بیتم له باتی وان هم بکوژم
دوو شیعی دیو وایش ته مانه ن که گوايه دووای کوشته که
گوتونی

ترا هر چند گویم شکر منت خداوندا نیابم راه شکر
که جان قاتلی خون ریز زاده به دست خنجرم کردم مفت

وانه خودایه هرچی سوپاس و شوکرت بکهم ناکوانم
ستایمی تو په دام بیتم چونکه فرست دایم توانیم نهوی
قاتلی باپرو مامه کانم به ده ست و خه نه جهرم و فخر و فخر بکهم.

هیرشی میر حوسین خانى لور^۷

بو سهر بلباس^۷

وه كو گوتمان سلیمان به به دواي تهوى هاته فه لاچوالان
 فرمانده وایی به که ی لهوی دامه زانده وه و پوژ به پوژ ههولی
 فراوان کردنی ده دا ته وه بو سالی (۱۱۰۱) ی کۆچی زیاد له
 ناوچه ی شاره زورو شارباژێر و پشده رو بیتوین تانزیک که رکوکبش
 ده سنی ده پوژی هه ره له و ساله دا هیرشیکى برده سهر که رکوک
 له و شه ره دا (دلاوه ره) مونه صهریفی که رکوک کوزراوه و هیره کهشی
 شکاوه (۱)

له دواى سالى (۱۱۰۵) ی کۆچی سلیمان به به هیرشیکى
 تری برده سهر (محمد خان) ی کۆپی خوسره و خانى نه رده لانی

(۱) گۆفاری رهوشنیری نوئی عبدالرقيب يوسف ژماره ۱۰۷/ ل
 ۱۷۲ به لام له به لگه نامه کانی که لای من بوونو له گۆفاری
 کاروانی ژماره (۳۶) بهشی عهره بی بلوم کردنه وه ده لى
 سلیمان به به سالی (۱۱۰۲) ی کۆچی هه لمه نی بر دونه سهر
 دلاوه ره و ته سیری کردوه نه که کوشتویه نی (تاریخ السليمانية
 ص ۶۲) ش هه ره نوسیویه تی که سالی (۱۱۰۲) ی
 کۆچی ؛ هیره که به وه دلاوه ریش کوزراوه

مەريوان و ھەورامان و سېاكىيوى ئىگرت و زۆراب بەگى سەقەزو
برايم بەگى مېرى مەريوانى كوشت (۱)

لەشكرى شای ئىران بەسەرکردایەتى (عەبباس زیاد
ئوغلۇ) ھانە ھىمىنادى موحەممەد خانو لەشكرى عەجەم ولەشكرى
خان بەگىز سەلىمان بەبەدا چوونەو ھەشكاندىيان و پراویان نساو
ناچارىان كەرد كە پەنا بەسولتانی عوسمانى بەرى (۲) لەپاش
دامركانى ئەو شەپەر قاسم سولتان؛ مەزنى ھەورامان چووە بن
كلیشەى (عەبباس خانى زیاد ئوغلۇو) دو زمانى لە (محمد
خان) كەردو پراى گەپاند كەوا (محمد خان) و
ھىندىك لە سەر كەردە كوردەكان لەبەنەو پەنگ كەوتونو
لەسەر ئەو پەنگ ھاتون كە لە نكاوتەك دا پەلامارت بەدەن و خوتو

(۱) شەپەر فنامە پەراوێزى (ل ۲۲۳) بۆ زیادە پونكردنەو
سەبرى (ل ۶۱ — ۶۳) ى كىتیبى و تاريخ السليمانية
وانحائها دەكړئ ھەروا (تاريخ العراق بين الاحتلالين
ج ۵/ ۱۳۰ — ۱۳۱)

(۲) ئەمىن زەكى بەگ دەفەرموئى مېستەر پېچ لە شەحمەد
بەگى بابانى بېستوو كە ھەردوو حكومەتى عوسمانى و
ئىران لەپەنگ كات دا ھەرشيان ھېناو بە سەر سەلىمان بەبە
ئەمىش لە كۆتايى دا نەبتوانیو بەرەنگارىيان بكارو شكاوو
پوى كەردۆتە ولاتى پەوانلزو لەوى مال و مندالى بەجى
ھېشتوو بە خۆى سالى (۱۱۱۱) ى كۆچى چووە بۆ
ئاستانە — تاريخ السليمانية وانحائها ؛ ترجمة ملا
جميل روزياني ص ۶۰

لهشكرت له ناو بهرن ! عه باسخان باوه پړی كړدو له خړی ترساو
 فرمانی دا كه ههر كوردبكيان له ههر كوڼی بهر پهل بكه سوځی
 بیکوژنو به سهر یوه نه چنو ههر گوندبكي كورد نشينان وه بهر
 دڼی وای ویران و كاول بكن چی هیلانه ی كونده به بوشی لی
 نه میتی نیر عه باسخان كاریكي به سهر كورد هیتا كه میژو
 له پړی نابه بیگپرته وه چه ند مناره ی ههر له سهری كوردی بی
 تاوانو بی چاره بهر ز كرده وه هه زاران خانه دانی كویر كرده وه
 چه ندین تاوه دانی خاپور كردن ! شاسولتان حوسپنی صه فو ی
 له سزای ئو نامه ردی و دل به ردی بهی دا بر دیه وه ئی صه هان و
 فرمانی دا له سهریان داو چیگه ی عه باسخانی به (میر حوسپنی
 لوپ) پړ كرده وه

به لآم وهك ده لښ هه زار په حمهت له كفن دزی پتیشو
 عه باسخان له چاو (حوسپن لوپ) نویژی له سهر ته كو داوینان
 ده كرا ؛ ههر شتیكي به بخوږیه وه شك برد هه لیکر ده سهر
 پشده رو بلباسه تی و قرانیكي خسته كورده كانی ئو مه لبه ندانه :
 كه نه تاریش ده سكيان له دوو نه كرده

تا سالی (۱۱۱۰) ی كۆچی = ۱۶۹۸ ی زایینی ئو
 كوشتنو برین و كار هسانه كۆتایی نه هات (۱)
 له كتیبي میژووی ئه رلآده نیش دا ده لی

شای صه فو ی عه باس قولبخانی لابر دو حوسپن خانی لوپیان
 كرد به سوپاسالاری له شكره كه ، سهر داری لوپ ههر كه پی ی
 نابه خاكي شاره زور به سهر و پۆنه لاكي ناو چه كه ی دا داو كه و ته

زولم و زۆرى و پاوو پرووت گردنيان و زهوى و زارى هۇزى
بلباسى هممو داگير كردو هەرچيه كى له دزى بوون و مابوونه وه
تا ناوچهى ئاكوو قه ندىل ههلبهين پاش جى به جى كردنى كاروبار
سهر كه وتوانه بۆ ولات گه پايه مو ههزار ئافه رين كرا (۱)

هیرشی حمسه ن پاشا (والی به غداد) ^۷

بو سهر هوزی بلباس ^۷

به گویره ی نویسی عه بیاس عه زواوی هوی سه ره کی شه
هیر شه ی (حمسه ن پاشا) بو سهر هوزی بلباس شه به بوه که له
سالی (۱۱۲۳) ی ک = (۱۷۱۱) ی زاینی چهند جار بک شهرو
ههرا له ئیوان فهرا نه وهی بابانو هوزی بلباس دا بهر با بووه و
زوریان لیک کوش و به کتریان بی هیز کردو به ته وهی لیک
ترازان ؛ چونکه هوزی بلباس هیچ شه همیه تکیان بو بابانه کان
دانه دنا ، نه ده ها نه ژیر بساریانو گهردن که چیان نه ده بوون
بابانه کانیش خویان به فهرمانه وهی پاشای ولاته که ده زانی و هازی
نه ده بوون هوزیک له قه له مره وی شهوان دابی و مل که چیان نه بی .
له لایه کی ترانه هوزی بلباس — که به زوری له سهر سنووری
ئیوان عیراقو تیران دهمیان — ته نگیان به حکومه تی تیران هه له چنی
بوو وه زعیان له وهس تال کردبوو به جهوزیک که حکومه تی
تیران ناره زامه ندی دلینگه رانی خوی به پاپو پتیکی گله بی
نامیره وه پیشکمش به حکومه تی عوسمانی کرد به دوورو دریزی
دهست دریزی بلباسه کانی نزیک سنووری تیدا هوون کردبووه و
هیشتا به ته وهی حکومه تی تیرانو عوسمانی شه باره ره وتوو
ویزیان ته وه نه کل دبوو که دوباره بابانو بلباس تیکه را چونه وه و

شەپرو ھەربان لەنیواندا بەرپا بوو. ئیتر بەئەوای وەزە لە
ولائا تیک چوو ئەمەزو ئاسایش شتوای پۆز بەپۆز زیاتر کارەسانی
ناخۆش پەیان دەداو خەلک لە ھەردوولا دەکوژان (دياره
والی بەغداش بەمەی دەزانی و دەگەرا بۆ چارە کردنی ئەم پەشتوبە
بەجۆرێک کە سوودی حکومەتە کەشی تیدا بێ).

ئەو ھەبوو ھەسەن پاشا ھێزێکی زۆرو چە کدارو بە ھیزی
نارد بۆ کوردستان و ھێزە کە بە پێ کەوت ھەسەن پاشاش بەدوایان
دا کاتیک گە پەشتە (دافوق) لەوێ (باش ئاغا) ی کردە
سەرۆکێ لێ پەرساوی ھێزە کە و فرمانی پێ کرد کە بە سەزوترین
کات ئازاوە کە بکوژیت و ھەوێ بلباس تەمە بکا ؛ ھێزە کە
بەرەو ناوچەی دەم زێی کۆیە و دەورو بەری ھانی و سلێمانی
ئێستا کشا و ھەسەن پاشاش بۆ خۆی ھاتە شاری کەرکوک و پیاو
ماقولا و کار بە دەستان پێشوازییان لێ کردو بە خێر ھاتیان لێ کرد
ئەجا ھەوایی شەپرو ھەرای تیوان بابان و بلباسی پەرساوە کردو لە
ناوەڕۆکی کارەسات ھالی بوو ؛ دانیشوانی پێشوازی کەرانێ
کەرکوکیش — کە لە بلباسەکان — بە داخ بوون بۆیان ھون
کردو ھە کە سوچ سوچی بلباس و خەتا لەوانە و ھەموو بە
پە کدەم و تیان بابە ! ھەوێ بلباس ئەگەر ئاوا لێیان گە پەین و
تەمە ئەکەین کەس ناتوانێ لە گەلیاندا مەدارا بکا و لەم وڵاتە
بژیی بۆیە پێویستە پاشا ھەممە تیک بکا و ئارام کردنەوێ وڵات
بگەڕێتە ئەستۆی خۆی ، خۆ ئەگەر بیتو بلباسەکان تەمە ئەکەین
دەبێ وڵاتیان بۆ چۆڵ بکەن ، چوونکە ئەمەزو ئاسایش نەماوەو
نامێنێ کەسیان تیدا نە قەسێ لە گەڵ بکەن و بە ھێچ شتێک

زوت ئاكرين .

له هه مان كاتدا ووتيان بابانه كان هه موويان مرؤلى باشنو
گوئى راگرو شهر نويستن هؤزى بلباس شهريان پى ده فروشنو
زولم و زوربان لاده كهن

هه ر له م كاتدا هيشتا حه سه ن پاشا هه ر له كه ركوك بوو ،
كه به رى كار به ده ستى ميرى بابان چون بۆ لاي حه سه ن پاشاو
سكالاي خويانيان له لا كه رو داوايان لى كرد كه پاشا يارمه تى يان
پداو بلباسيان له بۆل بكاته وه . ته م هؤزه سه ر سه ختو كه له
په قه يان بۆ ته مى كا

ئىر حه سه ن پاشا فرمانى دا به هتزه كه ي كه هه مووى يته
هيمدادى له شكرى بابانو په هه ردو لايان هيرشيان بۆده سه ر
هؤزى بلباسو شه ر گه رم بوو له ئاكا ما بلباسه كان ته يان توانى به رگه رى
ته م هيرشه بكه نو خويان بۆ راگرن ، دواى كوشتارو زه ره رو
زيانچى زۆر ناچار شكانو ليك بلاو بو نو مال و سامانيان به جى
هيشت و هه لاتنو كه و تنه شاخ و داخى سه ختو عاسى . په رته وازه
بو نو حه سه ن پاشا به له شكره كه ي وه شوپتيان كه وت و هات
به ره و ناوچه ي سامانى تى ستاو دوايى به ره و پىنجوبى نو هه ورامان
پويى فا گه ييشته هه له بجه ئاله م كاته دا مزگى نى تريان بۆ پاشا
هيتاو پتيان راگه ياد كه سه ركه وتنى ته و او به سه ر هؤزى بلباس دا
ته نجام دراو مير به كره سورى بابان هات بۆ لايى سه ره ك
زى خيله كانى راهه زوورى هه موو له گه لدا بوون :

ئىر پاشا كۆنمه وى له گه لدا كردنو هه ر سه روك هؤزه ي
له شوتنى خۆى دايه وه دامو ده زنگاى ته من و ئاسايشى ناوچه كه

ئەنجام داو زۆر پێزی لە (میربکر) گرت و بەخشش و دیساری
 زۆری داوە بەمیر و فرمانپەرەوای ناوچە کە ی قبول کرد و کردیوە
 بە فرمانپەرەوای ولاتی بابان هەموو سەرەك هۆزو پیاوماقوولی
 وەلاتی بابانی و ئەو بایسانە ی کە مابوونەووە هەل ئەهاتبون خستینە
 ژێر فرمانی میر بەکرەووە و ئارامی و ئاسایش کەوتەووە ناوچە کە
 ئەمجار پاشا بەدڵ خۆشی و سەرکەوتنەووە گەڕایەووە (١)
 شایانی باسە کە سەرچاوەکان لەبارە ی مێژووی ئەم هێرشەووە
 بری جاباوازی یان لە نێواندا هەبە بۆ نمونە کتیی (حذیفة
 الزوراء) دەلی هێرشە کە سالی ١١٢٤ ی کۆچی بوو
 کتیی گولشەنی ، خلفا ، دەلی هێرشە کە سالی ١١٢٦
 ی ک بوو (٢) کتیی و قویم الفرج بعد الشدة ، دەلی هێرشە کە
 سالی ١١٢٣ ی کۆچی بوو عەززاوی قسە ی ئەم بەسەند کردووە
 چونکە خواوەنی ئەم کتیبە هاوچەرخی حەسەن پاشای والی بەغداد
 بوو کتیبە کەشی سەرچەم ڕووداوەکانی ڕۆژگاری ئەم (والی)
 بە ی لەخۆ گرتووە ، باسکیکی تسایەتیشی دەر بارە ی شەڕەکانی
 (والی) لەگەڵ بلباسەکاندا تێدا یە (٢)

(١) عشاثر العراق الكردية/عباس المزاول ١٠٦٦-١٠٧

(٢) سەیری کتیی وکلشن خلفاوا ل ٣٢٨ بکری

(٣) خواوەنی ئەم کتیبە ناوی (یوسف مولوی) بە سالی ١١٥٣

ی کۆچی لە دنیا دەرچوووە ؛ کتیبە کە دەستووسە و ژیناوە و

بەسەر هانی (حسن پاشا) ی بەوردی تێدا یە هەمو ی بە

شیرە ژەارە ی شیرەکانی (٢٨١٧) شیرە نیتا ئەم کتیبە

=

تییینی به کی گهورتبله

له گتیرانه و هه سهرجه می ئهم ههیره شی حهسه ن پاشا ئه و قمان
 بو بون ده بیته و هه که رامیاری بابانه کان لهو پوژگرده دا بوو له
 به غدا بوو ؛ ئه و هه شمان بو دهرده کهوئ که بلباسه کان دزیووی
 والی به غداد بون و خوشی نهو بستون ، ههروا دانیشته وانی
 کهرکوکو پیاوما لانی دزی بلباسه کان بون و دۆستی بابانه کان
 هه ووه ها بابانه کان سیاسی ترو لێزان تر بون له م باره ووه توانیویه
 رای گهشتی بو خه یان وه ده ست یه تین و خه یان به مه زلووم و غه در
 لیکه رو به خه نه به را خواوی دانیشته وانی کهرکوکو به غداش بلباسیش
 به ئازایه تی و زوور خه یان نازیون و ئهم به رو ئه و به ری سیاسی یان
 نه کردوه

ئهمه شه وان له هه نه چی حهسه ن پاشا زه عیفی بابانه کانی کرد
 به یه تین و بو ئه و هه ده ست به خاته ناو ولاتی بابانو بلباسه کان له ناو
 به ری ؛ ئه تر له واته به م لاوه بابانه کان به هه تر بون و بلباسه کانی ش
 بیهه تر کران (۱)

هه ره له سالی دوایی دا واته سالی ۱۱۲۵ ک = ۱۷۱۴ ز
 له مانگی رهمه زاندا دووباره ئازاووه شه ری بلباس ده ستی هه
 کردوه به لآم ئه و هه یان له گه ل ئه تران دا بووه دزی ئه و ده و له ته

= له کتیبخانه ی (دار صدام للمخطوطات / خزانه عباس
 العزازی) هه .

بو زیاده مه لومات دهرباره ئهم میژو نووسه سهیری

(مجلة لغة العرب ج ۸ ص ۵۸۸ — ۵۹۴) بکه

(۱) تاریخ العراق بین الاحتلالین / عباس العزازی ج ۵ / ۱۸۷

جەنگاۋ ، ئەۋەبوو بلباسەكان لە سنووری عىراق تىپەر بوۋو
 شەپ لەنژوان ئەوان داو حەكمەتى ئىران بەرپا بوو ، ھۆزى
 بلباس زۆر سەرکەوتنى لەم شەپدا بەدەست ھىتاو زۆر دىۋو
 دىھاتى گرتو زەرەر زىيانى لە ناوچەى نژىك سنوور دا بە
 جۆرىك كە حەكمەتى ئىران ناچاربوو سىكالا بەرىتە بەر والى
 بەغداو داۋاى يارمەتى لەو بىكا ، ئىترە والى ، خىترا ەكەتخودا
 كەزاۋاى بوو ناردى بۇ كوردستانو داۋاى لى كرد لەم بارەۋە
 لىكۆلىنەۋەبەكى ورد بىكاو بزانتى خەتائى كامبائە ، كاتىك كەتخودا
 گەيشتە ناوچەى شەپ ھەلگىرسانە كە بەزۆرى دەخرىتە ئەستۆى بلباسەكانو
 لەھەمان كاتدا كار بەدەستانى ئىترائىش تاوانبارن ئىتر (كەتخودا)
 ئازاۋەكەى كوزاندەۋەو زۆر لۆمەى ھۆزى بلباسى كردو ،
 دوايى لە پاپۇرتىكدا بەدورو دىژى بارو دۇخى ناوچەى بە
 والى بەغدا پراگەياند ئەۋىش فەرمانى دا بەپراگۆئىز كردنى ھۆزى
 بلباسو زۆر بە زوۋىسى لەزىدى خۇيانىان ھەلكەندىو
 گواستىانئەۋە (۱)

لەۋە بەدوۋابىش والى بەغدا بەردەوام بوو لەسەر تەمىن
 كردنى ھەر ھۆزو ئىرەبەك سەپىنچى بىكاو گەردن كەچى فەرمانى

(۱) عەززاۋى ئەم مەعلوماقەى لە كىتئىى قویم الفرج وەرگرتوۋە
 لە (ل ۱۸۸ — ۱۸۹) ى كىتئىى (تارىخ العراق بين
 الاحتلالين) بەرگى يىنچەمدا نوسىوبەتەۋە ئىتر نەى گوتوۋە
 شەپكە لە چ شۆيىتكدا بوۋە ھەرۋەھا بلباسەكان دوايى بۇ
 كۆئى پراگۆئىز كراون ؟.

ئەو نەبىي تەئەتت سالى ۱۱۲۵ - ۱۱۲۶ ى كۆچى = ۱۷۱۴
 ى زابىنى ھۆزى بلباس ھىندى ئارام بونو چ جولانەو ھە سەر
 پىچى بەكىان نەبىي (۱) بابانە كانىش زۆر پىز لى گىراوى والى
 بەغدا بوون

بەلام ھە نەبىي پى نەچو بە كىرەگك = (مېر بە كىرە
 سوورى بابان) ھە دىلى والى بەغدا نە جولانەو ھە ناخوشى و دوو
 بەرەكى كەوتە ئىوان بە كىر بەگى بابانو مەتە سەرىفى كەركوك
 والى بەغدا بەم ئىجارە تووپە بوو بە كىرەگىش زۆر بە خۇي
 دەنازىو باش لىخۇي پادەدى ، ھىچ گۆنى بە توپە بوونى والى
 نەداو بەردەوام بوو لەسەر ھە لۆتىنى خۇي تەنانەت تەماعى لە
 گىرتنى كەركوك كەش كىردو نەخشەى داگىر كىردنى بۆ دانساو
 چاۋە پىي دەرىخت بوو لەم لاشەو ھەستى بەسەر شارەزوردا
 گىرتو ھەركەسك بەر ھەلستى كىردبايە لە ناوى دەبرد فرمان
 پەواكى فراۋال كىردو كەسى بە پىاۋ نەدەزانى ئىتەر ھەسەن
 پاشا (والى بەغدا) ھىزىكى زۆرو بەقوۋەتى ھىتايە سەر بابانو
 شەپىكى خوتىناۋ بەرپا بوو لەناكاما لەشكرى بابان شكاو(مېر
 بە كىر) ىش خۇي ھون كىردو بەردەستى ھەسەن پاشا نەكەوت
 لەمىش مېرىكى ى بۆ ولانى بابان داناو بۆ خوى گەپايسەو
 بۆ بەغدا

بەلام بە كىر بەگك بۆ خۇي بەپىر مەركى خۇيەو ھە پۇش
 ھەو بوو پاش مەزە بەك سەروسىماي خۇي گۆپىو بەتاقى تەنبا
 بەرەو بەغدا پۇش ھەر كە نىزك بەغدا بوو ھە پىاۋانى پاشا

(۱) اربعة قرون من تاريخ العراق الحديث / لونغريك ص ۱۵۷

ناسیانه‌وه و نگرته‌یان و بردیان بۆ لای حه‌سه‌ن پاشا فه‌ویش فرمانی
 كوشتنی‌داو كوشتیان واپی‌ده‌چێ بۆیه‌ چوبی بۆ به‌غداد كه
 داوای لی‌خوشبون له‌ پاشا بكا به‌لام پێش نه‌وه‌ی بگاته‌ جێ
 مه‌به‌ستی خۆی گیراوه (١)

له‌ سالی ١١٣١ ك = ١٧١٨ ی زایینی‌دا جاري‌كي تهره‌زی
 بلباس جو‌لانه‌وه‌ و سه‌ری‌چی خۆیان دزی حكومه‌تی به‌غدادده‌ست
 پێ‌كرده‌وه‌ ئازاوه‌یان خسته‌ ناوچه‌كه‌وه‌ به‌لام پێش نه‌وه‌ی
 بزوتنه‌وه‌كه‌یان خۆ بگری‌و به‌هێز بن والی كه‌ركوك هێزێ‌كي بۆ
 نارد و پ‌اوی ئازو لێ‌كي ب‌لاو كرده‌وه (٢) ئیتر وه‌لاتی بابان
 به‌ته‌واوی كه‌وته‌ ژێر ئیتاعه‌ی عوسمانیه‌كانه‌وه‌ بێ‌ئازاوه‌ و هه‌راو
 هه‌ریا حه‌سه‌ن پاشا به‌سه‌ری پ‌اده‌گه‌یشت هه‌روا مایه‌وه‌ تا
 فه‌رمانه‌واپی‌ خانه‌ پ‌اها‌ی بابانی سالی ١١٣٣ ك = ١٧٢٠ ی ز (٣)
 به‌لكو له‌وه‌ دواش هه‌روا مایه‌وه‌ ته‌نانه‌ت سالی ١١٣٥ ی ك
 ١٧٢٢ ی ز كه‌سولتانی عوسمانی فرمانی‌دا به‌گرتنی‌ ب‌رێ‌ له‌
 و‌لاتی ئی‌ران و حه‌سه‌ن پاشای (والی به‌غداد) ی كرد به‌فرمانده‌ی
 له‌شكر بۆ ته‌نجام دانی‌ ئه‌م مه‌به‌سته‌ له‌ سنوری هه‌مه‌دان و سنه‌

(١) ت‌اریخ الس‌لیمانیه‌ وانه‌ائ‌ها ل ٦٦ و ت‌اریخ الع‌راق ب‌ین
 الا‌حتلالین ج ٥ / ١٩١ و أ‌ربعة ق‌رون من ت‌اریخ الع‌راق
 الح‌دیث ص ١٥٧

(٢) ت‌اریخ الع‌راق ب‌ین الا‌حتلالین ج ٥ / ١٩٦ هه‌روه‌ها ت‌اریخ
 الس‌لیمانیه‌ وانه‌ائ‌ها ل ٦٦ به‌لام لی‌ره‌دا ده‌لی حه‌سه‌ن پاشا
 بۆ خۆی هه‌لساوه‌ به‌ته‌مێ‌ كرده‌نی بلباسه‌كان

(٣) أ‌ربعة ق‌رون فی ت‌اریخ الع‌راق الح‌دیث ص ١٥٧

سابلاخه وه هيرشي بردو چووه ناو ئبرانه وه
 كاتن حهسه ئا پاشا لهشكري كو كرده وه وه نهخشه شيه پي
 كيشا ؛ نه وه هيرهي كه گرتني ولاتي ئه رده لانو شاري سني پي
 سيرا بوو زور بهي له هوزي بلباس وه لهشكري فرمانه وه اي
 بابان پيك هاتبوو ، شاياني باسه كه ئهم هيزه زور به ئازايانه وه
 ليها تويي تواني ئه ئه شوينا نه ي كه بوي ديارى كرابوو ييگري وه
 كاري خوي ئه نجام بدا (١)

جبه‌خانه‌ی کۆ کرده‌وه له ژێر فرمانده‌ی خۆی دا هێنای بۆ سه‌ر
ناوچه‌ی بلباس و نه‌هێری له‌ ناو بردنی ده‌ر کردن هۆزی بلباسیش
که‌ ته‌مه‌یان بیه‌توو زانیویان ته‌حمه‌د پاشا دای بۆ سه‌ریان ، هه‌مو
خۆیان حازر کردبوو بۆ شه‌رو به‌ره‌نگاری ، سه‌نگه‌رو قه‌لای
خۆیان قایم کرد

شه‌ر ده‌ستی پێ کردو ناگه‌ری شه‌ر هه‌لگیرسا ، جا هه‌ر
چه‌ند هۆزی بلباس — به‌ژنو پیاویه‌وه — به‌ره‌نگاری هێرش
بوو بۆ زۆر لازاو چووکانه‌ را په‌ڕین و کوشناریان لێ کردو لێیان
داو ته‌نانه‌ت له‌ سه‌ره‌تادا شکاندیشیان ١٩ به‌لام چونکه‌ هێری
ته‌حمه‌د پاشا په‌رچه‌کو جبه‌خانه‌ بوو که‌ به‌هیچ په‌ژه‌یه‌ک له‌ گه‌ل
چه‌کو سیلاحی بلباسه‌کاندا به‌رامبه‌ری نه‌ده‌کران بۆیه‌ ته‌حمه‌د
پاشا نه‌یه‌یشت که‌ سه‌رکه‌وته‌که‌ به‌ته‌واوی به‌ ده‌ست بێنێو
به‌حه‌سته‌وه‌ خه‌را هه‌یه‌تیکی تری په‌ک خسته‌وه‌ به‌پیاوه‌و به‌سه‌واره
هه‌لمه‌نی برده‌وه‌ بۆ سه‌ریان هه‌یج گۆپی به‌و هه‌موو کوشنارو
برینداره‌ی و زه‌ره‌رو زبانه‌ نه‌دا که‌ لێی که‌وت ، له‌ گه‌ل شه‌و
جه‌ربه‌زه‌یی و به‌ره‌نگاری به‌ی که‌ بلباسه‌کان له‌ گه‌لیان کرد نه‌و
به‌ره‌و ئامانجی دیاری کرایی خۆی له‌شکری په‌یته‌ی خه‌ست و
تینی بۆ هۆزی بلباس هه‌تاو ته‌نگی پێ هه‌لچنین تا له‌ ئاکاما توانی
کێوه‌کان بگرێو ده‌ست به‌سه‌ر سه‌نگه‌رو قه‌لاکانیاندا بگرێ ،
به‌سه‌ریاندا زال بیه‌و ئێر ده‌ستی کرد به‌ سه‌ره‌ڕین و کوشنی
بلباس و زۆر بێ به‌رحانه‌ لێی دانو قه‌لاچۆی کردن له‌وی
نه‌ش کۆژرا به‌دیل گرتی ته‌وانه‌ی که‌ په‌زگاریان بوو بوو
هه‌لا تبه‌وون پاشا ماوه‌یه‌ک داوی لێ بواردنو چاوپۆشیان له‌ پاشا

کردو ئه‌ویش عه‌فوی کردن

عه‌ززاوی له‌ کتێبی (حدیقه‌ الزوراء) هه‌هه‌ هاگوێزی
کردوه‌ ده‌لێ پاشا ئهم جاره‌ بێنوی به‌هۆزی بلباس گرتوه‌
ئه‌گینا ئهم هۆزه‌ هه‌موو په‌په‌ه‌وی ئیمامی شافعی ده‌که‌ن و خاوه‌ن
ئایین و ناموس و پیاوه‌تین ، زۆریان هه‌قی و مه‌لازو هاموشۆی
مزگه‌موت ده‌که‌ن پێزی میوان ده‌گرن و هه‌قیر که‌وازن ئێتر پاشا
هه‌موو یاسابه‌کی ژێر پێداو ئاره‌زوی خۆی به‌جێ هێناو نسالان و
به‌زی خۆی گرت (١)

(١) تاریخ العراق بین الاحتلالین ج ٥/ ٢٥٣ - ٢٥٤

هیرشی سوبحان ویردی خان

بو سهر بلباس

له کاتیک دا لکه نادرشا سالی ۱۱۵۴ ی ک = ۱۷۴۱ ی ز
بو داغستان ده چو سوبحان ویردی خان داوای لی کرد که
پینگه ی بدا بو سنه بگه پتموه خان محمد خانی کوپشی له گه ل
نادر شادا پروا بو داغستان و ههروه ها چوار ههزار سواری له
توزبه گک به سهر کرپدایه تی عاشوور خان خسته ژیر فرماندهی
سوبحان ویردی پمانده له کاتی پتویست سودیان لی وه بگریست
به تاییه تی تمی کره تی بلباسه کان که یاخی بیوون
خانی معزن پشش نهوه ی گه یشته کوردستانی نه ده لان له
ته که نهو له شکره دا که پاسپیرا بوو بو ناوچه ی بلباسه تی بچی
هه لی کرده سهر نهو ناوچه بهو به راست و چه پدا تی کهوت هۆزی
بلباسی تیک و پیک، شکانلو خستیه وه ژیر ئیناوهو به سهر کزی و
ناچاری خه رج و باجیان بوشا ته رخان کردو گهردن که چی خۆیان
پانواند (۱)

(۱) میژوی نه ده لان / مه ستوره خانی کوودستانی ل ۹۶

به ده ست لیدالهوه

هوڙى بلباس فریای

عثمان پاشای بابان کهوتن

سالى ۱۱۹۶ ك = ۱۷۸۲ ى ز محمود پاشای بابان فرماندهاى قلمرهوى بابان بووبه لام وه كو پښوېست گهردن كهچى والى بهغدا نهپور ؛ بويه (سلیمان آغا) والى بهغدا هتريكي گهورهى هتاو هات بو گرتنى ؛ كه گهيشته كركوك ئيراهيم پاشای كورې شهحمد پاشا بههتريكي بابانىپوه له كوېسنجهقهوه راهات له كركوك په كتریان گرت ، هرواچهند بياوماقولى بابانى ترېش په گه لیان کهوتن ؛ هموو هتريشان هتيايه سمر محمود پاشا ؛ شهمېش كهزانی وهزع وايه ناچار خوى پتچاپوهو هه لآت بو تيران ، ئيراهيم پاشای كورې شهحمد پاشاش كرا به پاشای وه لآنى بابان

كانجى محمود پاشا ده گاته گوندی (بابنچو) له نزيك شارى سنه عوسمان بهگى كورې بهديارى بهكى زورهوه ده تيرئ بو لای عالى مرادخان له ئېصفهان شه (عالى مراد خان) ه دوستى محمود پاشا بووه (۱) داواى لښ كرده بېكا بهميرى

(۱) عالى مرادخان كاتې خوى فرماندهى لمشكرى كهريم خانى زهند بووه هاتوه شاره زور بگړئ له شهرا محمود پاشا بهديل گرتوبه تېو دوايى بهر لآى كردهووه پښى لښ گرتوه

مردۀ لآن به لآم عمل مرادخان — که به پاشی دهستی به سهر
 نازربایجان را نه به گه بشت — ده به وی محمود پاشا بکا به دار
 دهستی خوی و ولایتی نازربایجانی پی بگریو لسم پرووه
 فرمانیکی بو دهرد کاو محمود پاشا ده کا به میری ساوجبلاق؛
 لهو کاته شردا (بوداق خان) حاکمی ناوچهی ساوجبلاق بوه
 نیر محمود پاشا فرمانی تعین بوونه کهی ده بار ده پروا بو
 وهر گرتنی میرابه تیکه ی به لآم بوداق خان به پشتیبانی فرمانیر ه ایانی
 مراغه و سلماس و خوی و نورمیه له شکرینکی (۱۲) دوازه هزار
 کسی پیکوه ده و خو حازر ده کا بو به ره نگاری محمود پاشا
 نه میش کهزانی وایع وایه ویسنی وازین پی پیکه یه کی تر بو
 خوی بلوزینه و به لآم (عبدالرحمن پاشا) ی کوپی پیکیشی لی
 کردو وازی لی نه بکا نیر محمود پاشا هیزه کهی — که نزیک
 پینج صد نه نفر ده بوو — کردی به دوو به شهوه به شیککی له ژیر
 فرماندهی خوی به شه کهی تری له ژیر فرماندهی (عبدالرحمان
 پاشا) ی کوپی با ، هیرشیان کرده سهر نهو هیزه زوره ی
 بوداق خان . عبدالرحمان پاشا (بوداق خان) ی شکانلو
 شوینی کهوت ، کاته دا محمود پاشا وستی له لایه کی تره و
 به هله متی شیرانه بوژمن شیرزه بکاو سهریان لی تیک بدا له
 نکاو تیک گولایه کی وبل بوه میوانی و شوینی کاریگه ری گرت و
 کوشتی (۱) به ره کانیشی شکانو هه لآتن شوینو سه نگهرو

= تاریخ السیماة وانحائها ص ۸۸ — ۹۴ والشیخ معروف

النودهی ص ۱۱

(۱) به گویره ی به تیکه نامه به کی ده ستنوو س که له کوتابی =

جبه‌خانه‌شی که‌وته ده‌ست دوژمنه‌کانی که (عبدالرحمان‌پاشا) له پراوانانی بوداق خان گه‌رایه‌وو به‌م حاله‌ی زانی به‌خۆی و هیزه‌که‌یه‌وه به‌ره‌و سه‌قز پرۆیشته‌وه‌و ئه‌م کارمه‌ساته‌ی به (عثمان به‌گگی برای پراگه‌باند ئه‌میش به‌دهوری خۆی به (عه‌ل، مراد خان) ی پراگه‌باند پاشاش هیزنکی باشی خسته ژیر فرمانده‌ی عثمان به‌گگو ناردی بۆ سه‌ر بوداق خان به‌لام پێش ئه‌وه‌ی هه‌ستی به‌م کاره له‌گه‌ل (عه‌بیاس قولی خان) والی سه‌قز تیک چونو عثمان پاشا عه‌بیاسی کوشت و سه‌قزیشی تالان کرد ئه‌جار هات ده‌وری قه‌لاکه‌ی بۆداق خانی داو ته‌نگی پێی هه‌لچنی له‌م کاته‌دا ده‌نگه‌شو باسی کوشتنی عه‌بیاس قولی‌خان و تالان و پرۆکردنی سه‌قز گه‌ییشته ده‌رباری شا عه‌لی مراد خان و زور به‌م کاره‌ی عثمان به‌گگ ناپازی بو له‌پارمه‌نی دانه‌که‌شی ژێوان بووه‌و نامه‌ی نه‌ینی نووسی بۆ پیاوه‌کانی که له‌گه‌ل هیزه‌که‌ی عثمان به‌گگ دا‌بوون له‌ نامه‌که‌دا داوای کردبو که فرسه‌ت له‌ عثمان به‌گگ بێنن ، یان په‌ل به‌ستی بکه‌ن و بیه‌ن بۆ ئیصفه‌هان یان بیکوژن ، عه‌بلو پره‌حمان پاشا ئه‌م کاغه‌زه‌ی گرت و خوێند به‌وه‌و ناوه‌پرۆکه

= کتییکی ده‌ست‌نووسی کتیبخانه‌ی ئه‌وقافی مه‌رکه‌زی له‌سلیمانی ژماره (۲۵۸۵) دا نوسراوه سألی کوشتنی مه‌حمود پاشا / ۱۱۹۸ ی کۆچی = ۱۷۸۳ ز بووه به‌روانه فهرس مخطوطات مکتبه الاوقاف المركزيه فی السليمانیه ج ۴ / ۲۵۲

هه‌روه‌ها گۆفاری پرۆشنبیری نوی ژماره (۱۰۷) لاپه‌ره / ۱۶۸ هه‌روه‌ها ژماره (۱۱۰) لاپه‌ره (۶۰)

کەشی بە (عثمان بەگ) ڕاگەیاند کە عثمان بەگ بەمە زانی
ئێتر کەوتە تەنگو چەلمە بەکی ناخۆشەووە ویستی بە قیل و قەسی
خۆش خۆ دەرباز بکاو ئێران بە جێ یێتی

ئێتر دەوری قەلای چۆل کردو بە پیاو کانی خۆشەووە کە
کەمتر لە (۵۰۰) نەفەر یوون بەرەو سەقەر گەراپەووە لە ڕێگا
لەسەر پێی جەمعی عەلی مراد خان دانێشت کە و کوژی تیستان
کەوتو لە ناوی ڕدن .

لەلایەکی ترەوە هۆزە کانی بلباس کە هاتبوون یارمەتی بودا
خان بەدەن ، هاتە لای عثمان بەگ و ئەمیش بەوردی وەزە کە ی
بۆ ڕون کردنەوە لە نوکەووە قیل و ئەلە کە ی عەلی مراد خانی
بۆ گێڕانەوە ؛ ئەر بلباسە کان دڵ خۆشییان دایەووە و یارمەتی و
کۆمەگای خۆیان بۆ عثمان بەگ ئاشکرا کردو بوونە پارێزەری
هێزە کە ی عەلی مراد خانیشت — کە بە ئاشکرا لە ژێر فەرماندە ی
عثمان بەگ دابوووە کێ تریش پێی سپێرابوو کە (عثمان بەگ)
لە ناو بەرێ — کەانی ناتوانن بەرەنگاری هۆزی بلباس و پیاوانی
بابان بین گەراپەنەووە بۆ شوێنی خۆیان عثمان بەگیش بە هۆی
چە کدارە کانی بلباسەووە توانی لە سەقەر مالد و مندال و کەلو پەلی
خۆیان دەرباز بکاو هاتەووە بۆ پەواندزو لەوی نیشتەجێ بوو
مال و مندال و دەست و پێوەندی دامەزراندو بۆ خۆشی چوووە ناو
بلباسەتی و ماوەیەکی لە ناویان دا مایەووە ئەمجا پۆیی بۆ ئامێدی و
دوایی لە گەل و الم بەغدا ئاشت بوووە پۆیشتەووە بەغداو پێشوازی
یەکی باش کراو پارێزی لێ گیرا باش چەند روژێکی ناوچە کانی

قزرات و خانەقین و عملی ئابادی پێی خەڵات کرا (۱)

(عبدالرەقیب یوسف) لە پەرەوێزی و تارێکی دا دەلی

میرزا مەحموودی بانەیی لەسالی ۱۲۴۶ ک = ۱۸۲۰ ز دا
دانەتیک لە کتیی شەرەفنامەیی نوسیوەتەو بۆ میری موکری ،
« عبدالله ، خانێ بۆداق خان وەك پاشكۆیهك بۆ شەرەفنامەیی
نوسیوە دەربارەیی بۆداق خانێ یەكەمی كۆپی شیرخانێ، كۆپی
حەیدەر خانو بۆداق خانێ دووهم

میرزا مەحموود نوسیویەتی بۆداق خان (واتە بۆداق خانێ
دووهم) زیاتر لەچل و سێ سأل حوكمرانی كردووە لە پاش
كۆچ كردنی (محمد خان) ی برای (ئیمام قولى خان) ی
ئامۆزای بەهۆی كەرم خانێ زەندەو (۱۱۶۳ - ۱۱۹۳ ك =
۱۷۵۰ - ۱۷۷۹ ز) حوكمرانی لە بۆداق خان بستیئێ بەلام
شەپێ هەردوولادا كۆژراوە

میرزا مەحموود دەلی چەند جارێك شەپێ بوو لەگەڵ
هەشیرەتی بلباس ، دوژمنایەتی بلباسەكان بوو بەهۆی ئەوەی كە
بۆداق خان دوستانەتی لەگەڵ بەگە توركەكانی ئازەربایجان پەكاتو
تا باوەڕی بە (محمد قولى خان) بەكەم بەگێ ورمی هێناو
چوووە ئەو لای ؛ ئەویش بەغەدر گرتی و لە قەلای بشاران دز
(برەندیز) دا بەندى كرد

بەلام عەبیادەكانی سابلاخ لەگەڵ (شیخ الاسلام) ی قازی
سابلاخ توانییان لە قەڵاتەكە بپەقین
بەلام توانی ئورمیه (ورمی) بگرتی و (محمد قولى خان)

تەمبىر بىكاو يىكەرلى (۱)

(۱) لە كەلەپىلى بەلگەنامەى كوردى / عبدالرەقىب يوسىف

گۆفارى پۇشنىرىى زمارە (۱۱۰) ل (۶۰ - ۶۱)

سانى / ۱۹۸۸ ز

هیرشی خان ئەحمەد خان

کۆری خوسروو خان بۆ سەر

هۆزی بلباس^۷

له سالی/ ۱۲۰۴ ی ک = ۱۷۸۹ ی ز خوسروو خانی والی
سە توشی نەخۆشی بوو بوو ؛ ئەحمەد خسان (۱) کە کۆرە
گەورە ی بوو جینگای گرتەووە کاری فرمانڕەوایی له ئەمنۆ
گرت و ناوی دادپەرورەری بەولایت دا بلۆبوووە

لەم سەرۆبەندەدا بەپێکەوت هۆزی بلباس کەوتیوە جەم
جول له ناوچە ی پاشماق و تیلە کۆدا خەریکی تالان و پڕۆبوون
خان ئەحمەد خانیس ئەمە ی لە شان گران بوو لەشکری کۆکردەو
پەلاماری دان شەپ دەستی پێ کرد ، لەسەرەتادا بلباسەکان پاشە
کشتیان کردو تۆزێک گەپانە دواوە بەلام لەم هیرش بردنو
کشانەویدا چەرخێ چەپ گەرد له خان ئەحمەد خان وە دەست
هات و گوللەبەکی ئاراستە ی شوێتیکی کاریگەری کردو کۆزراو
له هەپەتی لاوەتی دا گیانی سپارد

هۆزی بلباس کە زانیان لەشکری ئێردەلان بێ سەرۆک
میر ماوەتەو هەلیان کردە سەر لەشکری ئێردەلان چلەویان له
دەست ستاندنو بلۆهەیان پێ کردن ؛ بەلام میر ئەردەلان خانی

(۱) مەبەست خان ئەحمەد خانی سێهەمە

كوپى پەزا قوليان لەگەل (محمد رشيد) بەگى وەكىل پتەرا
گەبشتن و لەشكرى ئەردەلان سەرۆبەر كەردەو و ھەرشان
كەردەو بو سەر بلباس ھەر لەھەو و لەشكرى دا لەشكرى
بلباس دووبارە شان و ھەلان و زۆريان لەمەوداى شىرى پەر
ئادارى لەشكرى ئەردەلان كيشران ، تا نزيك سەقزو سياتويلان
پاوان و سەرۆبەر سامانيان سەر لەبەر تالان و پەرۆكردن (۱).

جا وەنەبى بلباس بەمە گەردن كەچ بوون و سەريان بۆ
فرمانەوای ئەردەلان شۆر كەردى و وازيان لەسە بەرەبەرەكانى
ھەتايى بەلكو ھەمو دەم و كات و ساتىك بەر ھەلستىكى ھەر
بەھىزى فرمانەوای ئەردەلان بوون ؛ تەنانت قەلەبەكى قايم و
پتەو بوون بۆ پەنەلانى نەيارانى ئو فرمانەوايە ؛ بۆ نمونە
حاكىمى بانە : ئەحمەد سولتان كاتىك لەسە لوتف عەلى خان
ھەلگەرايە لوتف عەلى خان بە لەشكرىكى زۆرەو سالى ۱۲۰۷
ى كە ھەرشى كەردە سەرى ؛ ئەحمەد سولتان ھەر وەندەى پتە
نەچو و پووى لە لوتف عەلى خان وەرگىراو خۆى گەيانە ناو
ھۆزى بلباس و پەزا دراو لەچنگى گرتن و كوشتنى لوتف عەلى
پزگارى بوو (۲)

لەسەردەمى ھەمانوللا خانىش دا سالى / ۱۲۱۶ ى كە / ھەسەن
عەلى خانى والى ئاوان لە مالى بەگەربەگى دا بەند كرابوو ؛
ھەلى وەدەست ھەلى لە تارانەو ھەلات و خۆى خستە پەناى

(۱) مێژووى ئەردەلان / مەستورە خانى كوردستان ل / ۱۵۸

— ۱۵۹ بەدەست لێدانەو

(۲) مێژووى ئەردەلان ل / ۱۶۳

بلباس و خەلکیکی زۆری لە دەورە خەربووەوە هێزێکی بەهێزی
 پێکەوه ناو پووی لە سنە کردو وستی تەختی فرمانپەرەوای داگیر
 بکا ئەمانوللّا خانیش کەوای زانی لەشکری دەنگ داو لە شار
 دەرچوو بۆ بەرەنگاری خۆی ئامادە کرد ؛ حەسەن عەلی خان
 کەلێکی داوەوە توانای شەپکردنێ لەگەڵ لەشکری ئەمانوللّا خان
 دا نە ناچار پەنای هێناوەوە بۆ ناسو هۆزی بلباس و ئەمانوللّا
 خانیش گەپایەوە بۆ سنە ؛ زۆری پێنەچوو دووبارە حەسەن
 عەلی خان هێزێکی تری پێکەوه نایەوەوە داواشی لەهۆزی بلباس
 کرد یارمەتی بدەن بەلام بلباس داواکەیان پەت کردەووە ،
 حەسەن عەلی خانیش بەو لەشکرە کەمەیی کەهەمی بوو پووی لە
 سنە کردو ئەمانوللّا خانیش دووبارە بەرەنگاری بووەوە لەقەرەخ
 دەشتی مەریوان دا شەپ دەستی پێ کردو لەئاکامدا لەشکری حەسەن
 عەلی خان شکاو حەسەن عەلیخانیش بەبرینداری گیرا (١).

هیرشی عه‌لی والی پاشا

(والی به‌غدا)

بو بهر هوزی بلباس

سالی ۱۲۱۵ ی کۆچی = ۱۸۰۰ زاینی سلیمان پاشا(والی به‌غدا) له دنیا ده‌رچوو (۱) عه‌لی پاشا که ز اوای بوو له شوینی دانیش ماوه به‌کۆر زۆر به‌دامر کانه وه‌ی ئازاوه‌ی ناو به‌غدا و ده‌ورو به‌ری هه‌له‌و گه‌یه‌وو دوا‌ی ئه‌وه‌ی که نه‌یارانی خۆ‌ی له‌ناو بردن و دونه‌ی بۆ تسلیت بوو له‌به‌غدا و ده‌ورو به‌ری دا سه‌ره‌په‌چی که‌ری نه‌ه‌یت

له‌لایه‌کی ته‌وه‌ هۆزی بلباس که‌ئه‌و کاته له‌ ده‌ورو به‌ری هه‌ولێرو کۆیسنه‌ق و رانه‌و ناوچه‌ی شتو لاجان دانه‌نیشن و له‌م مه‌نتیقه‌نه‌دا زار ده‌سه‌لات دار بوون بریکیشان له‌ ناوچه‌ی سابلخ و مه‌راغه‌ و رمی نیسته‌جی بوون ، ئێر ئه‌م بلباسانه‌گوێیان نه‌ده‌دایه‌ هیچ باب و قانونێکی سنوور و داب و نه‌رتی ئه‌م دیو و ئه‌ودبو خه‌لکیان نه‌نگه‌تاو ده‌کردو پێ‌گیریان ده‌کردو زه‌مه‌رو

(۱) لونگریك هه‌لی سلیمان پاشا سه‌ره‌تای سالی ۱۲۱۷ ك =

۱۸۰۲ م هه‌خۆش كه‌وت و پۆزی ۷/۸/۱۸۰۲ له‌ دنیا

ده‌رچوو و اریقه‌ قرون ن تاریخ العراق الحديث ص

۲۶۴ - ۲۶۵

هه لگرت و پرویان له چیاکان کردو چه کداریشان شهریکی
 نه بهر دانه یان کرد ؛ له ناکاما نه یانتوانی بهر گهی ئهم هه موجه که
 هیزو جبه خانه بگرن شکانو هه لائن ، له شکری هیرش کهری
 والهو میری بابان مینا لیککی بی شوماری لی داگیر کردن ؛ ئیبراهیم
 پاشا وه کوو بوی داو ابو پهلاماری بلباسی دهشتی. کۆیه و بیتوینی
 داو نه فرو توانی کردن نه بچار پوی کرده نه و بلباسانهی که له
 دهورو بهری سلیمان داده نیشن ، به کوشتار که و نه گیانیان وه جانی
 بهرینه وه و تالان و بهر قالی کردن نه بچار به له مشکره که به وه و نه و تالان و
 مهرو نازه لهی که خرتبوی هات بو لای وه زیر (والی به غدا)
 نه میش پیزی لی گرت و ناهه رینی کرد (۱)

لهم هیر شه دا بلباسه کان زیاتر له شه صت ههزار سهه مهرو
 دوو ههزار گاو مانه و ههزار ئیستریان لی به تالان گیر او فرو شرا
 به دانیشتوانی کهر کو و هه و لیر و پردی و دهورو بهریان
 له شکری (والی به غدا) مانگیک له کوردستان مایه وه و

= ئهم شه شه شهریکی زور خوتناوی و سامناک بووه ده بوايه
 زیاتر باسی لیوه بکرایه . نه نانه له پستی کتیبکی ده ستووسی
 کۆن که ئیستا له کتیبخانهی نه و قافی مهه کهزی سلیمانی ژماره
 (۲۹۵۹ - ۲۹۶۴) ی دراوه تی ئهم کاره سانه نوسراوه
 ناویکی زور له تاریشی بو شه ره که دانراوه که به پی ده لئن
 (حربی موتاوه) نوسه ره وه ی ده ستووس بهم شتیوه
 کاوه سانه کی ترسیوه ده لئ (حرب موتاوه الی قتل فیها
 من البلباس علی کثیر سنة ۱۲۱۷ هـ)

(۱) سیاحه تنامه جلوه ص ۸۰

ئەبجار گەراپەووە بۆ بەغدا ھەر لەو سالاھدا (ئاعون) یکی
کوشندە بۆلۆبوەو زۆری خەڵک کوشتو ئەوی لە کوشتن و بێن
پزگاری بوو بوو بە ئاھونە کە لە ناوچوو

مامۆستا عەززاوی لێرەدا دەلێ : ئەمە پەوشتی وەزیرەکان
بوو کە دەبوونە گەورە ئیبالەتیک لە ئیبالاتی وەلاتی عوسمانی
پەلاماری ھەندێ عەشیرەتیا ئیبال وەبرو زەنگیان دەنواند ؛ ئیفر
عەلی پاشا جارێکی تر ئەم پەوشتە ئیبالە (۱)

(۱) تاریخ العراق بین الاحتلالین ج ۶ / ۱۵۴ ، میژوی کۆیە /
طامیر ئەحمەد حوێزی ؛ ب / ۷۷ - ۷۸ الشیخ معروف
النودھی / محمد الخال ص ۲۱ - ۲۲ .
تاریخ السلیمانیة وانحائها / محمد أمین زکی ترجمة جميل
روزيباني ص ۱۰۵ أربعة قرون من تاریخ العراق الحديث
لونگربك ص ۱۶۸ - ۱۶۹

شور شه کانی هوزی بلباس

له ئیران

وه کو زانیمان هوزی بلباس امزور شوینی کوردستانی بهشی
خوار ودا نیشته جی بوون بهزوریش له م دیوو لهو دیوی سنووری
نیوان عیراقو ئیران نا زیاون له م پوهوه ههردهم سهرحاوهی
دل نیگه رانی حکومانی عیراقو ئیران بوون زور دهوری گریه گیان
گتپاوه له چو نه تی پوهه ندی نیوان سولتانی عوسمانی و شای
ئیران له گه ل نهو ههرو چهرمه سهری و بگهرو بهردهی که بهوان
کراوه ، هیشا ههرخایان راگرتوهو بهر په رچی دوژمنیان داوه تهوه
هه ر کاتی له م دیو ته نگه تاو کراون نهو دیو کهوتوون و به
پنجه وانه شهوه زور لهو دیوهوه نه م دیو کهوتوون به لام تا
شیربان برییتی زینو و شتمانی خویان نه داوه به ده ستوه بۆیه
میژوی هوزی بلباس میژویه کی پر له کاره سات و ده ردی سهری و
مهینه تی به

همهوشمان ده زانین که دهوله تی ئیران هه ر له کونهوه تا
نه مرۆ هه میشه خه ریک بلهوه پی کردنو نابووت کردنو له ناو
بردنی گه لی کورده به نایه تی له پوژگاری سه فویه کان به م لاوه
نه م بیره ته سکه شو فیه زیاتر له میشکی کار به ده ستانی ئیران دا

جۆشی خواردوهو چه کهره ی کیشاوه

لهم پرووهه سالی ۱۲۲۶ ی ک = ۱۸۱۱ زایینی حکومه نی
قاجار خیلې ، قهره پهاقی ، تورکمانان به زوره ملی هتیا به دهشتی
سنلوسو دایان مه زانندن دهشتی سنلوسیش نهو کاته . جینگه و
هموار گه ی هۆزی بلباس بوو بلباسه کان نه م ره فتاره ی حکومه تیان زور
پتی ناخوش بوو بویه هتیرشیان کرده سهر هۆزی قهره پهاق و
دهست و دایره ی حکومه ت ، گه لیک کوشتارو تالانیا ن لی کردن و
هتا چوونه (ساین قه لا) به قاجار کوشتن رویشتن و خا که که بان
له بیگانان پاک کرده وه

بوداق خان نهو کاته فرمانه هوا ی موکریانو گوی له مستی
پاشای تیران (نائب السلطنه) عه بیاس میرزا بو ، به سهر که وتی
هۆزی بلباس زور دلگیر بوو بویه کاغه زیککی بۆ عه بیاس میرزا
نووسی داوای کرد که له شکرینکی به هتیر بیتی بۆ سهر هۆزی
بلباس توله ی نه م بیان لی بستینی نهویش له سالی ۱۲۲۶ ی ک =
۱۸۲۰ ی ز له شکرینکی قورسی له زیر فرمانده ی نه محمد خانی
کوردی و موقده م عه سکه ر خانی هه وشاری دا ناردده سهر هۆزی
چاره ره شی بلباس ؛ له پاش گه لیک شهرو کوشتارو زهره رو
زیان له هه ردوولا ؛ هۆزی بلباس تالان کرا (۱) نه مجار بوداق
خان که وته به بیان هه و خوی کرده ناویژی که رو به مامه له ت پیککی
خسته نه وه ؛ به لام وادیاره جاریکی تر هه مان تاسو هه مان ساز
کراوه ته وه هه میسان هۆزی قهره پهاق هاتوونه وه دهشتی سنلوس
بویه له سالی ۱۲۳۱ ی ک = ۱۸۱۵ ی زایینی دووباره هۆزی

بلباس بۆ ستانلوقه‌وى سندوس له چياكان چوونه خوارى و
 خويان بۆ شه‌ركى خويىناوى ئاماده كرده‌وه ، بوداق خان
 فرمانه‌وى موافقى وىستى پيشيان پى‌بگريئ نامه‌شى بۆ (نئب
 السلطنة) نووسى داواى كۆمه‌گى لى كرد ئويش ئمير خانى
 خالى خوى و جافه‌ر ته‌ليخانى مه‌راغه‌ى به له‌شكره‌وه نسا‌رده
 هاوارى بۆداق خان و پيشيان به‌هۆزى بلباس گرت و شه‌رو
 كوشتاريان گه‌ر كرد له‌هه‌ردوو لاوه نزيكى پينج هه‌زار كس
 كوژرا ، له‌م شه‌ره‌دا بلباس كاريكيان به‌داگير كهر كرد با به
 ده‌واى شه‌رى لكا ، به‌لام نه‌يان توانى له‌م جاره‌يان هۆزى
 قه‌ره‌به‌باق له ده‌ستى سندوس ده‌ربكه‌ن ئيتىر زور به‌پياوانه‌و سه‌ر
 به‌رزى خويان پيشايه‌وه بۆ چياكان و هۆزى قه‌ره‌به‌باقيش له
 سندوس جئ‌گير بوون

به‌لام وه‌نه‌چ ئيتىر هۆزى بلباس وازيان هيتابى و داسه‌كنا
 بن‌وه‌يشتيبيان داگير كهر به‌دلنبايى له‌زىدو نيشتمانى وان دا په‌ل
 راهاوئى به‌لكو له‌مه‌مو فرسه‌تاك داو هه‌ر كاتى بۆيسان هه‌ل
 كه‌وتبى ده‌ستى هۆزيان وه‌شاندوه ، به‌تايبه‌تى سالانى ١٨١٨ —
 ١٨٢٠ — ١٨٢٢ ى زايىنى چهند شوپش و راهه‌ربى هۆزى
 بلباسى تىدا بوو ته‌نه‌ت سالى ١٨٢٥ ى ز بلباسه‌كان له‌شه‌ركه‌دا
 هيتىكى فارسىيان به‌ته‌واوى له‌ناو بردو ئاسه‌واريان به‌رينه‌وه (١)

-
- (١) الاكراد ، صلهم ، تاريخهم ، مواطنهم الخ نويسينى
 باسيل نيكتىن لاپه‌ره (١٩٤) هۆزنامه‌ى كوردستان ژماره
 (١٠) عتير العراق الكردية عه‌باس عه‌زاوى ل (١٠٧)
 تاريخ قاجار به‌رگى به‌كه‌م لاپه‌ره (١٤٩)

ئەمە هەر ئەو بەلکو لەبەر ئەوەی کە نیشتهجێی سەر سنوور
 بون و هەر کاتێ ئێنان بۆ هاتبێ پەنایان بردۆتە بەر شاخ و چیاکان
 زۆر جار پاشاکانی ئێرانیان هێناوەتە عامێلکەو تەنگیان پێ
 هەلچنیون دڵ نیگەرانیان کردون و ئەمن و ئاسایشیان ئەو سەر
 سنوورانە بەشی ئێران پامال کردووە و یەستووانە بە ئازادی پابوێرن
 کەس دەست نەخاتە ئیش و کاریانەو ، کار بە دەستانێ ئێرانیش
 و یەستووانە گەردن کەچیان بن و بە ئازەزوی ئەوان پەفتار بکەن.
 بۆیە بە درێژایی مێژوو و مەملەتێ و شەپ و ئازاوەیان ئەگەڵ حکومەتی
 ئێران دا هەبۆ تەنانت و ابووە کەشای ئێران چەنە بەریان نەهاتووە و
 ناچار داوای ئەو حکومەتی عوسمانی کردووە کە یارمەتی بدات
 بلباسەکانی بۆ تەمبێ بکا (١)

کاره ساتی قه تل و عام کردنی هوزی بلباس «مهنگور» له مه راغه

۷

کتیبی (تحفه مظفریة) نهم کاره ساته ئاوا ده گیرینه وه ده لی به کیکله له کاره ساته دلته زینه کانی میژوی کوردستان — پاش موکری قرا نه که ی شاهه بیاسی سه فه وی — کاره ساتی قه تل و عام کردنی عه شیرینی مهنگوره له مه راغه ؛ که به داخه وه میژو نوسانی و خولانه و بیگانه شتیکی ئه و توپان له سه ر نه نویسه من زور تیکوشام ته نانه ت سه ر چاوه به کی باوه پ یتکراوم وه گیر نه که وت که سال ئه و کوشتره م بۆ ڤون بکاته وه (۱)

به لām وه که له سه ره نای کتیکی ده ستنوسی کتیخانسه ی شه و قافی مه رگزی له سلیمانی ژماره (۲۹۵۹ — ۲۹۶۴) دا نو سراوه نهم کاره ساته سالی ۱۱۹۸ ی کۆچی ۱۷۸۳ ی زایینی ڤوی داوه ئه و بکاته بوداق خان میری موکریان بووه (۲)

(۱) تحفه مظفریة به زمانی کوردی موکری / ئوسکارمان ،

لیکولینه و هین موکریانی ب ۱/ ۱۴۷

(۲) نهم بوداق خانه بوداق خانی به که م نه که بنیات نه ری

شاری سابه و به پیاوکی موباره لئو دیندار به ناوبانگه و

سالی (۱۸۹۱) ی کۆچی (مزگه و نی سوور) ی بنیات

ناوه شه هه نامه ل ۵۴۳

جاوه کو ده لېن و نوسراوه خانه کانی موکری له میژ بوه
فرمانې هواییان کردوه ؛ خه لکې هم مه لېنده له بهر خاتری
بوداق سولتان زوریان پریز له ورته مالّه ده گرت ، بوداق سولتان
که نه میریکې کوردی زور دادپهروهو بووه له سابلأخ زور
خوشه ویسته وهك پیاو چاکیک ده چنه سر مه زاریو سویند به
گومبزه که ی ده خوځ دياره زوری حهز له تاوه دان کردنه وه
بووه پردی سوورو مزگه وتی سوورو کوخی کورتهك که ټیستاش
هر ماون له کاره باشه کانی نهون (۱)

به لآم به داخه ره نهو بنه مالّش پیاوی گنده بان لی پیدای بوو
خه لك له ده ستیان وه زاله هات باپیراغای مەنگوپر که پیاوینکې
به ده ستلآتو مه زینکې سازاو لی هاتوو بووه ، خه ریک بووه
حوکمات له ده س نهو بنه مالّه بیټیته ده ری پیان زانیوه ، به لآم
نه یان وړاوه به گزی دا بچن ؛ په نایان بو بیگانه بو شای تیران
پردوه ؛ نهویش نه محمد خانی موقه ده م حاکمی مه راغی — که
دوژمنایه تی کونیشی ده گه ل خانه کانی موکری هه بووه — کردوته
مه نمووری کوشتنی باپیراغای مەنگوپر نه محمد خان فیلی له
باپیراغا کردوه ، بانگ هیشتنی کردوه بو مه راغه ، باپیراغاش
به خوئی نو سه د سوارۍ هه لېزاده ی مەنگوپر وه چوته نهو شاره
سواره کانیان به سر مالان دا بریون ، له شه ویکې دیاری کراودا
هر که س سیوانی خوئی له خموی دا سر برپوه لهو نو سه د سواره
ته نیا سواریک ده رچووه که ناوې وه ستا عوسمان بوه وه کو
گوترا میژو نووسانی خو مانه و بیگانه شتیکې نهو توپان له سر

ټوکاره نامردانه نه نویسه ؛ ده لڼ عه شیره نې مه ننگور پاش ټو
 کاره ساته پیاویان له پراوه وهستا عوسمان ژنو مندالی بایر اڅای
 ده ر کردوه مال و ده وله نې هه مو عه شیره ته که ش به تالان چوه ؛
 هه مز اڅای مه ننگور که پیاویکی شو پشگنېرو به ناوبانگه و نږیکه ی
 سه د سال له وه ی پش له پاپه پښی پزگار یخوازانه ی شنیخ
 (عیدالله) ی نه ری دا به شداری کردوه کور ی بایر اڅای
 بووه (۱) زور شتی سه یرو قاره مانانه له و پیاوه ده گڼې نه وه (۲)
 بایر اڅا که کوژ راوه هه ر کور یکی به ژنو مالی هه بووه ؛ بویه
 جگه له بهر ی خدر ی بهر ه کانی دیکه ی مه ننگور پان هه مو به ناوی
 دایکیانه وه ناو ده پښ ، بهر ی زیرینې ، بهر ی شمع ؛
 بهر ی زینې ، بهر ی مروتنې ، بهر ی ټامانې خواوه نې کتینې
 (تحفه مظفریة) ده لڼ من به مندالی مام بایز اڅای کور ی
 بایر اڅام دیوه که م یانگوت ته مه نې له سه د سالی هه لېواردوه و ژنی
 مردوه ده یوئ ژا بیتته وه به لام ؛ له نږو عه شیره ته که ی خوی
 دا که سی پی ناشی ؛ هه مو برازانی (۳)

جا ته گه ر میژ نو سه کانمان له سر ټو کاره ساته یان نه نویسه
 شایه ر ه کان که هه مو رو داویکی سر ده می خویان کردو ته شیر
 لیره ش دا بی ده نکل نه بوون شایر له و به یته دا کور ته ی

(۱) وه کوو له مه و ټو باسی لټوه ده که بن هم بایر اڅایه کور ی
 بایر اڅای کوژ راوه واته ټو بایر اڅایه ی که کوژ راوه باوکی
 هه مز اڅا نه به لکو بایر یه نې

(۲) تحفه مظفریة ج ۱ / ۱۴۹

(۳) تحفه مظفریة ج ۱ / ۱۴۹

کاره سانه که مان بۆ ده گئیرته وه ده لئین و نوسیریانه که ئهم به یتمش
 هی عهلی بهرده شانی به هه رکهس چ بر عهلی بناسی ئهو گومانه ی
 بۆ پهیدا ده بنی چونکه پهوانی شیعر ؛ پوخت و پاراوی زمان
 ساکاری به یان و گئیرانه وه ی چیرۆک ئهم شکمان بۆ پهیدا ده کا (۱)
 ئهمهش دهقی ئهو به یته قو لکلورییه به که ده لئین به به یته
 باپیراغای مه نگوره .

گوئی پادیرن دبیانه	گوئیو له من بن دبیانه
سێ شوو سێ پوزانه	بۆو بکه مدهحی شیرانه
دۆلابی موکریانه	قاقهز چوو بۆ عیلانه
بسی په شه ی په سول لاغایه	ده گه ل حه مده ی شینانه
پاهه ریان ئهو په حمانه ؛	چۆلیان کرد ، باگردانه ،

به عیزه تی سوبحانی	سبحه ی ده گه ل به یانی
له شکری باپیرخانی	په نگه وه زیری رۆمیانی
سوار بوو له باگردانی	

مه نگوپئی ده من وه جاغی	پیاو بوون له سابلاغی
ته داره ک بۆ مه راغی	

بۆ مه راغی پهوانه	سێ شه م سه ری هه موانه
به سێ شه مۆی پر هونه ر	باپیر ئاغای پر جگمه ر
بداخانی بوو دهسته بهر	له سابلاغی چوو بۆ دهر

ده لئ : هیچ په رچت نایه ته بهر

خالق صاحب سه فایه	په رچی ده وئی دنیایه
-------------------	----------------------

به ئومىدى ئوۋ خولايە	لىيان دا دەھۆل و زوپ ئايە
ئەسپان ھاتە سەمايە	زۆر پۇخۇش بۆ دە عوايە
ھومىد رەسوۋايە	ئەو كارە واپىك ئايە
ھات گەيە فەخىيە قايە	لىيان دا دەھۆل و زوپ ئايە
خەوسەد كەسى زىگىرايە	زەوقى بايىر ئاغايە
شوكر وەبەر خولايە	مەكۆزىن سەيدو مەلایە

ئورغانىيان دەسپىنگى دايە

ھات گەيە خەلۋى باغى	بايىر ئاغاي قوچاغى
سەيرى كەبىف دەماغى	چوۋ لە عەجەمى باغى
بايىر ئاغاي خەلۋى لەپوۋ	بەپۆزى سەشەمو چو

ئەمى خەلقى چوۋ لەدوۋ

چاۋيان لىن كىر دايە فەندى	ھات ، گەيە وەكىل كەندى
---------------------------	------------------------

خەوسەد سواری لە رەندى

سەجەبى چىشەنگاۋە	قاسىدىيان دەگىپاۋە
چى ماۋە دەنگىيان داۋە	قۇشەن نەبوۋە تەۋاۋە
تەگىبرىيان لىن زاناۋە	سەجەبى بەياني داۋە
ھەموۋ بزوت ئوسراۋە	دوۋ عەشىرەتى ماۋە
ئەغلەب پەمب ئازەرىيە	يەك لە سەتى كەم نىە

بىزانن مەسلەھەت چيە

بىئى تىببى مەپ نەكەنان	بۆيەمى عالم پاجەنان
بە عەقلم پاجەنە	مەقسوديان گۆرپاتە
سولەيمان بە خەلۋى بەبرانە	پايان كىردە جىلتانە
مەسلەھەتى ھەمزانە	بېچىن بۆسەر عەجەمانە

پاڤهرن بداخانه مراغهی بکهین ویرانه
 بڼن ږوښښن لیرانه موده بیر کاک سولهیمانه
 چونکه گه وره ی عیلانه چ دده فرموی گیانه
 تیره ده بی ویرانه ماره یان بکهین ژنانه

ښیدی ، چلونه سهوزیخانه

هوی سولهیمانی خه زالی ؟ نه وهی ږوسته می زالی
 حوت قوبیه له مه نالی ږیم نه لڼن نه توو مندالی
 له جلیتی نه کرد خالی وه که هوران به گه والی
 ده کوزم مال و تفالی دره نگه ږی می مه کن خالی
 گه یه نه لاهو نه کبری لڼگی دا پتش خانی به موشته ری
 ده لیم (خانه نه توو کوښنده ری نوسه د سوار ی به ده فته ری
 ده لیم (خانه ؛ له ږوښښ بوو به موشته ری)

له ږو مراغښن به ری له ږو مراغهی برده خوار
 یا بینای ږهرو دنگار به زار خوښه نوسه د سوار
 هم ږو حمبه رو جه بیار لیرا ییل ږو جلودار
 ږو مراغهی برده خوار ږو مراغهی ږا کشان
 ورشو رش ی که مهران ږو میشلو عه نهران
 فهن دی په پاغ به سهران ږو میشلو عه نهران

قه تن نابڼی گوزهران

قه تن نابڼی گوزمرانه عه جم زور بڼی ثیمانه
 لڼن تیک ده دهن مه کانه سهرن دهن لیرانه
 خدر څاغی نه و جووانه چوه سرخانی به ږمبانه

بابه لی دهم څامانه

باير ده ليتن کاکه ککس له وئى مسئله حه بن ناکا
 بداغم ده گول پاکه هيچ ده هؤبه ن لئ ناکا
 له گبيران بگه بن چاکه جئنگاکه ن زور غه مناکه
 عه جه م په کجار هيلاکه

عه جه م هيلاکه زور زانه چوه سه رجاني به ربه بانه

ده لئ: بايه لئ دهم لامانه

بانگم وه بهر پادشای له زورور خان ناردنی دور به دورور
 بلباس هاتن به جه مبورور رانک رهشی چه که مسورور
 خان ناردنی به حوجه ته بلباسان تالحو به خته
 به سی ره ختنه ده زه ردا کاکه رهشی نامه ردا
 هاته خوارکي له سه ردا ئيمانی پئ بوو هه ردا
 مه نگوری طرف جؤلانه چاویان کهوت به زیرانه
 وه زور که وان به کانه چهند شیبوی پر ده رمانه
 چهندي شیبو شرابه ! عه جه م بوون به جه للابه
 موکری بوون به قهسابه هيچ ککس والئ دهر نابا
 چلؤن ده بئو لهو حيسابه هه موی مهستی شرابه
 وای لئ ده بابا کهسه خالهق توی فرياد رهسه
 مهرگه به هه وه وه بداخان لئیی بوو قهزا

ریکي ده دان به خهزا

تايغی خان بايری ریکي ده دان به شیري
 بوو به خانه بايری ئيسلام فريو به شیري
 به شیري فريو ئيسلام تيان دابرو قه تل و عام
 قه تل و عامی ن دابرو سوله يمان به خوو به بران بوو

سولهيمان بهخۆ به برانه
ده رده چو له ده ربانه
له گهر له ده ربان ده رچوو
چوارو پينجى كهوته دو

خه لاس بوونى بۆ نه بوو
بۆى نه بوو خه لاس بوونه
لهو كافرهى دهه لهوونه
بهو په مېى ده سى سوونه
به داسى كه ره نهوونه
ههروهك گه نيمان ده دروونه

ههروهك گه نم و سواله
دهخوينى دا شه لاله
بلباس حالت بى خاله

له ولاى بى شيره خپه
تويان لى دا به گوپه
حهوتى لى بوون بهوپه
دهنگى له عرزى بپه
تافه ريم وهستاي خه پات
دهست به خه نه پى ده دات
حهوت مالى كردن به رباد

وهستا عوزيرى هه نندوو
خه نه جهرى شامو ته شوو
له بهر گه په كنى داچوو
به لى خه لاسى نه بوو
هۆيه وهستا عوزيرى
حهوت مال به وه جاخ كوئيرى
هه ر به كيكيان ده بوئيرى
ئاوئيرى جهزائيرى
دابووى له ته پلى سه رى
ته وئيرى كرد بى به رى
كوامه رزینگه؟ كوا تومهريل؟
شوپه لاوى شلو مل
له كۆلاناں بوونه جل

بوونه جل له كۆلاناں
لهشى دهوان نه وجوانان
كهوتبون له كۆلاناں
له كۆلاناںو كه ناران
لهشى ده شوپه سواران
وهك بزانگى ده واران
سهريان گه يه هه ساران

له حمساری دهوا گرد له بلباسی دهوا خورت
له شوو که له شل بونه پرد عهجه م بهسردا راپرد
هر که سی میوتی خوی کوشت ،

به دههؤل و زهړه اهاتنه سر باپیر تاغا له بداخانی پرسی
له باپیر تاغای نهونډیه له بداخانی پرسیه
(خان) دهو قور و قور له چیه ؟ دهلی باپیر شوگایه ؟
نهوه دههؤل و زور و ناو شایه نهوه پیشی ترکیه
زهوکه له بز خهلقیه

پوژنکی له پوژ تاویه خان باپیر له سهرایه
تاوپی توپخانگی دایه زهلیل باپیر تاغایه
لیره ی هیج بز پیک نایه

خلری شوریا له هلیتاوه له پیش بابی راپیر اوه
حهه سوور به چهلنگی هلیان نه شکاوتنه سینکی
کور له سر بلنگی بابی لیان دا به جهللابی
تو قهت موسلمان نابی

سبحه یی نه له ماهر کویت و بز و سهر
له خاویان هیج دهر لیبی که ن زینی موخته بهر
توندی بکیشن نه نگه و بر ! پتی ناله رکیف که و ته سهر
سوار بیی په پاغ به سهر ؟

په پاغ به سهر سوار بیی خپلی فقیر هزار بیی
موکری هروار داغدار بیی هر هاوارو لیدان بیی
هر هاوارو دانه بیی سهر دارو خیرانه
دهلی ی مری ایی شوانه پهخش بون له زهویانه

دولابی به گزادانه	سمر کرده ی موکریانه
خراب بوون شو کارانه	به قری دان موسلمانانه
یه کیان نه مان شوانه	هومید بؤ داغ سولتانه
قبوول نه کا له وانه	بؤج بی دینی غه یانه
وای کرد بؤ عهجه مانه	پیشان نه کا موتمانه
غهلزن شو سه گاته	نهمره شو بداخانه
ناترسی له گؤرخانه	چیان کرد بؤ به سته زمانه
مالی خوی کرد ویرانه	کهمسی نه هیتشت له عیلانه
ره بیی سه دجار شوکرانه	چونکه پیشکار شه پتانه

ده ست هه لگرتی لهو کارانه

هاتو گه ییه کاربزی	مندالی پم به نامبزی
ثیخسیر چونه تهرریژی	هاتو گه ییه درهازی

مه محبوبیان بؤارد له ریژی

هاته خوار له لاجینی	لهت بی له تیوی زینی
---------------------	---------------------

له بلباس ، به قینی

برایم ئاغا بی امهردا	تاقه سواره ی بی گهرده
----------------------	-----------------------

خیزانی تیکدی وهردا

دیکدی وهردا خیزانه	حه سه نی به کر ئاغانه
میرده رۆزی ته نگانه	به ری هه لئه دا گؤرانه
مه لا ره سول بی فهره	ده پیش بداغی گه را
خانه به سی بی شو شهره	ئیسلام هه مووی وهر گه را
ئیسلام پاک وهر گه راوه	هه تننا سیتلمی هه لئاوه
تاسیتلمو به بیتاسی	ئیسخیر ، به سی عه بیاسی

زینی رومیانو بارگیر	بهستی عه بیانی ئیخسیر
بداخانی چیهانگیر	له سهری بۆل و موبو شیر
ههزار مه‌ری شوگایی	بداخان بو بۆل دواایی
ده‌بان دا مه‌رو شایی	هه‌ر هه‌رزانی ، خۆرایی
له‌ موی بکری ده‌واره	بزنیك یێنی بو کاره
هه‌زار گای بی جوت به‌نده	به‌های بزنی دوو پاره
بلباسان کاریان گه‌نده	قیمه‌نی گای خۆلآ به‌نده
خزمه‌نی خانیان نه‌کرد	له‌ بلباسی دوو مرد
خان عه‌رزی شای له‌وان کرد	بۆیه به‌دیان بو رابرد

به‌یه‌یان نه‌گبیر لی کرد

	خان گوتی
بۆیه پاکی برد قه‌ری کرد	(خزمه‌ت به‌هه‌رمینیان کرد)
بۆنه نه‌گبیری خانی	قه‌ری کرد له‌ زه‌مانی
له‌مینی ده‌وله‌تانی	وا هه‌گۆزه‌ران ده‌زانی
خزمه‌تو نه‌کرد به‌خانی	بلباس زۆر به‌سته‌زمانی
تایفه‌ی بوداغ سولتانی	بۆ خۆو په‌یلا کرد غه‌یانی
مه‌نگوڤ زۆر به‌سته‌زمانی	له‌کن پاشای په‌وهانی
نه‌بان دا خه‌رج و یێگار	به‌سته‌زمانی بو شومار
هاتنه‌ پێش پیاده‌و سوار	خانیان لی بوو ده‌عوا کار
وای گوت باپیری نازدار	مالیاتی ناده‌ی چ جار
خانی ده‌رده‌که‌م ئه‌و جار	بۆ خۆم ده‌به‌ج حاکمی شار
بۆ خۆم ده‌په‌مه‌ جێ نشین	خانی ده‌ر ده‌که‌م به‌قه‌ین

ده‌لیم به‌گژاده ج نین

نه گهر نه و قسه هات پابرد خان پوښت نه گيږي کرد

قسه ی خويان پاك يهك کرد

عمرزی پادشایان ده کرد پادشا له وانی قبول کرد

بداخانی گردو خورد مانگیکی دی سه پری کرد

پاك مه نگوړی وه خړ کرد سهرتابای خه لات ده کرد

بداخان گوتی بمینم بایر نه منت ده زیښم

سابلاغیت بو ده ستینم

بایر مه به ټیتیزار ده بی بیه حاکمی شار

له بهرم هه به يهك کار

کارم هه به له وینده ری جاری ده نیرم چه پری

چه پریکی به پوهوان بو کن پادشای به دل و جان

مهرامه ی بکه م ویران پادشای ده که م بی خودان

بو خوټ بیه تاغای هه مووان

له مه نگوړی گره و مرد قسه ی خانیان قبول کرد

به حه و توڼکی پاکی وه خړ کرد له سابلاغی ته گيږ کرد

گوئی و له من بی گه لی جه ماعه تی

که س به به گزادان هه ل نه خه له تی (۱)

شورشى هه مز اغاى مه نگورو

راپه رينه كانى

وه كو گوترا باپيراغا به خۆى و له شكوه كه به وه له مه راغه
له ناوچوون تاقه زه لاميگ نه بێ كهسيان لى دهر نه چوو ئاسه وارى
پياوى شه پ كريان برابه وه

جاوه كو ماموستا عه بنو لقادري ده باغي ده لێ: (١) له و كاتهى
باپيراغا شه هيد كراوه ژنه كهى منالى له سكا دا بووه پاشى چهند
مانگيك كورنكى ده بێ كه به دابو نه ريتى عه شائيرى ناوى ده نين
باپير واته ئه م باپيراغايه باپيراغاي دوو هه مه وه له شه شس ژن
هه زده كورپى ده بێ كه هه مز اغا چكۆلهى هه مو و يانه باپيراغاي
دوو هه م له گه ل تايفه ي مامه شى ده بى به شه پيان و له گه ل چهند
خزميكى خۆى ده كوژرى كاتى كه تهرمى كوژراوان ده نيزنو بو
مه جليسى پرسه و سه ره خۆشى داده نيشن هه مز اغاى كورپه بچكۆله،
به لام بليمه ت و ئازا ده چيته جيگاي بابى داده نيشى و به قه نده دار

(١) ليره به و لاوه ته و اوى نوسينه كهى ماموستا ده باغي كه له
گوتارى كاروانى ژماره (٦٥) ي سالى ١٩٨٧ ز ل ١٣—
١٧ دا به ناوى (هه ر كه سى سيملى سوور بوو هه مز اغا
نيه) له گه ل ده ست لى دانيكى كه مدا را گويز ده كه م

— که ناوی پرۆت ده بێ — ئەر ده کا قهندهی بۆ تیکا ؛ به
دابو نهریتی عهشائیری لهو ئاکاره مانای ئهوه به که من :مهزنو
سهرداری تابهو عیلم — ههر حهفده براکهی سهری تهعزیمی
بۆ دادهنوینو مهزنایهتی هه مزاعا دهسلینن

پاش تهواو بوونی پرسو سه رهخۆشی لهشکری مهنگوران
کو ده کاتهوهو به ته یاری ده چینه سه ر مامهشان و زۆریان لی
ده کوژی و تالانیان ده کا ؛ ئازایی و لی زانی و وریایی هه مزاعا
سه رنجی ههموان بۆلای خۆی راهه کیشی و عه شیره ته کانی دیکه ی
وهک پیران و دیو کرای و گهورکو دیکهش به گشتی ده کهوینه زیر
پهکی و به ناردنی دباری و خزمهت کردن بچو وکی خۆیان ده نوینن.

ئێر هه مزاعا بۆ ههر هۆزو به سه ره بابو ناوچه پهک
گه وه پیاوی دادهنی بۆ نمونه قادراغا ده کاته سه روکی
دیو کریان له کاتیکا که هه مزاعا له کونستانی گه دهو مپی
سه نگه ده بێ و زور بهی مهنگوران لهوئ ده بن و هاوین لهوئ
به سه ر ده بن هه مزاعا ههر له بیری تو لهی باپراغای شه هیداده بێ
که پۆژی خه بهری بۆ دیت که محووت سه د سواری به گزادهو
قه ره پاپاغ هاوونو له گردی قه ره پاپاغان نزیککی سابلخ خه یه تیان
هه لداوه وئ ده چی خه یالیکیان هه بێ !!

هه مزاعا به گورجی خزمانو عه شه رتی خۆی کو ده کاته وهو
وه پئی ده کهوئو ته فانهت تهو خه به ری وهک مز گینه کی گه وه
وه ره گرئو هه وال هینه ر خه لات ده کاو ده لی تو لهی باپیری
شه هیدم ده سینه وهو ههر تهو عه صره پئی ده کهوئ به په له خۆی به
شه رگه ده که یه نی عه جه مان بێ خه یال له خه یه ته کانیان نوو ستونو

ئاڭگايان لە کارەسات نێمە پەتگە خەبەری کوشنی کوردان و تالان
 مەستی کردبێن کە هەمزاغا لەشکری خۆی دەپازیبێتە و موبەشێوەیەکی
 پێک و پێک هەر قۆلیک بەفەرماندەییەکی ئازاو لێ وەشاو دەسپێری و
 لە بەرەبەیاندا عەجەمان دەشلەزێنی و لەشیرین خەویان هەل دەستینی !
 کوردلەدە کەمەنە گیانی عەجەمان و لەماوەی سەعاتیک دا وایان
 شە دەکەن کە تەنیا تاقەسوارێک دەتوانێ گیانی بەدەر بەری و هەل
 بیت ؛ گزنگی هەتاو لە کەلاکی عەجەم دەدات و دوتیا پونسا
 دەکاتەو (١)

ئێتر بەتەواوی ئازایەتی و نەبەردی هەمزاغای مەنگوپ بەولانا
 بلۆدەبێتەو و باسو خواسی ئازایەتی و هەلمەتی شیرانەیی دەبێتە
 شەوچەرەیی دیواخانان و شاہران بەیت و بالۆرەیی لێ هەل دەبەستن.

(١) گۆڤاری کاروان ژمارە ٦٥ (ل ١٤ — ١٥) وتارەکی
 مامۆستا عەبدولقادری دەباخی

٧ سیرشی والی به غدا (تقی الدین پاشا)

بۆ سەر هه مزاغای مهنگوڕ سالی ١٢٨٤ ی ک — ١٨٦٧ ی ز

ته قه دین پاشا له رۆژی (١٧) ی مانگی (ربيع الاول) ی سالی ١٢٨٤ ی کۆچی = ١٨٦٧ ی زاینی به والی به تی گه یشته به غدا کاروباری ولاتی به دهسته وه گرت پیشتریش موته صهریفی شاره زور بوو و پوئبه ی میری میرانی هه بوو (١) پینان گوتوو (به گله ر به گی)

ئاله م کاته دا هه مزاغای مهنگوڕ له ترسی دهوله تی تیران که وتبوو چیاکانی سەر سنووری عێراق و تیران چه ند ئازاوو شه رو شوپیشی له بهشی کوردستانی عیراقیش نابووو والی به غدا به م کاره زۆر ته نگه تاو بووو ؛ به مه له ی غه فووریانیس له کۆیسنجه ق که په یوه ندیان به مه نگوړه کانه وه هه بوو هه مزاغای براگه وه ی غه فووریان که میرقه لات و ئاغا ده ره به ندی بوو به نیازی به رژه وه ندی و کار دۆستایه تی و له حق ته مین بوون دۆستایه تی له گه له مه نگوړان به سته بوو ته مهش بوووه هۆی دل نیگه رانی والی به غدا له به مه له ی غه فووریان و هه لۆسته که بانایانی به دل نه بوو رقی لی هه لگرتبوون ؛ له بهر ته وه سالی ١٢٨٤ ک ١٨٦٧ ز والی به غدا ته قه دین پاشای ناوبراو به نیازی سه رکوت کردنو گرتی هه مزاغای مهنگوړ — که تهو کاته له تیران قاچاغ بوو له

دهور و بهری بیتوتین و چپای قه‌ندیل دهم‌یا — به‌هیزیک‌گی گه‌وره‌وه
 له به‌غداوه به‌رهو کوردستان مل ده‌نی ، ته‌ن‌ها پ‌نگایه‌ کیش که
 سوپای حکومه‌تی لیوه‌پرواله که‌رکو که‌وه بو بیتوتین و مه‌نگوپ‌ایه‌تی
 پ‌نگای ک‌ویه بووه . پاشا د‌ینه ک‌ویه و خ‌یره‌ت و خ‌هرگا له‌په‌نا‌شار
 ه‌ل ده‌داو غه‌فورری ترسیان ل‌ی ده‌نیش‌ی و پ‌یاوه به‌رچاوه‌کانیان له
 شار ده‌رده‌چن و پاشا ماوه‌یه‌ک پاشا به‌پ‌نگه‌ی ه‌یه‌ت سولتان دا
 به‌رهو بیتوتین ده‌روا

حاجی مه‌لا ئەسەدی جەلێزاده بایری مه‌لای گه‌وره‌ی ک‌ویه
 له لاپه‌ره‌یه‌کی ک‌تیبی (فتاوی ابن حجر) که له‌لاین عبدالرحمان
 سابل‌اغی و عه‌بدو‌القادر ه‌اله‌یی‌یه‌وه له سالی ۱۲۶۶ ک‌وچی بو
 حاجی مه‌لا ئەسەدی مام‌ۆستایان نووسیه‌ته‌وه به‌ه‌خه‌تی خ‌وی
 ئەمه‌ی نووسیه‌

(طلع تقی‌الدین باشا الی اصلاح م‌أفسده ه‌مه‌زه آغا المنگور
 من یوم الجمعة من خارج کوی متوجهاً الی رانیه آخر صفر
 سنة / ۱۲۸۴ هـ) (۱)

واته قه‌یه‌دین پاشا پ‌ویش‌ت بو چاک کردنه‌وه‌ی باری‌ناسایی و
 دام‌رکاندنه‌وه‌ی شه‌رو ئازاوه‌یه‌ک که ه‌ه‌م‌زاغای مه‌نگوپ‌ به‌ره‌ای
 کردبوو له ده‌ره‌وه‌ی شاری ک‌ویه ر‌وژی جومه‌ ک‌ۆتایی مانگی
 سه‌فه‌ر سالی / ۱۲۸۴ ی ک‌وچی به‌رهو رانیه که‌وته پ‌ی
 خ‌ۆلاسه‌ خواو ر‌اه‌ستان والی (پاشا) ب‌وی ده‌لوئی ه‌ه‌م‌زاغ‌ا
 ده‌س‌گیر ب‌کات له گه‌رانه‌وه‌دا سه‌ر له‌نویی به‌ک‌ویه‌دا د‌ینه‌وه‌و
 به‌ناوی حه‌سانه‌وه‌ وه‌ها ر‌اده‌نویتی که‌وا چه‌ند پ‌وژیک‌یان له‌ک‌ۆیی

دهمیتتهوه ؛ غهفوریه کانیس له گوندی (میر سهید) خۆبان
 دا ده نووسیتنو گوئگری سرکه و کرکه ی حکومهت ده بن (۱)
 نه فیه دین پاشا به ئاشکرا ههچی وه ها ناکات و نالیت که
 غه فووری لئی بسله میتتهوه . ههتا له شه ویکیانا شه به یخونیان به سر
 دا ده دات و غافلگیریان ده کات و ئاپلوقه ی گونده که ده دات و نه بچار
 هروزم بۆ خه لکه که دینیت و کوشتاریکی باش له غه فووریه کان
 ده کاو برای هه ماغا ده کوژی و هه ماغا بۆ خۆشی بریندار ده بئی .
 نه بچار والی به رهو به غدا ده گه پته وه هه مزاعای مه نگوپو
 هه ماغای کۆیه به دیلی له گه ل خۆدا ده با بۆ به غدا و هه پسیان ده کا
 پاش ماوه به که هه مزاعا — ده ماوه دم ده لێن ماوه که جهوت سأل
 بووه — به ره لآ ده کری و ده گه پته وه بۆ وه لآنی مه نگوپا به ئی .
 ده میتتهوه به سه پۆک هۆزی مه نگوپو مه زنا به ئی مه نگوپان ده کا (۲)
 دیاره ئه مه پیش سالی ۱۸۸۰ ی زایینی پوه
 هه ماغاش پانزه سالی په بهق له به ندیخانه به سه ره ده با

(۱) هه مان سه رچاوه ل ۴۵ — ۴۶

(۲) به بهر وای منو به گوێره ی سه رچاوه کان هه مزاعای مه نگوپو
 دوو جار له عێراق گیراوه جارێکیان له به غدا هه پس بووه و
 نه بچاره یان که گه پراوه ته وه له ریش سپی و پیاو ماقولانی
 مه نگوپو توپه ده بئی له سه ره ته وه که پێزی قادر ئاغایان
 نه گرتوه نه ک لئی توپه بوونه که دوا ی به ره لآ بوونه که ی
 ئهسته مه بولی بووبی وه کوو له مه ودوا نویسته که ی ده پاغی
 ده ی گه به ئی

هاوبه شي کردنی هوزی بلباس

له شۆر شه که ی شتیخ عوبه بدوللای نه هری دا

که هه مزاعای مه نگوپ له به ندیخانه پزگاپی ده بی و ده گه پیتوه بو ناو هوزو عه شیره تی خوی به تما ده بی وه نده ی بوی بکری به ئاسوده بی و بی ئازاوه زیان به سر به ری ، به لام وه کو ده لین (ته گبیر له گه ل ته قدیر جیایه) ، (شهوی لای عه بد خه یاله لای خوا به تاله

زوری پی ناچی راهه پینو شۆرشی شتیخ عوبه بدوللا ده ست پی ده کا ، هوی بهرپاپوونی ته م شۆر شه وه کوو ماموستا جه لیلی جه لیلی نوسبویه تی گوا به (له سه ره تای مانگی ته موزی ۱۸۸۰ ی زاینی موته صهریفی (ورمی) عه بدولقادی کوپی شتیخی پاسپاردبوو که باجو خهراجی ناوچه ی سۆماوی کۆ بکاته وه بیدات به کار به دهستان ؛ عه بدولقادر پازی نه بوو شه و پاسپارده به به جی به تینی

له مه وه موته صهریف که وته به کار هتانی سیاسه تی دوو بهر که نانمه وه شه بوو هات یه کیک له سه رو که کورده کانی سۆماوی پاسپارد که ناوی عه لی خان بوو شه و باجو خهراجو ملکانه کان کۆبکاته وه ، عه لی خان بوو ته م مه به سه (ماشه) ی کوپی نارد بوو (سۆماوی) شتیخ عه بدولقادریش به م کاره زۆر نا پازی بوو خه بهری به شتیخ عوبه بدوللای باوکی داو شتیخ

عوبەيدوللاش پشتى شىخ عەبدولقادىرى كۆپى ئىگىز ئۆيىنىڭ ئاق
بەربابىنى شۆپىشكى خوتىناۋى لەئاسۋە خۇي دەرىخىنى
ئاۋو ئاۋبانگى پىرۋىزى بىنەمالەي سەيد ئەھلى گەورە شىخ
عوبەيدوللاي نەھرىش لە مەلەندى ژوۋروى كوردستانى ئىران
موكرىيان پەنگىكى پىرۋىزىنى دەدەيەۋە

ھەمزاغى سەرۋىكى ھۆي مەنگۈپو ئاسراۋى كورد پاشا
كۆيۈنەۋەكى شەمىنەن ؛ چالاكانە كەۋە خۇ ئامادە كوردن بۇ
ئەۋ پەپەينەي ئەمىز با سوبەي دەتەقەتەۋە ؛ ھەستى كوردايەنى
ھەق ئەستاندن سەرئەسەرى كوردستانى داگرتىۋ لەپىش ھەمىو
كەسدا سەردارى ئازاۋ بىلەت ھەمزاغى بۇ كۆپى خەبەتتى
چەكدارانە پاكىشا (مەسەلى كوردى دەلى) خەنجەرى دەبان
لە كالان ئاۋىستى)

ھەمزاغا بەدلى بەگىان ئاشقى ئەۋ پەپەينە بوۋ بەمەشەۋە
نەۋەستە خەلە كوردەكانى تەرىشى پام كوردوۋ ۋاى لى كوردن كە
پال بەدەن بەلەي شۆپشەكەداۋ ئەۋ نەخشەۋ پىلانەي لە
كۆيۈنەۋەكى شەمىنەن دا بۆيىك ھىتەنى پەپەينە كە بەربادراۋو
لەلەين گەلەك لە دانىشتوۋە كوردەكانى ئىرانەۋە پەسند كراۋ
پىشۋازى لى كرا

لەلەيكى تەرەۋە كاربەدەستانى ئىران (بەرپەۋەبەرى سابلاخ)
بەرامبەر كوردەۋەكانى ھەمزاغا كەۋە ئازاردان چاۋترساندەنى
خەلەكەكە ، ئىتر ھەمزاغا بانگى پاست بوۋەۋەۋى عەشەرەتەكى
خۇي داۋ لە دەۋلەت باخى بوۋ پەنەي بىرە شىخ ۋاۋى
پىشگىرىۋ يارمەنى لى كورد لە مانگى (ئاب) دا شىخ ھوبەيدوللا

هزار چەكدارى بەسەرۆكايەتى شىخ عەبدولقادرى گۆپى ئارد
بۇ يارمەنى دانى مەنگۆپ

بەپنى ئو نەخشەى دانرابوو دەبوو لە يسەكەم ھەنگاودا
هیزی ھەرە گەرەو چەپۆك ھاوئۆ بەسەرۆكايەتى شىخ عەبدولقادر
ھەمزاغا سابلانخ (مەھاباد) و دوايى تەورئز بگرن (۱) هیزی

(۱) هیزیكەى ھەمزاغو عەبدولقادر بىئەوہى لەلايەن هیزیكانى
سەر سنوورې تیرازموە بەرھەلستى بکريت گەبشتەمەرگەوہ
لەوئش سەرۆكە کوردەکانى ئو ناوچەى چووتە پئىزى
هیزیكەوہ لەوانە مەحمود ئاغا بە (۵۰۰—۶۰۰) ھاتەلاى
کوردە پاپەپوہکانو پویان کوردە ناوچەى شتق ، لەوئش
چوار سەد کەس ھاتنە پیزیانەوہ لە (۱۰) ی ئەیلول دا
شۆپشگئیران دەوروہەرى مەنگۆپیان گرت ؛ لەوئش زیاتر
لە ھزار سوارە ھاتنە پیزیان لە (۱۵) ئەیلول دا گەیشتنە
دەوروہەرى لاھيجان کە عەشرەتى پیرانى تیا ئەزیا ئەوکاتە
عەشرەتى پیران خواوەنى دوو ھزار سوارە بوو

مامۆستا جەلیلى لە سەرباسەكەى دەپواو دەلتى :-
بەلاى كەمەوہ ھەموو عەشرەتە کوردەکانى تیران لایان داہە
لاى شىخ عوبەيدوللا لەوانە مەنگۆپ پئىنج ھزار تەنگۆ
زازا ھەشت ھزار موکرى دە ھزار کاورىك ؛ شکاک ،
جاف پەنجا ھزار ، پیران ، ئاکۆ ، زودى و ھىتر
حکومەتى تیران ناچار کەوتە بەکارھێنانى هیزی سوارە؛ئەو
هیزیەى تەنیا لە پوژانى شەر لەگەل دەولەتیکى تردا بە
کارى دەھینا ئەم هیزی سوارە نیزامیە یاریدەبەكى =

= زۆرى شاهی دا بۆ لاناو بردنی پاپه پینه کە ی کورد ئیتر به
دەستیکى پەقو دەرونیکی پقاوی پی به زەبی ئو هیزه
کەوتە گیانی هەموو ناوچه کانی ئیتران

تەیمورخانی سەرداری ماکو ؛ به گەرمی خۆی بۆ لیدانی
پاپه پینه کە ی کورد ئاماده کرد به زۆری هەموو هیزه
جەنگییه کانی خانیتی پ چەك کردبوو — به گشتی مینوروسکی
لهو گەشتە ی دا کە به خانیتی ماکین دا کردی له پاپۆرتە کە ی دا
ئەنوو سیت — له منال و پیاوانی پیری به تەمەن چوو بهو لاوه
کە سی تر نە ماوه تەوه جگه له مەش تەیمورخان زۆری له
دانیشتوه ئەر مەنیه کان کرد کە به شداری پەلاماردانە کە ی
کورد بکەن

شیخ عوبەیدوللا کە بیستی تەیمورخان به لەشکرێکی پینچ
هەزار کەسەوه له سلما سەوه بەرهو ورمی کەوتۆتە پی
سوبا به کی دوو هەزار چە کلداری یە سەرۆکایەتی موحمەد
صدیق ئارده سەر به لام تەیمورخان توانی پینگاکە ی خۆی
بگۆریتو له پینگایەکی ترهوه بەرهو ورمی بروات ئەوسا
عوبەیدوللا ناچار بوو خۆی ڕوو بە ڕووی تەیمورخان
بوەستی له یە کەم به به کا چونا لەنزیک (بیلاوی) عوبەیدوللا
نووشی نەهامەتی هات شیخ ناچار بوو به هیزه کە به وه بەرهو
جانیسقە لا بگەڕیتە دوواوه

خۆ فروشتنی سەرۆکە کورده کان ، ڕا کردو به جی هیشتی
هیزی پاپه پینه کان عەبدولقادرو هەمراغای ناچار کرد =

= خیرا بهرودوا بگه پینه وه له لای بینابه وه کورده کانو
هیزه کانی تیران به به کدا چون له نه انجام دا هیزی پاپه ریوه کان
زیانیکی زورپان لی کهوت

ئهو زیانه ی سالی ۱۸۸۰ له پاپه ریوه کان کهوت ؛ به زوری
به هزی ئهو سه رهك عه شره ته کوردانه وه بوو که ته نیا
جهرده بی و تالانی کردن هانی دابوون بیته ریزی پاپه پینه—
که وه دۆخی پاپه رینه که شس هینده ی تر به ره و نوشوستی
چوو له نه انجامی ئه وه ی چه ند دهره به گیتی کوردی به شدار
بووی پاپه رینه که ئامانچو مه به سستیان نه ماع و به رزه وه نندی
تایه تی خۆیان بوو

هیزه کانی تیران که به ره له آستیه کی ئه وتۆیان به خۆیا نه وه نه دی
به درێژایی ئهو پینگساو بانه ی پایا ئه ویشتن گونسده کانی
کوردیان تالان ئه کردو ئه سوتاند ؛ ههر کوردیکیان بهر
دهست بکه و تابه ئه یانکوشت ، به زمیان به منال و ئافرهت و
پیره کان دا نه ته هاته وه ، هیزه کانی سوپا هسالار که له تاران وه
نهر درابوو گه لێک له گونده کانی ده ور و بهری سته یان سوتاند
به وانه ی پوژنامه ی (وه قت) سوپه هسالار فه رمانی دابوو
هیزه کانی به زه ییلان به کوردا نه به ته وه و گونده کانیان بسوتین و
ههرچی گه نم و جزیه کیان هه به له ناوی به رنو به بر سستی
به جیان به یلن

له نه نجلمی هیرشو و پاله به ستزی هیزه کانی تیرانه وه شیخ
هه به یل و لاله مه مزاهو سه ره که کورده کانی تر به خۆیان و =

درره میش به سه رۆ کایه تی ، وحه محمد صابق (دووه م کوپی شیخ)
(ورمی) بگریت

هه رچی هیزی سیهه میشه که به سه رۆ کایه تی (خهلیفه موحه محمد
سهید) بوو ده بوو هه موو ئه و ناوچانه بگریت که که وئبوونه
پۆژئاوای گۆماوی (ورمی) وه که برینی بوو له شاری سلما سو
خۆی و چهند شویتیکی تریش

شیخ عوبه بدوللا خۆی سه رکرده ی گشتی ئه م دوو هیزه ی
دووبایی بوو هیزه که ی هه مزاغاو عه بدولقاهر بی ئه وه ی له لایه ن
هیزه کانی سه ر سنووری ئیرانه وه به ره ه لستی بکرین گه یشتنه
مه رگه وه ره له ویش سه رۆ که کورده کانی ئه و ناوچه یه چونه
پیزی هیزه که وه له وانه مه محمود ئاغا به (۵۰۰ - ۶۰۰)
کورده وه له گه ل پاپه پیه کان پویان کورده ناوچه ی شتو له ویش

= هیزه کانیانه وه له پپی شستور لاجانه وه چونه هه ریمی
مه رگه وه ره چوار فوجی پیاده وه هه زارو پینچ سه د سواره
به چوار تۆپه وه به سه رۆ کایه تی سه رتیب ئاغا خانو (ناصر
الملک) شوپیان که وتن له تشرینی دووه مه م دا پاپه پیه کان
سنووریان بری و چوونه خاکی تورکیا ، ئه وسا حکومه تی
شای ئیران داوای له ئه سه ته مبول کرد سه رکرده کورده کانی
ئه سلیم بکات ، به ریتانیا و نه سا پشتگیری داخوازیه که یان کرد
بۆ نمونه هۆشیۆنی بالیوزی به ریتانیا له ئه سه ته مبول داوای
له کاربه ده ستانی عوسمانی کرد یان خۆیان سزای
عوبه بدوللا بده ن یاخود ئه سلیمی ئیرانی بکه ن

(۵) پاپه پینی کورده کان سالی / ۱۸۸۰ ل / ۱۴۱

چوار صد کهس هاته پریزانه وه له (۱۰) ی مانگی نهیلوول دا
 شوقشگیران دهوړوبهړی مهنګوپیان گرت لهویش زیاتر له
 هزار سواره هاته پریزان له (۱۵) ی نهیلوول دا کهبیشته دهوړو
 بهړی لاهیجان که عهشیره تی پیرانی تیانۀزیا ؛ نهو کاته عهشیره تی
 پیران خواوه نی دوو هزار سوار بوو

مامؤستا جهلیل لهسهر باسه که دهرواو دهلی

بهلای کهمموه همموو عهشیره ته کورده کانی تیران لایان دابه
 لای شیخ عوبهیلوآلو هاوبهشی شوقشه کیان کرد ، لهوانه هوزی
 مهنګوپ پینج هزار تفهنگ هوزی مامهش پینج هزار تفهنگ
 هوزی زهرا هشت هزار هوزه کانی موکری ده هزار گهورلو
 شکالو جاف په نجا هزار پیران و ناکو زودی و هی تریش

حکومه تی تیران ناچار کهوته به کار هینانی هیزی سواره نهو
 هیزه تی نهیا له پوژانی شهپ له گهل دهوله تیکی تر دا به کاری
 دهینا هم هیزی سواره نیظامیه یاریده به کی زوری شاهی دا بو
 له ناوړدنی پاپه پینه که ی کوردو کوژانه وه ی شوقشه کهو به
 دهستیکی همقوده وونیکی پقاوی بی بهزیی کهوته گیانی کوربی
 بی دهسلات و کبزی تیان کهوتن

تیمورخان که سرداری ماکو بوو نهویش به گهرمی خوی
 بو لیدانی پاپه پینه که ی کورد ناماده کوردبوو مینو پسکی لهوگه شته ی
 که به ولاتی ماکین دا کردویه تی دهلی هم ولاته واته (ولاتی
 ماکین) له منال و پیاوانی پیری به سالآچوو بهولوه کهسی تر
 نهماوه تهوه جگه له مامهش تیمورخان زوری له دانیشته نهمه نیه کان
 کردوه که له ته کیا په لاماری کورده کان بدن

ئىتر شىخ عوبەبدوللا كە بىستى وا تەيمورخان بە ھىزىكى
 پىنج ھزار نەفەرى بەو ھە سەلماسەو بەرەو ورمى كەوتوتە پىو
 نىازى ايدانى شۆپشگىرپانى كوردې ھەبە ، سوپايە كى دوو ھەزار
 چە كدارې بە سەزگابەنى (محمد صديق) ي كۆپى ناردەسەر
 پىنگا وىستى پىشيان پى بگرن . بەلام تەيمورخان توانى پىنگاكەي
 بگۆپىتەو لە پىنگابە كى ترەو بەرەو ورمى ھات شىخ كەواى
 زانى خىرا ھىزىكى گەورەى پىكەو ناو لەسەر پىنگاى دادامەزارو
 خۆى بۆ پوبە پرووى شەرىكى دژوار تامادە كرد ؛ بەلام لە
 يەكەم بەبەكا چونا لەزىك (پىلاوى) لەشكرى شىخ نوشى
 شكستى ھاتو نەھامەت پرووى تى كرد نەتوانى بەرەنگارى بكات
 بۆبە ناچار پاشەكشەى بەھىزە كەى كردو بەرەو جانيسقەلا گەپايەو
 دوو ھە تەيمورخان بە لەشكرە كەبەو شۆپى كەوتو بەدەم
 پىنگاشەو تاتوانى ئازارى دانېشتو كوردە بى دەسەلاتەكانى دا ،
 كوردە پاپەپروە كانىش ئەوانەى بەرەو سابلانخو تەورىز كەوتبەنە
 پى توشى بارو دۇخىكى ناھەموار ھاتن بى بەزەبىانە لىيان درا
 تەنانت حاجى مىرزا (عبدالقاسم) مۆتەسەرىفى ميانداو سوپىندى
 خواردو كەبە دەستى خۆى لە مىلى ھەموو كوردىكى بەشداربوى
 پاپەپىنە كە بدات

بەگۆرەى نوسىنە وەرگىز دراوە كەى مامۆستا كاوس كوردەكان
 لە (۲۳) ئەپىلو۱۸۸۰ دا دەورو بەرى شوشە وانبان گرت . لە
 (۲۷) ى ئەو مانگەش شارى ئەشتاروگيان گرت كە وىستبان لە
 روبارى ئاتاو پەپەنەو لەلەين شىبە ئىرانىەكانى دەورو پىشپەو
 بەرھەلستى كران دواى ئەو ھەش چەند ناوچەبە كى تىرە وەك

ناوچه‌ی میندواو له پژی کورده‌کان دا وه‌ستان
 ئهو هیزانه‌ی که به سه‌رۆکابه‌تی همه‌زاغا بوو وازیان له‌وشاره
 هیناو به‌جینان هیشته‌رویان کرده (زاوارا) ئهو شاره‌ی پاش
 به‌ره‌لستی‌یه‌کی دوو هه‌فته‌یی خۆی دا به‌ده‌سته‌وه، ئیتر کورده‌کان
 سزابه‌کی باشی ئه‌وانه‌یان دا که بارمه‌تی هیزه‌کانی ئیرانیان دابوو
 پاشی ئه‌مه‌ همه‌زاغا میندواوی گرت هیزه‌شکاوه ئیترابه‌کانی
 میندواو زاراوا هه‌ولیان دا خۆیان کۆبکه‌نه‌وه‌و پینگا له‌کورده‌کان
 بگرنه‌و نه‌هێلن بگه‌نه‌ شاری مه‌لیک کاندای، به‌لام له‌ ناودرستی
 ئه‌بلوول دا کورده‌کان پاش شه‌ریکی خۆبناوی توانیان ئه‌وه
 شاره‌ش بگرن (۱)

جاوه‌کو گوترا خۆفرۆشتنی بری له‌ سه‌رۆکه‌ کورده‌کانو
 پاکردنو به‌جی هیشته‌تی هیزی پا‌په‌په‌یه‌کان له‌لایه‌ن به‌ری
 چه‌کداره‌وه‌ عه‌بدولقادر و همه‌زاغایان ناچار کرد که به‌ره‌و دوو
 بگه‌ڕینه‌وه‌ له‌لای بینه‌یه‌وه‌ هیزی کورده‌کانو هیزی ئیران به‌یه‌کدا

(۱) پا‌په‌په‌ینی کورده‌کان سالی/ ۱۸۸۰ وه‌رگه‌ڕانی کاوس قه‌فتان
 ل ۱۲۷

شایانی باسه‌ که مامۆستا مه‌لا (محمد) ی ئیبنو‌الحاجی سه‌دباری
 له‌ کۆتایی کتییکی به‌ناوی (کتر اللغة) دا نوسیویه‌تی که
 شیخ (عبدالقادر) ی کوپی عوبه‌بلوللا له‌ مانگی ذی‌الحه‌جه‌ی
 سالی/ ۱۲۹۸ ی کۆچی (واته‌ تشرینی به‌که‌می ۱۸۸۱
 و) هات میندواوی وێران کرد کتییی ناوبراو له‌
 نامه‌خانه‌ی ئه‌وقافی مه‌رکه‌زی له‌ سلیمانی (لیسته‌ی کتییی
 ناوازه)

چونو له نهجام دا هیزی پاپه پوه کمان زهره رو زیانکی زوریان
لن که وت له ناکاما ناچار بوون که له تشرینی دووهمی سالی
۱۸۸۰ ی ز دا سنوور بیرنو بچنه خاکی تورکیاوه

نهمجار حکومتی تیران بهرهمی داوای له حکومتی عوسمانی
کرد که ته وای سرۆ که کورده کانی ته سلیم بکات ؛ بهریتانیاو
نهمساش پشتگیری نهم داخوازییه یان کردو به گهرمی داوای
سزادانی شیخ عوبه بدوللایان کرد

بیر پاش نهوای که شیخ عوبه بدوللایو هیزه کانی رویشته
خاکی تورکیاوه زوربهی هۆزو سرۆک هۆزه کورده کانی تیران
خویان ته سلیمی حکومتی تیران کرده وهو گهردن که چس خویان
پیشان دا به نه نیا عه شیرهی مەنگور به سهروکابه تی همزاغا له
مەیدان دا مایه وهو دهست بهرداری به رهه لستی کردن نه بوون
دریژه یان به شوړشو پاپه پین دا ؛ بیر شای تیران هیزکی چوار
فهوجی سواره نزامی به سرۆکابه تی عه لی خانی نه فشاری نارده
سهر نهم عه شیرته مل نه دهره جهر بهزه ، نهم عه شیرته ی که له
سهره تای پاپه پینه که وه له گهل کار به دهستانی تیران دا نه گه ییشتنه
به کالاً کردنه وه به کی مام ناوه نندی نه بجا سهر بازه تیرانیه کان
گونه کانی همزاغایان سوتاندو ویرانیان کردن گهلک له کورده
بی دهسه لاته کانیان کوشتو به دبل گرت

به واته ی هه وال نووسی هیزه کانی تیرانی له وهیرشه دا
هه زاره ها ولانخی باره بهر به باری گرانی تالانی به وه له گونه کانی
هۆزه، مەنگور به دی ده کران

همه زاغاش له گهل چهند چه کداریکی کوردا خوی گمباده

ناوچه شاخاوییه کانی سر سنووری تورکباو تیرانو لهوئی خوی
 قایم کردو له مجار کهوته خهباتی پارتی زانی چهند جار شهبه یخونی
 له هیزه پتشره وه کانی تیران کردو ترسو له رزی له ناویسانا
 بلاو کردهوه

حه سه ن عه لی خانی موته سه رینی (سه) به یاری دا له پئی
 فرت و فیلوه همز اغا بگرت سویندی خواردو دهستی بو هه مز اغا
 به قورئان دا دا به لینی دایه که نه گهر له پوزانی جهژن دا بینه لای
 لاقه ی نه کرت همز اغا به وای بهو سویندو په یمان دانسه کردو
 له گهل چهند سواره به کی خوی دا پوزی جهژن هات بو (سه)
 به لام موته سه ریف سوینده کانی خوی خسته ژیر پی و به فرت و
 فیل همز اغا سواره کانی گرت و هه موویانی کوشت و که لله ی
 هه مز اغای به دیاری نارد بو سه رکرده ی گشتی هیزه کانی
 تیران (۱)

کاتیکیش نویسه که ی کاک سه ید عه ولا سه مه دی ده خوینینه وه
 ده توانین به پی کونو که له بهری نویسه که ی ماموستا ده باغی و
 جه لیلی جه لیلی پی به بکهینه وه چونکه به پی میژوی پون کردوته وه
 که پوژشایی ده خه نه سه ر پووداوه کان دیاره کاکی سه مه دی
 نویسه که ی خوی له ژیم پوژشایی ی (بهیتی هه مز اغای مه نگور) دا

(۱) بو ته م باسه سود له کتییی راهه رینی کورده تان سالی ۱۸۸۰

ی ز نوینی جه لیلی وهر گیراوه سه یری لاهه ره (۱۲۰)

— (۱۴۲) کتییی ناوبراو وهر گیرانی کاوس قه فتان بکه .

ههروه ها سود له کتییی (کلیاتی ریاضی) لاهه ره (۱۹۳)

— (۱۹۴) وهر گیراوه

نوسیهو پشی بهو نه ده به قۆلکلۆره به سنوو مېش لیره دا
وهنده ی به پتوپستی بزانه راگوژی تیره ی ده که م

(همزاغه که له بناوی راهانهوه پۆیی بۆ تورکیه ، پادشای
تورکیه گرتی و حموت سالان له نهسته مبولی گېرا بانی له ۱۸۸۰
هه تا ۱۸۸۷ ز به قسه ی به یث بیژ همزاغه پاشی نهو ساله که له
زیندان ده رچوو هاتوتهوه سابلآغ و کوژراوه بانی له دوا ی سالی
۱۸۸۷ ی ز که چی حاجی سه ییاح که له ۱۸۸۲ ی ز هاتوته
سابلآغ سؤراغی قهبری همزاغای کردوه به کچکیان له خه لکی
شار بۆ بانگک کردوه تاکو پرو داوه که ی بۆ بگېریتوه (۱)
هۆی سه رکه یش بۆ به رپا بونی شوپشی شینخ عوبه بدوللا به
قه ی کاکی (صمه دی) نهو به که

شینخ عوبه بدوللا کوپی شینخ ته های شه مزینی بوو جاوه کوو
ده لێن محمده شای قاجار باوکی (ناصرالدین) که گۆیا ته مایولانی
سوفیانه ی هه بووه له سالی ۱۸۳۴ ی ز پینج ئاوبی له عالی
مه رگه وه به شینخ ته ها به خشیوهو پینج سه د ته نیشی بۆ به یوه نهوه
له زه مانی (ناصرالدین) شادا حکومه تی ئیران له به یاری محمده
شا پاشگه ز بووه وه له سالی ۱۸۷۲ ی ز دا داوا ی مالیانی له
کو رده کانی (ورمی) و (خۆ) کردو نهوانیش به تاشکرا
نه یانداو گو تیان تبه مالیانمان داوه به شینخ عوبه بدوللاو ئیستاش
هه ر ده بده ین به نهوو نهو حه ققه ش له لاین محمده شاره دراوه به

(۱) کاک سه ید عه بدوللا هم زایاری به ی له کتییی خاطرات حاج
سیاح یادو رده خوف وه حشت ! حمید سیاح (ل ۳۵۵) ی
راگوژی توه له گۆزاری (۱۰۰۰۰) دا بلاو کردوتهوه

شیخ دهولہئی تیرا۔ لهشکری کیشاو شیخیش بو پاراستنی مافی
خوی په‌ئای برده بهر (بابی عالی) = دهولہئی عوسمانی والی
نہرزہ پڑومی ناردہ تاران به‌لام بی‌سود بوو

شیخ که‌له شہری سالی ۱۸۷۷ / ۱۸۷۸ ی نیوان عوسمانی و
پرووسیه به لایہ‌نگری عوسمانی و دژی پروسیہ چوبوه ناو شہرو
قوانی بووی له بایہ‌زید پرووسہ‌کان بشکینئی ناوٹکو ئیعتیباریکی بو
خوی په‌یدا کردبوو له‌وه‌خته‌دا که هیزیکی گہ‌وره‌ی چه‌کداریشی
به‌ده‌سته‌وه بوو ته‌قه‌للائی ده‌کرد سہ‌رنجی ده‌ولہئی ئینگلیس بو
لای خوی پاکیشی تاکوو له پٹک، هیتانی ناوچه‌به‌کی سازاد
یارمہ‌تی بدا

هہ‌لہت شیخ نہ‌بدہ‌ویست به‌بی بوار له‌ئاو بدا هہ‌ربوہ بوو
که پ‌اوژیکیشی له‌گہ‌ل شہریفی مہ‌ککھو خہ‌دیوی میصر کردو
ته‌نانه‌ت مہ‌ئموریکی نه‌ئیشی ناردہ کونسولگہ‌ری پرووس له
نہرزہ پڑوم وان تاکوو بیروپای پرووسہ‌کانیش له‌و بارہ‌وه بزانی
پاشی شو چاو پی‌که‌وتنانہ چه‌ک و کەرہ‌سہ‌ی شہر نه‌وہ‌ندہ‌ی
پیویست بوو له‌لایہ‌ن ئینگلیہ‌وه گہ‌یشت ته‌نیا نه‌وه ما‌بوو که شیخ
ده‌ست پی‌ بکا به‌لام له کوئی پ‌ا ؟ ده‌ولہئی عوسمانی یان تیران ؟
له‌بہر چہ‌ند هویہ‌ک وای به‌باش زانی که له تیران دا ده‌ست
به‌کار بی

هہ‌مزاغا ، ره‌ئیس عمشیرہ‌تی مہ‌نگور و کوپی باپیرئاغا که
یازده سال له‌مہ‌وبہر له‌خاکی عوسمانی دا چاوی به‌ شیخ که‌وتبو
ناسیاوی له‌گہ‌ل په‌یدا کردبوو به‌هوی ناکوکی له‌گہ‌ل حاکمی
سابلاغ پ‌ای کردو پاشی یازده سال سہر له‌نوی گہ‌پاوه لای

شىنخو لە ھىرشى شىنخ دا بۇ سەر ئىران بەناۋى فەرماندەيەكى
نىظامى ھاتەو سابلانغ

بەلام ھۆى ناكۆكى ھەمزاغا لەگەل ھاكىم و پاكردى بۇناو
لەشكرى شىنخ چ بوو ؟

لە سالى ۱۸۸۰ ىز ھاكىومەتى سابلانغ بەدەستى سازادە، بەكى
كەللەرمقو لە خۇپازى بوو بەناۋى سازادە لوطف عەلخان ئەو
سازادە لووت بەرزە بەپەلە پەل و تەمەتكى زۆرەو دەستى كرد
بوە كۆكرەنەۋى زېرو پوول و ھەر رۆژە بەبىنانو بەك ئاغابەك و
رەئىس عەشیرەتېكى دەگرت و شىنكى لى دادەتاشى ھاكىم بۇ
كۆكرەنەۋى مالىيات و ھىندى كاروبارى ناۋچە پاۋىزى لەگەل
ھەمزاغا قادراغا دەكرد پۇژىك ھەمزاغا دەپەۋى بۇ چەند
پۇژىك سەرى ئاۋابى بەدەتەۋە بەكارى خۇي پابگا بەلام ھاكىم
ئىزنى نادا ھەمزاغا بەبى ئىزنى ھاكىم دەچىتەۋە دى ھاكىمى لە
خۇبابى كەبەۋە دەزانى لەمانگى رەمەزانى ھەمان سال داخەبەرى
ھەمزاغا بەناۋى (باخى) بەشارى وەلىعەھد نىنى تەۋرېز پادەگەبەنى
سازادە بەك لەلايەن (اقبال الدوله) ى ھاكىمى ورمى كەبۇجى
بەجى كردنى ھەندى كاروبارى ھاكىومەتى ھاتبە سابلانغ بە
دوۋكەلىمە بەبىنى ھاكىم ھەمزاغا خۇش دەكاتەۋە تېسىدى دل
تېشەبەك لە نىۋان دا نامىنى چەند رۆژ دۋاى ئەو ئاشت
بۈۋنەۋەبە سازادە (مظفرالدين) مىرزاى ولىعەھس كەلە بى
كىفایەتى و سىنى دا نىۋانگى دەركردبو ؛ لە تەۋرېز پا بەبى
ھېچ پىرس و پاىەك دەستۋورى گرتى ھەمزاغا لە كۆتۈزنجىر
كردنى ئەو بۇ ھاكىمى سابلانغ بەپى دەكا بىخەبەر لەۋەى

حاکم و همزاغا به بهریوانی (اقبال الدوله) ناست بوونهوه
 لای تیواری به کیك لهو پوزانه همزاغا له گهل (صمهده
 برازی و (سله مان) ی قلیانداري و سی کس له نوکهرانی به
 ئیداره ی میری (دارالحکومه) ده چی تاکو شفاعت بۆ عه
 ئاغای فەتاح بکا کله سەر مالیات له زیندان کرابوو بیخا
 له وهی که ده ستووری گرتنی خۆی له تهوڕیزه وه هاتوو
 همزاغاو حمه دو سله مان و نوکهریک ده چنه ژووری و
 نوکهریش له ده ری پاده وه ستن (میرزا فقی خان محمد) خه به
 هاتنی همزاغا به حاکم پاده گه به نئ و شارادهش به بی به ک و
 ده ستوور ده دا بیگرن له کاتیک دا که همزاغاو پیاوه کانی
 وه ئاغیک خواری پاره ستا بوون فەرأش باشی له پلیکانان
 خواری و فەرأشیک زنجیر به ده ستیشی له دواوه پرو له همز
 ده کاو ده لئ حه زه تی والا ده فەرموئ ئەم زنجیره زیاره ت بکا
 له ملی خۆتی بخه ی !

همزه مهردی کارخانئ
 هیچ بهو کاره نازانی
 به خۆ به قلیانداري
 ده هات له بۆ دیوانئ
 حاکم چۆ بالسه خانئ
 خرپه ی زنجیران ده هات
 فەرأش گهینه پشخانئ
 کاک همزه تو ماچی که
 موقه سیری دیوانئ ! (بهیتی همزه :

همز اغا که نلزاتی چ خه به رهو چ فوماوه ده پرسئ ؛ کئی ؟
 فەراش باشی ده لئی تو همز اغا پاست ده بیته وه ده یانه وی
 که ون له حه وشه ی میری و له بهر ده رگا سه ربازه کان پیشیان
 ن هه له ده کیشیه خه نه جهره و نه وانیش ته ققه ی ده که ن دوو
 ده کوژرین و چه ند که سبش بریندار ده بن لهو بهینه دا
 قلیانداری همز اغاش ده کوژرین

همز اغا ئاو پي داوه

حه مه دو سه لمان کوانی

حه یفی له بو حه مه دی

کوژراوه مه ردی مهیدانی

شازاده نادر میرزا که بو خۆی حازری ئهم پوداوه بووه

—

(له وئاغی ژیرووی شازاده من و میرزا تهقی دانیشبووین
 همز اغا له گه له به کێک له برازاکانی و قلیانداریک و نوکه ریک
 که ون زوری پی نه چوو که دیمان فەراش باشی
 ه له گه له فەراشیکێ زنجیر به ده سه ت هاته ژوور فەراش
 پرووی له همز اغا کردو گوتی شازاده ئهم زنجیره ی بو تو
 وه ده بی زیاره نی که ی (۱) ئیتر همز اغاش ئهم هه لوسته
 به ده نوینی که له پیشه وه باس کرا

ئا به م جوړه شازاده ی لاو که هه روا به بی نه گبیر و ته دبیر

نوسینه که ی کاک سه ید عه بلوللای صه مه دی که له کتیی
 (جغرافیای دار السلطنه تبریز) ی وه رگرتووه له گو فاری
 (دا بلاوی کردۆته وه)

نکاران ده کا به په له مهبسته که به تهورېز پاده گه یه نی و داوای
بارمته نی لڼ ده کا به و جوړه ناگری شهرتگی توندو خویناوی له و
ناوچه به دا هه لدا یسی که هه تا نزلک، تهورېزی ده سووتی و قازانجی
هیچ لایه کیشی تیدا تابن

له دواى شهوى که حه مه داغای مامشو (بیوک خان) ی
قهره پاباغ به نسا عیلاجی که و تنه گه ل شوړ شه که ی عوبه یسوللو
حاکمی سابلأخیش له ترسان شاری به جی هشتو له (۲۸) ی
ته یلوولی ۱۸۸۰ دا حاکم به رمو میانلواو که و نه پڼی دوو پوژ
پاشی هه لاتنی حاکم له شکری شیخ به بی هیچ شه و کیشه یه ک
پی ده نینه سابلأخو له (۳۰) سی ته یلوول دا له قه راغ شاری چادر
لڼ ده ده نو خان بازسانی کوړی مه جید خان له لایه ن شیخ
عه بدو لقادره وه ددکرته حاکمی سابلأخ نه بچار میری به گی
به رده سوور به دوو سه د سواره وه ده نیردری به و مهبسته میانلواو
بگری به لام زوری پی ناچن له شهریک دا به ده سنی سلیم خانى
چار دا وروو ده کوژری

سلیم خانى چهر داو پروو

وهك پوړی ده چریکینى

ده گه ل تفهنگى ده بهاوشت

له خالى شپخى ده دا

له زینى ده ترازینى

وهك جهلاب ده برى سهرى

وهك هه لوى ده پښنى

پاش کوژرانى میرى به گك شیخ به ته واوی هتیره وه ده چنه

سەر میانلواوی بهاءشکرینکی گهورهو بهربلاوو تیکه‌ل له
 عه‌شائیری (مەنگورو مامەش و پیرانو گهورلکوزە پزاو پەمەکو
 فەیزوللەبەگێ و دیوکری و بەگزادە بەو جوۆرە نو هەزار سوارەو
 هەشت هەزار پیادەو دە هەزار کەسیش بهربلاو بهرهو میانلواو
 وەرێ دەکەون

پۆژی (۲) ی تەشرینی یەكەمی ۱۸۸۰ ی ز میانلواو دەکەوێتە
 دەست شیخی.. (خەرنال) ی بەیت بێژی بەیتی هەمزاغا کەلە
 نزیکەو شاهی‌دی کارەساتە کە بوو ئاوی دەگیژیتەو

ئاوێ بەردەنە شاری
 بیت بە پۆژی حەشری بە
 تەقە تەقی مار تینان
 لە بلەسە ی دە شەش خانان
 چرپان چرپان پەیدا بوو
 لە کوچەو لە دالانان
 مندال و خیزان قورپین
 دە پەپینە سەربانان
 چەندیان عەجەم دەکوشتن
 لەسەر باغ و بیستانان
 دە دەرتین کلیلان
 دەبشکینن دۆو کانان
 لەتەس و کیمخو و خارا
 بۆ گاو و شوانان

له (۱۰) ی تشرینی یەكەمی ۱۸۸۰ ی ز دا لەشکر بهرهو

پوښت له ماوه ی په ك هه وتوی پ ابووردو دا كه ميانداو
 دهستی شينخ دابوو ناوی له سر سه فحه ی پوژگار كوژاېوه و
 ح له بهری تېدا نه ما هر چنده حممه داغای مامهش كه
 گه ماروی شاردا لاي بناویي به دهسته وه بووه و زوری ژنو
 ا.ا.ي يچاره ده رباز كردون به لام سه ره پای شهوش (۸۰۰)
 شت صده موسلمان و دوو هزار شرمه نی و په نجا جوله كه
 ژران

له دواي گرتنی ميانداو نوره هاتوئه سر نه ورېزو بناوئ

همزه بلېند بوو له ناوئ

له بريقه ی زېږه و قه تلاوئ

نه وچهل ده چمه سر بناوئ

به لام كاره ساتي ميانداو ودها دل نه زين بوو كه زوربه ی
 كان له دوايی كاره كه ده ترسانو د بيانزانی شو كاره گه وړه
 رسيته ووشي له دوايو گرانيان بو نه واو ده بي ؛ هيندېكيان له
 كره هله پړان و گه پړانه و زووبه ی شو په ش و پوونه ش كه وه
 ي تالان و مال كه و تېون هر به تالانی ميانداو ی قه ناعه تيان
 نو چیدی و ده دواي له شكر نه كه و تن به و جوړه سوپاي
 نی قه لشی تېكه و ت له لايه كي ترېشه و توردوی ده و لسته ی
 نه ورېزه وه بو بهر گري هاتېونه بناوئ و هېرېكي باش له وئ
 هاتېو له سربازو له خه لك ؛ چونكه خه لكه كه د بيانزانی
 مريتو به نه وېرې له خو بووردوويی شاره كه يان نه پساړيزن
 ه نوو سيكي وه كي ميانداو ايان له پتسه له و ده مه دا كه شينخ
 حلقادرو همزاغا له بهرې پوژه ه لات دا به ثامانجي نه ورېزه وه

مياندواورمه لکه ندیان گرتووه له فیکری بناوی دان ش
عوبه یډوللا بهر به کي تازه ش له پوژناوای گولی ورمی دا
ده کاته وه که نویش هر بهر و نوریز ده بته وه بؤ کردنه
نو بهر نوپه ش له (۱۳) ی نشرینی په کهمی ۱۸۸۰ زی به ک
له خه لیفه کانی خوی به ناوی شیخ (محمد سعید) به چوار هه
تفهنگه وه له محالی برادوسترا ده نیرینه هر ورمی

له دوی کوزاندنوهی پاپه پینی شیخ عوبه یډوللا)
همه زاغاش ده گه پته وه مالی خوی ده ولته نی تیران گه لال
گرتو کوشتني داده پشته و ورده ورده خویان پی نزیکه ده کرد
له لایه که وه به وی سرۆک عه شیره تی وه که حه مه داغا مامش
خوشی براو خزمانیان ده دایه وه که ئیدی پچوو کي همه زاغانه ک
له لایه کي تره وه وه عده ی حکومتی مو کوریانو پراگرتنی سنوو
ده ولته نی عوسماتی بان ده دایه وه به زمانی شیرین به ناوی بانگ هتیه
چاوپیکه وتن هتیاپانه سابلانخو له وی له پيش دا به حورمه تیکي
میوانداریان کرد دوی چنه پوژنی دهرفته تی لی دینو له کا
دا خزمانو پیاوانی بؤ گه پان و شتوه که کپین ده چنه نیو
۱. خوی پیرۆت له یلی قنده دار ده مینه وه به پیرۆت

قنده به کم بؤ تیکه قنده که وهرده گری و نهفه سینکی لی ده
باوهریکو شش سرباز خو ده که ن به ژوورا یاوهره که کؤ
زنجیری پی ده پی ، ده لی همه زاغا ده ست یته بیخه مه زنجیه

(۱) لیره به ولاره به بی ده ست لیدان نووسینه کی مامو

(عبدالقادر) دباغی به سیری گتوفاری کاروان ژماوه

ی سالی ۱۹۸۸ بکه

پښت له کڅوت بهستم همز اغا زور به له سرخوږی ده لئ : گوږم
 نهختی قورسه ، وهره پښتی بابزانم ج ده لیت ۱۹ یاوهر ده چټه
 پښه وه به لآم همز اغا که قهنده کی به زاره وه ده بی وه ک پلنگ
 هه لمه تی بؤ ده باو ملی باده داو به خه نجره ده یانه به ناوبانگه کی
 جهرگی هه لده درئو هه لمه ت ده بانه سر سر بازه کانو هر
 شهشیان ده کوژئو بی ترس دهرده پرته هه وشه گوره پر له
 سر بازو تهغه بهرز ده بیته وه به ده نگی تهغه تهننگ مهنگوږ
 به گورچی دینه وه بؤ سر باز خانه ده بین دهرگی ثاسن داخراوه
 نرکه کی شیرانه ی همز اغا ده بیستن ، حه مه دی ناو پر حمان که
 پیاو ټکی به شان شو که وتو زور به هیز بووه ده کښته وه به
 هه مو هیز یوه خو به دهر که وه ده نیو ثاسنی نه لقه ی دهرگا
 ده پښتی و همز اغا قهنده داره کی به ره دهرگا ده پړنو به
 مهنگوږان ده گهن له وئ دا ده لئ مهنگوږینه مه لئ هه مزه
 خه جلاوه بابی حه وئانم گاهه قهنده م لئ وهر نه گه راوه : به لآم
 له ده سر پړی عه جمان حه مه دی ناو پر حمان ده پیکرئو ده که وی
 مهنگوږ وپړای همز اغا ده چنه باخی شتیخی له وپوه پیاو ده نیرته
 لای پیاو ماقول وپړش سپته کانی شار ، که ده بی تهرمی حه مه دم
 بده نه وه ، ده نا ټیدی ده ست نا پار تیزم ، ثه وائیش ده چنه لای
 حاکم وپازی ده که ن که تهرمی حه مه د به حورمه ته وه به نه باخی
 شتیخی . همز اغا ده گه پرته وه تهرمی حه مه دی ناو پر حمانی ده نیژنو
 به لآم هر هر له سر قهبران وه به ټوله ی خوږینی حه مه د هیرش ده بانه
 سره قلاتی موتاوی و که بنکه به کی گوره ی سوپای ټیرانی لئ ده بی
 گه لاله ی هیرش شه وه نده به وردی و ټی بین و له هه مان کات دا

کتووپی دهبی که له ماوه به کی که م دا ده بگری و قی ده خاته عه جه مان
 دواي گرتنی قه لای مۆتاوی بی پشودان هر بهو سوارانه وه هیرش
 دینی بۆ سهر شاری سهردهشت ، سوپای تیران هیشتا به باشی له
 کارهسانی قه لای قابی مۆتاوی ئاگادار نابن تازه خه به هیران
 پی گه ییشنه وه ئه ژنویان شکاوه که له نکاو خویان ده که ونه بهر
 هیرش ، ناوی هه مزاعا نه وه نده به سام ده بی گه دوژمن به
 بیستی ناوی وا ده به به سی که بیجگه له هه لاتن باخو ته سلیم
 کردن پێگابه کی دیکه ی بهیرا نابهت ؛ گه لاله ی هیرشی سهر
 دهشت چه شنی گه لاله ی قه لاتی مۆتاوی به وردی و تی بینی و ئازابه تی
 داده پێژی و ههر به شتیه به کی ناکاو باغافل گیرانه ئه ویش ده گری و
 چه ک و جبه خانه به کی فره ی وه چنگک ده که وی

له گهر به وردی و بی لایه نی پڕوانینه نه وه هه له مه ته میژویان وه
 له لایه ن پشپۆرانی نیزامیه وه بدرینه به ریشکی لیکۆلبه وه به کی
 رانسیانه ده رده که وی که له روانگه ی نیزامیه وه هه مزاعای کوردی
 سی که س نه گهر له سهر دارانی گه وره ی دنیا ئازاترو لیزان تر
 به بو بی له وان که منتر نه به .!

نازانم کاتی هه مزاعا هیرشی ده باته سهر گرده قهره پاپاخان
 که نه وه هیزه له حه وسه د سواری سوپای تیران و عه شایری کورد و
 و رک پێک هاتبوون چه ند سواری له گه ل بووه ، به لām به
 نه فکرین له هه ل و مه رجی کانی هیرش که ههر به بیستی خه به ره که
 هه ستووپی کۆبو نه وه ده دات ده توانین بیژین نه گهر حه شیمه تی
 قویشی به ده وره و بووی له دووسه د یا سی سه د سواری نه په پوه
 به بی گه لām نه خشه ی هیرشه که ی چه نده جه سووران و قاره مانانه

بووبی که به کوزراویکی زور که موهه حوسه د سواری نه یار
 دوژمنی چه شنی قم کردبی که ناقه سواریکی لی دهر چووبی
 هیرشی قه لای موتائی که نهو قه لایه تووره که پیرزی دهو
 زه رده شته وه دوژمن کردویه به سینگه رو خوی بو بهر گریبی
 ناماده کردوه وه هر چوار لای قه لاکه ش ده شته وه
 بجولیتته وه دیاره ده بی همز اغا چ پیلانیکی گتیه ابی که له ماویه
 که مدانهو قه لای قابیه ی گرتی ؟!

ههروه ها پتگی قایم و گوره ی شاری سه رده شت !

وه کو ده لئین همز اغا بو زستان و پابواردنی لای خز
 دینه گهر مین و له گوندی شروین داده نیشی حکومته ی عوس
 که ناگاداری قاره مانه تی و شوره تو ناوبانگی همز اغا ده
 له سه ر داوای شای تیران به ناوی بانگ هیشتن داوای لی نه
 که بچیتته (پانه) همز اغاش که دزایه تی له گه ل عوسمانی نه بو
 ناگای له که بن و به بی دوژمنانی کورد نه بو ، ده چیتته پانیه
 له وئی ده بگرنو په وانیه تهسته مبولی ده که ن چند سالیکی په
 له زیندان دا ده میتته وه به پیکه وت لهو به یه دا سوار چاک
 جلیت بازی بیگانه دینه تهسته مبول و به جلیت بازی چند —
 چاک تورک ده کوژی، سولتانی عوسمانی به نزیکانی ده ستورده دابه
 پاله وانیکی وام بو پهیدا بکه ن هم جلیت بازه به زیتنی و پز
 مان بکات به کنی له مانه ده لی که کوردیکی تازا له زیند
 مه گهر نهو بتوانی ده نا له م ولاته که سم دهس ناکه وئی و پیم
 نایهت به ده ستوری سولتان همز اغا تازاد ده که ن و ده بیه نه
 سولتان همز اغا به جه ساره ته وه سلاو ده کاو چاوه نواری نه مرد

ان بوردی تەماشای بەژن و بالای دەکات لێی دەپرسن
 ، گیراوی لە وەلامدا دەلیت من چ خراپە بەکم لە خاکی
 مانی دا نەکردووە لە شەڕیش دا نەگیراوم بەلکو بە فێل مینان
 . و چ توانی لە خۆم شک نابەم ؛ سولتان ئازایی و نەترسی
 ی زۆر پێخۆش دەبێ و دەلی دەتوانی ئەو سوار چاکە
 ، بازەم بۆ بکوژی ؟ لە وەلامدا دەلی دەتوانم بەلام بە
 ن ؛ دەلی مەرجه کانت چی بە ؟ دەلی و لاخنی کە خۆم
 ی بکەم و چەن پوژنی سواری بم و پشوو دانی کە نەختی
 ییتە و بەر ؛ ئێتر لەسەر دەستووری سولتان دەیبەنە تەوبە ی
 ، لە ئێو سەدان ئەسپ و ماینی تاییبەتی دا مایێکی خەزالی
 ، بژێری پێی دەلێن : بابە ئەو مایە تاییبەتی خەلفە بە ، دەلی
 دەمدەنی باشە دەنا سواری چ و لاخنی دیکە نابم ، بە
 نی پادەگە بەنن دەلی بیدەنی پاش ماوە بەک کە بە مایە کە
 ی دەکات بە هەموو جوړی مەشقی پێ دەکا دەچیتە لای سولتان و
 ئامادەم بەلام بۆ ئەوەی زەبری دەستی ئەو کابرا بە بینم
 کەسێ لە پیش من دا بچیتە مەیدان و لە گەلیا بە شەر بیت
 ، قبوولی دەکات و لە پوژنیکی دیاری کراودا ژوانی جلیت
 بە سوار چاکە کە پادەگە بەنن . لەو پوژەدا سولتان و وزیران
 نی عوسمانی و کۆمەلانی خەلک ، بۆ بیننی ئەو شاکارە کۆ
 ه لە پیش دا بە کۆی لە سوار چاکە کانی تۆرک دەچیتە مەیدان
 ئس دێت بربار دەدات زەبری هەوێل سوار چاکێ تۆرک
 بێت . کاتی جلیتە کە ی . بۆ دەهاوێژی کابرا بە گورجی خۆ
 ، ژێر ملی ئەسپە کە ی و لەولاو دێتە سەرپشتی کاتی کە نۆبە

بەم دەنگات سوار چاکی تورك غارده دا ئەمیش لەکاتی خۆی دا
 دەنگی دەداو داری جلیتی بەتوندی لە پشت دەداو دەی کوژی
 ئەنجا نۆبە بە هەمزاغا دەگات دەلی هەوێ زەبر هی ئەوه ،
 کاتی سوار چاکی بینگانه دەیهوێ جلیتی حەوالە بکا هەمزاخۆی
 دەهاوێتە ملی مابنە خەزالی و لەولاشەوه لە پشی زین قبت دەیهێتەوه
 کابرا جلیتە که دەهاوێ بەلام لەبەر سوار چاکی هەمزاغا لە
 خۆی ناکەوێت و گوێی مابنە که دەبات کاتی نۆبە هەمزاغا
 دیت و دەنگی دەبات کابرا وادەزانێ که گورج جلیتە که ی
 هاویشتووێ لی نە که وتووێ لەولاه دەیهوێ بێتە سەر زین بەلام
 جلیتە که هەر بە دەست هەمزاغاوه دەبی و لەو وەختە دا فرسەتی
 لی دینی و داری حەوالە ی تیرۆغە ی پشی دەکا که وری دەدری و
 لەبەر زگیهوه دیتەدەر

سولتان بانگی دەکات و دەلی کورده بەفیل کوشت
 بەلام ئافەرین ، زارت بکەرەوه ؛ زاری دەکاتەوه زاری پەر لە
 لیرە ی زێر دەکات و خەلات و مانگانە یەکی باشی بو دەنووسی که
 لە ئەستەمبوول دا بمیێتەوه.

کاتی مەنزەل و مالی ساز دەکا بەهۆی دۆستانی کوردهوه
 ژنی ئەحمەد بەگی میر ئالامارە دەکا لەو سەردەمە دا شەری
 فارسو بابەزید لەبەینی پووس و عوسمانی دا دیتە مەیدان و
 سولتانی عوسمانی هەمزاغا بانگە هێشتن دەکا کەوه کە فرماندەریکی
 گەرە دەیهوێ پەوانە ی جەبەهی بکات هەمزاغاش لە وەلام
 دا دەلی من ئەو ولاتەم نەدیوه خزمو کەسو کارم دەگەل
 نین ئەگەر سولتان ئیجازەم بفرموی لە ولاتی خۆم دا باشترە

ده توانم خزمهت بگهم ؛ له بهر نه وه حكومه تی تاران لایه نگرې
نیمپراتوری رووس بوو ؛ خه لیفه جوابه کوی په سنده ده کاو دل
خوڅی ده داته وه و خه لانی ده کلا (۱)

(۱) نه ماموستا ده باغی و نه ماموستا جه لیلی نه یان نویسه وه
کاته خه لیفه ی عوسمانی کتی بووه یان چ سالتیک بووه وادیاره
نه کاته ی همز اغا له نهسته مبول بووه له نیتوان سالانی
(۱۸۶۱ — ۱۸۷۶) ی زایینی دابوه و پوزگاری سولتان
(عبدالعزیز) یش بووه

له م باره وه ماموستا پیره میرد نویسویه تی و ده لی
عه شیره تی مه نگسورپ که له نه ساسا جه نگا ودر و سازان
ره نیسیکیان لی هه لکه و تپوو پیاوړکی تازاو وریاو چاپک سوار
له زه مانی سولتان عزیزدا بانگیان کرد بۆ نهسته مبول له وئ
هونهرو تازیو چاپک سواری لای سولتان عزیز په سنده
کرا بوو و وتبه و نشان و معاشی بۆ برابره وه چهنده لی له
نهسته مبول دانیش ژنیکی هیتابوو فاطمه خانی ناو بوو
کورپکی بوو نبیراهیم به گت که له م ناخبریه دا کوشکی شاعیری
خزمان هیتابه وه

نه وه همز اغایه پوزی له دیوه خانی خو ی داده تیشی هه موو
که له که له می مه نگورپ له لانه بی مه مهنده قیتی پشه دریش
له و نلوه دا به رازیک ته نگه تاو نه کاو پای نه فریتی راست و
ده کاته خپوه تی همز اغا نایتلی بگاته ژیر خپوهت قه داره یتک
نه دا له گازهری پستی دوو که رتی ده کا نه عره ته یتک نه کپش
نه لی بم ناسن مه مهنده قیتم ناغا کانی مه نگورپ راست ده بنه وه =

همه مز اغاش له گه له خيزان و منداله کانی ده گه پښه وه به لام ته و
 م و نيزامی ته و داي مزراندو بو تڼک چو و بو قسادر اغای
 و کړی که خوښه وستی همه مز اغاو به سره ک عیلي دای نابو و ،
 مس جوابی نه ده دایه وه کاکه لالاغای برای هه لځه له تابوو ،
 مز اغا ده کاته سر دښو کریان که ده بی له فلان روژدا له مالی
 راغا کوښه وه به گشتی ده چنه مالی و شهو به قسه ی خوښ
 ده بویرن تا کاتی خه و ؛ له و کاته دا همه مز اغا روو ده کاته قادر
 او ده لږ شهو دره نگه و خه و مان دی ته شریف بجو بو مالی
 لیمشو ولاقان دریژ که بن

قادر اغا ده چپته وه و همه مز اغاش به پیاوړکی خوږی ده لږ
 ت و مه سینم بوښته به بهرچاوی هه موو ناغواوې دښو کوښه وه له
 نه شته که ده میږی و خوږی ده شو او روو ده کاته ناغاکان و ده لږ
 شیاوی ته وه نښن که پیاو شه رمان لږ بکا ، پیاو تان ته نسا
 اغایه که ده بی خزمه تی بکه ن

به و شپوه به دیسانه وه نه زم نيزامی عه شایری دامه زرانده وه
 م ده ولته تی داخ له دلی ټیران پوازی بو پیره داری کورد که
 که به کی به سامی لږ ده رها تېوو داتاشی کاکه لالاغای برای
 اندبووی ؛ له لایه کی دیکه وه بو ټیچیریکي وا پیلانیکي دیکه ی

پښی که ون همه مز اغا نایه لږ ته لږ لږی گه پښن مه مند
 گولی گوبه نده

گېڭراو ئەمىر نىزامى كوردى گەپوسى والى ئازربايجانى ناسار
 مەھاباد ئەمىر نىزام وەلامى نارد كەبۇ چاوپىنكەوتنى ھەمزاغە
 دېمە خزمەتى ، ھەمزاغاش بەرپووخۇشى بەرەو پىرى چە
 چەن پوژ بەخۇشى و پاوو پاوھشكار پايان بواردو ، ئەمىرنىز
 بەقورئانى پىرۆز سوپىندى بۇخوارد كە ھەتا ئەو لەسەر ەمرز
 نەھىلى تاقە چلە مووبەك لەسەرى ھەمزاغا كەم بېتتەو !! پانە
 ماوھەك ئەمىر ھەمزاغای بانگك ھېشتو ئەویش زياتر لەب
 پقەبەرى دەگەل كاكى خايەنى وەپى كەوت ، ئەمىر نىزام
 پىرە پىوى بەپىخۇشسبونەو بەرەو پىرى چوو بە دا
 كوردەوارى ميوانداری كوردو چەند پوژى بەخۇشى و ھە
 پايان بواردو ئەوئەندە قسەى خۇشى بۇ كوردو بەكېتى و كوردە
 نواند كە دلى ھەمزاغاي وەك ئاوتەى بىگەردى لى ھاتو تە
 دلنابوو ، ھەلوى بەرزە فېرى چيا دەستەمۇ ببوو ئەمىر نىزام
 دەنوئىنى كەلە خېو تە گەورەكەى خۆى خەرىكى پەپەز
 كاروبارى ولانە ، ھەمزاغاش لەخېوئى تايەتى خۆى دا لە
 چەند كەسى لەخزمانى خۆى قسەدە كا لەو وەقتەدا پېش خزا
 ئەمىر نىزام كە كورد دەبى دېتەزورەو زۆر بەئاسابى دەلى
 ئاغا ئەمىر دەفەرموئ ئەگەر كارى نە ھەزدە كەم تەشە
 بېتتە لام لەبەر ئەوئەى كەتا ئەو پوژە چەن جار بەو شېوہە
 چاوپى كەوتتى ئەمىر ، ھەلدەسى و بەرەو خېوئەتى ئەمىر نە
 وەپى دەكەوئ غافل لەوئەى كەچ داوئىكى سامناكى بۇ دانر
 دەورو بەرى چۆن تەنراوہ ! ئەمىر نىزام دەىزانى كە ئە

همزغا دەستی بگانه چەك يا بەبى چەكبش ماوەى دەست
 كړدنهوې پې بلرئ تازەريهى خوى نەوشيتئ ناكەوئودەيزانى
 دەستى بەئەمير بگات وەك هەلئو دەىرمينئو حەقى خوىدەستينئ
 لەلايهكى ديكەوه زؤر كەس زانيووى كە سوتندي بە قورئان
 خواردوه پەيمانى لەگەل دا بەستووه لەبەر ئەوه كە لەسەر عەردا
 نەبئ دەستوورى دابوو لەلايهكى ختوونەكەوه كە تايەتى دانېشنى
 خوى بوو چالېك هەلەكەنن كاتئ ئەمير نيزام دل نياوو هەمزغا
 لە ختوونەكەى هاتەدەر دەچتە نئو چالەكە ؛ وەختئ هەمزغا
 دەگاتە نئو ختوونەكەى ئەمير بانگى دەكاو دەلئ ئاغا فەرموو
 پەستەى(ئاغافەرموو) پەمزك دەبئ لەبەينى ئەمير نيزاموسەربازەكانى
 دامەزراو لە مەتەپژدا كەوەك دەستوورى دەست پژ وایە
 سەربازەكان بەيستنئ ئاغا فەرموو دەسپژ دەكەن و تەرمى بەسامى
 شيرەپياوى كورد لەخوونئى پاكى خوىدا دەگەوزئ بەم شتو
 نامەردانە بەم پەوشتە فريوكارانە هەمزغا شەهيد دەكړئ و پاش
 كوشتنئ سەرى دەپړن و بۆ ديارى دەيتيرنە تاران بۆ پتتەختى
 شاهەنشای تيران بەو فرو قیلە دەولەتى تيران خاترجەم بوو
 كە كەسئ خەوي لئ حەرام كړدبوون كەسئ كە قپى لە
 دوژمن دەكړدو عەجەم بەيستنئ ناوى وەلەرزە دەكەوت ،
 سەردارئ قارەمانئ كە گەلألەى گرتئ پنگە قايمەكانى دادەپشت
 ئيدى بۆ هەتا هەتا چاوى لئك ناوە ئيسدى هەمزغاي جواميرو
 شيرە پياو نەماوه سەرى پړ شقپى وەك بەنرخترين ديارى بە

باره گای خوینمژی شای قاجار پیشکشس کراوه (۱)
 خه بانهت کارانش لهسهر هه موویانه وه کاکل ئاغای برای به
 وه گرگرتی، ئافهر بیتکی پرووت بهسهر شۆپی و شهرمهزاری یسه وه
 گه پانه وه به لām ناوی پیروزی هه مزاغاه وه که په مزی ئازایه تی له
 فهره نگی فۆلکلۆری کورده واری دا جی گیر بووه و په سته ی ههر
 کهس سبیلی سوور بوو هه مزاغاه نه له وتوو ویزی پۆزانه ی
 خه لکی کۆلانو بازار و مزگه وت و چاخانه و نه نانهت کلنی ژنانیش
 به مه بهستی جۆراو جۆر دهوتری و دهوترینه وه

(۱) به گۆره ی بروسکه به که له تهو ریزه وه بق وان لیدراوه
 کوژرانی هه مزاغاه بهم جۆره بوه
 کار به دهستانی ئیران به لیتیان دا که له هه مزاغاه کاکاغای برا
 گه وهری بیوورن قادر اغاه میرزا قاسمی برای قازی سته
 چوون بق لای هه مزاغاه . موته سهریف به باشی پیشوازی کردو
 خه لاتی کرد پاشس دوو پۆز میرزا قاسم و هه مزاغاه
 سوارا غای ئاموزای و دوو له خزمه کانی هاتن و داوای چاو پتی
 کهوتنی موته سهریفیان کرد فه پاشس باشی داوای لی کردن
 له چادره که دا چاوه پوان بن فه پاشس باشی له چادره که
 چوه دهوتری و دهستی بق سهربازه کان پاره شان ئهوانیش که
 له وه و پیتش ئاگادار کرابون خیرا کهوتنه تهقه کردن له وانه ی
 ناو چادره که هه مزاغاه سوارا غاه دوو خزمی کوژران
 که له سه ره بپردراوه کانیا ن ئێردران بق میر ئه شلین گوایه
 هه مزاغاه داوای ئه وه ی چوار گولله ی بهر کهوت له چادره که
 خۆی ده رباز کردو و به خه نجهر به کیککی کوشت و دوایی =

= به کبک له پیاوه کانی موته سریف کوشتی کا کاغای بسرا
گه وره ی هه مز اغا کرا به سهر داری مه نگور له شه نجام دا
هه شت پیاوی هه مز اغاو چوار سهر باز کوژرانو پینج سهر بازو
پیاوی موته سهر بفیش بریندار کران

پاپه پینی کورده کان سالی ۱۸۸۰ ل ۱۹۶ — ۱۹۷
به لام ماموستا سهید عه بدوللا سه مه دی هم پرو داوه ی باشر
شی کردوته وو زیاتر پی ی داگرتووو سهر چاوه ی باشیشی
لا بووه و له ژیر سهره باسی (کوژرانی هه مز اغای مه نگوپ)
دا ده لئ —

دوای کشانه وه ی شیخ عوبه بدوللا بۆ خاکی عوسمانی
هه مز اغاش به خۆو به سواره کانی وه ههر بۆ شه و لاته پۆیی
شیخ عوبه بدوللا بی ده نگ دا نه نیش به لکو قه ده ر نا قه ده ریکی
سنووری ده شکاندو ده چوو خاکی ئیرانه وه ده ول شه تی
ئیران زۆر به ئاوانی چاره سهر کردنی هم گیر و گه رفته وه بوو
ده به ویست به ههر چه شتیک بی هم نیکه رانی هس له ناوی به ری
(ته مییر نیزامی گه پوسی) ش ده به ویست ته و گری پوچکه به
به ده ست و ته دبیری خۆی بکریته وه و پا داش و سهر بلندی ته و
کاره له لای نه شلی ئیرانه وه هه لالی خۆی بکا

ته مییر نظام الدین ده بزانی هه مز اغا له گه ل میرزا قاسمی قازی
— با پیری قازی موحه مه د بووه — نیوانی هه یه و به روا به
قه سه کانی ده کا میرزا قاسمی بانگ کردو پی گرت : ده زام
هه مز اغا زولمی لی کرا وه و حکوومه تی پیتشووش به سه هو =

= چوو دهنا پياوى وهك هه مزاغاي زور به كاري دمو لئ دئو
 ئيمه پئويستمان پئى هه به . بۆئوهى قسه كانى زياتر وئ
 بچئ يادداشتكى به خه ئى خۆي نووسى و له وئ دا به ئينى
 حكوومه ئى كوردستان و سا بلاغى دا به هه مزاغاي ميرزا قاسم
 نامه كه ئى گه ياندو وه لامة كه ئى بۆ حاكم هئنا به وه هه مزاغاي له
 وه لام دا گوته ئى ئه گه ر وه زير له تايه فەى قاجار بوايه قهت
 بپروام پئى نه ده كرد به لام چونكه ئه وئيش ههروه كو خۆم
 عه شيره ته ئه گه ر بئوو سوئندم بۆ به خواو به يمانم له گه ل
 به سئى ئه وه بپرواى پئى ده كه مو دئيمه لاي حاكم سوئندي
 بۆ خواردو له پشتى قورئان ئاواى نووسى (ئا رۆحى من
 له سه ر ئه و دونيا به بئو زيندو بم له گه لئمو ده تپاريزم و
 ئه گه ر پئويست بئى سه ري خۆمت بۆ داده ئيم) به مۆري
 خۆي پشتى قورئانه كه ئى مۆر كرد ؛ قورئانه كه يان بۆ هه مزاغاي
 برد سواره ئى برازاى هه مزاغاي كه لاوئكى په شيد بوو گونى
 ئاغاي له من سه لاح نازانم بچئ راسته حاكميش عه شيره ته
 به لام ناپاوه ، كه سئىكى باوكى خۆي كوشتئى چ جئى
 متمانه به ؟ هه مزاغاي ده لئى وادياره ده ترسئى ؟ سواره له
 وه لام دا ده لئى ئيستا كه به ترسئوئكم داده ئئى هه ر چه نده
 ده زانم ده مان كوژن به لام له گه لئ دئم
 قورئانه كه ماچ ده كه ن له گه ل چه ند سواران وه پئى ده كه ون
 زور به ئى سواره كانيان له پشت كئوي (عه لى ئاباد) به جئى
 دئبنو له گه ل چه ند سواران به ره و باخى شئخى — له =

باشوري سابلاخ — داده گهرين ده گنه باخي شينخي و چادرو
سهربازي حكومه تيان لي وه دهر ده كه وي سواره ده لي
ئاغا پيم سلاخ نيه پچينه ژوره وه ده ستور بفرموو حاكم
يته دهرئ تاكو زور له سواره كاني خو مان دوورنه كه وينه وه
با هر ليره قسه كانمان بپرينه وه همزاغا ده لي جا پساو
لهو سهربازه پوت و برسيانه ده ترسي ؟!

يەكسەر ده چيته ناوباغ و داده بهزي حاكم له پيش دا كاري
خوي قايم كردبوو ده ستوري دابوو دوو فوج سهربازي
هه لبراو دهو باش له ناو چادره كاني لاي راستي چادري خوي
به تهنه نگشو بارووت و گولله ي. ئاماده وه قامك له سەر په لا
پيشكه راهه ستون له روو به رووي چادره كه ي خوي چادريكي
ديكه هه له ده ده نو له ناو چادره كه ش خه نده كيكي قول هه له
ده كه نن بهر له هاتني همزاغا ده ستور ده دا هر وه خت
همزاغا هات و من له گه لي چوومه ژووري چاوهر وان بن
تاكو من ديمه وه دهرئ پاشي هاتنه دهر ده چمه ناو چادري
روو به روو خو له خه نده كه كه ده هاو پيم دواي من ئيه وه
دهس رپژ له چادره كه ي همزاغا و پياوه كاني بكهن
پاش دابه زيني همزاغا حاكم به پيشوازي به وه ده چي و ده يانبا نه
نيو چادر سه رجهمي سچ كه س له چادره كه دا ده بي و ده ست
ده كه ن به خواردن و خواردنه وه ي شيرني و شهربه ت
حاكم به بيانوي ده ست به ناو گهيانندن له چادر ديه ده رو
ده ست و پيوهنده كانيشي همموو به دوايدا دين بق ئه وه ي =

= شکی همزاغا به پښتن سڼ پښخز مهت و قاوه چی پهك لهوئ
 به چی دپلن. حاکم و پیاوه کانی ده چنه ناو چادری پروو به پروو
 دهست به چی ته ققه دهس پی ده کا دوو فوج سهر باز
 حهوت که پت ده سپړزی چادره که ی ده که ن پاشی وهستا
 نه وه ی ته ققه پښخز مه تیک دهسته و خه نجه ر ده چپته ناو
 چادره که تا کوو سهر ی همزاغا بپړی و نه ویش به شی خوی
 خه لات وهر بگرئ ، به لام همزاغا که دهستیگی ساغ مابوو
 هیشتا رڅی دهر نه چوو بوو بهم پهك دهسته ساغه نو که ره که
 ده کیشپته بهر سینیگی خو ی و بهر خه نجه رانی ده دا تا تسمو او
 ده بی

سهر بازه کان به چادر وهر ده بن و ههر چی رڅی له بهر دا مابئ
 ده یکوژن نه میر نظام فرمانی کوو کردنه وه ی جه نازه کان
 ده داو سهر ی همزاغا و پیاوه کانی ده پړئ بو تارانی ده پړئ
 شا تیجگار خو شحال ده بی و له شیعریکی خو ی دا به حه مه ن
 علی خان همل ده لی و خه لات و نشانی ثایه تی بو ده پړئ .
 مهرگی همزاغا له سیپته مبه ری ۱۸۸۱ ۵، ز (۱۲۹۸ ک)
 پروو داوه نزیکه ی سالتیک دوا ی کوژرانی همزاغا یانی
 سالی ۱۸۸۲ ی ز حاج سه ییاح هاتوه ته سابلخو له قهبری
 همزاغای پرسپوه و چونه تی پروو داوه که ی له خه لك پرسپار
 کردووه

شەرى بلباس و روس

v

v

سالى ۱۹۱۶ ز كە روس ھات ويستى پىش ئىنگلىزە كان
بىگاتە بەغدا لە سنوورى كوردستان دا بەرەنگارىيەكى دزوارىيان
لەگەلدا كرا لە ھەموو لاىەكەو ھە كدارانى كورد پىشيان پى
گرتن ھۆزى بلباسىش بەكىك بوو لەو ھۆزانەي كە لەم
پۆزىگارىدا قوربانى زۆرى داوھ

بۆ نموونە حاجى مەلا عەبدوللای مەلا عەزىزى بلباس
دانىشتوى گوندى گرىش سەرتىپى لەشكرى بلباسەكان بوو زۆر
پالەوانانە بەرەنگارى ھىرشى ناپەواى پووس بوونەو كوشنارىكى
باشيان لى كردوو بەرىگىشيان لى بەدىل گرتوون ھەر لەو شەپەدا
حاجى مەلا عەبدوللای ناوبرا بەخۆى و شەش نەفەرەو شەھىد
كراون

ھەر لەو شەپەدا كوئىخا پەسولى كۆپى عەوئىز عەزىز
دانىشتوى گوندى پونگىنە سەرتىپىكى تىرى بلباس بوو لە شاخى
چاوە لەپشتى شارى خانى خۆى و چوار چەكدار شەھىد كراون (۱).
بەكىكى تر لەسەر لەشكرانى بلباس لە دزى پوسەكان

(۱) ئەم زانىارىيەم لە دەمى ئىسماعىلى مامە عەبدوللای بلباس كە
تەمەنى (۶۵) سالىو كوئىخا عەزىزى مەلا ئەحمەدى بلباس
كە تەمەنى زىادە لە (۷۵) سالى كە ئىستا دانىشتوى ئەكرەمە جۆن
و ھەرگرتوو .

کویتخا مهرهز بوه نه‌میش نازایانه له بهرام‌بهر پوس دا شه‌ری
 کردوه چهنه که‌سیکی نازای لی‌شه‌هید کراوه
 هه‌ر ته‌م کویتخا مهره‌زه کاتێ ئینگلیزه‌کان هاتوونه کوردستان
 راپه‌ریوه‌و به‌خۆی و سه‌د تغه‌نگچی‌یه‌وه دژی داگیرکهر جه‌نگاوه‌و
 به‌لام چهنه‌به‌ریان نه‌هاتوووه ئینگلیز شکاندویانه ، به‌خۆی و
 پیاوه‌کانیه‌وه ئاواره‌ی ته‌و دبی سنوور بون
 حه‌سه‌ن مسته‌فا مه‌لاو حوسین بادین دوو پیاوی جه‌نگاوه‌ری
 بلباس بوون هه‌ر له‌م هێرشه‌ی پوس دا کوژراون
 ماموستا حوزنی موکریانی ده‌لی له‌ سه‌الی ۱۹۱۶ ی ز
 په‌واندز له‌لایه‌ن پوسه‌کانه‌وه گیراو هیندیک ته‌رمه‌نی و ئانسوری و
 عه‌جه‌میان له‌گه‌ل دابوو گه‌لێک خراپه‌یان کردو زیانیکی قورسیان
 له‌ خاکی په‌واندزدا شاره‌که‌شیان — جگه‌ له‌ دوو سه‌ی خانوو ،
 که‌ کردویان به‌سه‌را — هه‌مویان سوتاند به‌رام‌بهر به‌و هه‌موو
 خراپه‌ی که‌ کرا هه‌موو خێلانی په‌واندزو هه‌ولیسرو کویتی
 کۆبونه‌وه‌و چونه‌ پتیش پوس هه‌لمه‌تیان بردو به‌زۆر پوسه‌کانیان
 ده‌ره‌پاندو په‌واندزیان گرتوه (۱)

هاوبهشی بلباس له شهری^v

v

دهربه ندى رانيه دږى

ښنگليزه كان سالى ۱۹۲۲ ى ز

که شتيخ مه محمودى نهر له دهربه ندى بازبان تې شکاو
له شکرې پاشه کشيځي کردو بڅ خوي به بريندارى گيراو دوايى
حوکمي خنکاندنې له لايه ن دادگاي عورفي بهوه دراو پاشانوازيان
له خنکاندنه کهى هينا به لام دووريان خسته وه بڅ هيندوستان
څير له زور شويى کوردستانه وه ناپه زابي پاپه رين دږى ښنگليز
به رپابوو ، هه موو به يه که دم به که ده نگ هاواريان ده کردنازادى و
هاتنه وه ي شتيخ مه محمود

له و کاته دا باره گاي حاكمى سياسى (ميجر نه دمونس) و
سوپاى لښي و ضابطه سياسى و عسکريه کاني ښنگليز له دهربه ندى
رانيه له ناو قه لا کونه کهى حه مه د پاشاى په واندزا که حه که مړاني
قه لادزه و رانيه بان نه کرد . هه موو عه شايرو ره ئيس عه شيره ته کانيس
دلشکاو بوون له هه لويستى ښنگليزه کان ، بڅيه له هوزره کاني
پشه رو ، مهنگوپو ، ټاکو له شکرېکي زور به نه ئتي کوبه وه
له ناکاو چوارلايان گرتنو لتيان دان ، نه وه ي کوژراو بريندار
يوو مايه وه ، زوريشيان به يي چه که سهرى خوږيان ده رکردو

هەلاتن بەلام ئەوانەى كە هەلبەش هاتن نووشى مەرەزەو جۆگە
ئاو بوونو پەرىشان بوون

مىجەر ئەدمۆندس و چەند زابىكى ئىنگلىز خۇيان گەيانىدە
گوندى (سەرخومە) لای سواراڭاى سەرۆكى ھۆزى بلباس
(پىران) كەپتەش ئەو كاتە بەبەكەمىن دووژمنى خۇيان ئەزانى
كەچى سواراڭا سەربارى ئەمەش لەخۆى گرتن و لە كوشتن
پاراستنى و پىزى لى گرتن و مېواندارى كى باشى لى كردن (۱)

(۱) جىم دى ، شۆرەكانى شىخ مەحمودى مەزن / ئەحمەد

خواجە ب ۱ / ۸۳ - ۸۴

هيندى داب و نهرىتي

هوزى بلباس

وهكو زانيمان هوزى بلباس له شەش تيرەى گموره پىك
هاتووه (مەنگوپ : مامەش ، پيران : سن ، رەمەك ؛ هولمبار)
ئەم تيرانەش ھەريەكەيان لەچەند بەرەبابو بنەمالەيك پىك هاتوونو
تىكەلاوى چەند ەشیرەتى دىكە بوونو چەند تيرەو هوزى بوون
بە جيرانيان ، بۇ خۆشيان لە زۆر شوپنى كوردستان دا دەرین ،
دیارە ھەر ناوچە بەكیش لەگەل ناوچە بەكى تر دا لەبەرى دابو
نەرىت دا جیاوازیان ھەبە ، كەوابوو دابو نەرىتىك كە لە
شوپىتىكا بۇ هوزى بلباس ھەبە بەبىشك ھەمان دابو نەرىت
لە شوپىتىكى تر دا بۇ ئەم هوزە ناچەسىنرى كەوابوو دابو
نەرىتىك كە لەئىو تيرەى مەنگوپ دا باو ھەمان دابو نەرىت
پەنگە لەئىو بەشك لە تيرەى (پيران) دا كە لە سیو ەبلى شارباژىردا
نیشەجىن — نەبى ئەمەش دەگەپتەو ەئەو ەى كە هوزى
بلباس زیاتر لە هوزە كوردەكانى تر پچى پچى بوونو لىك دور
كەوتوونەو

جاوا تىستا بېرىك نموونەى دابو نەرىت دەخەنەروو

۱ — مستەرىچ لەگەشت نامەكەى دا دەلى : — ھەموو پیاویكى
بلباسى — ەلەى كۆمەلایەتى ھەر شىو ەيك بى — دەتوانى بیرو

پای خۆی دەرپرئ له کاروباری گشتی داگویی له قسهی پابگیرئ به لکو جاری وا ههیه ههموو پریش سپی و پیاو ماقولانی بلباس قسه به ک ده که نو پا له سر شتیک ده ده ن که چی کابرایه کیان راست ده بیته وه ده لئ کاکه من پازی نیم ئیتر قسهی ئهم ده بیته بهرپرچ دانه وهی پاو بۆچوونی ههمو پریش سپیه کان

له م باره وه ریج نموونهی پودا و ئیک ده گێڕته وه ده لئ: —
 ئه وه رحمان پاشای بابان کاتیک که کۆتابی هیتابوو به شه پر له گهل بلباسه کان دا ، وستی به ناشتی و سلیم له گهلان دا بجوڵیتسه وه ؛
 به روا نامه وه وعدو په بهمانیکی له گهل دا مۆر کردن به کئی له مه رجه کانی ئه وه بوو که سه رۆکی بلباسه کان — که ئه وه کاته حه سه نی ناو بوو — به دیده نی بئ بۆ سلیمانی و سه لیم به گگی بوای ئه وه رحمان پاشا بارمه بئ لای بلباسه کان تانه وه ده گه پیتسه وه
 ریج ده لئ — هه ر که کاک حه سه ن خۆی حازر کرد و وستی به روا بۆ سلیمانی خیرا به کئی له بلباسه کان ده سکی خه نجه ره که ی گرت و زۆر به هیلدی و ئارامی به وه وتی ئه گه ر بابانه کان کاک حه سه نیان گرت دیاره ده شی کوژن ئه نجا ده ست ده که ن به فشه و خۆه لکیشانو ده لئین خۆینی سه رۆکی بلباسانمان پشته و ، وا چاکه پێش ئه وه ی ئه و به روا بیکوژن ! بابۆ خۆم بیکوژم و نه هیلم بابانی خۆمان به سه ردا هه لکیشن ئیتر کابرا — چووه سه ردارئ و نه هاته خواری — هه ر چه ند له گهلان دا کردو کروان دیان له قسهی خۆی ژێوان نه بوه وه

ئیتر سه لیم به گگی برای ئه وه رحمان پاشا توپه بوو سواری ئه سه په که ی بوو گه پرایه وه بۆ سلیمانی و به پێو یستیش نێزانی که له م

بارهوه قسه له گهل كاك حهسهن بكا به لام كاتيك سهليم به گك
 دوو كهوتهوه كابراى بلباسى پى له كهلهى شهبان هتيايه
 خوارى وله پى خوى ژيان بوهوه به شوى سهليم به گك كهوتو
 به دوى دا پى كړو ده بگوت : قوربان بگه پوه وهره كاك حهسهن
 له گهل خوت بهره دوو به دوو پرژنهوه بۆ سلیماني تيمه بارمته مان
 ناوى ته گهر تپوه پياون په پياوانه په فتار له گهل كاك حهسهن دا
 ده كهن ، تير بلباسه كانش هموو هم هلوسته كابرانى خه نه چر
 به ده ستیان پسند كړو سهليم به گكو كاك حهسهن پتكهوه دوو
 به دوو هاتن بۆ سلیماني جا وه نه بى هموو بلباسى بهك بتوانى
 وا پى خوى دهر برى و گوئ بۆ قسه پابگرى بهلكو بپك
 گوندشې بلباسى هن كه پيگا نادرين وهكو بلباسى به ره سه نه كان
 بپرواوه پى خويان له كاروبارى عه شاپرى دا دهر پى نه مانه پشان
 ده گوئى كلاوسپى (۱)

رپچ له سر قسه كاني ده پرواوه دلى خوښى پياو له نساو
 بلباس دا بېستو دوو گاجونه و جارى وا هه به له جيانى نه وه شنى
 تر حسيب ده كړى بهلكو جاري وا هه به دوو چندانه ي نه نه اندازه
 ده درى ته گهر بيا نه وى خوښه كه بيه سترى ياساو نيزاميان دابو
 نه رپى عه شاپري و تايه وه گهرى به سر وكى هوز به گوږه ي شو ياسابه
 په فتار ده كاو ئيداره ي عه شيره ته كه دا ده دا برى پياو ماقول وپريش
 سپى يارمته ي ده دهن به ده گمهن نه بى بلباس كچى خويان
 نادهن به غه پرى بلباس و بنگانه ؛ دلدارى و خو شه ويستى له نتيوان

(۱) لم بارهوه سهبرى كتيبى (رحلة ربح) ل ۱۰۵ — ۱۰۶

كچ و كوپلندا باوه ؛ هر كانى ره ئىسى عىشرەت بىرى خىرا
 پىاويكى لىتھاتوى ئازا و عاقل و ھۆشمەندى دەخەنە شوپى ؛ ھەر
 كاتىكىشى سەرەك ھۆز دانرا ئىتر لابرندى نابى و كەس ناتوانى
 لىى بخا . دوكتۇر جەلىلى جەلىلى دەلى . خىلى مامەش و مەنگوڭوڭ
 گەورك سەرۆكە كانى خۇيان ھەل ئەبۇزىر ئەو سەرۆكانە بەمەزىن
 ناوئەبىزىن خىلەكانى ترى موكرى مەزىيان نە بەلكو پىرتىزىن
 پىاوي خىلە كەئەبىتە بەپۆەبەر يان كاربەدەستانى ناوچەكە ئىمو
 پىرانە دائەتەن لىناو ھەموو خىلەكانى ھەربىى موكرى دا تەنبا
 ئەو سەبى خىلەى ناومان بىردن ولسە . مامەش و مەنگوڭوڭ گەورك
 بۆمان ھەبە ناوى نىمچەكۆچەريان لىبىنىن لى تاوہ پاستى بەھارەوہ
 ھەتا ناوہ پاستى پايزە ناو شاخەكانى سەر سنورى دەولەتى عوسمانى و
 تىران دا كۆچ ئەكەن . لى مانگەكانى تىرى . سالد لى ناوگوندەكان
 دا دائەمەزىن (۱)

بىلباسەكان گەردن كەچى يىنگانە نابى و تابلىى كەللسە رەفن
 زۆر شانازى بەچەك دەكەن . چەكىان خۇش دەوى پىباوى
 وايان ھەبە چەكى جۆراو جۆرى ھەبە ، ھەر كاتى بەكىكىان لى
 بىرىندار بىى ھەبوانىك سەردەبىر و پىستەكەى لى بىرىندارە كەدەگىر و
 لىى ئاكەنەوہ تاپىستەكە بۆگەن دەكا ھەتا پىستەكەش بۆگەن دەبىى
 بىرىنەكە چاك دەبىتەوہ بىلباسەكان دەلەن ئەم جۆرە عىلاجە بۆ.
 بىرىن باشتىرەن چارەبەو سەرەكەوتوتىرەن رەنگەبە بۆ چاك بوونەوہى
 بىرىن (۲)

مامۇستا طاھىر ئىمەدە حوتىرى دەلى كاتىك پوسەكان

(۱) پاپەنى كوردەكان سالى ۱۸۸۰ ز ۲۰۳ (۲) ھەمان سەرچاوە ۱۰۶

په لاماری تیرانیان داو ویستیان پټش ټینگلیزه کان بگه نه به غدا
چونکه هوزي مامهش مهیلې پوسه کانیان نه بوو تیرانیان به جی
هیتو هاتنه عیراقوه حکومت به سر شارو دیهاتی کوردستان دا
دابهشی کردن مامهشه کان وهک پاشایان و ابوون زور بهسه لته نت
پایان ده بوارد، ټیسی سوکیان نه ده کرد سینی و سه ماوه روفه پشیان
له کویه ده فروشتو ده بان کرده مهسره ف؛ کابرا به کیش له
هر مو. له کاتی دزی کردن دا کوژرا هه تا ساخ بووه که مامهشی
نیه هه مو بیان پی ټیک چوو بوون (۱)

له باره ی په یوه ندی کومه لایه تیشه وه هوزی بلباس وه کو
زور بهی دانیش توانی کوردستان و عیلولو عهسره ته کانی زیاد له وه
که هه موو بهر بابیک لټیر سراو پش سپیه کی هه بوو له هه موو
گون دیکش دایاو ټکیان هه لټر اردوه کردیانه به کویتخا و کاروباری په شه
خه لکه ی له ته ستو بووه راسته وختو لټیر سراو بووه بهرامهر میری و
کار به ده ستانی و سه رۆکی هوزه کهش دابین کردنی جینگاله وهر
بو ژاله و وهر گرتی زهوی و زارو دیهر بو ژهوانه ی به کشت و
کاله وه خهریک بوون، جی به جی کردنی خهرج و پیتاک و باجو
مه پانه و پۆشانه و خوین به ستن و جار جار ژن خواستن و مهلا
پاگرتن و شتی تری له م جوره بابنه تانه هه به ته ستوی مام کویتخا وه
بووه له بهرامهری هم ماندو بوونه ی کویتخا په شه خه لکه که
یارمه تی کویتخایان داوه و نه بان هیتووه ټیش و کاری دواکه وی
سالانه پاره به کیان بو بریوه ته وه، له کاتی پتوبست دا هه موه مزیان
بو کردوه و بهرو بومیان بو ره دام هیتاوه

كاتېكىش كارىكى قورس ھائىتتە پىشەو ھەلسەنورى گوندە كە
 دەرچوبى پەيوەندى بەبارى گشتى ھۈزە كەو ھە بى ئەو كوتىخا
 ھاناي بىردە بۇ سەرۈك ەشرەت ەو ئەو لە ئەستۆي خۇي گرتوۋە
 شاپانى باسە كە مەرج نەبوۋە كوتىخا يان سەرۈك ھۈز پىرو
 بەسالچوو بوۋى بەلكو ھەر ئەوئەندە پىويست بوۋە لىھاتوو
 لىزان بوۋى ەو تۋانىيتى بەپىك ەو پىكى كاروبارى گوندو ەنلەكەي
 خۇي بەپىوۋە بىردىن لە سەنورى پىداۋىستى گوندەكەدا
 بەلام ئەگەر شت پەيوەندى بەبەرۋەندى ھۈزەكەو ھەبو لە
 سەنورى بەرەبابو گوند تىپەپى ئەوسا سەرۈك ھۈز بەرپىسارەو
 دەبى ئەو بەكارەكە ەلستى پىك كەوتن نامەو پەيمان مۇركردن لە
 ئىوان ئەم ھۈزۈ ئەو ھۈزدا يان ئەندازەي ئەو خەرجو باجەي كە
 پىويست بوۋ ەشرەت پىدا بەمىرى ھەر سەرۈك ھۈز بەرپىسار
 بوۋە لىي ەو لەپىگەي ئەمەو ەسلىمى مېرى كراو ، زۇرجارىش
 سەرۈك ھۈز لەم باجو خەراجە بەشپىكى دىبارى كراۋى لەلەبەن
 مېرىمەو بۇ تەرخان كراو

بەھەر ھال زوربەي كاتو لەزۇر شوپن پەشە خەلكەكە
 گەردن كەچى كوتىخا پىش سېو سەرۈك ھۈزەكان بوۋن
 بەمەو لە فرمانيان دەرئەنچون ھەر خاۋا پىغەمبەرۈ سەرۈك
 ھۈزىان ناسىونو بەس

لە زوربەي گوندەكانى بلباس نشىن دا مەلاۋ مەگەوتو
 ھوجرەي ەفقى ھەبوۋە ، تەنانت كەگەرمىن ەو كوتىستانىشان
 كىردە مەلاۋ ەفقىيان لەگەل خۇ بىردونو لەزىر دەوارو پەشمال
 دا مەلاۋ ەفقى دەرسىيان خوتىندەو زانست فىربون ، ھەمو

پنداویسته کی نهو مهلاو فقیانهش لسه شانی نهو خه لکه بووه
زور به دل خوشی بهوه بهختویان کردون

زوریشیان له باره یی ثابینهوه تاگادارو زانا بوون ته سیحیان
به کار هیتاوه و ریشی سوغیه تیان هیتوتنهوه و قورثان خوین و خوا
پهرست بوون همیشه زور به یی پیاوانی بلباسی خه نجه روسیوالو
چه قویه کی هه لگرتروه ، ته سیحه که یی له دهسکی خه نجه ره که
ثالاندوه ، کاتی پیوستیش نهنگو ده مانچه یان هه لگرتون و
زوریشیان مزار چالو نهنگچی بوون

ماموستا (علاءالدین سجادی) ده فهرموی پساوانی ولاتی
مهنگرو ماممش و نهو لای موکری و شتو لاجان تازیکی پهواندز
له بلاتی مشکو و جامانه چیت نه بهستن به سه ره وه به لام ریشوداره (۱)
بلباسی به ههمو تیره و به ره بابا کانه وه به تیکرایی زور به یان
کوچه ر بوون گهرمین و کوستانیان کردوه و ژاله بهختو کردن
تیشی سه ره کی یان بووه به لام له سالی ۱۹۲۰ به لاوه ورده ورده
باری زیانیان لی گورپاوه به ره و زیانی نیشه جیی ریشتون به
تابیه تی له په نجاکانی نهو مه ده به دا ریزه یی نیشه جیی یونان به ره و
زیاد بوون رویی

ماموستا دکتور ناجی عهباس سالی ۱۹۷۲ ی زایینی گهشتیکی
به ناو پاریزگی سلیمانی و هه ولیردا کردوه ده رباره یی تیره کانی
بلباسی برئی شتی به نرخی نویسه به گوریه یی پیویست راگوژی
نهو نویسنه ده که کین ناوبراو ده رباره یی نهو بلباسانه یی که له
شاره زورو دهو و روبه ری خانه قین و تیکه لاو به جاف بوون نویسه یه تی

ده لى ټم بلباسانه له قهره ته په وه هه تا قاينجه ي باكوړى خورمال
به دېها تا بلاوبونو هه مو نيسته جيئن ټم بلباسانه به بڼيچه (سن) و
په مه كن كه ټيستا له ده شتى پيتون دېزين وه سه ليم پاشاى
بابان (١٧٣٧ - ١٧٤٧) لهوى دهرى كردون (١)

دهرباره ي كوچره كانى قهزاي پانيه ده لى -

له قهزاي پانيه ، پيچگه له ټه هالى كوني هه ندى له گونده كان
خپلاني بهك گرتوى وهك بلباسو ټاكو دېزين ټم خپلانه له
بنه پرت دا له ټيرانه وه هاتوون وه ټيستا ش به شى گه وړه ي مه نگوړو
مامه شو پيران له هه ريښى لاوين دېزين كه ده كه ويته پوژن او اوى
مه هاباد له ټيران ، وه پوژنه لاني قهزاي بالهكو ناحيه ي ناو ده شتى
عبراق له هه ريښى لاوين ؛ او اوى لاوين - كه سه رچاو ه كانى
هه ره سه ره وه ي زئى پچوك كوده كانه وه له باكوړه وه بو باشور
ده كشيټ وه له پاش ټيكل بوونى له گه ل پو بارى بانه دا له
هه ريښى ټالان ده بيته زئى پچوك

وه كو وتمان بلباس بريښه له پيچ خپلى سه ره كى : مه نگوړو
مامه ش ؛ پيران ، سن په مهك ، هولمز يار يان نور مزيار (٢)

(١) كوچهرى و ترانس هيومانس / ناجى عه باس گوښاري
كوچري زانيارى كورد ژماره (١ / ٢) ي سالى ١٩٧٤
(ل ٢٨٣)

(٢) شايانى باسه د ناجى عه باس هوږي هولمز ياري به بلباس
حبيب نه كردون

جاوا لیره‌دا به‌گۆزیه‌ی پتویست ناوی تیره‌و به‌ره‌بابی شه‌م
 خیلانه‌ی بلباس ده‌خه‌ینه‌پوو له‌ته‌كه‌ شه‌مه‌شا ناوی بری گونسو
 شوینو مه‌کانیان دینین

مه‌نگوپ		
مامه‌ش		
پیران		
سن		
په‌مه‌ك		
هولمزبار	هورمزبار	بلباس

۱ - مەنگور

v

ئەم ھۆزە — كە بەشىكىن لە بلباس — لەبەر زۆرى و بۆلەيان
بەھۆزىكى سەر بەخۆ حىتىب دەكرىن ، بەشى زۆريان لە تىرانن :
گونەدە كانيان لە ھەردوو لای ئاوى (لاوين) بۆلەبوونەو ، لە
عىراق مەنگورە كان دەبنە دوو بەش مەنگورە بنچىنەبى و
پەسەن ؛ مەنگورە پوتە مەنگورە بنچىنەبى و ھەجاخ زادە كان
لە بەينى روبرارى ژاراو ھە گارفىن (۱) لە زياتر لە يىست و شەش
گونەدا دەژىن (۲)

جاران ئەم مەنگورە ھاوینان بەرەو كوستانە كانى سابلەغ
دەچوون و بەتايەتى رويان دەكرە ئەو ھاوینە ھەوارەى كەپىى
دەلەين (نەلەين) ى مەنگورە بەزستانىش دەگەرەنەو بۆناوچەى
پشەدەر

مەنگورە پوتە لە چوار گونەدا دەژيان كە دەكەوتنە پۆز
ھەلەنى روبرارى ژاراو پىش ئەو ى تىكەل بەزى بىنى ئەم
مەنگورە خزمەتەى پەيوەندىيان زۆرە لەگەل مەنگورە ئەو دىو
بەشىك لەم مەنگورە ، بەتايەتى شونكارە كانيان ھەتا ھەفتا كانى

(۱) روبرارى ژاراو لە باكورى قەلادزەو لە پۆز ھەلاتەو
دەكش بۆ پۆز ئاواو دەپژىتە زىى بچو كەو
روبارى گارفىن لە باكورەو دەكش بۆ باشورو لە نرىك
دەربەندەى رانەو دەپژىتە زىى بچو كەو

(۲) ئاوى گونەدە كان لەباسى كادەرو پىشيان دا بەكەبەكە دەنوسىن

ئەم سەدە يەشس ھاويان بە (ترانس ھيومانس) دەچوونە کويستانە کانی
 ڤۆزھەلاتی شاخی گەلەو مامە ڤوت و سەری ساوہ لە باشوری
 کيوی قەندیل لە گەل خزمە کانی بەشی ئەو ديويان بە کيان دەگرت ٠٠
 بە تیکرا ھۆزی مەنگوپ لە دەربەندی ڤانیوہ ٨٨ تا گوندی
 ڤەسوئ لە ناوچەى (لاجان) ى داگرتبوو ھەموو ئەم ناوچانەش
 لەسەر خاکی عیراق بوون بەلام سالی ١٢٦٧ ى کۆچی =
 ١٨٥٠ ى ز کە سنووری نێوان عیراق و ئێران دیاری کرا
 ناوچەى لاجان و دەورو بەری کەوتە سەر ئێران و پانزە گوندی
 مەنگوپان کەھى عیراق بوون درانە ئێران ئیتەر ناوچەى لاجان
 وەکو دەربەگابەتەك خرابە ژیر فرمانڤەوایی (عەزیزە سوور) ى
 خزمى ڤیروٲ تاغاوہ ئەو ئیدارەى ئەو ناوچەى دەدا
 ڤرئ لەو گوندانەى کە خزانە سەر ئێران لە بەشی مەنگوپا بەتى
 ئەمانەن (١) سلوئ (٢) گردەسوور (٣) ڤولکا (٤) گردەکاوان
 (٥) شېخان نوک

ھۆزی مەنگوپ جگە لەوہى کە گوتمان دوو بەشن (مەنگوپى
 بىنچەبى و مەنگورە روتە) لەلایەکی ترەوہ دەکرتن بەدوو بەشى
 سەرەکی

١ — مەنگوپى کويستان ؛ ئەوانەى کە لە ناو چەشاخاویە کان دا
 دەژین بەزۆرى ئەمانە کەوتوونەتە بەشى ئێران
 ٢ — مەنگوپى گەرمیان ئەوانە کە لە ناوچەى ڤشەدەر
 دەژین

شایانی باسە کە تیرەو بەرەبابى مەنگوپ بەبەشى عیراق و
 تیرانیوہ دەبنە چەند تیرەو بەرەبابىکی سەرەکی و ھەر یەکنى لە

مانەش دابەش دەبنەو بەسەر چەند بەرەبایەکی ئەر

۱- تیرە ی وەجاخ ئەمانە نیوەیان کەوتوو ئەزانەو نیوەشیان
لە عێراقن ھەموویان گەرمێن و کۆیستانیان دەکرد سەرۆکەکان-
نیشیان ئاغازادەن لە چەلەکانی ئەم سەدە بەدا ھەمەدئاغا لە ئێران
پیش سەپ و سەرۆکیان بوو لە عێراقیش فەقی ھەسەن سەرۆکیان
بوو لەم تیرەدا زۆر پیاوی ئایینی و مەلایان تێدا ھەلکەوتوون لە
ھەموان ناسراوتریان مەلا خەلیلی مەنگوڕە

۲- تیرە ی کادەرۆشی ئەمانە لە پاستی دا ئاوی خۆیشان
مەنگوڕی کۆیستانە سەرۆکیان زۆرن ئەو پەحماناغا بەکێک بوو
لە سەرۆکەکانیان ئەم تیرە بەش نیوەیان لە ئێران و نیوەیان لە
عێراق دەژین بەشی عێراقیان ھاوینان دەچن بۆ ناوچە ی نەلێن و
زستانانیش دینەو بۆ پشدەر

کادەرۆشی دەبنە چەند بەرەبایەک

(۱) ئۆلمزیامرا (۲) مەرنەکوئە (۳) بابەرەسوا (۴) کەلۆر
(۵) شەلانە (۶) خەضرئاجیا (۷) تۆمرەل
گوندەکانیشیان لە نەلێنی مەنگوڕ ئەمانە

(۱) بازەرگان (۲) مامھییە (۷) شەختان (۴) سلوس
(۵) ھەنگاوا (۶) گردنەلێن (۷) شالو (۸) کاکش (۹) بامەر
(۱۰) گەرمین دار (۱۱) سەربیز (۱۲) گەدە (۱۳) خەرەغلان
(۱۴) قاواوا (۱۵) لۆسە (۱۶) پەنتە (۱۷) بەدراوا (۱۸) گۆلک
(۱۹) سوستان (۲۰) کیدیچ

لە ناوچە ی سابلانیش ئەم گوندانەیان ھەن

(۱) سیاقۆلی بالا (۲) سیاقۆلی ژێر (۳) داغا (۴) کونەکوئەر

(۵) صەرمەزاغلو (۶) باگردان (۷) ھەممەنەچەپ (۸) زۆھ
 (۹) خانكە (۱۰) لېمونج (۱۱) بىن ھەنگوین (۱۲) دۆلەسیر
 (۱۳) خولەپول (۱۴) ئافان (۱۵) ئامېد (۱۶) پوسید (۱۷) نانج
 بولاخ (۱۸) خاتون ئەستی (۱۹) حاجى مامیان (۲۰) غولیار
 (۲۱) بەیناسى بالا (۲۲) بەیناسى ژېرو (۲۳) توتلو (۲۴) جەوالە
 پەشان (۲۵) لاچىن (۲۶) كۈنەسېكە (۲۷) قاشقە

۳ - تیرەي زوري مەنگورى گەرمین ئەم تیرەيە دانىشتوی
 پشەدرن لەشەپى بەكمى جیهانی دا سەوۆكەكەیان ناوی بسایزاغا
 بوو لەو کاتەدا كە حکومەتى عوسمانى دەیەویست پێش بە
 پوسەکان بگرئى ھێزىكى سەفەري پێك ھێنابوو بۆ ئەوێ نەھێلئى
 پوسەکان موصلاً داگئیر بکەن بايزاغا بەخۆی و کوپو عەشیرە تێو
 خۆی خستە پال ئەم ھێزە مەشائەى عوسمانیەو ئەو بوو لە ئێوان
 دەرلەچەى ورمئى و سابلاخدا لە سەلدوز شەپىكى خوێناوى لە ئێوان
 ھیزی پوسو ھێزەكەى عوسمانى دا پوی دا شەش سەعات بەر
 دەوام بوو كوشتارىكى زۆر لە ھەردولا كرا كوپى بايزاغا كە
 ناوى قەرەنى بەگك بوو ئازايە تەكى كەم وێنەى نواند جینگاي
 سەرسام بوونى ھەموو شەپكەران بوو بەلام بەداخووە ئەم كوپە
 ئازايە لەم شەپەدا بریندار بوو لە ئاكاما بەم برینە مرد ، ئیشر
 بايزاغا بروسكەى بۆ دەولەتى عوسمانى كردو تىیدا باسى كوژرانى
 كوپەكەى كردو پەیمانىشى دا كە ھەر بەردەوام بئى لەسەرداكوكى
 كردن لەولاتو نیشتمانى لە دواى لە دنیا دەرچوونى بايزاغا
 ھەمەن ئاغاى كوپى بايزاغا بوو بە سەوۆكى ئەم تیرەيە
 ئەم تیرەيەش دوو بەشن بەشێکیان لەناوچەى ئازەربایجان

دەژین و بېژیکشيان له ناوچه ی بیتوین

بەرە بابی ئەم تیرە بە ئەمانە

(۱) زەرکەیی (۲) خضر مامەسا (۳) یوسف کاسکە
(۴) ئاجی مامی گوندەکانیان له بتوین ئەمانە بون (۱) ئاوه
خواردە (۲) بیقۇس (۳) خوہ جۆندەرە (۱)

بەلام مامۆستا ئەمین زەکی ھۆزی مەنگوڤ دەکانە چەند
تیرە بەکو زۆر بە کورتی لە سەریان دواوە وەکو مامۆستا
عەززاوی لێکی جیانە کردوونەو. ئەوەتا بەلای ئەووە واتە
(ئەمین زەکی) ھۆزی مەنگوڤ پێکھاتووە لە :—

(۱) تیرە ی قادر وەبسی ، (۲) زوری ، (۳) باسکەیی
(۴) بابارەشو ، (۵) مەرنەکونە (۲)

لەلایەکی ئەووە موحەممەد پاشای پەوانلێز (میری گەورە)
کە ھەولێری خستە ژێر پکێفی خۆیەووە و کاروباری دامەزراند ،
لە مانگی سەفەرئێ سالی ۱۲۴۳ ی کۆچی = ۱۸۲۶ ز ھاتەسەر
شاری کۆیسنجەق و بەبێ شەر گرتی و لەشکری بابان بەرەو
سلیمانی گەراپەووە ؛ موحەممەد پاشا پۆزی بەکەمی مانگی (ربیع
الاول) ھاتە ناوشاری کۆنی و وەتمان بەگی ئامۆزای خۆی کرد

(۱) بۆ ئەم باسە سەیری کتیی (العشائر العراقية الكردية ج ۲) ی
مامۆستا عەباس عەزاوی (ل ۱۱۲ — ۱۱۷) کراوە
ھەر و ھاوتاری مامۆستا ئاجی عەباس کە بە ناوی (کۆچەری و
ترانس هیومانس) لە گۆڤاری کۆپی زانیاری ژمارە (۱/۲)
ی سالی ۱۹۷۴ ل ۳۸۸ — ۳۹۰ دا پلاو کراوەتەو
(۲) ئەمین زەکی بەگ ؛ خلاصە تاریخ کرد و کردستان ص ۳۹۱

بەحاكىمى ئەوئ زاناوپياو ماقولانى كۆيى و دەورو بەرى بانگەشت و
و نووئىزى لەگەلدا كردن و بەخەلات و بەرات شادى كردن

ھەر لەمانگى (جمادالثانى) ئەو سالدەدا مير موھەممەد چۆ
بۆ سەر پانپەو لەشكرى بابان ئەو ولانەشى بەجى ھىشت و گەپا بەو
بۆ سلىمانى ئىتر مير موھەممەد لە دەربەندى پانپەو دەپاوى
دوكانو لەسەر گردي كانى ساركەو لەدىى قەمچوغە بۆ
بەرھەلستى قەلاو شورەى دروست كردن ئەجا لەگەل مەحمود
پاشاى باباندا پەك كەوت و سنوورى دانا گوندى قەمچوغە بوو
بە نىوان و سنوورى بابان و سۆران (۱)

شاپانى باسە كەئەو كاتە والى بەغدا عەلى پەضا پاشا بوو
موھەممەد پاشا پەيمانى لەگەلدا كردبوو كە والى ناسىج ئۆي
فراوان كردنى فرمانپەواكەى بىج ، والى بەغداش لەبەر چەند
ھۆيەك بەمە پازى بوو (۲) ئىتر موھەممەد پاشا ديارى و خەلاتى
دۆستانەى دەئارد بۆ والى بەغداو لەھەمان كاتدا درپۆھى بە
فراوان كردنى فرمانپەواكەى دەدا لە ماوہەكى كەمدا توانى
عەمادىيە بگرتو فرمانپەواى بادىنان بخاتە ژۆر پەكىفى خۆپەو
ئەجار زاخۆو دەۆكو جزيرەى ئىبنو عومەر (فرمانپەواى بۆتان)
ى گرت و تىنى بۆ (ماردىن و نصيبىن) يش ھىتا بەجۆرەك كە
فرمانپەواى سۆران بوو بەھىزترىن فرمانپەوا لە كوردستاندا

(۱) مێزوى مېرانی سۆران حسين حوزنى مكریانی ل ۶۲-۶۳

(۲) تاريخ العراق الحديث من حکم داود پاشا الى نهاية حکم
مدحت پاشا / عبدالعزيز نوار القاهرة / ۱۹۶۸ ص ۱۰۲

ئەنبا فرمانپەرەوای بابانی بە کۆسپ لە پێشدا مابوو (۱)
 سالی ۱۸۴۲ ی ز نهجیب پاشا کرا به والی بهغداو عهلی
 رهضا پاشا لایرا ئەو پهیمانهی که موحهممەد پاشا له گهڵ عهلی
 رهضا پاشادا بهستبووی نهیتوانی له گهڵ والی تازه‌دا بیهستی . له
 هه‌مان کاتدا پاشای (بابان) یش ئەو کاته سلیمان پاشا بوو
 ئەم سلیمان پاشایه له گهڵ والی بهغدا په‌وه‌ندی دۆستانهی هه‌بوو
 ئیتر به‌هه‌ردوولا وبستیان سنوورێک دابێتین بۆ فراوان بوونی
 فرمانپەرەوای سۆرانو نه‌هێلن چیدی پێوه بپا ، بۆ ئەم مه‌به‌سته
 سلیمان پاشا به‌ره‌زامه‌ندی و یارمه‌تی والی بهغدا له‌شکرێکی پێکه‌وه‌ناو
 هه‌لی کورتایه‌ سه‌ر قه‌لاو شوهره‌ی ولاتی سۆران به‌لام نه‌یتوانی به
 ئەه‌جام بگاو ناچار بوو داوای یارمه‌تی له‌ ئێران بکسا موحه‌ممەد
 سه‌رتیپ خانی ئه‌وریز — که ئەمیش رقی له‌ موحه‌ممەد پاشای
 ره‌واندز بوو — له‌شکرێکی گه‌وره‌ی پێکه‌وه‌ناو بۆ سه‌ر موحه‌ممەد
 پاشا له‌ ده‌ربه‌ندی پانه‌ به‌گزیه‌کدا هاتن شه‌پێکی خوێناوی روی دا
 له‌هه‌ردوولا زۆر کوژران له‌م لایه‌وه‌ له‌شکری بابانو له‌شکری
 موحه‌ممەد پاشا له‌ نزیکه‌ قه‌مچوغه‌ که‌وتنه‌ شه‌په‌وه‌ کوشتا رێکی
 باشیان له‌یه‌ک کرد له‌ ئاکاما له‌شکری سۆران گه‌په‌وه‌ به‌ره‌و
 کوێسجقه‌و سلیمان پاشا شوپینان که‌وتو تا نزیک شاری کۆبه
 راوی نان ئیتر میر موحه‌ممەد پاشای ره‌واندز ناچار بوو داوای
 شه‌پ راگرتنی کردو له‌سه‌ر ئەم مه‌رجانه‌ی خواره‌وه‌ پێک هاتن
 ۱ — خه‌تی (پانه‌ ، ییتوین ، خه‌له‌کان چناران) تاده‌گاته
 زێی بچووک لای راهستی بدری به‌فرمانپەرەوای سۆرانو لای

چەپیشی بلسرئ بە فرمانەرەوای بابان

۲- هەریمی لاجان بڕیککی بۆ فرمانەرەوای —سۆران بئی
بڕیککیشی بۆ تیران بئی

۳- پۆژئاوای دەر بەسەندی پانیە بۆ —سۆران بئی و پۆژ
هەلاتیشی بۆ بابان بئی (۱)

بەم ھۆیەو بەم ڕەنگە ھۆزی مەنگوڕ و ھەلاتیان کەوتە سەر
ولاتی بابانو بوون بەیەکتی لەو ھۆزانە ی باجو خەراجیان دەدا
بە بابانەکان لەم کاتەو کە ھۆزی مەنگوڕ کەوتە سەر و ھەلاتی
بابانو ، تیران کەوتە خۆ بۆ ھروست کردنی ئازاوە و ھەرو بیانو
جاریک دڵنەوایی مەنگوڕەکانی دەکردو جاریکیشی دەتریساندن
ھەر بۆ دڵ نەوایی کردنیان بڕئ ئەرزو گوندی لە ولاتی
سابلاخ پێدان . لە ھەمان کات دا فرمانەرەوای سابلاخ ھەستا بە
کوشتنی کوڕی باپیراغا ی سەرۆکی ھۆزی مەنگوڕان ، ئیسر
ھۆزی مەنگوڕ ھاروژان و زۆر بەم کارە سەغەت بوون و ھەردەم
ھەلبان دەکوئایە سەر سابلاخ و تینان بۆ حاکمی ئەو شارە ھێنا ،
حاکم کەزانی ئەم ھەویرە ئاو زۆر دەکێشی و ئەگەر خوێنی
کوڕە کوژاو نەداو ھۆزی مەنگوڕ ڕازی نەکا ئاکامیکی خرابی
دەبێ و ولات دەشیوێ ناچار گوندی لوجین کە زیاد لە دوو

(۱) تاریخ السليمانية وانحائها ترجمة محمد جميل روزياني /

بغداد ۱۹۵۱ م ص ۱۵۶ وعشائر العراق الكردية ص ۱۰۹

وتاريخ العراق الحديث من نهاية حكم داود پاشا الى نهاية

حكم مدحت پاشا / عبدالعزيز نوار القاهرة / ۱۹۶۸

٧٧—٧٧ (بەندی ٥٩)
 ١١٤ ھەروەھا سیاحەتنامە ی
 ٧٧ — (بەندی ٥٩)
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە

١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە

١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە

١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە
 ١١٤ ھەمان سەرچاوە

بهیتو بالقرانهوه بهلام میژوویان نه نوسراوه و ئاکارو شاکاریان
له یاد کراون و بوونه سهربازی نه ناسراوی میژوو جا واتیستا بپئی
له ناودارانی مەنگوپ پیز ده کەین سەرچاوه شمان ئهو به لکه نامه
دهستنوسه به که له سهره ئای کتییکی دهستنوسی کتییخانه ی
ئهو قافی مەزکەزی سلیمانی ژماره (۲۹۵۹ - ۲۹۶۴) دا
نوسراوه

۱- بایراغای مەنگوپ که له سالی ۱۱۹۸ ی کۆچی =
۱۷۸۳ ی ز دا کوژراوه

۲- هه مزاغای مەنگوپ که له سالی ۱۲۹۷ ی ک = ۱۸۷۹
ی ز دا کوژراوه (۱)

۳- سواراغای مەنگوپ که له گه ل هه مزاغای دا سالی ۱۲۹۷ ی
ک = ۱۸۷۹ ی ز کوژراوه

۴- کاکه لاغای مەنگوپ که له سالی ۱۳۱۰ ی ک =
۱۸۹۲ ی ز دا مردوه

۵- بایراغای کوری هه مزاغای مەنگوپ که له سالی ۱۳۳۶
ی ک = ۱۹۱۷ ی ز مردوه

۶- موحه مەد کوپی بایراغای مەنگوپ که له سالی ۱۳۳۵ ی ک
= ۱۹۱۶ ی ز دا مردوه

(۱) وادیاره ئهو قەقی بان ئهو مه لایه ی که ئهم میژوانه ی له سەر
پشتی ئهو کتیه نویسون ده رباره ی سالی کوژرانی هه مزاغای
به هه له چووه چونکه هه مزاغای — وه کو پووینی ده که بنه وه —
تا سالی ۱۸۸۷ ی زایینی ژیاوه گۆفاسوی سروه ژماره
(۲۸) ل ۳۰

۷- فتاحی کوپ، همزاعای مەنگوپ کە لە ساڵی ۱۳۴۴ی

ك = ۱۹۲۵ ي ز مردوه

بەلام لەسەرەتای چەرخى يىستەمەوه هۆزى مەنگوپ ئەو
بەشەي لە خاكى ئيران بووه سەرۆكە كەيان ناوى حەمەدئاغا بووه
ئەو بەشەي لە عيراقيشدا دادەنيشتن سەرۆكيان ناوى حەسەن
ئاغا (فەقەي حەسەن) دوابى بايزاغا بووبە پەيڤسيان پاشا ئەو
حەسەن ئاغا بووبە سەرۆكيان و (۱) هاوبەشى شۆپشى مەلاخەللى
مەنگوپيشى كەردوو وەكو لە كۆتابى ئەم كەتیبەدا باسي دەكەين.
دواى مردنى حەسەن ئاغا ئەمى ئاغاى كوپى بوو بە
جىنشینی و پیاوێكى قەخۆشى و وریاو نوكتەزان بوو

۲- هۆزى مامش^۷

ئەم هۆزەش وەكو مەنگوپ دەپتە دوو بەشى سەرەكى

۱- بەشى گەورەيان لە ئيرانە لە پۆزەلاتى ئاوى لاوتن .

لە باكورى مەنگوپەكانو پۆزتاواى مەهاباد دەژين ، گوندى

پەسۆى گەورەترين دتيانە

(۱) عشاثر العراق الكردية ج ۲ ۱۱۵ - ۱۱۶ بپاڤ سەرگوزشتەي

عەلياغام لە ماموستا مەلا محمەدى شلماشى بەوه يىست بەپتويست

نەزانی ليرەدا بيان نووسم خوا ياربى بۆ بەرگى دووهم

شوينى خويان دەگيرن

٢- بهشی بچوکیان له عیراقن مامشه پهشکهیان پتی دهلین :
 نه مانه له چوار گونددا دهریان که ده کهوتنه لای باشوری ناوی
 ژاراوه له سهروهه یه مەنگوپه پوته وادیاره نه مانه وه کو جافه
 پهشکه له بهر دوور کهوتنه وه یان له خیله بنچینه که یان ناوی پهشکه
 یان خراوته سه ری

هه ندی له مامشانه هاوینان ده بنه شوانو شو انکاره و بو
 له وه پاندنی میگه له کانیا ن ده چنه کوستانه کانی سه ر سنووری تیران
 ههروه کو چۆن زۆر جار وابوه مامشه کانی تیران به زستان
 هاوونه دهشتی بیتوین و دهشتی کوپسنبهق ، ماموستا عه ززاوی
 دهلی له ئالتون کۆپرش هیندی له هۆزی مامهشی لی به یان
 لی ی بوو (١)

شایانی باسه که جگه له بابانه کان - موحه مه د پاشای
 په واندزیش هه ر چه نده بری له چه کدارانی تایه تیشی یلک هاو
 له پیاوانی بلباسی ، به لام زۆر جار هیرشی کردونه سه ری و
 ویتوویه تی سه رنه رمیان بکاو بیانخانه ژبر په کفی خو یسه وه
 به تاییه تی دوژمنابه تیه کی دژواری له گه ل هۆزی (مامهش) و
 (مهنگوپه) کردوه نه م خیلانه ی ناچار کردوه که په نا بهر نه
 بهر تیران و ناواری هه نده ران بین . هه ر نه میش سه وه کو وتمان -
 لیکی هه له وه شاندن و به کیه تی به کیه فه وتاندن

هه ر له م پوه بوو که (محمد پاشا) هیرشیکه به هیزی
 کرده سه ر هۆزی مامهش و نه فروتو نای کردن (هه مزاغای) (٢)

(١) العناثر العراق الكردية ج ٢ ص ١١٧

(٢) نه م هه مزاغایسه هه مزاغای مه شهو ر نه به لکو ر =

مهرۆکی خێله‌که‌یان بوو له‌گه‌ڵ دوو گۆڤو دوو براوو چوار
زیمی نزیکی‌دا له‌م هێرشه‌دا کوژران به‌مه‌ هۆزی مامه‌ش شه‌ق و
ق بوو شیرازه‌ی تیکچوو ئیتر ته‌م هۆزه‌ نه‌یتوانی وه‌کو جاران
شوو به‌زستان بگه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ ده‌شتی بیتوین و ده‌شتی کۆیسنجه‌ق و
وچه‌ی هه‌ولێر به‌لکو ناچار بوون له‌ ده‌ره‌وه‌ی سنووری عیراق
ا‌ زستان و هاوین به‌سه‌ر به‌رن و له‌ناوچه‌ی (سلێوز) و (به‌سوێ)
ه‌تا سا‌لی ۱۲۵۰ ی کۆچی — ۱۸۳۵ ی ز مانه‌وه‌و بوون به‌
ه‌ایای تیران ئیتر (محمد پاشا) بوو به‌هۆی نه‌وه‌ی که‌ ته‌م
یوه‌ندیان به‌عیراقه‌وه‌ نه‌میته‌و نه‌یان توانی بگه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ مه‌لبه‌نده‌کانیان
چار ناوچه‌ی لاجان‌یان کرده‌ زی‌لو نیشمانی خویانو له‌وه‌ی‌دا
بێ‌گه‌ڕ بوون ؟

هونري مائش ددبته چوند تيره يه کي جيا جيا له مانه !

(۱) ھەمزاغایی (۲) مەربوکی (۳) مەربابە کرە (۴) فەقئ
 وەتمانە (۵) جەمالە (۶) کاسوری (۷) جۆخۆر (۸) بلۆھەند
 (۹) دەم بۆر (۱۰) کراودلە (۱۱) بەبی (۱) بېئى لە گوندە—
 کانی شیان ئەم گوندانەن

سنگان ؛ ئەمیر ئاباد ؛ ئەلئى وان ؛ شاوانە ؛ گەردگاشە ،
 بېئراوا کورک ئاوا ؛ ئال ئاوا ؛ فرۆش ئاوا ؛ نەرزىوا ،
 پوش ئاوا ؛ کانی سورک ، خرشت ، بېمەرتە ؛ ھېھە ؛
 بېئریان ؛ شېوھەسەک ، دراوا ، زما (۲)

ئەم ھۆزى مامشە لە ھۆژگارى ھەرىق دەرویش پاشادوانە
 دەورو بەرى سالى ۱۲۶۷ ى كۆچى = ۱۸۵۰ ى زايىنى
 دەورئىكى گرىنگيان ھەبە لە ھەوداوە کانی ئەو سەردەمەدا ئەو
 کاتە سەرۆكى ھۆزە کە ناوی پېرۆت ئاغا بوو شایانى باسە کە
 ئىبراھىم سولتان کە مامى باوکی ئەم پېرۆت ئاغا بە بوو کانی
 خۆى بۆ ماوەى چوار پېنج سالى ھەرمانە ھەوای سەلدوز بوو زۆر
 بەرکەو پێكى ئىدارەى داوہ

بەپېچەوانەى عەشیرەتى مەنگو پېشەوہ ؛ دەلین عەشیرەتى
 مامەش زوربەى کات لایەنگرى حەکومەتى ئێران بوون ؛ تەنانەت
 کاربەدەستانی ئێران بەدەبەسنى ئەوہى عەشیرەتە کوردەکانى ولاتى
 عوسمانى بەلای خۆيانا ھابکېشن ، مافىكى زۆريان دەدا بسە
 سەرۆكى عەشیرەتە کوردەکانى ولاتى خۆيانو دەمیان چەور

(۱) العائثر العراق الكردية ج ۲ ص ۱۱۷ وخلاصة تاريخ

الکرد وکردستان ص ۳۱۱

(۲) ھەمان سەرچاوە ص ۱۱۸

شېخ عوبەيدوللاش كە كارى خۆي قابىم كىردىبو ئامادەى
 ھىرش بۇ سەر تىران بوو ؛ ياخي بوونى ھەمزاغى لەو دەمەدا
 بەشانس داناو يەككە لە خەلىفەكانى خۆي بەناوى (شېخكەمال)
 كەلە سەيدەكانى گوندى (خالدار) و خەلىفەى سەيد تەھى
 باوكىشى بوو ناردە لاي ھەمزاغاو بۇلاى خۆى پاي كىشا ؛ ئەو
 ھۆى چوونى ھەمزاغا بوو بۇلاى شېخ

ئىر شېخ پاش كىشانى نەخشەى شەپ ھەمزاغى لەگەل
 شېخ (عبدالقادر) ى كوپى خۆي كەئەودەم لاوئىكى بىستسى
 سالانە بوو ؛ پەوانەى تەرگەوہپو مەرگەوہپو كىرد
 ئالەو كاتەداو ھەر لەھەنگاوى ھەولدا ھەمەد ئاغاى مامەش
 لەگەل (بيوك خان) ى پەئىسى قەرەپەباغان ھاتتە سابلاخو
 چاويان بەحاكم كەوتو پىيان پانگەباند كە تاكوو ئاگرى شەپ
 بلىسەى نەستانوہو دوژمن ئەنبا دوو ھەزارو پىنج سەد كەسى
 پياو لەگەلە ، باھەلكوتىنە سەرىو ماوہى ھاتتەپىشى پىئەدەبن
 ئەم كۆپلەبەى بەپى ھەمزاغا ئامازەبە بۇ ئەو ھەلوئىستەى
 ھەمەد ئاغا

ھەمەد ئاغا سوار دەبوو

دەھات لە بۇ سابلاخى

پرسى بە حاكمى دەكرد

ماشاللا چەند نادرم

دەستم دەگەل بدەننى

ئەز پىئەبەى لى دەگرم

بەلام حاكم كەبەجارتك قەلمى دەستو پىئى شكاوہوھىچ

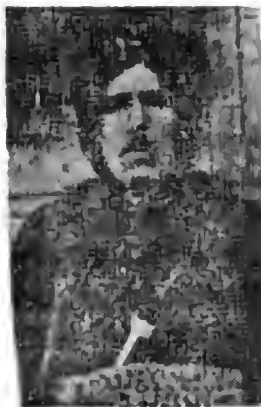
بهر یاریکی بۆ نه دراو نه یترانی وه لایمکی به که لکیان بداته وه نه وانیشی
 واته همه داغاو بیوک خان که وایان زانی چی دێ خۆیان پیاو
 خراپ نه کردو پالیان دایه لای شینخو ره گه لێ که وتن به لام به نا
 به دلی و ناعیلاجی خه به ری ره گه ل که وتنی همه داغاو بیوک خان
 به جاری حاکمی تۆقاندو هه رچی زووتر له ته وای دهست وینوه ندو
 هیزه کانی خۆی داوا کرد که به پێی که ون بۆ نه ورێزو خوشیان
 سابلاغ به جێ بێلن

شایانی باسه که همه داغای مامهش له کانی داگیر کسردنی
 میانداو دا لای بناوی به دهسته وه بووه و زۆری ژنو مندالی
 بیچاره ده رباز کردو ونو یارمه تی داو

سالی ۱۹۰۸ ی ز همه داغا له ناوچه ی شتو له گوندی
 نه لۆس کۆچی دواپی کردوه و گلکۆی له و دێبه له قه برستانی
 (شینخ ئالی ته ورێزی) ئیستا ماوه له دوا ی مردنی همه داغا قهره نی
 ئاغای کۆپی سه رۆکا به تی هۆزی مامه شی کردوه وه کوه ده لین
 قهره نی ئاغا هه وه ل کهس بووه له ناو عه شیره ت دا که موعه للیمی
 راگرتوه و کۆپه کانی ده به ر خویندن ناوه (۱)

قهره نی ئاغا زۆر به فیزو ده عیه بووه له گه ل تۆکه رو ژبه ر
 دهسته ی خۆی دا زۆر که م بێزی هاتوه قه بیان له گه ل دا بکا
 قهره نی پاشاشی پێ گوتراوه ، پیاویکی به سامو هه ییه ت بووه ،
 ناو بانگه شو شوره تی هه بووه حه سن زیره ک له گۆرانیه که ی دا که
 ده لی

(۱) له کتیی (سرزمین زردشت ؛ رضائیه / تألیف علی دهقان
 انتشارات ابن سینا / چاپ اول) وه رگێراوه .

۱) (رېښه قهره نى ئاغاي مامەش)

(خۆ من رادوى دىولەت نىم دام تىن بۇ قەسە باسان)

(خۆ من قەرە نياغا نىم سەركە عىلى بلباسان)

مەبەستى قەرە نى ئاغاي مامەشە دىواخاننى (قەرە نياغاى مامەش) بىش بوۋەنە نمونەى قەرە بالقى و فراوانى و زۇ مەشهورو بەناۋانگ بوۋە بېستاش بۇ نمونە لەميانەى قەسە گفت وگۇدا دەھىزىنەو دەكرېنە شاپەتو بەلگە ديارە بىش قەرە نى ئاغاش دىواخان ھى ھەمە داغاي باۋكى بوۋە ھەر ھەمان قەرە بالقى بەخۇرە بېنۋە حاجى قادرى كۆبى كەلە قەصيدە بەكى (۱۲) شېئىرى دا مەدھى خېۋەنى ئاغايەكى لاجانى دەكا دەبى مەبەستى دىواخاننى ھەمە داغاي مامەش بى نەك قەرە نى ئاغاي مامەش چونكە ھەمە داغا

ھاوشانی ھەمزاغای مەنگوڭ بۆ ھەم سەردەمی حاجی دا ژیاو ھەم
بۆ چۆنەش لە دێرە شیعەئەکی قەصیدە ھەم ھەردە گەرم کە دەلێ (۱)

ھەر ھەك ئەلفی جانە سترونی لە سگۆون دا

نەك تابیی غەیرە مۆتەحەرریك ھەكو ھەمزە

جا ھەرچەندە مەمۆستا مەسوود موحەممەد لە كۆتیی حاجی
قادر كۆبی (ج ۲/ ۲۳۸) ددەرموئ قەصیدە ھەم ھەدحی خێوئەتی
قەرەنی ئاغا دەكا بەلام مەن وای بۆ دەچم مەبەست ھەمەداغای
باوکی قەرەنی ئاغا بێ چونكە ھەمەداغا ھاوچەرخی ھەمزاغای
مەنگوڭ نەك قەرەنی ئاغا كۆبی،

ناشكراشە كە حاجی ھەم بەیتەدا سگۆونی ئەلف دێت بە
مەدح و بزوژی ھەمزاغا دێت بەزەم لەزبەر پەردەئە ئەوربەدا
ھەمزاغا دەشكێت بۆ مەدح كراو ھەم خۆئە ئەو ھەمەشە لەیاد
نەكەین كەزۆر لە سەرەك ھۆزەكانی مەمش و پیرانو مەنگوڭ
ناویان قەرەنی ئاغا بوو

(۱) بۆ تەواوی دەقی قەصیدە ھەم سەیری دیوانی حاجی قادر
كۆبی لێكۆلینەوئە سەردار میوانو كەریم شارەزا چاپی
سالی ۱۹۸۶ ز ل ۱۰۸ — ۱۰۹ ھەروەھا كۆتیی حاجی
قادر كۆبی / مەسوود محمد ج ۲/ ۲۴۶ — ۲۴۷ بگە

۳ - ھۆزى پىران^۷

ئەم خېلەش تىرە بەكى بلباس و گىرنگىزىن بەشپەتى پاپوردى
 ئەم خېلە پىرە لە پروداوى سەيرو سەرسوپھىنەر يەكەم
 سەرۆك ھۆزبان — كەناوى كەوتىتە ناو مېژوو ھە — نساوى
 قەرەنى ئاغا بوو ؛ دەروپش پاشا لە كىتىسى سىباحەتنامەي حدوددا
 ناوى ھېناو ھە دەلى كاتى خۆى شارى (خوى) خستۈتە ژېر
 ركبى خۆبەو ھە زۆر بەجوانى ئىدارەى داو ھە

ھۆزى پىران بەگۈنرەي كىتىسى (سىباحەتنامەى حدود) لەم
 تىرەو بەرەبابانە پىك ھاتو ھە

۱ — مورك پياوماقۇل و سەرۆكىان سالى ۱۲۶۳ ى ك
 ناوى پۇستەم ئاغا بوو ھە

۲ — پەرچم

۳ — ئەحمەد ئالىكە

۴ — ھولەملە

۵ — جەسەن ئاغاىيى

۶ — مخازنە

۷ — سەبرىمە

۸ — فەقى خلىا ، سەرۆكىان كوئىخا موسا بوو ھە

۹ — وەستا پىرە

۱۰ — بيوا

۱۱ — ھەرن سەما

١٢ - قون هەلکەپنە (١)

کەچی مامۆستا ئەمین زەکی بەگ بەشێوەیەکی ئێرەکانی
پیران باس دەکاو لەپڕێکیانا بەهیچ جۆرێک لەگەڵ کتیبی
(سیاحتنامە) دا بەک ناگرنەو، هەر چەندە ئەمیش هەرکردونی
بەم دواژە تیرەبەیی خوارەو.

(١) ،وخانە (٢) پەرچم (٣) صوریك (٤) یوسف خلیفە
(٥) سەبەریمە (٦) سەنا (٧) وەستا پیرە (٨) ورمزیار (٩) نانە کەلی
(١٠) حەسەن ئاغایی (١١) مەمەندە شینە (١٢) پاو (٢)

بەکتیکی ئێرەسەرۆک ھۆزەکانی بێلاس (پیران) نساوی
کانەبێ فەقی وەبسی بوو، دانیشتووی گوندی (گولەکن) ی
نارچە پانیە بوو، خوارزای کوێخا مەرەزی فەقی خەلیفەبوو؛
ھاتوچۆی گەرمین و کوێستانی کردو، پیاویکی ئازاوجەنگەر
بوو، بەلام بەداخووە ژینامەی ئەنوسراو، وەکی کەش ئەوئەندە
ئەفسانەیی جۆراو جۆری بەدەم ھەلبەستراو، ئێسان ئاتوانی لێ
حیکایەت و سەرگوزەشتە زۆرانە مێژووییکی ئێزیک لە واقعەو بە
دەست یێتی ئەنەت دەلێن ھاوچەرخی خان ئەحمەد خان
ئەردەلانی بوو، و کاتیک کە خان ئەحمەد ھێرشێ بۆ سەر بێلاس
کردو، دژی جەنگاو، و کوشتاری زۆری لە ھێزی خان ئەحمەد
کردو، ئێستا ئاوبانگی ئازابەتی کانەبێ لە بەیتو بەلقورە
گۆرانی فۆلکلۆری دا ھەرماو بەدەنگ دەگوتری

کانەبێ فەقی وەبسی

(١) سیاحتنامە حدود

(٢) خلاصۃ تاریخ الكرد وکردستان/ محمدامین زکی بک ص ٣٩١

سمیل جینی تاووسی

له غه نیمی ناترسی

وه کو ده لینی کانه بی لهو شهردا که لاگه ل خان محمد
خاخدا کردوبه تی کوژراوه و ژنی کانه بی که ناوی (خوازی)
بووه لاواندوبه تیوه و گو توبه تی

نهمال ماوه نه مالی جاران

توز که ورتنه سهر چینگ و په شماران

له وخت کاری له وخت نکومی

پمی کانه بی سهری له ناسمان بنی له نکومی

هه ل ناکه وخت پیاویکی وهک کانه بی

له دائیره ی پاشایان ؛ کوره کوره ی ده پومی

به لأم سده سهیف له بهر خانی محمد خانی ده چومی

دیساه خوازی ده لینی

کانه بی ! چهند چاکی چهند باشی

خوازی رازی نه ده بو به قوطنی به قوماشی

نه مسال کهس پای ناگری نه به کاره کهری

نه به قهره واشی

فرمیگی خوازی ده هاتنه خوارئ وهک جوگه ناشی .

کانه بی شیره که ی له بنه مالان

سهر کرده ی عیلى بلباسان

پاوچی به که ی گاه کو توبه کاران . هتد

میستا نه خیله به تیکرایی بو به دوو بهش

بهشی به کم له تیرانه له روزه ناوی روبری لاوین له

باکورې مەنگوړو نېړیک شاری خانو پوژهلانی گهروی زینوی
 شیخی که سنووری عېراقو ئیرانی پیاده کشتی و ده که وېته پوژ—
 هلانی ناوچه ی باله که ده ژین بری له و گوندانی که له و ناوچه به
 ختلی پیرانی لی به ئەمانه (۱) کلکین (۲) زهرکه (۳) قەلات
 (۴) قەرەنی ئاغا (۵) گرده سوور (۶) خانه (۷) کۆنە لاجان
 (۸) ترکه سرو (۹) دلاوان (۱۰) درمکه (۱۱) دېلّز (۱۲) بادیناوا
 له سەرەتای سەدە ی بیستم دا سەرۆکی ئەم ختله له ئیران ناوی
 محمد امین آغا بوو

بهشی دوهمی ختلی پیران له عیراقن له دهشتی بیتوین و
 کۆیسنجەق و قەپەجۆق هەولێرو دەورو بەری هەروا له دهشتی
 شارەزورو سلیمانی و ناوچه ی شاربازێرو سېوەیل ده ژین
 هۆزی پیران تەنیا له دهشتی بیتوین دوازه گوندیان هەبوو
 هەرە به ناو بانگیان گوندی سەرخومە به سەرۆکه که یان نسای
 حەمە داغا بوو هاوچه رخی حەماغای کۆیسە بوو دواي ئەو
 سواراغای کورې له شوینی دانیشتوو دواي ئەو سەیلایا بوو ئە
 برا گەورە یان (۱)

ئەم پیرانانی بیتوین — جگه له سەد مایک ئەبی — هەموو
 نیشتەجی بوون و فەلاحەت دەکەن ئەو سەد مایە شیاھ ھێندیکیان
 نیوہ کۆچەرو ھێندیکیان شوانکارە بوون مینگە لەکانیان لەگەل
 خۆیان دەبرد بۆ کوێستان . وە کوو دەلێن برینگیان مینگەل و ئازەلی
 حەماغای کۆیەیان بەختو کردوو ؛ هەر وە کو چۆن زوربە ی
 شوانکارە کانی حەماغا له عەشرەتی مەنگوړو (خدر مامە سینی)

بوون کما بزانم ئەوانیش هەر سەر بەمەنگەرپانن سالانە گەرمین و
کوێستانیان پێ کردون (۱)

ئەو کاتەش کە حەماغای گەورە لە گەل ھۆزی شێخ بوزەبەنی دا
ناخۆشی دەبێ بلباسەکان (ھۆزی پیران) بەدلو بە گیان لایەنگری
حەماغایان کردوو لە پێزی چە کداری ئەم دا دژی شێخ بزینی
جەنگاون

مامۆستا مەسعود موحەممەد دەلی

شابانی باس کردنە بێتم بەدریازی ئەو ھەراپە واتە
— ھەرای بنە ئەم ھەفووری و شێخ بزینی — بلباسەکان یاریدە ی
حەماغایان داوہ چ بە پیاوچ بە مال پەنگە ھەراکە بەر ئەو پوژگارە
کە وێبێ کە حەمە داغای باوکێ سواراغا سەرۆک بووہ چونکە
جاری سواراغا لە تەمەنیکی شلکدا بووہ کاکە زیاد خۆی ئەم
لایەنە یاریدە ی بلباسەکانی بۆ گێرنامەو ئەویش لە خەلقێ دێکە ی
بیسووہ ج خزم چ پێگانە چونکە وەلادەتی لە ۱۹۱۴ ز بووہ کە
پاش ھەراکە دە گریتەوہ یاریدە ی بلباسەکان بۆ حەماغا تەنھا
تەئولی دۆستایەتی و وەفاکاری ھەلە گری ئەو ئەو ی کە ناگر
پریان لە خۆیان کردووہ گوا یا لە دووا پوژدا ھەرا یەخە ی
خۆشیان دە گری چونکە لە خەیا لیش دا شێخ بزینی ناگەنە
ھەریمی بلباسان ، خۆ ئە گەر لایەنی بەرژووەندی پوئیان پەچاو
بکرا یە ، دەبوو بلباس دۆسی شێخ بزینیان بونا یە چونکە
غەفووریەکان لە بیتوین مومکینە تەنگە تاوکەری بلباسان بن و

(۱) حەماغای گەورە / مەسعود موحەممەد بەغداد ؛ دەزگای
پۆشنیری و بڵاو کردنەو ی کوردی / ۱۹۸۶ (ل ۴۴)

پى دە چى قەدرى ھەماغا لاي بلباسە كان پايدە كى بلبندى ھەبووبى
 ئەو ھى راپاستىش بى من خۆم شايدەدى قەيە كى سواراغام بەر
 لە مردنى بە دووستى سالى لە مونا سەبە كە مامم من ميسوانى
 نيو ھۆزەى بوين لە (سەرخمە) قەيە ھەموو لايەكدا شربتەي
 ھاويشتو كشايسە ھە سەر ناكو كى سواراغاو غەفووپەيسە كانى
 نيشتە جىي ھەرىمى يىتوئىن و شالە بە گيان كە پتر لە سەر ھەوئراغا
 حىساب دەكران سواراغا بەسوئندە ھە گوتى ئەگەر كورى ھەماغا
 بە تىلبان لىم راپكشى و لەپوى ھەلگە رايە ھەخۆم بەپياو نازانم
 ئەما لەج ئاغاى دىكەشم گەورەيى پى قبول ناكرى
 ئەمەى گوت كە لەو دەمەدا ھاوچۆى لەگەل كا كەزىادىش نەبوو (۱)
 ھەكو دەلبن : نىزاعىك لەئىوان ھەماغاى كۆيە ھەمەداغاى
 سەروكى بلباسان (باوكى سواراغا) لەسەر زەويە كى بەينى دىنى
 خدرانى ھەماغاو سەرخمەى ھەمەداغا دىتە پىشە ھە نىزاعە كە لاي
 دادگاي كۆيى دەيىرى ھەماداغاي بلباس كە دىتە كۆيى بۆ
 موھاكەمەى ئەو كىشە بە عادەتى خۆي لەلاى ھەماغا ميان دەبى
 ھەماغا دەلى تو نىزاعى ھەبە لەگەلەمدا دەبىنم ھەر لىم ميانى
 ھەمەداغا دەلى ئەگەر لە يىتوئىش دەركەى ھەر لەخۆت ميان
 دەبم ئەدى لەكى ميان بىم ، فەرموو جىگەيە كم نىشان بىلەو
 سەري ھەلاغم دامالئە ھەتا بۆم ھەماغا بى دەنگە ، دەبى بۆ
 سەبەنە خەبەر بەحكومەت دەدات كە نىزاعم لەگەل ھەمەداھا
 نەماو زەويە كە ھى ئەو (۲)

(۱) ھەماغاى گەورە / مەسعود موھەممەد ل ۵۴

(۲) ھەمان سەرچاوە ل ۸۵

ھەر لەبارەى پەيوەندى ھۆزى بلباسى دەشتى پىتوئەو بە
 خىلى غەفوورى پەو بە ھەماغای گەورە سەرۆکیاھ پەووە مامۇستا
 مەسعود موحەممەد ئەم سەرگورشتە بە دەگىر پەتووە دەلنى
 لە بارەى ھەراى نىوان ھەماھاو شىخ بىزىنەو مەراد
 ھىکابەتھى خۆشکەلە لەزارى پەحمانى کوپخا ھەوئى شاخە
 پىسکە (پەحمان مامى مرادە) دەگىر پەتووە کە گوتووەتى ھەمەد
 تىمارى ھەلەقى دىي تىمارۆك بۆي باس کردم گوتى بە ھەمەخىلى
 لەگەل شىخ بىزىنەکان بۆم وردە بەندم بۆ دەگوتن ناویان ناوم
 ھەمەد ھەيران شەوئک لە دیواخانى توفیق ئاغا لەدبى خرابە
 دانیشبووین بەکتک گوتى مالمە دۆمىک ھاتوون خواوہ نەکیان
 ھەيرانى خۆش دەلنى توفیق ئاغا بەدووی داھەنارد کە ھات
 داواى ھەيرانیان لى کرد ئەویش دەستى خستە بناگوئى و تى
 ھەل کرد

ھەيران وەر، لە ئاوي غازى
 باخوا دزەبى برايماناگان بمرى
 ئەو پۆ ھىچ ھەشیرەت خۆي لەبەر پاناگىرى
 ھەمەد تىمار گوتى منیش دەستم لەبناگوئم ناو پاسامە ئەم
 ھەيرانە

سواران لەمن ھەر پەوہ پەوہ
 نىچىرى خەلک تەپرو توولە
 بەلام نىچىرى توفیق ئاغا قولینگەکی شاپەر بەخووناوہ
 ھەمەد تىمار گوتى کە لى بوومەوہ توفیق ئاغا دەمانچەکەى
 ھەلکیشاو پەوى کردە کابراى دۆم و پىي گوت سەگباب دزەبى

كەي پياۋى ۋە ھايان ھەبۈە ئەگەر ھەيران دەلىنى ۋەك ھەمدە
 بلىق ھەمدە ھەيران دەزانى زۆر نەمايو دوومەكە بكوژى ؛
 زۆرى پىنەچو گوتيان چەند كەستىك لە كۆيەۋە ھاتون بە
 ئەمرى توفىق ئاغا لىنى پىرسىن چ دەنگىش باسە ؟ گوتيان ئاغا
 ئېمە ئەۋەندە دەزانىن بەيانى مشكى و پىشتىنى كۆيى و بلباسى پىرى
 ئېرە دەپنى ھەماغا زەخىرە بەكى زۆرى لەبۇ نىمارۆك و پىيازۆك و
 ئو دىيازەنى نىزىك بە ئېرە ناردوۋە

تومەز قەسى كاپراكان راست بوو سەپنى تارىلكو پرونى
 بەيانى نەقە لە دەۋرى خرابە دەستى پىنەچو شىخ بىزىنەكان بە
 پەلە بۆى دەرچوونو بەرەو زى تىيان تەقاند ؛ مەشكەسەكى
 گاۋەسى گەۋرەي مالى توفىق ئاغا بەسىن پاكەۋە بوو پىر لە ماست
 بوو بۇ ژەنن بەجىن مابو سۆزىكى بلباس تەقلەكوت چوۋەپىش
 دەرگاي مالى توفىق ئاغا كە مەشكەكەى دىت لە ۋە لاغەكەي
 دابەزى و مەنچەلىكى راكىشايە بن مەشكەكە خەنجەرەكەي
 ھەلەكپشاۋ گوتى قوونە پەسوولە بۇ كەبىتە خەنجەرىكى لەمەشكە
 كە كوتار ماستو ماستاۋ ھاتە خوارەۋە مەنچەلى پىر كرد ئىنجا
 ئەسپەكەى ھىتابە سەر مەنچەلەكە (بىن گومان ئەسپى ھەرام ھەز
 لە ماستاۋ ئاكا) (۱)

ھىكايەتەكە لايەنى ھارىكارى بلباسان لەگەل ھەماغا دا
 رادەگەبەننى كەبە شىۋەبەكى گىشتى و وپنە لەشكر بوۋە ئەك تاكو
 تەراى بەك دوو نۆكەرو چەند بۆرە پياۋىك
 پىكەكوت ۋە ھابوۋ لەشەرى چنارانش بلباسەكان لەگەل

مەلا ھەمىزغا دا بەك پەرق بولۇپ، باش بىزنىڭ ئۇسۇل سواراغانە، بولۇپ
 سەيلاغاى كۆپە گەورەى كەجارتى نەش پەسكابو سەرۈك ھۆز
 بو بۇلباسەكان لەدى قايىمەكارى و دوستايىيان كىردبوو كە
 مالى سەرۈكيان چەند سالىك بوو لە سەرخمەوہ بۇ ئەوئى
 پەگۈستبوو بۇلباسەكان ھىرشىيان نەكرابە سەر ؛ بەلام بى گومان
 دەستەو كەرييان ھەتا مردن دەبوو چونكە چ جىگىيان نەبوو لە
 ھەلەتتە خۆى بۇ ھەلەكۈت دەشتايى بىتۈن كە نىشمەنى بۇلباسەكانە
 بارىكى تايەنى بەملەدا بىيۈون چونكە ھىچ شاخو ھەلەت ۋەپەلەنى
 تايەنى خۇيانيان نىيە پىوہى قايم بىن ھەرچى شاخى دەورى
 بىتۈن ھەبە ھى غەبرى بۇلباسە ئاۋو بەراۋى بىتۈنەش بەزورى
 ئەمىرى بوو ئەم ھەلەكەۋتە ۋەھى لە سواراغا كىردبوو كەواھەتا
 بۇى بىكرى دلى قائىمقام موئەسەپەپ رابىگىرى ھەر ئەم
 ھەلەكەۋتەش بوو تا پەدەبەك داخۋازى دەكرە كە بۇلباسەلەگەل
 خاۋەن مەكەكانى بىتۈن بەدۇستايەنى رابوئىر بۇ ئەمەى ھەراى
 ناۋ بىتۈن بى ئاگىيان نەكا لە دەس درىژى جىراتە شاخاۋىيەكا—
 نىان ھۆزەكانى خۇشناۋو ئاكۋو شىلانەو پۇدەرى بۇ بۇلباسەكان
 جىى مەرسى بوون (۱)

ئىرەدا سەرگۈرشتەبەكى لاۋەكى ھەبە پەبەندى بە ھەمەد
 ئاغاى بۇلباسەۋە ھەبە تىچىنى ئىرەى دەكەم سەرگۈرشتەكەش ئەۋەبە
 دەلەن

لەپش سالى ۱۸۷۶ ى ز كەمەممود بەگى مىرى خۇشناۋ
 لە دەمەبەندى گۆمەسپان دەبى ھەمەدئىساغاى بۇلباس لى مىۋان

دەبىي مەحمود بەگكە ئەسپەنى زۆر باش و پەسەنى دەبىي كۆپى
 ھەمەدئاغا كەناۋى مامەند دەبىي ئەسپە كە دەبىي و بەباۋكى دەلى
 بابە ئەم ئەسپەم بۆلەمىر بىكەرە ساۋكى پەنى دەلى كۆپم !
 مىر ئەم ئەسپە نافرۇشتى بەلام بېرۇ دەستى ماچ بىكەرە داۋاۋىلى بىكەرە
 دەت دائى ، كۆرە كە دەلى (بابە بۇجى دەستى ماچ بىكەرە
 پارەمان ھەپە دەبىكەين) مىر بەم قەسەپە دەزانىتەۋە زۆر پەنى
 ھەل دەستى بەپىاۋىكى خۇ دەلى : بېرۇ ئەم ئەسپە پە بۆدەرەندى
 گومەسپان و لەسەر پەنى بلباسان بۆ جۇت داپەستە ، ھەمەداۋاۋى
 بلباس لە گەپانەۋەدا ئەسپە كە لەزىر نىيرى جوت دا دەبىي و بە
 كۆرە كە دەلى (كۆپم مىر لەپەنى تۆ كەباسى پارەت كۆرە
 ئەسپە كەى كۆرە ۋە لاغى جوت (۱)

ھۆزى پىران — ۋە كۆ ھەم ھۆزە كۆرەكانى سەرسنور —
 چونكە لەسەرسنورى دەۋلەتى عوسمانى و تىران دا ژباۋە پۇلىكى
 پامبارى تايەتى ھەبۋە ھەر بۆپەش زۆر جار ھىزى سوپاۋى
 عىراق و تىرانىش ھىزى كۆرۈنە سەرى دوكتو جەلىلى جەلىلى
 دەلى كۆردى خىلەكانى سەرسنورى دەۋلەتى عوسمانىش
 بەتايەتى خىلەكانى زوۋدى (مەنگوۋ) و پىران ھەر كەتەنگاۋ
 بوون ئەچنە ئەۋدىۋ (ۋاتە بۆ ناۋ سنورەكانى تىران) و خىلى پىران و
 مەنگوۋ نە ھەموان ناپەحت ترن

جا ئەم دۆخە بەم جۆرە پەيداۋو ؛ لەم دوو مالىۋى دۋاۋى دا
 كار بەدەستانى ناچار كۆرە يان ھىزى سوپاۋى بىترەنە سەركۆردەكانى

(۱) خۇشناۋو خۇشناۋەتى كەمال خورشىد مىران ، بغداد ۱۹۸۵

خۆیان بەو نیازەى لغاویان بکەنر هێمنیان بکەنەوه یاخود هێزی سوپایى بێتێرنە سەر سنوور بۆ ئەوهى کوردەکانى دەوڵەتى عوسمانى لە سنوورەکانى دور بخاتەوه ، سالى ١٨٨٦ رابوردو واتە سالى ١٨٨٦ ی ز کوردەکانى خێلى پیران لە سنوور پەڕینەوه و هااتە نساو خاکى ئێرانەوه ئەمە بووبە هۆى ئاژاوە و لەئەنجامدا میریى هێزی سوپایى ناردە سەریان (١)

عەززاوى دەلى هۆزى پیران ئەو کاتە قەرەنى ئاگاسەرۆکیان بوو لە دەورو بەرى کۆیسىنجەق بوون ناپەخت کران و قەرەنى ئاغا چوو لە کەربەدهستانى میریى لەکۆبە نساوەزایى خۆى دەرپى بەلام کەربەدهستان گۆبان بۆ شکواکەى رانەگرت و بە ئاومێدى گەڕایەوه لەهەمان کاتدا ئێران هێزى ناردنە سەر و وێستى لەناویان بەرى بەلام پێش ئەوهى بەگۆبە کدا بچن رێک کەوتن و باجو خەراجى خۆیان دا بە ئێران (٢)

شایانى باسە کە هۆزى پیران لە شۆرشەکەى شێخ عوبەیدوللا دا ئەنیا لەناوچەى لاجان خواوەنى دوو هەزار چەکدارى پیاو و هەزار سوارەى شەپکەر بوو (٣)

شایانى باسە کە بلباسەکانى ناوچەى سیوەیل و شارباژێر و قۆلجە هەر لە هۆزى پیران ؛ ئاگاكانى شیوە کەل و بەرهەبابە کانیان

(١) راپەرینی کوردەکان سالى ١٨٨٠ ی ز وەرگێڕانى دکتور جەلىلى جەلىلى (ل ١٢١)

(٢) عشائر العراق الكردية ص ١١١ هەروا سیاحتنامەى حەلەد ل ٧١

(٣) راپەرینی کوردەکان (هەمان سەرچاوە) ل ٢٠٤

له ناوچهی سیوهیل ده‌ورو به‌ری بۆ خۆیان ده‌ماو ده‌م بیستویهانه
 — دیاره نژادی خوشیان ده‌زانن — هەر ده‌چنه‌وه سەر هۆزی
 پیران (۱) و سه‌لیم ئاغای باپیریان که‌به سه‌لیم شیوه‌که‌لی مه‌شه‌وره
 کوپه‌زای عوسمان ئاغابه ئهم عوسمان ئاغابه سه‌ره‌زکی هۆزی
 پیران بووه (۲) هه‌موویان ده‌چنه‌وه سەر باپیره گه‌وره‌ی خۆیان
 که‌ناوی پیرانی وه‌یسی بووه ئهم پیرانی وه‌یسه‌یه وه‌کو لاله
 سه‌رحه‌دی جاف و هه‌مز اغای مه‌نگوور ناوی چوه‌ته ناو فولکلۆری
 کوردی به‌وه شۆره‌ت و ناوبانگی پیاوه‌تی و ئازابی و نابده‌ی
 زۆری هه‌یه

ده‌باره‌ی ئاغایانی شیوه‌که‌ل یان بلباسه‌کانی شیوه‌که‌ل
 (خالفین) ده‌لێ هەر چه‌نده بابانه‌کان چه‌ند گوندو ناوچه‌یه‌کی
 سیوه‌یلی یان به‌ ره‌سمی پێشکه‌ش سه‌لیم ئاغای شیوه‌که‌لی و خزماتی
 کردوه به‌لام نه‌یستراوه که‌ئهم ئاغایانه‌ گوندیکیان به‌ناوی خۆیا نه‌وه
 نابۆ کردبێ به‌لکو زۆر به‌ڕێک‌و‌پێکی له‌ گه‌ل ره‌شه‌ خه‌لکه‌ که‌دا
 پوژگاریان به‌سه‌ربردووه نه‌ئاگا‌کان زۆلم و زۆریان له‌ خه‌لکه‌ که‌
 کردوه نه‌خه‌لکه‌ که‌ش سه‌رپێچی فرمان و ڕای ئه‌وانیان کردوه به
 پێچه‌وانه‌ی ئاگا‌کانی پشده‌ر که‌ئهمان به‌زه‌بری سیلاح و هێز خۆیان
 به‌سه‌ر ره‌شه‌ خه‌لکه‌ که‌دا چه‌سپاندووه ده‌یان پو‌تینه‌وه (۳)
 تهنانه‌ت سه‌رده‌مێک ئاغایانی شیوه‌که‌ل له‌ شاره‌زوورر بازبانو

(۱) به‌رێک ده‌لێن له‌ عه‌شیره‌تی (سیوه‌یلی) ن

(۲) کرد ، ترک ، عرب / خالفین وه‌رگێڕانی جرجیس

فتح‌الله ل ۹۶

(۳) کرد ترک مەرب هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو (ل ۹۶)

ناوچه‌ی ماوه‌تو شینکایه‌تی یه‌وه زه‌کاتو ملکانه‌و مه‌رانه‌بان بۆ
چۆنه‌وه

جاوه‌کو نو‌سراوه‌و بۆه‌ ده‌لین سه‌لیم ئاغای شیه‌که‌ل
له‌ ره‌ژگاری خۆی دا پیاوێکی ئازاوو لێهاتوو بووه‌ له‌ شه‌پیکا
له‌ له‌شکری باب‌نه‌کن دا ئازایه‌ته‌کی که‌م وینه‌ی نواندوه‌ له‌ مه‌پروه‌وه
پاشای بابان زۆر پێزی ئی گرتوه‌و له‌خۆی نزیک کردۆته‌وه‌و
ناوچه‌ی سیوه‌بیلی پێ به‌خشیوه‌ (۱)

پیره‌مێردی نه‌مر ده‌فه‌رموی (۲)

حه‌که‌مه‌دارانی بابان به‌ناوبانگی دلاوه‌ری به‌خشنده‌پیه‌وه‌ له
قه‌له‌مه‌ردوی کوردستانه‌وه‌ پیاوی ئازایان که‌ نه‌هات ده‌یێک
بان ناوچه‌یه‌کیان نه‌دانێ به‌موچه‌ تاخۆیانو ددسته‌و دائیره‌بانی پێ
به‌خۆ بکه‌ن تورک تیمارو زه‌عامه‌تی پێ ده‌لێن

سه‌لیم شه‌وه‌که‌لی که‌له‌ عه‌شیره‌تی سیوه‌بلی بووه‌ کو‌ره‌برایه‌کی
ئازای بووه‌ ناوچه‌ی سیوه‌بلیان داوێی سه‌لیم ئاغا خۆی له‌شیه‌که‌ل
دانێشته‌وه‌ کو‌ره‌کانی له‌دێنه‌انی ده‌ورو پشته‌ی دامه‌زراندوه‌

کو‌ره‌کانی ئه‌وی ئیمه‌ بیان‌ناسین سه‌ر ده‌فه‌ر مه‌حمودی
سه‌لیم ئاغایه‌ که‌ ئه‌وی که‌وتۆته‌ ئاریخه‌وه‌و سه‌لم له‌ (مریبه‌) که‌ی
دا له‌ په‌رس زیاتر به‌خواه‌ه‌ند هه‌شه‌مو سه‌خاو جوانمه‌ردی داناوه‌ (۳)

(۱) کورد ترک / خالفین وه‌رگێڕانی جرجیس

فتح‌الله ل ۹۶

(۲) سه‌یری ره‌ژنامه‌ی (ژین) ی ژماره‌ (۶۳۲) ی (۳) ی

ته‌موزی ساڵی ۱۹۴۱ ی ز بکه‌

(۳) لێره‌دا به‌پێوستی ده‌زانم ته‌واوی چامه‌که‌ی سه‌لم پراگوتیزی =

= ئېرە بىكەم بىكەم بەبەلگەيەكى مېزۇبىي بۇ خانەدانى ئەم
 بىنەمالە كە ھەر لەسەردىن پەيدا بولغانىدە ئائىلىسى ئىمۇنەي
 ئىشتىمان پەروەردان بون ھېچ كاتىك خۇشروشان تېدا ھەل
 نەكەوتوۋە ئەمەش دەۋاي چامەكەيە كە شاعىرى گەورەي
 كورد (سەلم) ي صاحىبقران بەبۆنى لەدنيا دەرچونى
 مەحمود داغۋە نوسىوبەتى دەلى
 لىم گەپىن با گرىبەكەم پىزەم بە دېدە خونەشان
 نايەلى بەك دەم بەراحت پاپوئىرم ئاسمان
 چونكە سېۋەبى قەدىمىن ھەق لەپاش ەھدى (سەلىم)
 دابە دەس (مەحمود) ي ھائەم دل چراغى دوۋدەمان
 شەمى دەسگامى ملوۋكانە عەزىم مەركەزى
 بەرقى قەندىلى فروزانى دەچوۋ بۇ كەھكەشان
 ۋەھ ! چ خورپەم دەۋلەتتەكە بابە شەرتىن طوۋلى بى
 دەستى ھەق بەم نەۋعە رۆشەن كا چراغى خانەدان
 (شېۋەكەل) بوۋ بوۋ بەبەندەن خۇ بەسەر نەقشى بەدىع
 لالەۋو نەسرین گەھى بوۋ جام بلوورېن شەمەدان
 (شېۋەكەل) بوۋ بوۋ بەخانەى پادشا ۋەختى زەھار
 دىم لەھەر سۇ سەفرەبىي ئەۋاننى ھائەم گەرد خوان
 ۋاقىعەن لەۋ خوانەدا بوۋ خەم ۋە پوخنە رۇزۇ شەۋ
 ھەر طەعامىكى كە نەفسى ئارەزۇ كا مېھمان
 شېۋەكەل بوۋ بوۋ بەغوربانى عەنیزەۋ مونتەفك
 سەد كەمەند پەم بوۋ لەسەر جى تازى ئەسەر مادبان =

= چووم نینگام کرد له هرلادا له حوجره ی خاصی نهو
دیم به قعد بازارپی فوسطه نطین تفه نگی زه پنهان
زیومری تاقی عه مارهت بو سهراسر په ننگ په ننگ
په ختی قرتاسه ی همه ایل خه نچرو شیر ی ده بان
دیم وه کو دوکانی به زرازی لهر بهك بوخچه ها
شالی تورمه و که ولی خه ز دیبایی هینلو په ربان
ئاسمان زانی سهری سهوزه نهالی به ختی نهو
نازی لی کرد چاوی بهد وهك تافه تی بادی خه زان
خانه ویرانه به په کتب عالمی کی کرد ته باه
په نگی بی په نگی لهر په نگی پریدی بوو عه بان
دای به سهریا هر که گرتی نه بغی موج ئاسایی نهو
پهك نه ظه ر شتوا به چاریکی هه واسی باب به جان
تهن فسورده ی بی زمانی تن به تن عالم مه لولول
طائیری روحی په وانی به رزه چوو بو ناو جیتان
گول به وه بشومهی هه وادیث گهر فضا په زورده کا
فائیده ی کوانتی به حه سرهت قوم بیوی باغه بان
که ی خه یالی بوو کوتوپر خاصه بو هر خه ره منی
ئاسمان نازل بکا به رفی غه ضب وا ناگهان
گریه ده رزینی به سر پروما ده ماده م نه شکی خوین
بین ته ماشاکن له پهك صفحه ی عقیق و زه عفران
نائیره ی صهرم به حه سرهت وا له گریانا بر
دی به خو پ فرمیسکی خوینیم له چار وهك ناو په وان =

= سا قەلەم بىي دادې ئەم ئەندوھى كوبرايە بدە
 مەن لەتاو ئەم تەعزىيەى عوظمایە ماوم بىي زمان
 تا خەدەنگى قامەتى تۆى گەرتە باوەش مالى قەبر
 پىشتى ئاقانەت لەخەم خەم بوو وەكو مالى كەوان
 پىشتى (ئەحمەد بەگ) شكا لەم رىحەتەى ناوەختەدا
 كاشكى مەوقووف دەبوو كۆچت لە ڕەغى دوژمنان
 پىشتى ناو تابووتى ڕەخت پىشتى سىوەىلى شكاند
 پىشتىوانى بانەوو تاژان و قەومى تازەبان
 بوو بەزىسى كۆتەلت سا تىرەكەى پاشايى ڕۆم
 بۆ نەبەم لەم حەسرەتە ئەنگوشتى حىرەت بۆ دەهان
 تۆ وەكوو سەر بووى ئەقارىب تەن كەسەرچوو تەن چىه ؟
 تەن بەتەن بىي سەر ھەموو كەوتن لەخاكا بىي ڕەوان
 چاۋ بچەرختنە لە تابووتا بەلاي كاك ئەحمەدا
 ھەر لەسەر تادامەنى بۆ تۆ لە قوردا يەنيھان
 خۆ بەستىلابى خەفەتخائەى ڕەسولت كرد خراب
 بۆ بەئىمان خانەبىي قەبرىت كە بوو بوو ئاوەدان
 ئەمڕۆ بۆتو حالى ئەم خەلكە نمونەى مەحشرە
 كاشكى دەتدى لە تابووتا جەمىي مەردومان
 كاشكى دەتدى لە تابووتا پەريشانى كەرىم
 ڕەنگت پەريوہى خوشك لەب بىي دەنگت و مات و بىي زمان
 ڕۆژەكەى قەتلى حوسەينە حەيفە ماوہ بىي خەبەر
 كاشكى دەنيەست لە تابووتا صەداى گريەو فوغان
 =

= خۆت له جباتى من ده گریای گهر به چاو ده تدي رهشید
 قور به سهر دل پر که دهر شینی پدهر نه فغان کونان
 خۆ نه فیری مهردو زهن اهن شینوهن چوو بۆ فه له که
 سهر بلند ناکه ی وه ها دای گرتویی خوابی گران
 گمه له بهر تابووتی نه ودا گریه وو شینی ده کا
 پیتی بلین تو خوا بلا مه حشر چه دادر فغان
 حالی وا پهس ماندگان با ئیتیدا بینته یاد
 ئانیا بۆ باسی نهو بهم بهیته کا شینوهن بهیان
 به خنی بهد مه بدانی که وته خانه تیک چوو لیره پۆز
 مه طلبی رۆز ۶ عومری کهم ناکام رهفتو نهو جوان
 سهنگه ده تاوینی سه دای پۆشیده رویانی حهره م
 نه که مان نهی چه رخی سهنگین ! دل له جهورت نه که مان
 دئی به سهر روویا به سهر رو خساری زهدا نه شکلی سزور
 ههر به سهر پیتی دا له پادامانی ده پژی تا رهوان
 هیممه نی پاکان ده بوو لهم پینگه وا یاری بکا
 باوه ری پینگه ی شه طهر بوو عه دلی بوو بۆ ره رهوان
 مه عبهری تابووتی تو وهختی که که وته (گرده شین)
 که ی ده بین پیت به (ئالان) ا عوبووری کاروان
 سه ددی سه رحه ددی عه جه م ههم پاسه بانی مه له که ت
 شیر بیهی مولکی بابان ژیر دهستی رۆمیان
 حوکمی تو حیصنی ویلایه ت حه زمی تو په رژی باغ
 حه زمی تو پابه ندی ساریق عه دلی تو نه منی مه کان =

نه گهر بمایه و عزیز پاشای پومی که نوای حاکمی بابان موته صهرینی
 سلیمانی بووه دهره ان خواردي نه کردایه هلی نه گرت لهو
 سهرحه ددها دهره به گنیک دابه زرینې ؟! به زوری خوی قائیمقامی
 شاربازیر بوو همیشه پینج صد تغه ننگچی نامادهی دهرمالو پینج
 صد سینی بووه له بانه وه که یونس خان له شکری بقو کردو
 به زور له شوین که ریم خانی بانه کردی به حاکم تا سبتک و قویان
 که هاوده نگی سلیمانی له ولایشه وه تا پردی ته به تو ناوی که لویو
 تالان و شینکی و تا سنووری مهرگه به ده ست نه وه وه بوو نهو
 مهر که زی قه زای برده شیوه که له محمد حه پتهی برای هیچ نه بوو
 سق (محمد) ناوی تر نهوان عاده تن به ناغا دی بی هریه که له
 شوین بوون په کیکیان ناغای سیرین بوو له ولای شیوه که له
 نهو دوانه که تر قایل به تی ناغایه تیشیان نه بوو په کیان حه مه
 شه و له بیان پی ده گوت

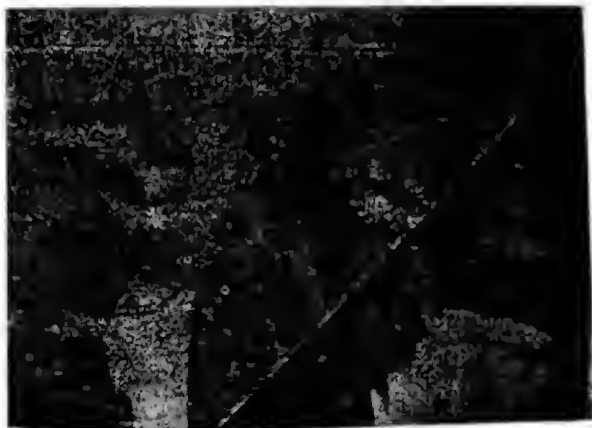
مسته فا ناغایان مودیری ناحیه بوو ، کوپیکې بوو نه حه دی
 مسته فا ناغایان پی ده گوت مه محمود پاشای جاف کچی خوی

= تهرزه کوی ثافه تی ده سنی ره زانن باغو تاک
 واقعن نه قه ضیه ناوه خسته خه زان بوو بقو ره زان
 پیشه وهر دوو زدانی سابق تو به کاری سه می تون
 همر له ئیستاهو له دل دا موسته عیدن بقو زیان
 و که رو سواره ی تغه نگدارت سهراسیمه نه هموو
 نه ظمی تیکچوو مانه وه وه که گوسفه ندی بی شوان
 ذائقه ی (سالم) هه وای شه کراوی شابی بوو به خیر
 تاسمان پرتی به شه ر زه هری به ده م دا ناگه هان

دایو کردي به مودیرې قزلجه همه صالح ټاغا پاشه بهرې نهو بوو
 حسن ټاغابش له بارې ټاغا بوو حال و وه قتيکی خوښی بوو
 به هوی نه مه که کچی حاجی به گي مه مشهوری هیتا بوو لاو
 دیواخانیکې پټک و پټک و نازو خوانیکې ته میزی هه بوو له میانه ی
 نه مانه دا په سول ټاغا به پاستی شوینی مه محمود ټاغاي برای
 کویر نه کرده وه به عینی ټیداره و سه خوا میلله پهره وه ی
 قائم مقامی شاربازېر بوو ؛ به ژن خوازی و خوشایه تی له گهل جاف و
 به گزاده ی بانو له سلته انی دا تائیه ی نه محمد ناوره حماني
 نه نگچی به باشی پیدا کرد موده پټک ناوېکی زور بلندی بوو تا
 دواپی به ټاېزو ټوړنو ده له سې پیاو ماقولانی شاره ستان
 قائم مقامیه ټه که پان لی سهندوه به لام دواپی نه ویش ټاغایه تی و
 گوره بی و هیچ نشوستی نه هیتا ؛ هه مو ناوچه ی شاربازېری
 دابش کردبوو به سر کوره کانی ؛ ټالانی دابوو به سمایلاغا
 سوبه یی دابوو به سلیمانغا به رکبو به مارفاغا موبه و مامه خه لان به
 په شیداغای مه محموداغا ؛ زور به حورمهت و شاهانه پاي ده بوارد
 تا کوره کانی شواندیان ؛ له پیش دا مارف ټاغا کوڅا حه سنی
 سوره دزیی له توه سووری گوماوان گوشت سلیمانغا پیای
 نارد له سیتک په شبد به گي مالمدیریان گوشت دیسان سلیمانغا
 پیایوېکی و ه سماناغا ی پشده ی که خه تاي خانه دانی لی پرووی دابوگرته
 لای خوی و له که ناروی داینا ، مه محمود ټاغا په ټیسی پشده ر (۱)
 له په سول ټاغای گېراپه وه که ټیمه تائستا دۆستی شیوه که لیان

(۱) لیره به لاوله له پوژنامه ی (ژین) ی ژماره (۶۳۳) ی
 نموزي سالی / ۱۹۴۱ ی زایینی راگوئزراوه

بووين چ خرابه به کمان نه بووه تينا سلیما ناغا له په بجوری
 نه تکی ټیمبه ؛ له مه دا سه به یتک نابینم ، نه گمر نه مه ههروا پروا
 ناچارین توله ناموس بستین ، که هاته لهو پهرمه په ناغا که ولی
 ده پوښی و مه محمود بېش چوغه لی شالی زیرې له بهردایه به خودای
 ناغا که ولی خو له چوغه لی مه محمودی هه لنسوی باشه ۰

وینې : همه له مین ناغای کورې همه صالح ناغای (قزلبه)
 سالی ۱۹۰۶ له قزلبه له دایک بووه سالی ۱۹۷۷ له دنیا دهرچووه
 پیرمیزدې نمر ده لی : ریکه وت و ابو و لهو روزانه دا من له
 شومگل بووم روزنیکیان رسول ناغامنی برده پست مزگه و ته که وه
 دانبشین ناغا دهردی دلی خوی هه لپشت له ده ست کوره کانی

خوپ خوپ لاو به چاویا هاته خوارئ وئی وهره حیاتی من بکهره ره وه
 سلیمان تو به دلسوزی منیش و خوشی نه زانی هسته تا که نارویم
 بۆ بچۆ به سلیمان تاغا بلئی نهو پیاوهی وهسمان تاغایه ده رکا
 منیش فرموده که ی نهوم نه شکاند چوومه که ناروئ بسمعه لوت
 زۆر له گهل سلیمان تاغادا بووم بی هووده بوو ئیتیر نه گهرامه وه
 بۆ شیوه که لو هاتمه وه سیتکه ، دواى نهوه عهلى پهضا پاشای
 موته صه پیری سلیمانی بۆ ته رغیاتی لیحاله ی نه عشار هاتبوه سیتکه
 شیخ مستفای نه قیب و شیخ (محمد) ی موغنی هیتابوو شیخ
 (محمد) ی مافدارى شیوه که لی بوو ؛ شیخ مستفای دۆسنی
 به راستی پشدری بوو . کورانی پهسول تاغا به سیتی صه دغه ننگه وه
 هاتبونه سیتکه وهسمان تاغاش نه نیا پیاویکی هیتابوو له مه جلیس
 دا له سه ر لیلتی زامی تالان ضمه و ضمه مکاری و قسه ی بهرزو نرم له
 له ته ره ف سیمان تاغاه کراو عهلى پهزا پاشایش هیچی نه گوت
 (نه قیب) یش ئیشاره تی وهسمان تاغای کردو هه لسا سوار بوو
 پوویی مه زه نه سلیمان تاغا گوئیوی شوینی که وه پئی ی پئی بگرن
 توفیق به گئی مه رحوم باوکی نه حمده به گه و حه مه عهلى به گئی برای
 له سیتکه بوون چونکه قادر پاشای مامیان قائم مقام بوو توفیق
 به گه نه مه ی بیستبو نه سپتکی شتی بوو که مه لیم تاغای خالی
 دا بوو بی ؛ نه سپتکی وای لی ده رچوو له (بعبا) شه صت ههزار
 پوویی کرد ، سواری نهو نه سپه بوو بوو حه مه عهلى به گیش له
 پشته وه به بهر سابانی شیوه که لیان دا تپه پری به ده نگیکی به رزبانگی
 کرد ده لئین ناروداته پئی له خالم بگرن هه رچی په شیمان یتته وه
 چوار په لی نه م نه سپه به (۰۰۰۰) زنی هه موو موی به ده لی

راست بوو بوونه و ئېتر تېپېرى چو به شوین وسمان ئاغادا ،
 خوا حقه شېخ مېنه فاي (نه قېپ) يش دهمته سوارېنكى
 هممه وندي له گډل بوو ناردنى شوین توفیق به گشو حه مه على
 به گك كه وتن على رمزا پاشايش له ترسانا به ند نه بوو له هممه ونه و
 گه رابه وده شار به لام شېوه كه لى ئېتر هېچيان نه گوت وسمان ئاغا
 رږبى و چووه پشدمر

هممه صالح ئاغای کریم ئاغای بۆسکانی سالی ۱۹۶۴
 له دنیا ده چووه

جاریکې تر پیره میرد لږزیر سهره باسی (کی پیمان ده کا؟)
 باسی مه محمود غای شېوه که ل و رهسول. ئاغای برای نوسېوه ونه و

وینە ی حەمە صالح ناغای قزلبە

لە ڕۆژنامەی (زین) دا بڵاوی کردۆتەووە دەلنی :
 ئەم شاخە ی پشت سەرمان کە گۆزە ی ناو و هێشتا ڕێه کی
 لێ دروست نە کراوە ، لە پێشدا شەقامی کاروانی تیران بوو ،
 ڕێه کی بە باسکە درێژدا بۆ پێنجوزن ئە چوو ڕێه کی تریشی لـ
 ئەزمەر مە بە سەر شار بازێردا ئە چوووە سەر شیوە کە لو بانە

مەحمودی حەمە هەبەدی ڕەشید ناغای موبەرە موالیدی، ١٩١٥ ز

شیوه کەل لەسەر سلیمانی و بانەیش بە ناو هی تێران بوو بە لām
 وە کو لە پێشه کی تە مثیل مەحمودی سلیم لاغای شیوه کەل دا
 نوسبو مانە کو رانی لەحمەد بە گگی کەندە سوورە کە لە میاگوژی
 خاکی حوسمانی و تایعی سلیمانی دا دادە نیشان بە پێشوانی مەحمودی
 سلیم لاغا کە حکومەتی بانەیان گرنە دەست خویان یونس
 خان حاکم و حاجی مستفا بە گک نالیب بوو کو و دیککی خالیس و
 حوکمداریکی بە ناو و داو بوون |

عەبدولرەحمان لاغای نۆزک پێش سپی بنەمالە ی ناغابانی
 سیوێل سالی ١٩٧٨ لە دنیا دەرحوو
 کانی رۆمی سلیمانیان داگیر کرد مەحمودی سلیم لاغا کە

قادر ناځای موبړه

به زوری خوی قائمقامی شاربازېږې بوو له شپوه کهل داده نېشت
 مړته صهرېږف — به قېتنه یی خو مان — بسانگې کردو دهرمان
 خوار دې کرد ، له ولایشه وه یونس خانو مسته فا به گڼقه لاجویان
 محسته ناو خزیانو به کتریان کوشت نه و دوو نامذاره ی همدوو
 حدود وک له ستیره ی سیوه یل کهوگله تاریکی له و دیوه وه
 همه خانی بانه له شوین باوگنی دآیشنبور به لام پهلې پتدهری
 که له سره فتح خان به قه بورغهی همه خان دا دراو بانه تالان کرا
 له و سر به ستیه ی همه خانی نه هیشنبور له م لایشه وه ره سول ناځای
 برای مه محمود ناځا چه ندی قائمقام بوو دواپی نه و بان عزل

کرد قالمقامی تریان نارد به لّام رهسول ناغا به پیاوه نی و نانبدیهی و
 براو یرازاو کهس و کاری خویده وه همیشه له قائممقامان به
 حوکمر بوو ئالان و سیوه بل و بهرکتیوی به دهسته وه بوو نه نهها
 راسته شارباژیره که به دهست حکومه نه وه بوو نه ویش مهرکه زیان
 یان قه لّاجوالان یا ههرمن ، یا چوارتا یا سبتک بوو که له شاره وه
 دهنگی که له شیرمان ده بیستن

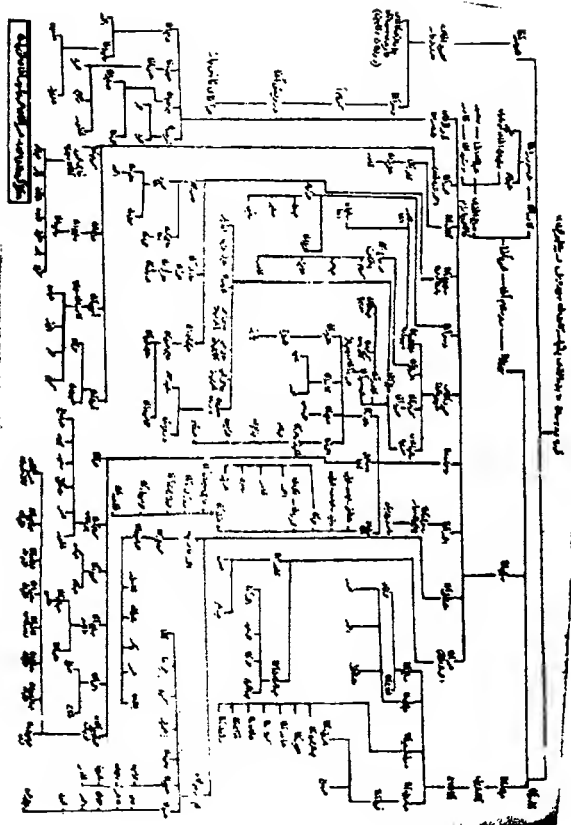

حاجی حسەن لاغای مێرگان کوپری فەتحو لاغای مێرگان

من لەسالی ١٣٩٥ ی هومی دا کەبە باشکانبی له سینه لا
 بووم زۆر تر له خزمەت رهسول ناغاو کوپه کانی پام له بوارد.
 رهسول ناغا له براکانی ؟ حسەن ناغای باره که زاوی

خانه دانی حاجی به عتق بوو مسته فاخا که مودبری سر و چک بوو
 نه محمد ناخای کورپی زاوای مه محمود پلشای جافو مودبری
 قرلجه بوو دور همه ناخا به کتیکان ناخای سیرین و لغوی تریان
 همه شه مؤله بی وه لهو ناخا (جداقه ناخا) که له هر من داده نشت
 مار ناخای کورپی که زاوای یونس خانی بانه بوو خوی ناخای
 بهر کیو سووره بان بوو سلیمان ناخای کورپی ناونجی که زاوای
 نه محمدی عزیز ناخای مه صره فو ناخای سیوه یل بوو، یسما هیل
 ناخای کورپه پچکوله ی، په عناخانی عه بدو لاناخای عزیز ناخای
 باپیری همه ناخای نهو ره حمانا ناخای هیتابو ناخای نالان بوو
 ده بده بوو دارا تکی باشیان بوو تا دیسان پشدمری شیوه که لبشیان
 تالان کردو سوتاندیانو له ناویان بردن پنتج صد سینی دیوه خانی
 په سول ناخا و صد ده منده صه ما و مرو لهو نیسه ته دا نوین و غورش و
 نه داره که به تالان بر (۱) جامه شیمره که ی (سالم) بش که
 لهو پیش نویسمه، نه نهو به شترین به لنگه ی لاو دیوه خانو نالان
 بده بی و نازای تی و ری نه مناله به

(۱) پژواک می (ژین) ی ژماره (۸۱۱) ی پژوی (۲۹) ی

بنه ماله‌ی مسته‌فا پاشای یاملکی

به‌کجه له بنه‌ماله ناوداره‌کانی هۆزی بلباس بنه‌ماله‌ی
مسته‌فا پاشا یاملکی به ، ئهم بنه‌ماله له بنه‌مه‌تا له بلباسه‌کانی
شارۆچکە ی خورمالی ناوچه‌ی شارم‌زوورن به‌لام نازانین له کام
تیره‌ی بلباسن چونکه له ناوچه‌ی شاره‌زوور تیره‌ی (بیران) و
(هولزیار) و (سه‌ن) ی — که هه‌رسێکیان تیره‌ی هۆزی
بلباسن — لی‌هه‌ن دیاره به‌ناوبانگه‌کێ ترینی ئهم بنه‌ماله‌یه‌ی مسته‌فاپاشا
یاملکی بووه . ئهم به‌ڕێژه به‌کێک بووه له پیاوه ناوداره‌کانی
کورد له ئیمپراطورییه‌ی عوسمانی‌دا ، ناوبراو سالی ۱۲۸۱ ی ک
۱۸۶۸ ی ز له سلیمانی له دایک بووه . خوێندنی سه‌ره‌تایی له
سلیمانی و ئاماده‌یی له به‌غدا ته‌واو کردووه له ئه‌سته‌مبول له
کۆلیجی حقوق ده‌رچووه دوا‌ی‌ی چهند پله‌یه‌کی سوپایی و مه‌ده‌نی
بینوه بۆ نمونه (رئیس ارکان حرب) ی فیرقه‌ی حیجاز
دوا‌ی‌ی (شالیار) له شاری (خوی) و (سلماس) ئه‌جار
(رئیس ارکان حرب) ی ئه‌نقهره دوا‌ی‌ی (ئه‌میرلیوا) پاشان
قائیدی فیرقه‌ی (۲۱) له به‌غدا و فیرقه (۳۰) له ئه‌رم‌زنجان و له‌شه‌ری
بولقان فرمانداری فیرقه‌ی (۲۷) و دوا‌ی‌ی جه‌نگی به‌که‌می جیهانی
سه‌رۆکی دادگای هه‌رب‌ی پاشان والی برۆسه بووه

سالی ۱۹۲۰ ز گه‌راوه‌ته‌وه بۆ سلیمانی له مانگی ته‌موزی
۱۹۲۲ ی ز (جمعیه‌ کوردستان) کومه‌له‌ی کوردستان به‌نهی
له سلیمانی دروست کردو بۆ خو‌شی بوو به‌سه‌رۆکی یانسه‌که‌و

پوژنامه‌ی بانگی کوردستانی دەر کرد ژماره‌ی به‌کی له ۱۹۲۲/۸/۲
دا دەرچوو ئهم کۆمه‌له زۆر دلسۆزانه بشارمه‌نی حکوومه‌نی
شیخ مه‌حمود بیان دا

سته‌فا پاشا له سه‌ره‌تای مانگی شوباتی سالی ۱۹۳۶ ی ز
له به‌غدا له‌ دنیا دەرچوو و جه‌نازه‌که‌یان هیناوه‌ته‌وه بۆ سلیمانی
له‌سر داوای خۆی له‌گه‌ردی سه‌یوان نێزراوه هه‌زار په‌حمه‌ت له
گۆپه‌ی (۱)

پیره‌مێردی نه‌مر سالی ۱۹۳۶ ز به‌م شیعره له‌ژێر ناوی (بۆ
سته‌فا پاشای بامولکی) بادی ئهم شیره‌ پیاوه‌ی کردۆنه‌وه و
ده‌فه‌رموی

ئهم قه‌ومی کورده زۆر گه‌وره‌ی بووه
به‌لام هه‌ریه‌که‌ی بۆ لایه‌ك چوو
(نادر) و (کریم‌خان) که‌وتونه‌ ئێران
عه‌زیزی مېسه‌ (صلاح‌الدین) مان
ته‌مانه به‌شی ئیداریمان بوو
له‌ ئاسۆی عیلما بلند ترمان بوو
چونکه‌ کوردستان خۆی بێ‌نسییه
ته‌دیه‌کانی تبادا غه‌ریبه

(۱) پوژنامه‌ی ژین ژماره (۴۶۳) ی پوژی ۱۹۳۶/۲/۸ تاریخ
السليمانية وانحائها تعريب محمد جميل روزياني ص ۲۹۱
الجمعيات والمنظمات والاحزاب الكردية في نصف قرن
۱۹۰۸ — ۱۹۵۸ ز عبدالستار طاهر شريف ص ۸۹ ئهم

خټو (محمد شوقي) و (محمد عهده)
 شوعه‌رای عه‌رب له‌لایان عه‌ده
 داخی سهرداخان (جه‌میل زه‌هاوی)
 له‌ناو کوردان دا ون بو‌بوو ناوي
 به‌لې مومکینه جه‌میل نه‌دزړې
 به‌لام زه‌هاوی له‌کورد ناخوازې
 با عه‌بیش بو‌وبې کافی زه‌هاوه
 هرچی خټی گټړې دباره به‌دناوه
 مسته‌فا پاشا بڼه په‌سند
 فمخري به‌کورد بوو لای خوداو به‌لده
 له‌وه‌سپه‌تیش دا خټی لې نه‌گټړا
 به‌وه‌سپه‌تی خټو له‌سپوان نیژرا
 له‌سهر کوردنیکمان غبره‌نی رابور
 به‌گټر شاهه‌که‌ی تیران دا نه‌چوو
 بیگړه باوه‌شت نه‌ی گردی سپوان
 پاشاي کوردستان هاتوه به‌میوان
 کوپ‌گل گه‌وره‌تان نه‌گه‌ر خوش بوئ
 زور گه‌وره‌ی تر‌تان تیا همل ده‌که‌وی
 نه‌مړو نه‌م یاده بوو به‌یادگار
 زور که‌س همل نه‌دا بزمان بینه‌کار (۱)

بنه ماله‌ی نه‌محمدی هه‌باس ره‌شید

له‌گوندی بیوری

یه‌کبکی تر له‌بنه‌ماله‌کانی بلباس له‌سپوه‌یل بنه‌ماله‌ی نه‌محمدی
هه‌باسه که کاتی خۆی له‌گوندی بینان سوری شاره‌زور بوو
دوو کوپی بوون سمايله سوور برابم نه‌دوو کوپد له‌بیننا
سووره‌وه گواستریانه‌توه بز دئی بیوری له‌نارچه‌ی سپوه‌یلی

موحه‌مه‌د نه‌محمد بیوره‌یی له‌هه‌زی بلباس سالی ۱۹۴۶ ی
چاروی به‌جیهان هه‌له‌تاره

مسابله سوور لهوئی دوو کورې بوون صوفي نهحمه دو عبا

نهحمه د موحه ممد ئيسماعيل بيوره پي
(سالی ۱۹۴۶ هم وښه پي گرتووه)

صوفی ئەحمەد پێنج کۆپی بوون قادر حەمە ئیسماعیل ؛
حەسەن ؛ کەریم . (عیسا) ش چوار کۆپی بوون حەمە صالح
مارف سەعید ؛ ئیسماعیل

ئیسماعیلی کۆپی صوفی ئەحمەد سێ کۆپی بوون ئەحمەد
شەریف ؛ غەفوور بۆ خۆشی لە شەپی ڕووسدا لە پێش گەرماوان
لە سورکیو شەهید کراوە

ئەحمەدی کۆپی ئەم ئیسماعیلە کۆپیکی هەبە ناوی (محمد) ه
بە (محمد بیوری) مەشهورەو دەوریکی زۆر پیاوانەیی لە داڤانی
ئەم کێتێدا بینی بۆ زیادە مەعلومانیش سەیری زنجیرەیی ئەم
بنەمالە دەکەری

برایمی کۆپی هەباس کۆپیکی یوہ ناوی قادر یوہ ئەمیش
سێ کۆپی بوون عەبدوڵلا ، مام طە فەتاح مام طاها ؛
شەش کۆپی بوون حەسەن مەلا عەزیز ، صالح برایم
محمود ؛ سەید ئەمانەش هەربە کەبان چەند کۆپی نوێیان هەبە
شەجەرە (٢) لقو پۆپی ئەم بەرەبابە دەردەخا

بنەمالە یەکی تر لە بنەمالەکانی بلباس لە (گونسەدی بیوری
بنەمالە) کۆتێخا مستەفای بیوری یو ئەمانیش لە نەتیجەدا لە گەڵ
بنەمالە ئەحمەدی هەباس بەک دەگرنەو ئەم کۆتێخا مستەفای
زۆر نوکەزانو قەخۆش بوو پیرەمێردی شاعیر زۆر شتیکی
نەقل دەکا سەرگۆزشتەیی خۆش خۆشی لێ وە دەگێڕێتەو
بنەمالەیی عەبدوڵلا ئاغای گوندی فەشانیش هەر دەچنەرەسەر
ئاغاکانی شیوەکەلو لە هۆزی بلباسن

٤ - سن (سەن)

ئەم ھۆزە ھۆزىكى پچووكى بلباسە جاران سوار بلىشى
 نادر شای ئەفشاری بوون ئېستا ئەناوچەى بىنوين و دەورو پىنى
 پانە دەژىن ھېندىكىشان ئەناوچەى شارەزوورن زوربەيان
 نېشەجى بوون بەشىكى پچوكيان بەشوانى و شوانكارەبى ئا
 ھەشتاكانى ئەم سەدەبەش ھاتووچۆى كوستانيان دەکرد (١) و
 مەر مالاڭيان دەناردە كوستانەكانى قەندىل بەلام ئەوانەى
 مەر مالاڭىكى كەمیان بوابە ئەو زىاتر بەزەبەو دەبەسترافەو
 خەوىكى كشتوكال دەبوون (٢) پۇژگارنىك بوو ھۆزى (سەن)
 بەھىژىرەن ھۆزى بلباس بوو زور دەست پۇيشتوو بوون
 بەلام ئېستا ھېچ ھىژو توافايان نەماو

ھۆزى (سەن) دوو ئېرەى سەرەكىن

بەكەم (سەن) دۆرەم (ئاق) بەلام ھەردووكيان بەسەن
 ناودەبرىن و كەم كەس ھەبە ناوى (ئاق) بىنى، بەسەرۆكى
 ھۆزىان دەگوتىخ (مەزەن) (٣) ئەمانىش وەكو زوربەى سەرۆكە
 ھۆرەكانى كورد چەند پياوڭى ئازايان ھەبوون ئىشى خۇيان پى

(١) سەبرى وئارى بەناو (كۆچەرى ترانس ھيومانس ناچى

ەبباس گۆڭارى كۆرى زانبارى كورد ژمارە (١/٢)

ى سالى ١٩٧٤ ل ٣٩٢ بکە

(٢) پاپەپىنى كوردەكانە سالى / ١٨٨٠ نووسىنى جەلىل جەنىل

وەرگىرپانى كاوس قەقتان ل ٢٤

(٣) رحلە رىچ پەراوئىزى ل ١٠٥

جتي به جتي ڪردوون ۱۰۰ سڀه في ۱۰م پياوانهش به زوري له سره
هزه ڪي پوه

٧
 ٥- ھوزى رەمەك (ھاماك ، ھامەك ، ھەمەك)

ئەم ھۈزە ھۆزگارىڭ بەھىز نرىن ھۆزى بلباس بوو ھەزوربەى
پىلوانى سوارباشى ئادر شای ئەفشارى بوون ؛ ئىستى ھۆزىڭكى
پچوگىو لە ئاۋچەى يىتۈين دەژىس يىنچ شەش گۈندەپكېان ھەبە
زوربەيان نىشتەجىن و بېرىكىشىيان تا ھەشتاكانى ئەم سەدەبە كۈچەرى
بوون و ھاۋىيان بەمەر و مالا تىانەۋە دەھۆيشىن بۆ كۆيىستانەكانى
قەندىلو زىستان دەھائەنەۋە بۆ دەشنى يىتۈين

سەرۆکی ئەم ھۆزە لەسەردەمی زۆری بۆدەستی دا ناوی
 کانبەبی فەق وەبسی بووە خوارزای کوێخا مەرەزی دانیشتووی
 (گوند کۆلەکی) بووە لەناوچە پانیە ککوچەری بووە گەرمین و
 کوێستانیان کردووە زۆر سەرگۆزشتو و حیکابەت و ئەفسانە ی لێ
 دەگێژنەووە گواپە پیاویکی زۆر ئازاو بلیمت بووە شەپری لەگەل
 خانی مەرەخ کردووە بەسەری دا زال بوو

وہزیری بہ غدا بانگی کردوہ و پیزی لی گرتوہ نیعمان
ناوٹک ہہ بوہ و ہزیر ہقی لی بوہ داوای لہ کانہ بی کردوہ کہ
ہوی بہ خسر بکا لہ ویش لہ گہل ہرا کہی دا چونہ سر نیعمان و

گرتیان و تسلیمی وهزیری بهغدايان کرد
زین کهن شینکی قهزوانی
ده چمه شهر له گهل نه عمانی

(بهینی کانه بی)

وهزیر له پاداشی نه وه دا چهند گوندو ناوچه به کی پی
به خشیوه و چهك و سیلاحیشی داوه تی ئیتر ناویانگی کانه بی بلاء
بۆنه وه دوزمن لی ی ترساوه

کانه بی فهقی وهیسی
سمبل چفی ناووسی
له خه نیمی ناترسی

(بهینی کانه بی)

کانه بی له شهر دا به دهستی خان نه حمه د خانی بیتناسی
کوژراوه لمان نه حمه دیش به دهستی کانه بی کوژراوه واته
ههردووکیان لیک به کتریان کوشنووه خیزانی کانه بی که ناوی
(خوازی) بووه زۆر به سۆزه وه لاراندو په تیه وه گوته تی

له وی کارئ له وی نکومی

پمی کانه بی سهری له ئاسمانان بی له گزمی
ههله ناکه وی پیاویکی وهك کانه بی

له دائیره ی ده پاشایان نه له کوپه کوپه ی ده پومی
به لام سهده حه یفه له بهر خان نه حمه د خانی ده چومی
(بهینی کانه بی)

ههله ده ده آلام . نه که ٢ ش به کتکه له ههه : انسا

بەرژەکانی ئایینی لە کوردستان داو ماوەستایەکی پایە بەرزوخوا
 ناسیکی کەم وێنە بوو (١) لەم بێمالەدا پەرورەدە بوو و
 یەکتیکە لە پیاوێر ناودارەکانی ئەم ھۆزە
 ھۆزی پەمەک دوو تیرە ی سەرە کین
 بە کەم تیرە ی کەچەل ، کلاوسپی
 دووھەم تیرە ی فەقێ وەبسی

٦ - ھولمز یار^٧

وەلە یار ورمزیار

ئەم خێلەش بەکتیکە لە خێلە سەرەکیەکانی ھۆزی بلباس ،
 بڕیکبش پێیان وابە کە بەشیکن لە ھۆزی پەمەکو خۆپسان
 خێلێکی سەرەخۆی بلباس نین ، کتیی سباحەتنامە ی حدود
 بای نەکردون ناوی نەھتاون وادیارە ھۆی ناو نەھتانه کە
 دەگەرێتەوہ بۆ ئەوہ لیژنە ی دیاری کردنی سنوور کەبە
 سەرۆکابە ئی دەرویش پاشا بوو و خواوەنی کتیی ناوبراوشە تەنیا
 لیکۆلینەوہ ی وردی لەسەر ئەو خێلانە کردووە کە نزیک ی سنوور
 بون یان لەسەر سنوور بوون جالەبەر ئەوہ ی کە خێلی ورمزیار
 نەلەسەر سنوور بوون نەنزیک ی سنووریش بوون بۆیە خێوی
 سیاحەتنامە ناوی نەھتاون و بەخێلێکی بلباسی حسیب نەکردون .
 ئەو نوسەرانی دوا ی ئەویش کە لەم کتیبە یان ھاگۆرتووە بە

بەشتىكى سەرەكى ھۆزى، بلباسيان ھىيىب نەكردون
 لەلابەكى تەرەخى خېلى ھۆرمىزار لە ھەموو خېلەكانى نرى
 زياتر پەرتەوازە بوونو بەگونىو ھەرىم وناوچەكانى پارىزگاسى
 ھەولير و سلېمانى و كەركوك و شارەكانى دېكەى عىراقدا بىسلاو
 بوونەو ۰ بۆنمۇنە لە پارىزگاسى ھەوليردا خېلى ھۆرمىزار
 لەم گوندانەدا ھەبوونو ھەن

۱- گوندى (قشاغلو) بەرەبابى كوئىخا كاكل و حاجى
 پىرداودى خوشكورو (۱) حاجى ۰ سەفەى خوشكورى لى ھەن و
 ھەربەكە لەمانبىش كۆپ و نەو و نەو زابان لى بۆنەو

۲- گوندى شىخ شىوان برا گەورەى ھولمىزارەكان ناوى
 ئىحمەد عومەر بوو ۰ ادواى مردنى ئىحمەد عومەر ۰ مەلا برايم
 ناوئىك بۆتە برا گەورەيان ئىم مەلا برايمە باز دە كۆپى ھەبە
 كۆپە گەورەكەيانى ناوى مەلا ۰ وھمەدە

۳- گوندى سەيلاواى گەورە و سەيلاواى پىچوك ئىم
 دوو گوندە كەوتووئە ناوچەى كەندىناوۋە برا گەورەى ھۆرەز
 - بارەكان لە گوندى سەيلاواى گەورە كوئىخا ئىسمەد صالح
 بوو لە دواى مردنى بورھانى كۆپى بۆتە برا گەورەيان ئىستاش
 ھەرتەو ۰ لە گوندى سەيلاواى پىچوكىش برا گەورەكەيان
 فەقى عەبدوللا بوو ئىستاش (نادر) كە برازاي فەقى عەبدوللايە
 بووتە دېش سېان :

۴- گوندى گەورەشە برا گەورەكەيان ناوى فەقى خىلر

(۱) حاجى پىرداود كۆرى غەفور كۆرى كەرىم كۆپى حسين

بوو

۵- گوندی قازي خانه برا گه وره که یان ناوي قادر صوراحی
بوو کورپیکي هه به ناوی سمایله به سمایی قادر سوراحی ناوي
ده پری

۶- گوندي ماجیداوا له ناوچه ي گوتيم برا گه وره که یان
حاکم نهمه ده

۷- گوندي سی قوچان برا گه وره یان ناوي علی سه عدوونه

۸- گوندي ماستاوا له ناوچه ي شه ماملک

۹- گوندي هبله وه برا گه وره که یان ناوي کویتخا غه یزه

۱۰- گوندي ساتو قه لا له دهشتي کویه ارا گه وره یان

(حاجي صادق) بوو

۱۱- گوندي بیستانه برا گه وره یان ناوي مه لا نه بوبه کر

بوو دواي مردني ماموستا (محسن) کورپی مه لا نه بوبه کره

۱۲- گوندي دارتوو (عشائر السبعة) برا گه وره یان ناوي

مه لا عه بدورپه حمانی مه لا طاهابه.

له پاریز گای سلیمانیش خیتی هورمزیار زورن نه نانت له

ناوچه ی بازیان گوندیکیان هه به نه ناوي هومزیاره وه هه موو

دایشوانیشی هه هورمزیارین به کم کهس که له و گونده دا

نیشته جی بوو بنه مانه ي کویتخا په مه زانی کورپی قادر ئالی بوو

که له سالی (۱۸۰۰) ی زاینی دا له و گونده دایشتون وه کو

ده لین نه م کویتخا په مه زانه نانبدو میواندار یوو په یاوکی خاوه ن

شوره تو به ناوبانگت بووه

پیره میردی نه مریش شیرینکی به ناوي نه م کویتخا په مه زانه وه

گه نه وه بهم شه دهست نه ده کا

كۆترە باريكه ! كۆترە باريكه

هۆ ، هۆت چييه بهم شهوه تاريكه (۱)

له دواي مردني كوتخا پهمهزان مامه همزاي كورې بوته
جي نشيني، نهم مامه همزايه سالي ۱۸۸۰ ي زاييني له دايك، بوه
هاوبه شي شورشه كانى شينخ مهحمودي نه مري كردوه شينخ زوري
خوش ويستوهه سالي ۱۹۸۳ له سلتماني له تهمهني ۱۰۳ سالي دا
له دنيا ده رچوه له گردى شينخ فەتاح به خاك سپراوه ئيتسر
لاپه رهي مروفتيكى لازاي كورد پتچراوه نهوه.

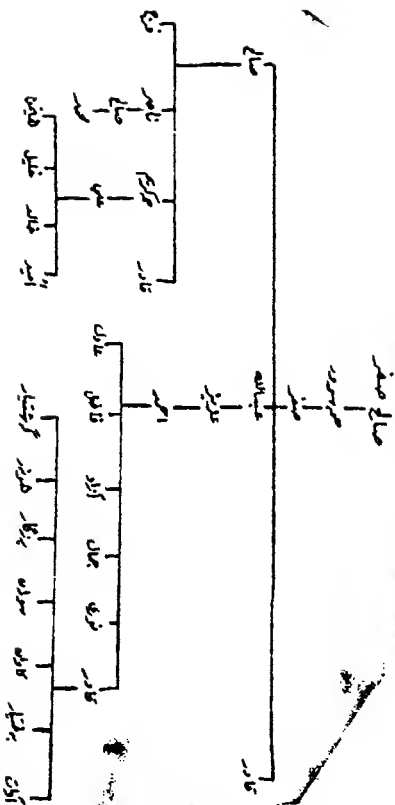
له شارەزوريش خيالي هۆرمزيار له گونده كانى (كادن
كه مالان ، خهرجانه ؛ شههه) وگونسده كانى نهو دهو روبه ريه
داده نيشن

له دهو روبه ريه شارى (بانسه) و شارى (سهقر) يش
چهنه بنه ماله به كى هۆرمزياري لى ههه ، ده لىن له نزيك سهقر
گوندى ههيه به ناوي (هۆرمزيار)

(۱) سهيرى ديوانى پيره ميرد نووسيني محمد رسول هاوارل ۲۴۲

چاپى ۱۹۷۰ بكه

پندمانی (صالح صفر) هورنریای ادهوزی پلماس

ھۆرمزيار بەبى ۋەبى ۋە قىر بەناۋبانگن گوايە سافىلكە و
خۇش باۋەن ھەر كەسى بى دەتوانى بى بەئاغابان بۇيە پىرەمىرد
دەلى

كە شەئانیت دى پى بى بى بەگم
ورمزيارت دى تو بى بەگم (۱)

دەربارەى بلباسەكانى شارهزور چ بەلگەبەكى ئەوتومان بە
دەستەۋە نىە بزائىن ئاخۇ لەكام ھۆزى بلباسن ، بىك لاىان وايە
لە خىلى پەمەكنى بان لەخىلى (سن) ن (۲) زۆرىشان پىيان
وايە لە ھۆزى پىرانەكانن ۋەتەبەكى ھەرەبىش ھەبە دەلى : (التاس
مأمونون على انسابهم) ۋائە خەلكى پروايان پى دەكرى دەربارەى
بىچەو نژادىان ؛ چىيان گوت لىيان ۋەردەگىرى مەگەر
بەلگەبەكى پروا پى كراۋ دۆزى داۋاكەيان ھەبى ؟

بەھەر حالى تىبە لىرەدا دەمانەۋى ناۋى ئەو گوندانەى كە
لە شارهزىرو گەرمىن ۋە ھوراسان دا بلباسى لى بوون رىزىان
بەكەن جا ۋەكو مەلا (نجم) ى بلباسى ۋە مەلا (عمود) ى
سەرگەتى بۇيان نوسىوم ئەم گوندانەن

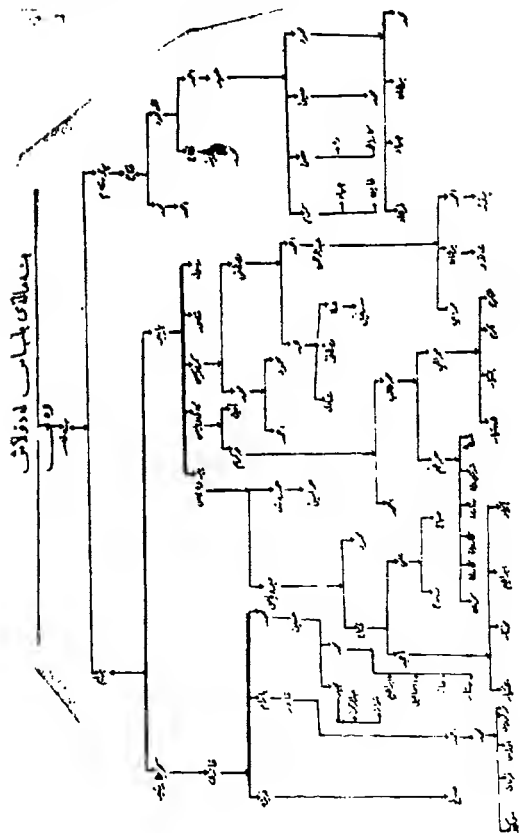
۱- گوندى قاينەجە زۆر مائە بلباسى لى ھەن ۋەنە مائەى
ھۆمەرئاغا بەناۋبانگن تىرىنى بىنەمائەكانىانن

(۱) ھۆژنامەى (ژىن) ژمارە/ ۵۷۶

(۲) كورد تورك عرب سياحة ورحلات وبعوث عن الشمال
الشرقي من العراق ۱۹۱۹ — ۱۹۲۵ م / ادموندز ترجمة

جرجيس فتح الله ص ۱۳۲

۳ - گوندی دۆلەش بئەمالی کەرەم وەسی باپیر

۴ — گوندی مسته کان بنه مالهی قازي کويخا ره شيد
۵ — گوندي ته پي صفاو به شارهت و گردې گؤ بنه مالهی
(حاجی مارف) يان لئ به

۶ — گوندي باني شاپ بنه مالهی نه حمده خوا که ره م
۷ — گوندي (بهرده بول) و (قهلبه زه) بنه مالهی عزيز

فه تاح

۸ — گوندي عه زه ب بنه مالهی کي بلباسی لئ هه به پي ده لئ
بنه مالهی خه ليفه

۹ — شارو چکه ی عه ربه ت زور بنه مالهی بلباسی لئ هه نو
به ناروانگ تريان بنه مالهی حاجی خه ليفه ره شيدو حاجی فارسن.
۱۰ — گوندي (نيسکه جو) و (توتساغاج) بنه مالهی

مه محمود قادر بلباسو حاجی عزيز

۱۱ — شارو چکه ی که لارو گوندي بهرده سوور بنه مالهی
حاجی (حه مه که ره م) ی بهرده سووری بنه مالهی نه حمده حمده میدی
لئ هه ن

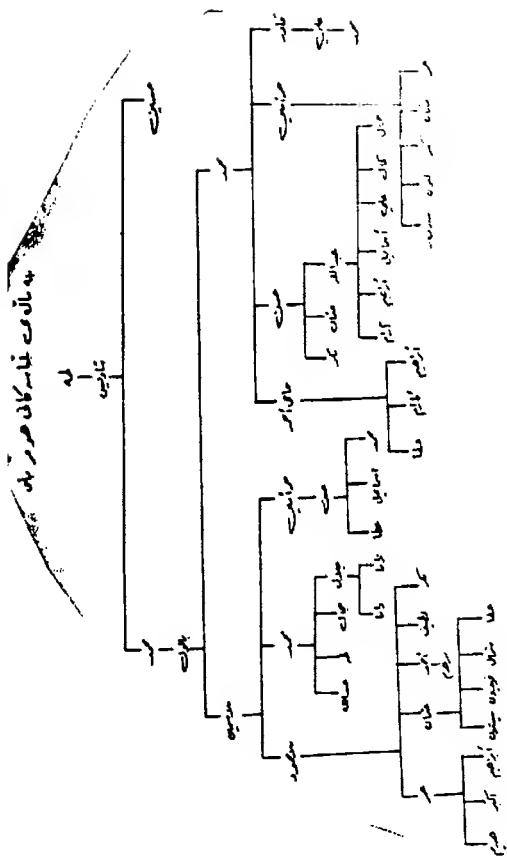
۱۲ — بنه مالهی (مهلا عه بندوره حمان) ی سه رگه تي که له
نه وه ی (مهلا جه لالی خور مالی) به لام ناتوانين به ته وای دان به وه دا
بتين که بلباسن چونکه لایه ک خويان به سه يید نزاد حسيب ده که نو
خويان ده به نه وه سه ر ئيمام موسای کاظم له لایه کيش خويان به
بلباس حسيب ده که ن به آگه به کی واشمان نه به لایه کا ساغیان
بکاته وه (۱)

(۱) نه نانهت ئيستا له گوندي (موژهش) ی سه ر به شاري
(سه) له کوردستاني تيران خيلى شاو که هه ن خويان =

۱۳ - له ناوچهی کفری گوڼه‌ی (هومرمل) هه‌ر بلباسی
 لښه‌ن نمک هه‌ر شه‌نده به‌لکو به‌گوڼه‌ی ونه‌ی شه‌دموندز هه‌ر
 له شاره‌زووره‌وه هه‌تا جه‌به‌ل حیم‌رین له زوربه‌ی شه‌و گوڼدانه‌دا
 بلباس هه‌ن (۱)

= به بلباس ده‌زانی و نزیکه‌ی سڼ شه‌د خیزان ده‌بن و سه‌رو کبان
 ناوی (میرزا حبیب‌الله) په‌و سالی ۱۹۸۵ ز له سلیمانی
 بوو له نرسی پږیمی ټیران رای کردبوو له سلیمانی په‌نا-
 هینه‌ده بوو دوو سڼی جارچاوم پښی که‌وت لښم‌پرسی و پښم گوت شه‌گه‌ر
 سه‌یید نژاد بن بلباس نښن شه‌گه‌ر بلباس بن سه‌یید نښن له
 وه‌لاما ده‌یگوت ټیمه‌ نه‌وه‌ی شه‌و سڼ کوپه‌ی عومه‌ر ناخای
 قه‌لاچوالانښن که‌ کاتی خوی به‌ده‌ستی سلیمان به‌به‌ عومه‌ر
 ناخاو سڼ کوپه‌ی کوژران سڼ کوپه‌ی که‌ی نریشی که‌ ناویان
 (شاه‌بوس و مامه‌ندو ټیبراهیم) بوون له کوشتن پزڅاریان
 بوو که‌وتونه ولاتی (سته) و لسه‌ څوندی (موژش)
 نښتمه‌جی بوون خو‌مان به‌بلباس ده‌زانی ده‌گوڼه‌جی سه‌یدانیمان
 له ژنو و ژن خوازی‌په‌وه بو هاتی

(۱) کښی (کرد ؛ ترک ، عرب) ترجمه‌ جرجیس فتح‌الله

به قسى كاك محمد يئوره بى چەند مالئكى بلباسى له به غدا
 دا دهنشن و خويان پك و پك بىچەو سەجەرەى خويان دهنزن و
 خويان به بلباس حسيب كروه تەنانت له پاريزگاي (رومادى)
 يش چەند مالە بلباسى لى هەن و بىچەيان بلباسە بەلام زمانى
 كوردىيان له بير خو بردۆتەو و ئىستا هيجيان كوردى نازان
 له ناو شارى سلىمانيش دا زور بئەمالەى بلباسى هەبە رەنگە
 ئىستا زوريان بو خويان نەزانن تەچنەو سەر كام تيرەى بلباس.
 وەندەى من بزائم ئەم بئەمالانە پەيوەنديان بەهۆزى بلباسەو
 هەبە جايان له هۆزى (پيران) ن يان له هورمزيارن
 بئەمالەكان ئەمانەن

۱ — بئەمالەى پيرەمزدى شاعير (پيرەمزدى نەمر).

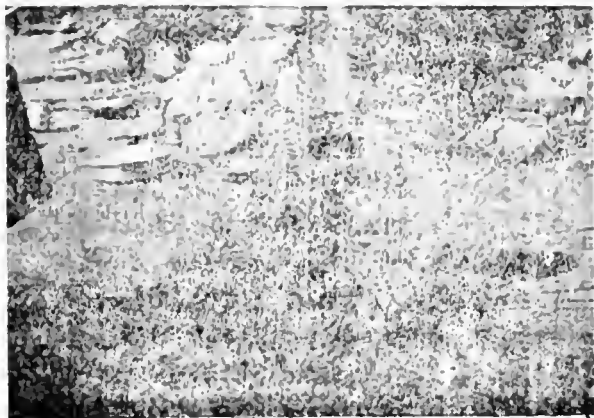
۲ — بئەمالەى حەمەى ئاوپەحمان ئاغا

۳ — بئەمالەى حاجى ئەحمەدى مەلكەندى و غەفورى مەلا
 عەلى مەلكەندى

زور له بئەمالەكانى شارۆچكەى (ئابلاخ) ى پەناسلىمانى
 له هۆزى هۆرمزيارنو له كۆنەو لهوئى دانىشتون تەنانت
 وەكو دەلبن پيش دروست كردنى (سلىمانى) يش هەر
 ئەوئەو هۆرمزيارى لى هەبون ئىستاش نزيكەى سەد مالئكى
 بلباسى لى هەبە

له ناوچەئى شاربازيريش دا — جگە له بئەمالەى مەحمود
 ئاغاي شيوەكەل و بئەمالەى ئەحمەدى هەباس — له زور له
 گۆندەكانى دا بئەمالەو خيترانى هۆزى بلباسى لى هەن بەلام هيجيان
 نازانن چۆن كەوتونە ئو ناوچەبەو ئەچنەو سەر كام تيرەيان .

به لکو به قسای هه نندی پیاو ما قو لی ئه و ناوچه به که ده ما و ده م
 جتوویانه زور به ی دانیشنوانی سیوه یل ده چنه وه سه ر هۆزی
 باس

وێنه ی ده رویش نهحمه دی کهری ده رویش قادری بیوره بی
 له نه مه تی ١٢٠ سالی دا
 سالی ١٩٨٧ ی ز له دونیا ده رچوو

بنه مالہی محمد خوشناو^۷

محمد خوشناو بهك كورې هه به حاجی حمه امین
حاجی حمه امین سټ كورې هه به ، عبدالله ، حمه صالح

، فقي وبدالرحمن

(۱) عبدالله سټ كورې هه به ، قادر ، احمد ، محمود
، قادر بهك كورې هه به حمه سعید ، حمه سعید بهك كورې
هه به صالح

، احمد دوو كورې هه به محمد نجیم ، محمد دوو
كورې هه به ، عبدالله ، محمود ، عبدالله دوو كورې هه به
نهریمان ، مهربان

۲— حمه صالح سټ كورې هه به ، حمه سعید ، حمه پرهش
، كاكه عبدالله احمد سعید بهك كورې هه به مصطفی ، مصطفی
بهك كورې هه به محمد ، حمه پرهش بهك كورې هه به حمه شریف
حمه دریف دوو كورې هه به جبار ، غریب ، كاكه عبدالله
دوو كورې هه به محمد ، فتاح محمد بهك كورې هه به ، عمر
فتاح چوار كورې هه به ، عبدالله ، لطیف ، هیوا ، امید

۳— فقی عبدالرحمن سټ كورې هه به ، حمه لار ، احمد ، احمد
، محمد ، حمه لار كورې نه ، احمد چوار كورې هه به
، قادر ، ابراهیم ، حمه عارف ، کریم کریم دوو
كورې هه به ، کمال ، عمر ، محمد بهك كورې هه به حمه
سور ، حمه سور پتنچ كورې هه به ، حمه صلی ، حمه امین
، آراس ، نوزاد ، آزاد

بنه مالہی مصطفیٰ خوشناو

دووم کورپی مصطفیٰ خوشناو حسین بووه حسین چوار
کورپی هه بووه

(۱) کاکه حسن ، حمه رشید ، حاجی فرج ، خلیفه امین
(۱) کاکه حسن دوو کورپی هه به ، عبدالله حمه کریم
، عبدالله چوار کورپی هه به ، حاجی حمه صالح ، حمه سعید
، محمد ، احمد ، حمه کریم دوو کورپی هه به (حس
عبدالقادر)

۲- حمه رشید دوو کورپی هه به حمه صالح : حمه رشید
حمه رشید به کورپی هه به (زیدان)

۳- حاجی فرج

۴- خلیفه امین سئ کورپی هه به ، حاجی حمه مراد
، حمه حسین ، حاجی حمه کهوهل حاجی حمه مراد چوار
کورپی هه به ، حمه امین ، حمه لاه ، حمه سعید ، عمر
حمه سعید به کورپی هه به (حمه جزاء)

(د) وهر سئ کورپی هه به (حمه جزاء ابوبکر عثمان)

۳- حاجی حمه کهوهل چوار کورپی هه به (خسرو
عباس طه ، طیب)

هيندى شايه تى ميژويى

دەربارەى ئازايەتتى و نەبەردى ھۆزى بلباسرو باسرو خواسيان

لە شيعري شاعيرانى كلاسيكى دا

بەداخەوہ كە ميژووى بەسەرھات و ھوداوى ئىم ھۆزە
 ليك بلاقە پچەپچەو تا دەرحال وەكرو پتيويست كۆنەكراوہ تەودو
 نەنوسراوہ و باسى ليۋە نەكراوہ ئەگەر جار جارە ئوسەريك
 ھوداوينكى سەرنج پاكيتتى ھۆزى بلباسى توسيىت ھەر سەر
 سەرەكى و لام سەرلايى داويەتە بەرئى و لە مەوزوۋەكەدا قول
 نەبۆتەوہو دلسۆزانە بەم كارە ھەل نەستاوہ

بەلئى ئىم ھۆزە لەگەل ئىم ھەموو ھوداوى بەسەرھاتانەى
 كە! ميژوودا توشيان بوہو پتياندا تتيەپيۋە تائىستا نامىلكەيەكيشى
 لەسەر نەنوسراوہ كە بەرئى لەم ھوداوانە لەخۆ بگريئى و ھيندى
 باسرو خواسى ئىم ھۆزەمان بۆ پكا

ئەوانەى كەبەخىرى خۇيان تاكو تەرا جار جارە ليرەولەوئى
 ئاوپريكى لى دابنەوہ ھەر باسى شەپو شۆپو
 دەسيەو جەردەيى و خەلك ھودو كرددن و مال تالان كرددن
 كوشتن و بېرىنى ئاھەقيان پال داوون بە ھودەيان حسيب كرددن
 فنواى كوشتن و لەناو بردنيان داوون ئيتىر ھيرشى ئاھەواى يەك لە
 دواى يەكيان بۆ سەر كراوہ ھەر اھەر ئىم ھۆيانەشە كەبەدەگمەن
 نەبىي و تەيەكى پاستەقنەى ھوداوى جۆپا و جۆرى ئىم
 ھۆزەمان دەست ناكەوئى ؛ بۆ خۇشيان كەناو و ئاتۆرەى خۇيان

یستۆتهوه ئاوا بههه لگتێ دراووه یی رابر دووی خۆیانان یز باس
 کراوه هی وایان هه بوه ناوی بلباسی له خۆی دارنبوهو ئهم ناوهی
 له بیر خۆی بردۆتهوهو خۆی له تانه و ته شه ره ی عهبدان رزگار کردوه
 مه سه له ی کابرا گۆزینی که سه عدی شیرازی له گۆلستان دا باسی
 ده کا له مان قه و ماوه مه سه له کهش ئه وه به گوايه کابرایه کی عایید
 له خه ردا چاوی به شه بتان که و ت و زۆر به جوانی هاته به رچاوی،
 کابرای هاید پیتی ده لێ وه کوو باوه تو زۆر دزیو ناشیرینی
 به تاقه چاوی که وه شاخ و کلکیشت لی رهاوه که چی ئیستا وا جوان
 قۆزی و ئهم قه شه نگه ت له کوێوه هیتاوه ۱۹

شه بتانیس له وه لام دا ده لێ بابه ! من فریشته م فریشته ش
 هه مریان جوانو بیتی عه بین و له نوور دروست کراون ، به لام
 قه لام له ده ست دوژمن دا به چۆنی بوئی وای ده نووسی هه
 چاکه وه نده شیان پتیه هینتووم ۱

به لام ته گه ر ییتوو به چاویکی واقعی و دوور له نێ هه له چوونو
 داشکان ، به بیتی لایه نی سه بیرکی میژوی که و نا پرای ئهم هۆزه
 بکه بین و هیندی به لگه و شایه تی نو سراوی بچه بچه ده رباره ی
 ئازایه تی ئهم هۆزه به خه ی نه رو ئه و کاته بۆمان وه ده رد که و ئی تاج

(۱) پشه کی شه ره فنا مه چاپی کۆری زانیاری کورد (ل ۲۴)
 نه نانه ت ختو ی کتییی کلیاتی ریاضی که باسی شیخ
 عوبه یدوللای نه مه ری ده کا ده لێ شیخ عوبه یدوللا له
 کورده کانی به زیدی به ئه مجار چی عه یبو عار هه یه
 ده یخاته پالی هه موشمان ده زانین که شیخ صوفی به کی خوا
 په رست بوه سه یری کتییی ناوبراو بکه (ل ۱۹۳)

ئەندازە بەك مېژۈى ئەم ھۈزە پىي خوست كراۋەو چەند پاستى
لى زېر لېو خراۋە ئەۋەشمان لەبىر نەچى كەئەم دەردە تايەت
نە بەھۈزى بلباسەۋەو بەس ؛ بەلكو دياردە بەكى گشتى گەلى
كوردە بەتېكپايى ۱۴

ئەمەش بېئ دەقى جۇراۋ جۇرى پاگۇز كراۋن كەشايەدى
ئازايەتى ھۈزى بلباس دەردەخا

۱- ھەر كەباسى ئازايەتى كورد دېتە پىشەۋە نوسەرو
ۋىزەۋانۋو چىكايەت خوتىن خىرا بايىرئاغاۋ ھەمزاغاي مەنگوپ
دەكەنە سەر دەفتەرى پالەۋانانى مېژۈى كورد

۲- ئەمىر نىظامى لىكە كپوسى كاربەستىكى ئىران بوە لە
كوردستان بوە لە نامە بەكدا بۇ گەۋرەتر لەخۇى نوسبەۋە دەلى
ھەمزاغاي مەنگوپو بايىراغاي مەنگوپو دوو برازاي كەبۇ ئازايەتى
لە دونىادا ۋىتەبان نەبوە بەدەستى سەربازەكانى ئىران كوزران(۱)
۳- مىر موحەممەدى رەۋانلىز (پاشا كۆرە) دواى ئەۋەتى
دەستى گىرت بەسەر فرمانپەدۋايى پەۋانلىز داۋ خۇي قايم كورد
نېئ قەلاۋ شۈپەي پابەستى ؛ دېۋارو شورەۋ قەلاۋ گۆزگەرەكانى
پىك خىستۋ بەچەكۋ سوپا داي مەزرائىد گەلىكى لە سوارانى
لباسى ېردە كىن خۇى كوردنە سوارەى تايەتى خۇى جېرەى
قۇ بېرەنەۋە (۲)

ديار مىر موحەممەد ئەۋ ئازايەتى نەبەردىيەي لە پياۋانى
لباسى بېنېۋە لە ھېچ ھۈزىكى ئردا بەرجاۋى نەكەۋتەۋە بۇيە

(۱) پىشەكى شەرەفتنامە (ل ۲۵)

(۲) مەتۋى مەاتمە، سودان حەسەن، خەزىنە، مەك نائى، (ل ۳۱)

سەلیم ئاغای شېۋە كەلۈ چە كەلەر كانی و بەشدار بونیان لەو شەپەدا
خستۆتە نێو مەلەمە شیعرییە كەو دەلێ

كەوتە خۆ چاپوك سوارانە (حەسەن بەگك) حەلەمەر
جامی پۆمى وەك گەلای دارى خەریفى هەلەمەر
نەعرەتەى (ئەحمەد بەگك) ى نێزە وەشتینی شېۋە كەل
مىثلې جاوى گازرى پىزى (نىظام) ى دادپان (۱)

مامۆستا (قانېع) بىش چەندجار باسى ھۆزى بلباسى
كردووە پەنجەى ئازايەتى و نەبەردى بۆ پاداشتوون بۆ نموونە:
لەژىر سەرەباسى (پېنج ھۆي پزگارى) دا دەلێ

كورد ھەتا خواھەنى ئەم پېنجە بێ قەت نانەوى
لاو و خۆن گەرمى و چەك و فېكرە و سوبامى بێ شومار
دەستى بەك بگرن وەكو زنجىر ئەبەد ژىر ناكەون
مەنگوڤ و موكرى و شلىرو گەرميان و كۆھسار (۲)

جارىكى تىرىش لەو وەسپەتنامەى كەبۆ كۆپە كەي دەكا

دەلێ

كەلۆڤ و سورسورو گەشكى و شارى كرماشانەكەت
بەختبارى و مەنى و ھەم شاكەلى و شىروانەكەت

(۱) لە مسوودەبەكى مامۆستا كاكەى فەلاح وەرگىراوە

(۲) دىوانى قانېع / كۆكردنەوێ بورھان قانېع ، سەلیمانى /

۱۹۷۹ ل ۹۷

مايدەشتو باجەلانو سانی ھەورامانەكەت
 پۆدەر و بلباس و ھەركی و جافەتی و گۆرانەكەت
 دەس بە دەس یەكتر گرن بۆ یەكتری وەك پشٹیوان
 ئی بكوشین بۆ ژبانی كوردو خاکی كوردستان (۱)
 پیرانی وەبەسە یەكێكە لەپیاو و ناودارەكانی ھۆزی پیران
 بلباس قانێع ئەمە ی لەیاد نەچوو و خستۆبەتێ نۆ شیعەر بەھار—
 ییەكە ی دەلێ

كوێر نەبووم ئەیلوولە تانە ی سەر پەپە ی چاوانمە
 پۆژی ئەمە پۆ پادی پۆژی وەبەسە پیرانمە (۲)
 چارێکی تریش ماموستا قانێع كەدێتە سەر پیزكردنی پیری
 ھۆزو بنەمالی كورد ھۆزی بلباسی لە یادنەكردو و دەلێ

عەشرەتی بلباس ھۆزانی ئەلەوند
 پارچە ی نەو پۆلی ، لاوانی پەسەند (۳)

پیرەمێردیش بۆ نوكتە و پێكەنین دەلێ
 لە ئەنگانەدا خودا دەناسی
 كەوتیە فەرەحی دیسان بلباسی (۴)

- (۱) ھەمان سەرچاوە (ل ۱۴۴)
- (۲) ھەمان سەرچاوە (ل ۱۸۵) دەشكۆنچێ شیعەر كە مەبەستنی
 تریشی لێ وەدەر كەوتی
- (۳) ھەمان سەرچاوە (ل ۳۴۰)
- (۴) (ژین) ی ژمارە (۵۵۴) ی ۹۳۷/۵/۳

عەلى بەردەشانىش دەلى

پەنى راڭگىراو بىنى وى سالى !

بىلباسو چىاي گەلانى !

حوكمى وەرگرت كەس نەنالى (۱)

مامۇستا چەمال بابان كاتىك ايتكۆلپنەوھى دەربارەي دواز دە
سوارەي مەريوان كىردو ، سواراڭاي بىلباسو ئاغال ئاڭاي
سىوھىلو زەينەل بەگى مەسەفەي بەشۆرە سواری ئەم تاقە
حسب دەكا (۲) ئەم سى پالەوانانەش ھەرىكەتچان لەھۆزى بىلباس
مامۇستا طاھىر ھۆزى دەلى

ظاھىرى عەبدوللاڭا لە دىرى تىرانى ھەندى شتومەكى
دەكەرى پىاوھەكانى لە پىنگا كە شتومەكەكانىان لەبۆ دەھتەبە
كۆپە كابرايەكى بىلباسى كە ناوى ھەمدەو برالى عەلى بېشىرى و
ئامۇزاي سواراڭاي پىران دەبى بارىك ئەشيان لى دەستىنى واتە
پوتيان دەكا

كاتىكى ھەمدەناو ھەيوانى ھەتەبەوونە كۆپە بۆ فروشتەن
خەبەريان دابە عەبدوللاڭاي كەسەرۆكى شارەوانى و ھۆكۈمەتەكەش
بى دەسلەت دەبى ، لە دوايان تارد كە بىتە سەراپى ئویش
ناچى و خەنجەرەكەى ھەل دەكىشىر كەس ناویرى توخنى بىكەوى

(۱) (ژەن) ی ژمارە (۸۹۳) ی سالى ۱۹۴۷

(۲) گۆڭۋارى كۆپى زانىارى عىراق دەستەى كورد سالى ۱۹۸۱ز

ژمارە (۸) ؛ (ل ۳۳۹) ھەرۋەھا گۆڭۋارى (بەيان) ی

ژمارە (۵ ۶) ی سالى ۱۹۷۱ ؛ گۆڭۋارى پۆشنىرى

نوی ژمارە (۱۱۴) ؛ (ل ۱۱۴)

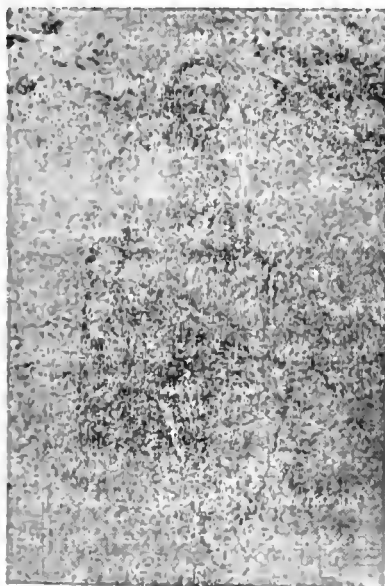
جه ندرمه دهوری لی ده دهن به کتیکیان له بانی زاری به وه تفه نگیکی
 موزوری لی ده دار به برینداری ده به نه سراسی و له ویره ده به نه وه
 مالی مه لا موحه مده دی جه لیزاده چونکه میوانی نه وان ده بی و له ویش
 ته مری خوا ده کا مه لا صدوری کوپی مه لا (بهاء الدین) گوئی
 له سر پستی که ری به برینداری ده برانی ده گوت (۱) له پاش
 چهند هفت به یک بلباسه کان بو توله سندنه وه له گهل هیندی پیای
 ناکزو خوشاودا له چنارۆک کۆده به وه ، شه ویک له نکاو دینه
 سر کۆبه و له هر چوار لاره دهوری شار ده دهن و ظاهر ناغای
 عه و لاغا بریندار ده که نو مالی (عبدالرزاق) ناغای بران
 عه بول لاغا تالان ده که نو هه لمه ت ده به نه سر مالی عه بدول لاغا و
 په یوران ده یانسه وئ ده رگا که یان بشکینن به لام تفه نگیکی مالی
 هه و لاغا جه ندرمه می میری به ربه رچیان ده دهنه وه و نا میان به مراد
 بگه نو مالی ظاهر اغا تالان بکه ن (۲)

شیخ په زای تاله بانیش له چوارینه به کی فارسی دا نازابه تی
 موزی بلباسی تومار کردوه ؛ شه ریکی خویناوی شه م هۆزه ی
 له گهل خلی خوشاودا خستۆته نیو دوو توپی تاریخه وه که ده لی :

(۱) میژوی کۆبه طاهر له حمده حویزی به رگی به که م (ل
 ۱۳۸ — ۱۳۹) ماموستا مه سهوود محمدیش له کتیبی
 به زو (حه ماغای گه وره) ل ۹۶ — ۹۷ شه م پروداوه ی
 نوو سیوه چ جیاوازه کم نه یینی له نیوان نوو سینه که ی شه م و
 میژوی کۆبه دا

(۲) هه مان سه رچاوه (ل ۱۲۹)

آنچه بلباس بخوشنار به آکو کرد است
 نشبندم که بیغداد ملاکو کرد است
 گرچه میران خلر بگک نه بحق شد مقتول
 کشتش به که پس غضب تماکو کرد است (۱)
 نم شهره وه کو ده لین له بنه رت دا له سر دزینی ماییتی

وینیه سمایلاغای سواراغای بلباس سره ک هوزی پیران (بلباس)

(۲) دیوانه، شیخ رها قسم، فارس، (ل ۱۸۴)

میرانی خدر به گنگ بووه کاتی ماینه که ده دزری میران شکی بو
 پیاوانی بلباس ده چی و ده لی ؛ توان ماینه که یان دزبوم له پراستیش دا
 بلباس نه یان دزی بوو له و کاته ش دا سه رو کی بلباسه کان همه ده
 میناهای بلباس بوه نه بیس نه سپنکی ده بی له هه مان شینوه و شکلی
 ماینه که ی میرانی خدر به گی تیر ورده ورده نیوانی بلباس و
 خۆشناو ناخۆش د.بی و شیرو تیران لیک تر ده سون

پۆژینکی همه ده میناغا قهره نی ناوینکی بلباسی ده نیری بو
 لای میران و کاغزی بو ده نووسی و نکای لی ده کا که یارمه تی
 بداو بینه مایه ی کوزاندنه وه ی سه شه په چاوه پروان کراوه
 قهره نیش سواری ته سه که ی همه ده میناغا ده بی و ده چی بو لای
 میرانی هه که قهره نی ده رده که وی خۆشناو ده لین وه لالا وایه تی
 میرانیان هینا په وه کاتی قهره نی لیان نزیك ده پته وه له وان ده لین
 ته مه مایه تی میرانه و قهره نی ده لی بابو ! ته مه ته سه نه ک ماین !!
 میندیکیش گالته یان پی ده کا تیر ته بچار ده چینه لای میران و
 سویندی بو ده خوا که بلباس ناگایان له و ماین دزینه نه به لام
 خۆشناو ناچینه گوئیانه وه پاش ماوه به ک شه په له نیوان بلباس و
 خۆشناو دا هه له ده گیرسی و زور له به کتری ده کوزو بلباس ته نگ
 به خۆشناوان هه له ده چن و به سه ریان دا زال ده بن تیر ده نگ و
 باسی ته مه شه په به کوردستان دا بلا و ده پته وه شیخ په مزاش به م
 چوارینه فارس به ته مه شه په خویتا و ییه ی نه مر کرد و هو خست و به ته
 نیو دوو توئی میژووی هۆزی بلباسه وه هه تا هه تابه زیندوه (۱)

(۱) ته مه سه رگوزشته به م له کوئخا عه زیزی مه لا ته حه ده ی بلباسی و
 ئسماعیل مامه عه بدو لای بلباس و کوئخا ره سولی شیخه

ئەم ھودادە لەناو بلباسەکاندا بەم جۆرە سەرەوہ بارەو
مەشھورە بەلام مەلا سەلامی حەیدەری لە ناھیلکە ژبانی
کەلمەبەردی خۆشناودا ئەم ھودادە بەم شێوەی خواریوە
دەگێڕێتەوہ

(لە نیوانی ھۆزی ئاکۆو پیران لە دەشتی بیتۆن شەھەدەستی
پێ کرد) (ھەمەدناھای سەرۆکی ھۆزی ئاکۆ) ھانای بۆ میرانی
خەربەگک ھێنا بارەمتی بەدات میریش ھەندێ چەکداری بۆھەزارد
خۆشی لەدوای چەکدارەکان چوو بەنیازی ئەوہ ناشیان بکاتەوہ
بەلام لە ھێرشێ پیرانەکان شەھید بوو ئەوہ کەبان ھێناوہ لە
گۆرستانی بیتواتە نێزرا ، وە لەسەر کتلی گۆرەکە بە زمانی
عەرەبی ئەمەیی خواریوە ھەلکەنەرۆہ

ایھا الناظر قبری قف علی قبری نشوی

واتلوا القرآن حتی لا یغریک الدنیا

ھذا قبر المرحوم المغفور لہ خضر بیک

ابن المبرور عبدالقادر بیک توفی ١٣١٢ ھ (١)

نادر شای ئەفشاری (١٦٨٨ — ١٧٤٧ ز) ھێزێکی ئایەتی

لە ھۆزی بلباس (سن ، رەمەک) پێک ھێناو و ھەر شوبەتی

ئەستەم و دژوار بوایەبەوانی بەیدەست دەکرد و دەبەیتانە ژێر کێفی

خۆیەوہ (٢) بۆیە ئە دوایی دا سەلیم پاشای بابان سالی (٧٤٣ —

(١) ژبانی کەلمەبەردی خۆشناو جاجی میرانی خەربەگک دانانی

عەدالەت محمد نبی خۆشناو سلیمانی ١٩٧٨ ل ٣١

(٢) العناثر الكردية ، ترجمة فؤاد حمەخورشید ، بغداد مطبعة

الحوادث ١٩٧٩ ص ٣٠ ھەروەھا گۆرانی گۆرێ زانیاری

ژمارە (٢) لاپەرە ٣٩٣

۱۷۵۷ ز) له ولاتنی بابان دهری کردنو توله ی لی ستاندنو (۱)
پهړزو بلاوی کره نه وه

له باره ی نانبده یی و سه خواوه تیشه وه گه لیک سرگوزشته وقسه ی
ده مار ده میان لی ده گتې نه وه ییو سهری لی سوې ده مینې و به نه فساهی
حسیب ده کاو حاته می (ته ی) هر له ناوا نساوی نامینې لاو و
دیواخانې قهره نیاغای مامه شو و سواراغای بلباس (پیران) و مه لا
خه لیلی مه نگوړی و حه مه ده میناغای بلباس و مه محموداغای شیوه که له و
ره سول تاغای شیوه که له تینستاش ده ماو ده م له سینگی دانیشتونای
کور دستان دا باسو و خوا سپان ماو و نه سر در او نه وه

له و پتیش گوتمان ماموستا پیره میردی شاعیر فرمویه تی
مه محموداغای شیوه که له (پرنس) زیاتر خواو ندی حه شه پو
نه ده م و سه خواو جوانمردی بووه

ره سول تاغای شیوه که لیش هه میسه پینج صد نفه نگېچی تاماده ی
ده روال و پینج صد سینی نان خوار دنی بووه (۲)

سهرده مېکیش بلباس و ا په ریان ستاندوه و به یتز یوون له
هر شویتیک بووین ته نگیان به جیران و ده و رو بهری خزیان هه لچنیوه
سرگوزشته ی شهر و شوری ته وان له که له فقهی نه حه دی داره شمانه و
که یخان خانی خېزانی و بنه مالهی بابان له ناوچه ی مهرگو و پشدر

(۱) کورد ، ترک ، عرب توجمة جرجیس فة الله ص ۱۳۲

(هاشم)

(۲) پوژنامه ی (ژین) ی ژماره (۶۳۲) ی (۳) ی ته موزی

سالي ۹۴۱

نمونونه به کی ثم ناکارانه یانه (۱)

ننانت له پښ شویڼ دا خه لکی له ترسی هیرش بلباسان قه لاور
سه نگرېان دروست کردوون میستر پېچ کاتیک له ناوچه ی
سره ټیپه پړوه له دهوړوبه ری سهو ناوچه ی خوږخوړه له نریک
گوندی (سوور موسی) ده لې کاتی چوبه ناو هیرمی خوږخوړه
قه لایه کی چوار گۆشم بهرچاو کهوت پټیان ووتم ثم قه لایه
بویه دروست کړاوه نا دانبشتوانی ثم ناوچه په لیموه بهرگری ی
له هیرشی بلباسه کان بکه نو مالو دارایی خویان پاریزن (۲)

هر لهو ناوچه په له نریک گوندی (قهره بوکرا) باسی
شوتنه وارو دیواره کونی قه لایه کی تر ده کاو ده لې کاتی خوی
دانبشتوان له ترسی هیرشی بلباسان خویان تیدا حه شمار داوه
بهرگرېان له خویانو سامانیان کردوه (۳)

له سرده می حاجی قادری کویبی دا وا دیاره هوی بلباس
جایه کیک بووه له هویزه هره به ده سه لاته کانی کوردستان بویه حاجی
به دپړه شیریک له ته ک هوی جاف دا ناوی هینا ونو داوی لې
کردوون که ناگابان له پیلانی دوزمنان بې و نه هیلن ولایان دابه شی
بکړئ و سنوړی دروست کړاویان به سر دا نه سه پینزو وه لایان
به شېش نه که نه لایه ته نهو کاته هوی بلباس هاوینان چوونه
کویستانه کانی کوردستانی لیرانو کۆچره ی بوون

(۱) پروانه گه شتنامه کی پېچ (رحله ریچ) ل (۲۰۸-۲۰۹)

(۲) هه مان سرچاوه ل ۱۶۴

(۳) هه مان سرچاوه ل ۱۶۵

واپىڭەتان دەۋىرىنى جافو بلباس

گەر مردون لە گەرمىن مەمنوعە بچنە كوستان (۱)
مامۇستا مەلا ئەحمەد كە ئىستا مامۇستاي قوتابخانەيە لە
سلىمانى دادەنىشى و لە بنەپەت دا خەلكى گوندى (ئىلەلا) يە
زۇر سەرگوزشتەي بەخشندەيى و پياوۋەنى ھۆزى بلباسى لايەوزۇر
نەوونەي بەچاوى خۇي بينون — نەك لە ئاغوا سەرۆك ھۆزە —
كانيان — بەلكو لە تاكە تاكە و پەشە خەلكەشيان كە پىز كىردون و
پاگوژىتيان لىرە دا جىكاي نايىتەو

ئۇ نەوونە بۇي گىپامەو و وونى

پياوۋىك ھەبوو لە ھۆزى پىران ناوى برايمى ھەمەدەشەبوو
لە دوايىيە دا بووبە حاجى برايم جارېكيان لە مالى حاجى برايم
ميوان بووين ئەر سەردەمە لە بينوۋىن جىڭگابەك ھەبوو ناوي (قاجە)
بوو بەبەھاران لەوئى دائەنىشت پياوۋىكى زۇر بەخشندەبوو جارېك
پياوۋىكى يەك قاج ھانە لاي پىي ووت بارەبەرم نى پىي بىگەپىم
ھانوم بارەبەرىكم بەدەيە حاجى برايم لە وەلا ما بانگى پياوۋىكى
خۇي كىردو پىي گوت بېرۇ ئەو ھىستەرى بۇ بگىر ھىستەريان
بۇ ھىناو كۇپانيان بۇل كىردو داياننى لىدېكىشيان بۇ خىستەسەپىشتى
ھىستەكەو ئەو جار كابرا شەلەيان سوار كىردو پىيشت ، بۇخوا
بلىن ھاتەمىش لەو ھە زياترى نە كىردە كەچى واناوى چۆتە ناو
تارىخەو ھە بەبەخشندەيى مەشھورە

(۱) دىوانى حاجى قادىرى كۆيى ئامادە كىردى كەرىم شىارەزا

چاپى ۱۹۸۶ ي ز ل ۸۵

وڻه‌ی حاجی ئیبراهیم حه‌مه‌نه‌مینى هه‌مه‌

یه‌کێکه‌ له‌ پیاوه‌ ناوداره‌کانى به‌ره‌بابى موریك‌ تابلێ‌ی سه‌خى
نه‌بیعه‌تو خواهن‌ دیواخانه‌ هه‌میشه‌ یارمه‌ت‌ده‌ری بی‌نه‌وایانه‌

یه‌کێکێ تر له‌ بنه‌ماله‌کانى هۆزى پیران به‌ره‌بابى (موریکه‌)
بنه‌ماله‌یه‌کى نیوه‌کۆچه‌ری بونو خه‌ریکی به‌خێوکردنى ئازهل‌بونو
مه‌رو مالاتیکی زۆرو زه‌به‌ندیان هه‌بوه‌ له‌ نزیك‌ حاجی هۆمه‌ران
وسه‌ر سنوور زیاون‌ ؛ به‌گۆتره‌ی زروڤو کاتو بۆ گۆنجان
ئه‌م‌دیو ئه‌و دیویان کردوه‌ ، هه‌ندێ خێزانى ئه‌م به‌ره‌بابه‌ له‌
گۆنده‌کانى سه‌رشمه‌و هه‌ریرو مام‌جوغانان و مورنگان و هه‌مه‌زه‌کۆر
دانێشتون ئێستا زۆربه‌یان له‌ شارى هه‌ولێرو کۆمه‌لگانی خه‌بات و
تۆپزاوای تازه‌و که‌س نه‌زان و شاه‌یسه‌ دا نیشته‌چین یه‌کێکش

لە پیاوێ خواپێداوێ کانێ ئەم بەرەبابە حاجی ئیبراھیمە ؛ ئێستە
 دانێشتوی هەولێرەو دوکاتدارە بەراستی کوردێکی مەردی خوا
 پەرسێ نانبەدەو راستگۆو نیمچە خوێندەواریکی پۆشنیرەو بەپەنجە
 ئامازە ی ئۆهە کرێو بەخجلی پێ دەبرێ زۆرجار گوتومە : خۆزگە
 وێنە ی زۆربایەو لە هەموو کوچەو گەرەکو گوندو پەناپەسنوێکا
 چەند حاجی براپێکی ئاوامان هەبوا بەراستی مەرفێکە نانی
 دەخورێو دەستی ماچ دەکرێو گوێ بۆ قسە ی پادەگیرێو
 نمونە ی پیاوێو مەردابەتێ بە ، وایێ دەچێ هەر شتیکیش بکا
 پێش هەموو شتێک لایەنی خێدای مەبەستە
 پەرحەمەت لە پیرەمێرد کە دەلێ

پارە بۆ پیاوی خوا پێداو چاکە
 کە لێ ی دەبەخشێ بەخێرو چاکە
 دەوڵەت ئەو بە کەوا لەدوا خۆی
 ناوێکی چاکە بەجێ دێلێ بۆی

ناوێراو کورپی (مەحمەد مەین) کورپی هەمزە ی کورپی باپیری
 کورپی مام هوسمانە (مام وەسمان) لە گەل پیرانە کانێ سەرخمە ی
 بیتوێو بەرەبابی سواراغا دەبنەو بەخزمو ئێک نزیک دەبنەو

عەلى رەمىزان قادى ئالى بىرەم تىدىكى
بىرەبەنى ھۆرمىزى ئاۋچەي
بازىنى ولانى سىيىمانى بە زۆر سەرتورىست

براھىم ھەمە نەمىنى ھەمەزە
باۋە ئاۋدارەكانى بىرەبەنى مورىك

باسىر خواسى بىلباسى لاپوۋ

رەمىزان قادى ئالى كۆيى ھۆمەزە
رەزىبارى دىنى سىيى تىرەي ھۆرمىزى

ادراغای سسواراغای بلباس
ی ۱۹۹۰/۹/۱۵ له دنیا دهرچوده
دده صالح راغای کریم راغای بوسکتی سالی
له دنیا دهرچوده

نه محمد معروف نه زه ی هومراغای
زور به بریندار ۱۹۳۱ - ۱۹۸۷ ز

نه محمد نه محمد نه محمد نه محمد نه محمد

۱ - میرزا محمد امین . ۲ - سmailاغای کویری سوار
۳ - سسواراغای بلباس . ۴ - کاکسمینی
له توندی سرخمه نم وینه به گیراوه

ئاغای مامهش

ئهمی همه بهمن ئاغای کویری
همه صالح ئاغای (قزلبچه)

سالی ۱۹۰۶ له غزلبچه لندا

بووه سالی ۱۹۷۷ لندیا دهرچو

اچى حىسەن ناغاى شىنر

كۆپى قەنچوللا ناغاى شىرگان

دروار حىنان ناغاى نۆزىك

دېش سىى شىمالەى ناغابىقى

سېرەل سالى ۱۹۷۸ لە دىنيا دەرحدوۋە

وتىدى دەرويش لەحمەدى كۆپى دىرويش

بىۋەزى لەمەنى ۱۲۰ سالى دا

قادر ناغاى موپرە

راپه رینی مه لا خه لیلی مه نگوری

v

v

دژی حکومه تی ئیران^v

مه لا خه لیلی مه نگور له دهو و بهری سالی ۱۸۷۶ ی
له گوندی گۆږ و مه ر (گۆږ و مه ر) چاری به دنیا مه آهتاره ؛
به میر مندانی تیر دراره ته حو جره ی فقهی و دهستی به خویندن
کردوه له حو جره و مزگ و نه کانی کوردستان به فقه قبیله نی خویندو به نی
پیش نه وه ی خویندن ته و او بکات بو ته موریدی شیخ یوسفی
بوړهان و سلو و کی صوفیه نی له سه ر دهستی نه و کردوه دوابی
جو و ته شاری مه آبادو له لای مه لا و سهیمی سه رده شنی ما و ته و
تا ئی جازه ی عیلمی له و وه رگرتو و نه مجار له گوندی گۆږ و مه ر
به مه لای نه ی دامه زرا و وه دهستی به ته دریس کردوه له زور
شوینی کوردستانه وه فقهی و مه لا هاتو و نه لابی و له خزمه نی دا
خویندو وانه و ئی جازه ی عیلمی یان له و وه رگرتو و ، پاش ما و به ک
گواستویه تیه و به گوندی میرا و به هه مویه و نزیکی چل سال
ته درسی عیلمی کردوه و قوتابی پی گه یاندون

ده لێن مه دره سه ی مه لا خه لیل هه موو کانی پتر له (ده)
موسه عیدی له بو و به توره دهرسیان خویندوه می وایان هه بو
هه فته ی دوو دهرسی به رنه که و تو و به پێ له موسه عیده کانی
مه لا نه حه دی تازی و قاری عه لی سه رده شت و مه لا سه ییده لای

گهنگی و مهلا ره سوولتی زبوهیسی بوون

وه کو ماموستا مهلا ره سووله کهره ی مهنگوری و مهلا
نرابی برز سپی مهنگوری ماموستا مهلا (محمد) ی شلماشی
که کانی خوی مهلا خه لیلیان دیوو باسیان بو کردوم و بیسان
گنبراموه

مهلا خه لیل پیاوئکی رهنگت پیاوی که له گت و چاوو برز
رهش، گه وردو به سام نوو خاوهن دبواخانی قهره بالغر بوو
زؤو میواندار بوو ته نانهت کورده کانی نهو ناوچه یه پشیان ده گوت
خه لیل پاشا له نهک نه مانه دا زؤر الم و ناگداری دنیا بوو
له زانستی یه باوه کانی نیر مه لایان تابلتی شارهزا بوو سه رگوزشته ی
موناقه شانی مه لایانه ی له گهل مهلا محمدی کویه (مه لای گه وره) و
مهلا نه فندی هولیر چه سپاندنی راو بوو چونی خوی به سهریان
دا باشرین به لگهی بلیمه تی ثم زانن له درژایی ته مانی پر
به ره که تی دا زیاد له دهرس گوته وه و قوتابی پی گه یاندن چه ند
چه ند کتیب و حاشیه ی له زانستی مه لایانه وه کو فله کیات و توصولی
فیقهو ریاضیات دا داناو له مانه (۱) کتیبی (حاشیه علی جمع
الجوامع) (۲) ته قویم (۳) شرح وبع المحیب و چه ند نویسی
قریش

سالی ۱۹۳۰ — ۱۹۳۱ ی زاتینی کار به ده ستاتی ئیران داوا
له کورده کان کرد که پانتول له پی بکه نو شبقه له سهرنیز و
سیمای جل و بهرگی کوردی بگورنو؛ مهلا خه لیل له م هه لوینسته ی
حکوموه تی ئیران به ده نگه هات و راهه پی و بهر په رچی میری
دایه وه و خوی بۆ بهر هنگاری چه کدارانه آماده کردو سالی ۱۹۳۱

ی ز شهر دهستی پی کردو دنگری شوپش بلنبه ی ای ههلاو
شوپشی تازه باو بهره و ئاسوی سرکه و تن پویشتم عجم
رؤز له دوای رؤز تی دهشکان

زور کهس پێیان وابه که راهه پینی مهلا خه لیلی مهنگور
له سه ره سه له به کی دینی بووه بریکبیش ده لێن: مه سه له که کور دابه تی
بووه؛ دوورنیه هه و دوو مه سه له که ویکم مهلا خه لیلیان وه دهنگ
هتتا بی

له سه ره تای دهست گیری داشاخی باییزی (بایز اغا
که ره ئیسی نیره ی ئو جاغ) کاک خدری (بوو له پشی
قلادزی داده نیشت له گه ل ئاغا کانی میراوده لی نیزاغ و کنبه ی
هه بوو له بهر نه وه چو بوو بۆ دیوی ئیران ئه م ئاغا ی بایزه نه
خوی و دوو پیاوی (خدر ئاللاو حه مه دی عه مه ری) شه هیدکران
هه ر ئه م کاته دا حه سه ن ئاغاو هه مز اغا که هه ردوو کبان سه ره و کی
هۆزی مه نگور بۆرنو خزمی یه ک بوون له به ندبخانه ی ئیران
دابوون و عه بدو لئاغای برای حه سه ن ئاغا سه ره و کی هۆزی
مه نگور بوو

جا که شوپشه که ی مهلا خه لیل هه لگیرسا میریسی حه سه ن
ئاغاو هه مز اغای به ره آلا کردو کاهه زی پێدا ئاردن بۆ مهلا
خه لیل واز له شوپشی خوی به ئینی و له گه ل ده ولت دا پێک بکهوی
به لام مهلا خه لیل وه لام بکی نه وتوی نه دانه وه نه شی هینشت
حه سه ن ئاغاو هه مز اغا بگه پنه وه ئۆ ئیران و په گه ل خوی خه شت و
شوپشه که ی مهلا خه لیل بوو به خیر بۆیان

مهلا خه لیل له ماوه ی- پینج مانگی ساردو سه رمادا توانی
مه پدانی شوپشه که ی فراوان بکا هه تا وه لانی سه ره ده شت و

مەنگۈپۈر گەوركۆ دىيۈكرى و مامەش و مەھاباد بىگرىنمە
تە ئافەت شارى مەھابادىشى داگىر كۆرگەن ئالەم كاتە داكار بەدەستانى
ئىران كەوتتە دروست كۆردى پىلان و فروفىل و داوانامە و بۇ
لە ئاۋ بۆردى مەلا خەلىل زىاد لەۋەى سوپاۋ ھىزىيان ئامادە كۆرگەن
بۇ ھىزىش كۆردى بۇ سەر چە كدارە كانى مەلا خەلىل

بۇ نەمۇنە كار بەدەستانى مېرى لە سابلاخەۋە سەبىدە بدوللا
ئاۋىكىيان ئارد بۇ كۆشتى مەلا خەلىل بەلام خاۋر پاستان
دانىشتوانى سابلاخ زوۋ بەم پىلانەيان زانى و پىش ئەۋەى كاپرا
بەمەرام بىگا مەلا خەلىلبان ئاگادار كۆرگەن كاپرا گىراۋ سەبىدە خەلىل
كانى زەردى كە سەۋكى تېرە بەكى مەنگۈپ بوۋ كۆشتى
ئەك ھەر ئەمە بەلكو كار بەدەستانى مېرى سالارى مېرزا فەتاحى
سابلاخى (۱) — كە خىزمى قازى مەمەد بوۋ پىۋاۋىكى زىرەكۆ
زۆرزان بوۋ — ئارد بويان بۇ ئاۋچەى پىشەدەر بۇ ئەۋەى بىزنى
ئاخۇ پىشەدەر پەكان پارمەنى مەلا خەلىل دەدەن ياننا ؟ ھەر بۇ
جاسوۋسى پەيۋەندى بە مەلا خەلىلەۋە كۆردى زۆر بەۋردى سەبىرى
روداۋە كانى دەكرد وەكۆ دەلەن ئەم كىرايە خۆى وابدوبە
پىشەۋە كە گىرايە نۆپنەزى شىنخ مەمۇودە جاكەزانى ئاشكرا
دەبىنى چوبۇ شۆنەۋنى بەبىنۋى شىنكى كەۋە ئىزنى لە مەلا
خەلىل ھەرگىز و خۆى قوتار كۆرگەن

مەلا خەلىل وىستى گۆرەپانى شۆرەكەى فراۋان بىكاۋ
ھىزى چەكدارىشى بەقوۋەت بىكا بۇ ئەم مەبەستە كۆتەخە بدوللاى
مىراۋەبى — كەبەككۆ بوۋ لە ھەرە پىاۋە نىزىكە كانى — ئاردى
بۇلاى ئاھابانى پىشەدەر (مەبەستە مەمۇود ئاھاۋ خاچى صالح

(تاغا) داوای لیتیان کرد که یارمه تی بدهن ته نانه ت مهلا خه لیل
 گوتبوی ته گهر په نجا چه کداری پشده ریم له گهل بئی ته تیسری
 هیه بؤ عه شایره کانی تریش ته وانش یارمه تیم ددهن ئیتر
 تاغاکانی پشدهر ته حمه دی حمه تاغایان به نوته ری خویان نارد
 سی سواریشان له گهل نارد چوار رۆژ له لای مهلا خه لیل مایه وه و
 هه لویتسی تاغاکانی پشده ری پی راگه یاندو پوخته که ی ته مه بوو
 گوايه تاغایانی پشدهر گوتبویان تیمه فاقوانین راسته وخو یار سه تی
 یارمه تی مهلا خه لیل بدهن چونکه حکومتی ئینگلیزو کار
 به دهستانی عهره بیش له م یارمه تی دانه دل هیشاو دهن

به لام له هه مان کات دا گوتبویان ته گهر هه موو عه شیر ته سه
 کورده کان — مامهش و دیوکری و عه شایری تریش — به ئاشکرا
 یارمه تی مهلا خه لیل بدهن و هاو به شی شوپشه که ی بکن ته و
 تیمه ی پشده ریش به ئاشکرا یارمه تی ددهن و ته و لاش که می
 قبول ناکه بن ته نانه ت ته گهر خوا نه خواسته مهلا خه لیل بشکئی و
 بیه وئی بته دیوی عیراق تیمه ده به وئینه وه و له خوی ده گرین.

ته حمه دی حمه مه تاغای پشده ری ده لئی ئیتر من دوا ی ته وه ی
 رای تاغایانی پشده رم به مهلا خه لیل راگه یاندو گه پامه وه بؤ
 پشده رو ته وه نده ی پی نه چوو هیرشی بئی شواری تیران کرا په
 سه ر مهلا خه لیل زوری نه برد مهلا خه لیل شکاو هه لاته خاکی
 عیراق و هاته گوندی که رسونات له خواری گوندی زاراه
 لای مالی مهلا عه لی مهلا ته مینی موفتی دوا بی له ویش گیر نه بو
 هات بؤ گوندی باداوان لای شیخ پاییزی باقلان مایه وه
 هه ر ته حمه دی حمه مه تاغا ده لئی ئینگلیزه کاف ئیعا زیان دا بوو

به ناځاياني پشدهر که پټيان ناخوښه پشدهري پشنگيري مه لاخليل
بکهن

وه کو باوه ده لټن مه لاخليل به کاغز چهند جار پک په يوه ندى
به شينځ مه محمودى حه فېده وه کردوه به لام بارو دوځى شينځ
له و سرده مه دا له وه نه بوو بتوانى يارمه تى بدا چونکه يو خوښى
له و کاته وه زعى ته واو نه ورو

ته و کاته مه لاخليل هاتېه عېراق و له گوندى پاقلان بوو
چوه يو لای مه لا حه مه دى جېلى (مه لای گهره) له کږه
مه وروها چوه ته ه و لټرو گفست و گتوى له گه ل مه لاکان کردوه
مه و شايدى زانا پيان يو داوه و پټريان لټي گرتوه

لټر دواى چهند مانگېک که مه لا خه ليل له عېراق ما يوه
تيران هغوى يو خوځى و پياوه کاني دهر کردوله گه ل ده ولت پټک
که و تنه وه و گه پايه وه يو تيران و حکومت دوازه گوندى له
ناوچه ي نه لټن پټ به خوځى و به مه مه لا خه ليل دا بين بوو بارى ژيانى
گورپى و وه کو ناځايه ک په فتارې کردو ته دريسى که م کوده وه
زياتر مه شغولى کاروبارى دنيابى بوو

تا له سالى ۱۹۵۶ — ۱۹۵۷ دا له تمه منى هشتا سالى دا له
گوندى مېراوى مال ناوایى له جيهان کردو تهرمه که يان برده وه
يو گوندى گورو مه ورو له وئ به خاکيان سپاردو تېستا گلکوى له
گورستانى گورو مه ورو خه لکى ده چنه زياره تى مه رقه دى تېستاش
مه نگورپى سوتند به گورپه که ي ده خون پټرېکى تايه تى هيه
له لايان

مه لا خه لیل دوو ژنی هیناوه به کیان کچی همه دی قازی
 سه رده شتی بووه به کیکیشیان کچی ئاغای باییزی بووه د دوو
 کوپیشی هه بوون مه لا عهلو مه لا خالید ؛ برابه کیشی هه بووه
 زاوی حاجی په سول بووه زور خهت خوشو خوینده وار بووه

لاڙپڙه	ديگر	هه له	ډرامه
۲۲	۲۰	کرږه	کوږه
۲۴	۱	نيمه	نيمه
۲۷	۲۱	کرر دستاني	کور دستاني
۲۹	۱	ټيټه ربرنو	ټيټه ربرنو
۲۹	۱۴	کابرا	کابرا
۳۳	۱۷	نستي	زانستي
۳۴	۸	دووه دا	دووه دا
۳۹	۹	گه لباغي	گه لباخي
۴۶	۶	هه دوولا	هه دوولا
۴۹	۱۲	ته ستور	ته ستور
۶۹	۷	ناوانباري	ناوانباري
۸۲	۱	عالي والي پاشا	عالي پاشا
۸۴	۲۱	کاوه ساته	کاره ساته
۱۰۷	۳	ته قبه دين	ته قبه دين
۱۲۱	۱	شتيخ	شتيخ
۱۲۴	۱۲	دد کرينه	ده کرينه
۱۴۷	۱۱	بوای	برای
۱۵۰	۲۳	ميژوي	ميژوي
۱۵۸	۵	به يناسي	به يناسي
۱۶۹	۱۶	ده ولمتي	ده وله تي
۱۷۱	۱	ته وانيشي	ته وانيش
۱۷۱	۶	نه وريزو	ته وريزو

دامتین	دامتین	۲	۱۷۲
میران و	میوان و	۱۶	۱۷۳
به هه موو	یه هه موو	۴	۱۷۹
جیرانه	جیرانه	۱۵	۱۸۲
بکه ن و	بکه ن ر	۱	۱۸۴
پوخته	پوخته	۱۹	۱۸۷
شیوه نه	شیوه ن	۳	۱۹۰
ئیتیر	پیتیر	۱۸	۱۹۰
خۆی	خۆ	۱۲	۲۰۴
کوړی	کوړد	۶	۲۰۵
ئه حه ده د مو حه ده د ئیسماعیل	ئه حه ده د ئیسماعیل	۲	۲۰۶
به هتیرترین	به هتیرترین	۱۰	۲۰۹
ئهم	ئهم	۱۵	۲۳۰
ده ماو ده میان	ده ماو ده میان	۴	۲۴۰
	ییاو	۴	۲۴۰
یه کینک	جابه کینک	۱۴	۲۴۱
وه لاتیان	وه لاتیان	۱۷	۲۴۱
بینیوو	بینون	۶	۲۴۲
ئهو	ئهر	۱۲	۲۴۲
موریك	موربك	۲	۲۴۳
خواینداو ه کانی	خواینداو ه کانی	۱	۲۴۴
قهره بالغ و	قهره بالغ ر	۷	۲۴۶
ربع انجیب	ربع المجیب	۱۷	۲۴۶
کابرایه	کبرایه	۱۶	۲۴۸

- ۱ — ۱۱ پشه کی
- ۱۶ — ۱۲ هۆز چۆن پىنک هاتوره
- ۲۰ — ۱۷ بىنەماي هۆزى بلباس
- ۲۴ — ۲۱ پەسەندى هۆزى بلباس
- ۳۰ — ۲۵ تيره و بەرەبابە سەرەككە كانى هۆزى بلباس
- ۳۳ — ۳۱ دوو كىتئىي بەسوود بۆ مېژووى هۆزى، بلباس
- ۴۱ — ۳۴ هۆزى بلباس لقو تيره كانى بىنچىنە و سەرەلدانى
- ۴۳ — ۴۲ هۆزى « دەلو » شەر دەچىتە و سەر بلباس
- هېرشى خان ئەحمەد خانى كوپى ھەلۇخان بۆ سەر ئەوناوچانەي
- ۵۵ — ۴۴ كە هۆزى بلباسى تېدا بوو
- ۵۹ — ۵۶ هېرشى ميرحسېن خان بۆ سەر هۆزى بلباس
- ۶۸ — ۶۰ هېرشى حەسەن پاشا « والى بەغدا » بۆ سەر هۆزى بلباس
- ۷۱ — ۶۹ هېرشى ئەحمەد پاشا « والى بەغدا » بۆ سەر هۆزى بلباس
- ۷۲ هېرشى سوبحان و ئىردى خان بۆ سەر بلباس
- ۷۸ — ۷۳ هۆزى بلباس فرىاي عثمان پاشاي بابان كە و تىن
- ۸۵ — ۷۹ هېرشى ەلى پاشا « والى بەغدا » بۆ سەر هۆزى بلباس
- ۸۹ — ۸۶ شۆپشە كانى هۆزى بلباس ۱۰ تىراندا
- كارەساتى قەنل و عام كردنى هۆزى بلباس و مەنگور لەمەراغە
- ۱۰۱ — ۹۰
- ۱۰۴ — ۱۰۲ شۆپشى ھەمزىراغاي مەنگور و پاپەپىنە كانى
- هېرشى والى بەغدا « نقى الدىن پاشا » بۆ سەر ھەمزىراغاي مەنگور
- ۱۰۷ — ۱۰۵

- ھاوبەشی کردنی ھۆزی بلباس لە شۆرشى شىخ عوبەيدوللا دا
 ۱۰۸ — ۱۴۱
 شەپى بلباس و پروسى ۱۴۲ — ۱۹۳
 ھاوبەشی کردنی بلباس لە شەپى دەربەندى پانە دژى ئىنگلىزەکان
 ۱۴۴ — ۱۴۵
 ھىندى دابو نەربى ھۆزى بلباس ۱۴۶ — ۱۵۴
 ھۆزى مەنگور ۱۵۵ — ۱۶۵
 ھۆزى مامەش ۱۶۵ — ۱۷۳
 ھۆزى پىران ۱۷۴ — ۱۸۴
 بنەمالەى ئاغايانى شىوہ کەل ۱۸۴ — ۲۰۱
 بنەمالەى مستەفا پاشا ياملىكى ۲۰۲ — ۲۰۴
 بنەمالەى ئەحمەدى ھەباس لە گوندى بىورى ۲۰۵ — ۲۰۸
 ھۆزى مەن و پەمەك ۲۰۹ — ۲۱۲
 ھۆزى ھولمىزار و بنەمالەکانى ۲۱۲ — ۲۲۵
 بنەمالەى محمد خوشناو ۲۲۶
 بنەمالەى مصطفى خوشناو ۲۲۸
 ھىندى شاھىتى مېرووى دەربارەى ئازابەتى و نەبەردى ھۆزى باباس
 ۲۲۹ — ۲۴۴
 پاپەربى مەلا خەلىلى مەنگورى دژى حەكۆمەتى ئىران
 ۲۴۵ — ۲۵۱

له كۆتایى ئەم كىتەبە چاره نەشەدا بە پێویستی دەزانم دەقى
 راپۆرتى پێشۆرى تايه تی كۆرى زانیاری عێراقى « دەستى كورد »
 كه كاتى خۆى مسوده كەى خوێندۆتهوه و پەسەندى كردوه لێره دا
 تۆمار بكەم ئەمەش دەقى راپۆرتەكەبە

المجمع العلمى - الهيئة الكردية / لجنة السلامة اللغوية

بعد التحية

اطلعت على مسودة كتاب « میزوی هۆزى بلباس له كۆنهوه تا
 ئەمڕۆ » تاريخ عشيرة بلباس من القديس حتى اليوم المؤلفه
 السيد « محمود أحمد محمد » الكتاب جهد جدير بالتقدير بحد ذاته
 لغته سليمة ، واضحة و خاليه من كلمات أو مصطلحات غريبه
 يرجى عرض الملاحظتين الاتيين على صاحب قد يأخذ بهما

أولاً وردت فى بعض صفحات مسودة الكتاب « ١٥٢ ، ١٥٣ ،
 ١٥٤ ، ١٥٥ » اسماء الاشهر باللغة الانكليزية مثل
 « سيبته مبر - نوكتوبەر » يفضل تحويلها الى ماهو شائع
 لدى القارئ الكردى الاعتيادى الذى يجهل هذه الاسماء
 على ما أعتقد

ثانياً يفضل تحويل السنوات الهجرية الى ما يقابلها بالتقويم
 الميلادى لتقريب الموضوع زمنياً الى ذهن القارئ بصورة
 أفضل و قد حولت بعضاً منها يمكن تثبيتها فيما لو أقتنع
 المؤلف بذلك .

و من الجدير بالذكر ان عام ١٢٥٠ هـ يقابله بالميلادى
 عام ١٨٣٤ - ١٨٣٥ لاعام ١٨٣٨ كما يذكر المؤلف
 ذلك فى صفحه ٢١١ من مسودة كتابة مع التقدير

التوقيع

رقم الايداع في الدار الوطنيه ببغداد المرقم (١٩٩٧) في ١٨ / ١٢ / ١٩٩٠

١٤١٠ ك (ميژووی هۆزی بلباس له كۆنهوه تانه مرقو) ١٩٩٠ ز